

V E R S L A G

VAN HET ZESTIENDE CONGRES DER
S. D. A. P., GEHOUDEN OP 27, 28 EN
29 MAART 1910, TE LEEUWARDEN

V E R S L A G

**VAN HET ZESTIENDE CONGRES DER
S. D. A. P., GEHOUDEN OP 27, 28 EN
29 MAART 1910, TE LEEUWARDEN**

I N H O U D :

1. Congresverslag.
2. Congresbesluiten.
3. Verslag van den Partijsecretaris, met
 - A. Verslag van den propagandist in Gelderland.
 - B. " " " " " Twenthe.
 - C. " over den Brochurenhandel.
 - D. Manifest van het P. B. „aan de kiezers”.
 - E. Herstemmingsmanifest.
 - F. Manifest Kiesrechtactie.
4. Finantieel Verslag.
5. Verslag van de Soc. Dem. Kamerfractie.
6. " " " " " Studielub.
7. De Verkiezingscijfers van 1909 vergeleken met die in 1905 en 1901.

VERSLAG VAN HET ZESTIENDE CONGRES DER S. D. A. P., GEHOUDEN OP 27, 28 EN 29 MAART 1910, TE LEEUWARDEN

Eerste Congresdag.

Het Congres wordt omstreeks half elf geopend door **Vliegen**, den voorzitter van het Partij-bestuur.

Hij roept den afgevaardigden het welkom toe. Een vergelijking tusschen dit congres en de Partij in de omstandigheden tijdens het congres, hier te Leeuwarden voor elf jaar gehouden, makende, krijgen wij een bemoedigenden kijk op den groei der Partij, bemoedigend ook voor de toekomst. Een enkele blik op den internationalen strijd ga vooraf, waar wij sociaal-democraten ons bovenal een deel van het internationale arbeidersleger gevoelen. Herinneren wij ons den reuzenstrijd van het Zweedsche proletariaat, met zoo groote energie volgehouden. In Spanje viel de strijd tegen de reactie, die een protest door gansch de beschaafde wereld uitlokte wegens haar gruwelen; wij hebben in ons parlement getracht een betuiging van sympathie te krijgen voor den strijd tegen die reactie; dat is afgewezen, maar spr. geloof namens het congres te spreken, als hij hier nog eens opkomt tegen de poging om Ferrer in het vuil van den laster te verstricken. (Applaus.) Spr. wijst verder op den kiesrechtstrijd, in Pruisen en Hongarije vooral met kracht gevoerd en nog te voeren. Het internationaal congres te Kopenhagen zal gelegenheid geven, de oorlogsverklaring tegen het internationaal kapitalisme opnieuw te be- teekenen.

In ons eigen land is gebleken, dat onze Partij, tegenover welke burgerlijke partij ze ook staat, voorwaarts schrijdt, zonder dat iets haar kan tegenhouden. In weerwil van ongunstige omstandigheden op het platteland, is het totale stemmencijfer der Partij sterk gestegen. De vooruitgang in de steden is op zichzelf een bewijs, dat de Partij sterk groeit, trots innerlijke moeilijkheden. De stilstand ten plattelande geeft geen bijzondere aanleiding tot bezorgdheid; het was een gevolg waarschijnlijk van minder energie onzer partijafdeelingen, nu de politieke strijd minder fel dan voor vier jaren was. Sprekende over de verkiezingen, moet een woord van leedwezen geuit over Van Kol's verdwijnen uit het parlement; het was niet de schuld der Enschedesche partijgenooten, die het stemmencijfer sterk hebben opgevoerd; moge het hun gelukken, den ouden, krachtigen strijder bij de volgende verkiezing weer in het parlement terug te brengen. (Luid applaus.) Jammer is het vooral voor het proletariaat in Indië, waartegenover wij den plicht hebben, althans ten deele goed te maken wat het kapitalisme daar misdrijft.

De gemeenteraadsverkiezingen gaven weinig

zetelwinst, een gevolg van de coalities van klerikaal en liberaal tegen ons, nu reeds, hoewel onze Partij nog niet zoo heel groot is. Voor het eerst heeft in Amsterdam het proletariaat van de verkiezingen gebruik gemaakt om een slachtoffer van het gemeentebestuur als raadslid in het gemeentebestuur te brengen. (Applaus.) De ironie van het lot heeft gewild, dat thans, een goed jaar later, de ontslagen ambtenaar lid van het gemeentebestuur is en de voornaamste ontslaggever, de burgermeester, niet meer. (Gelach.)

Men heeft ons ook trachten te bestrijden met de Juliana-opwinding. Maar men heeft de ondervinding opgedaan, dat zulke kinderachtigheden in den letterlijken zin (gelach) geen succes meer hebben.

De verkiezingen brachten een klerikale overwinning. Dat was te voorzien; de liberalen hadden het er niet naar gemaakt om te winnen. De klerikale overwinning heeft weer een vervolgingswind in het land gewekt. Er waait weer een wind van reactie. Men trekt nu reeds tegen de onderwijzers op en dezen blijken hun vertrouwen in ons te stellen; dat vertrouwen zal niet worden beschaamd. (Luid applaus.)

De jool van het jolige christendom is tusschen wel wat vergald. De Kuiper-zaak was een lichtbeeld (Geroep: Zwammerdam!) dat geen schoonen indruk gaf van de toestanden die daar in die kringen heerschen. Het is wat mal, dat „de Standaard” juist in deze dagen ontdekt dat de sociaaldemokratie wormstekig is en de mannen van stavast mist. Nu, in de klerikale partijen is het ook niet stavast: men zit vast. (Gelach.) Men weet daar op het gebied van sociale hervorming absoluut niet wat te doen. Er is stijgende ongerustheid over in hun eigen kringen. De kiesrechtzaak is door de regeering aan de orde gesteld op een wijze, die aantoonde, hoe men vooral voor het ter-hand-nemen van dat vraagstuk terugschrikt, hoe men het 't liefst op de lange baan wil schuiven. Dat moet een prikkel voor de arbeiders zijn om de kiesrechtzaak met vernieuwde kracht ter hand te nemen. Dit congres moet, zij het dan niet door den eraan te besteden tijd, een kiesrechtkongres worden. (Applaus.) Het voorstel van het Partijbestuur, het petitionnement, heeft de bedoeling, dat wij tot de van het kiesrecht uitgesloten zullen gaan, om er hen warm voor te maken.

Van de ontevredenheid in christelijke kringen getuigt de opkomst der christelijk-socialistische beweging. Van deze plaats wilde spr. de hoop uiten, dat die afzonderlijke beweging zou gaan inzien, dat zij met de onze moet samensmelten. (Applaus.) Die christelijk-politieke kringen vormen geen milieu, waar proleta-

risch sentiment zich lekker kan gevoelen: dat milieu is hier en nergens anders. (Applaus.) De overgang der Staalman-democratie getuigt, dat in verband met de christelijke partijen geen democratische beweging bestaanbaar is.

De machteloosheid der regeeringskringen blijkt ook uit de volslagen werkloosheid en onverschilligheid tegenover de huisindustrie, het vorig jaar door de tentoonstelling zoo kras aan de orde gesteld. Op het congres was het van den kant der machthebbers een-en-al machteloosheid. De christelijke politiek, alwat wij ervan gezien hebben, komt neer op een preekbundel voor de marine, een zedelijkheidswetje dat niets beteekent, en een beweging voor de doodstraf. En zoo, machteloos om te hervormen, zal men zich trachten populair te maken bij de bourgeoisie door vervolging tegen de sociaal-democratie, tegen de proletarische beweging, een vervolging die ons echter niet afschrikt. (Applaus.)

En nu onze eigen partij-huishouding. De „scheuring” heeft ons niet gedeerd. Het was een splinter die van den boom scheurde, maar de boom heeft meer vruchten gedragen. Het eenige wat wij van die afgescheurden zien, is dat zij onze bijeenkomsten een beetje onveilig trachten te maken. Het is Samson redi-vivus. (Luid applaus.) Dit is geen wijze van doen, die indruk maakt op de massa. Deze soort belaging zal ons zeker niet benadeelen.

De verhouding onzer Partij tot de vakbeweging, vroeger zoo slecht, is nu voortreffelijk. Elf jaar geleden hier te Leeuwarden prak-ticeerden wij ons suf hoe wij toch met de vakbeweging op beteren voet konden komen. Thans staan wij op den allerbesten voet met veel meer in vakbonden georganiseerde arbeiders dan toen in heel Nederland aanwezig waren.

In de groeiende coöperatie ontplooit zich ook een deel van de nieuwe kracht die in de arbeidersbeweging zit. Er vertoonen zich echter neigingen om uit het oog te verliezen, dat onze coöperaties uitsluitend zijn opgericht om de arbeidersbeweging te steunen. Wien deze schoen past, partijgenooten, trekke hem aan. (Gelach.) Weet men soms niet goed raad met het winstdeel dat men aan de beweging wil afstaan (gelach), dan denke men er aan, dat er een partijkas is en een arbeiderspers, ook een plaatselijke. Dan behoeft men ook niet voor elke kleine geldelijke moeilijkheid bij het P. B. aan te kloppen.

Ledental, contributiecijfer, „Het Volk”, zijn vooruitgegaan, en wel flink. Dat alles toont, dat wij staan in een Partij die wonderen kan doen als slechts allen hun kracht geven. In het Zuiden dringen wij krachtig door, vooral ook in de zwarte mijnstreek, waar men de sociaal-democratie luide verwelkomt. (Applaus.) Het manifest der gezamenlijke Limburgsche pastoors zal daaraan niets veranderen.

Ten slotte enkele personalia. Er zijn weer vooraanstaande strijders aan onze internationale beweging ontvallen: in Engeland Pete Curran, in Italië Andrea Costa, in België Smeets. In ons eigen land herdenken wij met weemoed Van Wijhe uit Drachten, een man die met haast te groote toewijding onze beweging diende. Staan wij een oogenblik te hunner eere van onze zetels op. (Het congres verheft zich.)

Uit de sanatoria van Putten en Laren zijn welkomstgroeten ingekomen van Besuijen en Hahn. Laat ons hen telegrafisch spoedig herstellen wenschen, en ook Troelstra, die gelukkig niet erg ziek is. (Applaus.)

Bij zijn zeventigsten verjaardag hebben wij August Bebel namens u allen gelukgewenscht om zijn lange, lange loopbaan vol toewijding en strijd. De Partijbrochurenhandel zal zijn levensherinneringen vertaald uitgeven en laten velen dat lezen, als een schitterend voorbeeld van onwankelbare trouw aan de sociaal-democratie.

Ten slotte de hoop, dat de beraadslagingen zich zullen kenmerken door die ernst en kalme kracht, die eigen moeten zijn aan een beweging, die strijdt voor een onverwinbare zaak als de sociaal-democratie. Hiermee is het zestiende congres der S. D. A. P. geopend.

De dagorde werd overeenkomstig het voorstel van het P. B. vastgesteld, na eenige discussie. Namens Amsterdam I-VI stelde **Fortuijn** voor, de anti-Leeuwenburg-motie niet als laatste punt, maar bij het verslag van den Twentschen propagandist, dus bij het jaarverslag te behandelen. De **Voorzitter** verklaarde, dat het P. B. hier niets tegen had.

Het jaarverslag

werd daarna aan de orde gesteld, waarbij tevens de partijleiding, voor zoover niet van politieke aard, aan de orde kwam.

De Miranda-Amsterdam III, na een woord van hulde aan het P. B. voor zijn verkiezingsleiding en herstemmingstactiek, vestigde er de aandacht op, dat vele afdelingen onvoldoende gebruik maken van de ervaring die eenige der grootste afdelingen verworven hebben in zake verkiezings-organisatie.

Leedwezen sprak spr. erover uit, dat Bergmeijer bij de naverkiezing der Schoterlandsche candidatuur niet heeft willen inruimen voor Van Kol; Bergmeijer had een voorbeeld moeten nemen aan Henri Polak, die indertijd Amsterdam III voor Troelstra inruimde. Na den verkiezingsstrijd is het Partijbestuur te slap in de leiding geweest; het had de propagandisten bijeen moeten roepen ten einde een leidraad, een systeem voor de propaganda te vinden. Om dezelfde reden had de beloofde commissie voor den propagandistencursus tot stand moeten komen. Gaarne ontving spr. meer inlichting, hoe het kwam, dat de beweging te Maastricht, zoo grootsch, zelfs met wat humbug, maar 't scheen, „opgezet, zoo als een nachtkaaars is uitgegaan. De afdeling wenschte minder aansluiting der Partij bij afzonderlijke comités, nu de verhouding tot het Vakverbond zoo goed is. Ten aanzien der kwestie-Leeuwenburg sprak spr. uit, dat een propagandist als hij zooveel verantwoordelijkheidsgevoel moest bezitten om een ingrijpend en afwijkend denkbeeld als de bloc-tactiek langs organisatorischen weg, door middel van zijn afdeling op het congres, aan de orde te stellen, in plaats van het luk-raak in de Partij te gooien. Ten slotte een uiting van leedwezen, dat het P. B. niet ertoe heeft kunnen komen mevr. Holst een bemerking er over te maken, dat zij in debat tegenover de S. D. P. de Partij niet heeft verdedigd. De verdediging van het vaandel waarom wij ons hebben geschaard, is de plicht van ieder, hetzij generaal of soldaat. (Applaus.) Het leek

wel alsof voor mevr. Holst het blijven in de Partij bijzaak is, de propaganda voor hare richting hoofdzaak. Als mevr. Holst telkens moest verklaren, dat zij belangrijk verschilt van de S. D. A. P. en geheel met de S. D. P. instemt, is het toch eigenlijk juist, als zij tot die andere partij overgaat. Wij vragen niet dat mevr. Holst inslikt wat zij reeds gezegd heeft, maar wij vragen dat ieder partijgenoot *con amore* de Partij verdedigt. Wij hebben waarlijk gaarne mevr. Holst binnen onze rijen, maar de Partij zal 'op den duur dit niet kunnen verdragen en wij verlangen ook van mevr. Holst dat zij zich als partijgenoot gedraagt. (Luid applaus.)

Henri Polak-Laren maakte een enkele opmerking over de passage in het Partijverslag over de S. D. P. en het Internat. Bureau. Eenige sympathie met de S. D. P. was bij spr. niet aanwezig, maar de Partij moet nuchter de zaken zien zooals zij zijn. Het is geen onbekende zaak, dat uit menig land meer dan één partij is aangesloten bij het Internat. Bureau. Wij hebben nu eenmaal rekening te houden met het feit, dat in ons land een tweede partij bestaat. Het P. B. had onzen afgevaardigden in het Bureau moeten opdragen stappen tot toelating bij het Bureau te doen. Toelating in het Bureau zonder vertegenwoordiging daarin is mogelijk; aldus is toegelaten vroeger de Russische joodsche „Bund” en nu nog de Engelsche „Arbeiderspartij”.

Bergmeijer-Dordrecht sprak bevreemding uit, dat het P. B. zich niet had geuit over Leeuwenburgs bloc-artikel. Troelstra en de redactie van „Het Volk” hadden het bestreden, maar dat was niet voldoende. Leeuwenburg dreigde in zijn artikel, dat de orthodoxe minderheid in de Partij er uit moest, als zij het niet met hem eens werd, en hij verkleinde het verschil tusschen sociaal-democraten en vrijzinnig-democraten. Een vrijz.-dem. propagandist wil nota bene de onderwijzers er uit gooien! Het P. B. moet nu niet in dezen met de vrijheid van spreken aankomen; spr. is vóór die vrijheid, maar een kind moet niet met vuur spelen. — Wat de Schoterlandsche candidatuur betreft, zeide spr., dat hij zich niet teruggetrokken heeft, ook om de onhandige manier waarop men getracht heeft hem terug te laten gaan; toen zei hij: „Dank je wel!” Toen hij Gerhards candidatuur overnam, had de S. D. A. P. in Schotland niets te vertellen, nu zijn er tal van afdelingen. (Applaus.) Als de liberaal er 26 stemmen minder had gehad, was spr. met 1000 stemmen meerderheid verkozen geweest. Men heeft hem echter in den steek gelaten en hem het werk van den grond af laten ophalen. Was Van Kol candidaat geweest, dan was er een tegen-candidatuur-Havers gekomen en was de sociaal-democraat niet eens in herstemming gekomen. (Geroep: Och kom!) Voor spr. is een colporteur hetzelfde als een kamerlid. Maar er zijn er die zeggen: voor een kamerlid als Van Kol, moet ieder uit den weg gaan. Het P. B. kwam zoo laat tusschenbeide, dat, als spr. zich had teruggetrokken, het den schijn zou hebben gehad dat het onder pressie gebeurde en dat zou sterk zijn uitgebuit door de tegenpartij. De passage in het partijverslag is eenigszins tendentius; de beschuldiging van

persoonlijke eerezucht kan spr. met zijn staat van dienst naast zich neerleggen. (Applaus.) Voor het Partijbelang heeft spr. altijd getoond persoonlijke offers weten te brengen. Voor zijn zich-niet-terugtrekken, had hij geldige redenen.

De Brauw-Gouda merkte op dat in het Partijverslag verzuimd is de oprichting van „de Goudsche Wakker” te noemen.

Matthijsen-Amsterdam V wees op een stuk bederf in een der partij-afdeelingen, waaraan al lang een eind had moeten worden gemaakt, nl. in de afd. Lemmer. Het raadslid der S. D. A. P. daar, is voorzitter der afd. S. D. A. P. en tevens lid van de liberale kiesvereniging. (Gelach.) De liberalen stemmen daar voor de Kamer allen Hugenholtz. Dit zal natuurlijk voor het P. B. geen reden zijn geweest om den toestand te laten voortduren. In de liberale kiesvereniging komt nu gemopper en ze willen ook eigen kandidaten; onze afdeling heeft daarmee genoeg genomen en van een eigen raadscandidaat afgezien. Het soc.-dem. raadslid onderteekent daar de manifesten der liberale kiesvereniging ten gunste van den liberalen candidaat. Het moge voldoende zijn op zoo'n toestand enkel maar te wijzen.

De houding van het P. B. inzake de S. D. P. en het Internat. Bureau keurt de afdeling goed, maar zeer keurt ze af de tegen-actie van mevr. Holst. Zoiets doet geen partijgenoot. Het P. B. had dat moeten afkeuren. Worden zulke brieven van particulieren aan het Internat. Bureau daar ernstig genomen? — Tegen-leiding werd ook door mevr. Holst gegeven tijdens de verkiezingsactie, tegen de herstemmingstaktiek, berustende op een congresbesluit. Mevr. Holst raadt tot onthouding aan tusschen een anti-revolutionair en een Unie-liberaal en het P. B. raadt aan den Unie-liberaal te stemmen. Zoiets is niet te dulden. De partijleiding van mevr. Holst was ook allesbehalve vast. Vóór de herstemmingen was het: liberaal en klerikaal lood om oud ijzer. Na de herstemmingen was het: nu zitten wij onder de klerikale reactie en die schildert zij zeer zwart. Hoe kan mevr. Holst dan vóór de herstemming tot onthouding adviseeren?

Wat den algemeenen toestand in de Partij betreft, kan men zeggen, dat de verschillende elementen elkaar slecht verstonden. Het was een voortdurend verkeerd uitleggen van elkaars woorden. De fout ligt in het onvoldoende organisatorisch voeling houden der leidende organen. Eenige malen per jaar moesten die samenkomen tot overleg. Kan het P. B. geen toezegging tot een proef doen?

Van Staveren-Utrecht had ook bezwaren tegenover de houding van mevr. Holst tegenover S. D. A. P. en S. D. P. Laat zij zich onthouden voortaan van zulke uitingen dat te Deventer de democratie is vermoord. Als mevrouw Roland Holst voor de S. D. A. P. optreedt en het resultaat is, dat niet de S. D. A. P., maar de S. D. P. leden wint, schijnt het beter dat mevr. Holst zich als propagandiste van de S. D. A. P. terugtrekt. (Eenig applaus en gefluit.) — Dat op verzoek van het P. B. Van Vorst zich als propagandist heeft teruggetrokken om zijn redacteurschap van „De Kruisspin”, keurt spr. af. Dat redacteurschap acht spr. ongewenscht, evenals de heele „Kruisspin”, maar heeft Vlie-

gen niet nog te Arnhem gezegd: niemand zal mij beletten te schrijven wat en waar ik wil. Zijn er nog andere redenen voor v. Vorst's terugtrekken? — Zou het P. B. voorts niet voortaan financieele verslagen van de partijweekbladen kunnen vragen, ten einde slechte ervaringen te voorkomen? Kan het P. B. die heele zaak der partijweekbladen niet eens grondig onderzoeken?

Van Eizenga-Amsterdam IX verzoekt het P. B. achter de program-commissie eens wat meer fut te zetten. Het is gewenscht, dat wij nu spoedig een algemeen-verdedigbaar program krijgen. — Gevraagd wordt verder wat meer haast met de uitvoering van congresbesluiten te maken. Het vorig jaar is aan het P. B. een bepaalde opdracht gegeven omtrent de jongelieden-organisatie en nu komt er voor dit congres nog weer eens een voorstel. Ook de commissie voor de sociale verzekering heeft nog altijd geen rapport uitgebracht.

De Jonge-Maastricht deelde mede, dat te Maastricht tijdens een bezoek van den voorzitter van het P. B. voldoende bleek, dat de Maastrichtsche partijgenooten het optreden van v. Vorst tegen kerkelijke stromingen ontactisch achtten, omdat dit optreden de katholieke tegenstanders op één hoop dreef. De afdeling Maastricht heeft dan ook de houding van het P. B. ten opzichte van v. Vorst goedgekeurd.

Sanders-Enchedé nitte ook leedwezen over Bergmeijer's weigering om voor v. Kol op zij te gaan. Het had Bergmeijer een eer moeten zijn geweest om mee te werken, de klerikale truk in Enschedé weer te niet te doen. — Nog een plaatselijk geval: twee Hengelosche partijgenooten hadden bij het P. B. een uitvoerige klacht ingediend over Leeuwenburg's optreden. Betreurd wordt het door Enschedé, dat het P. B. aanstonds in „Het Volk” meedeelt, dat het een onderzoek in Twente zal instellen. Dat leek al een disqualificatie. Bij het onderzoek bleek dat de bezwaren tegen Leeuwenburg alleronbenulligst waren. Maar het P. B. publiceerde toen in „Het Volk” niets dan een opwekking tot de Twentsche partijgenooten om eendrachtig samen te werken, terwijl er van gebrek aan samenwerking geen sprake was. Verkeerd was ook, dat het P. B. zonder onderzoek Loncker V kapittelde omdat het zeer terecht een vroeger lid, die tot de S.D.P. was overgegaan, niet weer wilde toelaten, omdat tijdens diens vroeger lidmaatschap het in de afdelingsvergaderingen altijd tumult en guzie was.

Hoenderdos-Bussum keurde af, dat het P. B. de afdeling wel wilde laten samenwerken met de S. D. P. bij de Meibeweging en niet bij de raadsverkiezingen. De afdeling wilde toen voor het congres een voorstel indienen om voortaan alle samenwerking met de S. D. P. af te snijden, maar dit weigerde het P. B. omdat het voorstel critiek op de partijleiding inhield. De afdeling wilde het voorstel toen in „Het Volk” zetten per ingezonden stuk, maar ook „Het Volk” weigerde, omdat het P. B. eenmaal beslist had. Toen ging de afdeling naar de Commissie van Geschilden en die weigerde ook al. Is „Het Volk” er om de afdelingen haar rechten te ontneemen? Het P. B. schreef aan de afdeling, dat zij haar voorstel bij wijze van motie kon in-

dienen. Welnu, dat doen wij dan bij dezen.

Fortuijn-Amsterdam I-VI wil ook ernstig protesteeren tegen de houding van het P. B., dat tijdig ingekomen voorstellen weigert op den beschrijvingsbrief te zetten. Het P. B. overschrijdt daarmee zijn bevoegdheid. Meent gij dat niet, zegt dan: het P. B. is almachtig. Wij staan niet onder curateele. Als wij ons willen blameeren zullen wij dat vrijelijk moeten kunnen doen. (Gelach.) Hoe meer ik mij blameer in de oogen van dit P. B., hoe liever het mij is. (Gelach en oho's.)

Van Kuijkhof, de partijsecretaris: Het was een motie van orde.

Fortuijn: Dat hebt gij niet te beoordeelen!

Hugenholtz: Wat was het voorstel?

Fortuijn: Dat doet er niets toe. (Oho's.) Dit congres is blijkbaar een hoera-congres voor het P. B.

Keesing: Dat is uit de critiek niet gebleken!

Fortuijn: Ons voorstel was van geringe beteekenis; het wilde den spreektijd op congressen tot een uur beperken. Toen zei het P. B.: dat is een motie van orde! (Stemmen: Dat is het ook!) Dat hebt gij niet te beoordeelen. (Gelach.) Ja, men wil blijkbaar geenerlei kritiek op het P. B. hooren.

De Voorzitter: Kan dat ook soms aan den spreker liggen?

Fortuijn: Het P. B. geeft geen leiding in belangrijke dingen, zooals inzake de bouwvakstaking, de trawlerstaking. Het P. B. staat te veel onder den invloed van het N. V. W., terwijl omgekeerd de Partij de leiding moet geven en de vakbeweging moet volgen. Waarom heeft het P. B. het Arnhemsch congresbesluit niet opgevolgd om een commissie inzake vrouwenarbeid te benoemen. — Bergmeijer's niet-wijken voor v. Kol keurt spr. goed. Het voorname is niet de verovering van een Kamerzetel, maar de propaganda voor de sociaal-democratie.

Leeuwenburg: Die beide kunnen samengaan. Van Kol had ook propaganda kunnen maken.

Fortuijn: Waarom moest v. Kol een streep voor hebben boven Bergmeijer. Ik voor mij verkies Bergmeijer boven Van Kol. — Als het P. B. van het Lemmersche geval kennis droeg, had het dien partijgenoot moeten verwijderen uit de gelederen, ook al zou daarmee de Kamerzetel van Weststellingwerf verloren gaan. Het congres neemt een uur pauze.

Pauze.

Vliegen heropent het kongres en vestigt de aandacht op een bijeenkomst, te 8 uur te houden in Excelsior voor de afgevaardigden van het platteland, uitgeschreven door het H. B. van den Bond van arbeiders in het zuivelbedrijf.

Muller-Arnhem meent dat het P. B. zeer juist gehandeld heeft, door Van Vorst te stellen voor de kens tusschen het redacteurschap van de „Kruispin” en het propagandistschap. Die twee zijn onvereenigbaar. De afd. Maastricht echter gaat niet vrij uit. Van Vorst had in de „Voorvechter” een feuilleton geopend: Roomsche stichtelijkheden, en kreeg van het P. B. een wenk, dat te staken. Hij zet dit werk nu voort in de „Kruispin”, maar Van Vorst heeft spr. medegedeeld, dat hij voor zijn feuilleton de volle goedkeuring had van de afd. Maastricht, ook van De Jonge.

Van Vorst's methode was verderfeljk, niet alleen

voor de partij, maar ook voor de vakorganisatie. Deze heeft er een knak door gekregen.

Had het P. B. leiding moeten geven inzake de bouwvakstaking? Van de partij kan men in zulke vakaangelegenheden geen leiding verwachten, maar de redactie van „Het Volk” had stelling moeten nemen. De voorzitter verklaart, dat de verhouding tusschen partij en vakbeweging niets te wenschen laat, maar als Mevr. Holst aanraadt een zoo verderfelijke staking te steunen, en dit geschiedde vaker, dan zou van die goede verhouding niet lang meer sprake zijn. (A p p l a u s.)

Leeuwenburg bevreemdt zich zeer sterk er over, dat waar men van een bepaalden kant in de partij zich nog al eenige vrijheden veroorlooft, men tegen een andere, rustig geuite meening dadelijk met moties komt. Zou men op zichzelf dezelfde taktiek wenschen toegepast?

Wibaut: Zeer juist!

Leeuwenburg: Fortuijn drijft de vrijheid voor zichzelf tot het uiterste. Hij wil het recht, zich zooveel mogelijk te blameeren in de oogen van het P. B. Laat hij mij het recht geven, mij te blameeren in Fortuijns oog!

Bergmeijer's bewering is onjuist. Ik heb niet gezegd: gooi de orthodoxen eruit: maar: de partij zal met de orthodoxie afrekenen. Zoo wil Bergmeijer afrekenen met het revisionisme.

Bergmeijer: Geen woord van gesproken!

Leeuwenburg: Mevr. Holst eischt toch: er moet klaarheid komen, de partij zal moeten kiezen tusschen twee richtingen. Dit wil ook ik, dat is niet de orthodoxen er uit gooien; als het zoo doorgaat als nu, dan gooiën sommige orthodoxen zichzelf eruit. Laat Bergmeijer het gewraakte eens lezen.

Bergmeijer: Je moet ook tusschen de regels lezen!

Duijs: Het is jelui ongeluk, dat gij dit altijd doet!

Leeuwenburg: Mag ik het zelf lezen?

Bergmeijer: Neen!

Leeuwenburg: Mijn verklaring hier doet alle lezen tusschen de regels te niet. Ik heb betoogd, dat er geen principieëlen samenhang meer tusschen het liberalisme in zijn verschillende groepen bestaat, dat de oud-liberalen vasthouden aan het oude manchesterdom, terwijl de vrijzinnig-democraten hoe langer hoe meer de sociaal-democratie naderen. Men had hier de gronden moeten onderzoeken, die het recht gaven tegenover mij stelling te nemen. Ik heb het recht, mijn meening te zeggen zoo goed als iedereen.

Maar ik heb niet den organisatorischen weg gevolgd. Zou echter mijn afdeling mijn meening hebben aanvaard? En voor theoretische debatten is de tijd op een kongres noodzakelijk altijd kort. Ik heb het recht, te schrijven waar en wat ik wil, onder eenige reserve. De partijgenooten, die voor zichzelf de uiterste vrijheid opeischen en gebruiken, moeten niet een hysterische jacht openen op mij, nu ik het ook doe.

Van der Veen-Tilburg: Men raakt een levenskwesitie van de afdelingen in het Zuiden, als men wil dat wij de socialistische propaganda voeren als elders. Wij kunnen geen zalen krijgen, men laat ons niet toe tot debat in vergaderingen die met vrij debat zijn aangekondigd. Men moet bewijzen, zijn Paschen te hebben gehouden! (G e l a c h.) Stakingen worden zooveel mogelijk gesust, van stakersvergaderingen worden wij geweerd. Men kondigt aan: openbare vergadering, niet toegankelijk voor socialisten! (G e l a c h.) Muller en ik, die kandidaat waren voor den raad, kunnen geen woning krijgen. Men dreigt ons met het mes; en wanneer nu

partijgenooten als Bergmeijer en Van Vorst, op wie wij ten allen tijde kunnen rekenen (applaus), anderen komen niet! (O n t k e n n i n g e n.) Spiekman wel, Schaper heeft zich ook bereid verklaard!

Men voert in Spanje en Rusland den strijd ook anders dan hier, en heeft een partijgenoot niet het recht, een blad te redigeeren dat zich op godsdienstig terrein beweegt en tevens propagandist te zijn van de partij?

Sneevliet-Zwolle staat aan de zijde van Leeuwenburg. Wij strijden in de partij steeds voor de volle vrijheid van het woord, en staan op het recht van Leeuwenburg om zijn afwijkende meening te verkondigen. Wat keurt Amsterdam I—VI af? Dat Leeuwenburg bloc-propagandist is in plaats van partij-propagandist? Hij trekt de konsekventies van de opvattingen der partijmeerderheid. (O n t k e n n i n g e n.)

Het schrijven van het artikel mocht niet worden verboden, en partijbestuurders zien wij geregeld medewerken aan burgerlijke bladen tot zelfs aan vrijzinnig-democratische organen.

Duijs: En de „N. Tijd“!

Sneevliet: Ik meende, dat zelfs Duijs nog inzag dat er verschil is tusschen de scheiding van ons en de burgerlijke partijen en die van ons en de S. D. P.

Vliegen heeft te Arnhem gezegd, dat hij zich de vrijheid voorbehouden wilde te schrijven, wat en waar hij wilde.

Elke meening moet in onze partij een plaats vinden, dan begrijp ik niet, hoe men partijgenooten wil uitsluiten die zeggen dat te Deventer de democratie is vermoord.

Van Stavereu: Dat heb ik niet gezegd!

Sneevliet: Het gaat niet aan, partijgenooten te willen stilleggen, die het Deventer besluit afkeuren, of die de kritiek der S. D. P. op de S. D. A. P. onderschrijven. Het eenige verschil tusschen ons en de uitgetreden is de vraag of wij moesten blijven of niet, maar wij hebben het recht, onze meening te zeggen.

Bij uitzondering neemt „Het Volk“ iets over uit de Zwolsche „Soc. Demokraat“. Het stukje meeting-sabotage is die uitzondering. Ik wil echter foute conclusies voorkomen en hier verklaren, dat ik afkeurenswaardig acht, dat de mannen der S. D. P. op onze vergaderingen belemmerd worden in hun vrije meningsuiting. Hierover is o. a. door partijgenoot Glimmerveen te Rotterkam in het „Weekblad“ geschreven.

S t e m m e n : Dat is onjuist!

Sneevliet: Het feit doet er minder toe, maar wij moeten de debatvrijheid handhaven, en niet allen één man het spreken onmogelijk maken. Niet doen, wat men ons in het zuiden aandoet, en wat Schaper in de Kamer zoozeer afkeurde! (A p p l.)

Van der Brug-Beets komt op tegen wat Bergmeijer zeide. De verkiezing heeft veel leven gewekt in Schoterland, maar dat is niet alleen aan Bergmeijer te danken. De kandidatuur-Van Kol is op ontaktische wijze naar voren gebracht. Er is gestemd over de kandidatuur, gesteld door den secretaris van het verkiezingskomitee.

De Voorzitter verzoekt, deze distrikts-inwendigheden niet hier te behandelen.

Van den Brug: Bergmeijer was reeds gesteld toen wij bijeen kwamen om een kandidaat te stellen; Havers' vriend Van der Zwaag had een stillen wenk gegeven om Van Kol te stellen, en namens zeer velen van Schoterland zegt spr.: wij zouden het ons een eer hebben gerekend, Van Kol naar de Kamer te zenden als koloniale specialiteit.

De Voorzitter deelt mede, dat 165 afdelingen

zijn vertegenwoordigd, door 218 afgevaardigden.

Verder beantwoordt hij de sprekers. De administratie der afdelingen. Het P. B. kan daarin geen leiding geven. Men komt eerst bij het P. B. als de zaken niet in orde zijn. Meestal gelukt het ons, conflicten in orde te brengen, maar van partijwege voor te schrijven hoe de administratie moet gaan, is ondoenlijk. Een plattelandsdistrikt, is ook iets anders dan een stadsdistrikt, maar ook in sommige stadsdistrikten laat de administratie veel te wenschen over. Wat de organisatie der verkiezingen betreft, verzoeken men eens voorlichting, bv. door de verkiezingsleiders in A'dam III en IX.

Was er na de verkiezingen bij het P. B. verslapping? Feiten zijn niet genoemd. Het P. B. heeft over het beleggen eener partijkonferentie beraadslaagd, maar de politieke toestand was niet veranderd, de zaak kon worden voortgezet op den ouden voet. Wij zegden in een konferentie op dat oogenblik geen nut.

De kwestie van Schoterland. Het P. B. meende, dat Van Kol moest worden gekandideerd. Was de heele organisatie in het distrikt geheel in handen der partij, dan was er kans geweest op andere maatregelen. Maar wij hadden er maar één afdeling; de andere organisaties waren volkswievereinigeningen à la Van der Zwaag. Wij wendden ons dus tot Bergmeijer. Gelasten konden wij hem niets, maar wij verzochten hem, af te zien van de kandidatuur. Het was een vrij algemeene wensch in de partij, dat Schoterland Van Kol weer in de Kamer zou brengen.

Nu is er tegen en voor Bergmeijer gekritiseerd; het P. B. spreekt ernstig leedwezen erover uit, dat personen een dergelijk verzoek naast zich neerleggen, men moet zijn eigen inzichten en verlangens ondergeschikt weten te maken aan den wensch der partij. (A p p l a u s.)

Fortuyn spreekt zonderling over Kamerzetels; dat zou nadeelig kunnen werken op de energie bij de pogingen om een zetel te winnen. Bergmeijer spreekt dan ook anders: hij zegt: was ik niet gekandideerd, dan was Havers gesteld, en de zetel evenmin heroverd. Spr.'s inlichtingen luiden, dat Van der Zwaag een kandidatuur-Van Kol wenschte.

Schoterland is het eenige distrikt, dat een soc. dem. Kamerlid had en waar toch de partij weinig had te zeggen. Zoo iets zal zich niet licht herhalen.

In de zaak-Van Vorst is het P. B. éénstemmig. Zijn blad moest nog verschijnen, wij kritiseerden dus niet zijn meening, maar van den aanvang af had zijn optreden niet onze sympathie. Wel ontstond er te Maastricht groote agitatie, en de afdeling groeide snel, maar zijn propaganda was al telaar bij den grondsch anti-klerikaal, en ik werd door het P. B. afgevaardigd naar Maastricht om eens met Van Vorst te spreken. Tot mijn verbazing bemerkte ik, dat de meeste partijgenooten met zijn optreden waren ingenomen, maar Van Vorst verklaarde zich bereid, zijn feuilletons te staken. De toestand verergerde. Door zijn voor de katholieken uittartende manier van optreden werd hem de propaganda practisch onmogelijk gemaakt. Men wilde hem niet meer aanhooren. Hij was opgesloten in zijn huis.

Wij wilden Van Vorst geen anti-godsdiensstige propaganda beletten, dat is zijn zaak, maar die ouderwetsche anti-godsdiensstige propaganda, als het propaganda is, zou komen voor rekening van de partij, en de „Kruisspin“ werd aangekondigd als spotblad, er zou o.a. een serie artikelen komen over „Het faillissement van de firma God den Vader & Co.“, in geloofsartikelen.

(Het kongres lacht Hermans toe die op het podium zit; men roept: de Rode Duivel.)

De partij weet, dat dergelijke propaganda vroeger niet de gewenschte resultaten heeft gehad. (V r o o l i j k h e i d.) Wij hebben eerst Van Vorst uitgenoodigd, de redactie van de „Kruisspin“ niet op zich te nemen, en toen hij weigerde, om het propagandistschap neer te leggen. Dit deed hij, en hij onttrok zich aan alle verder overleg. Ook nu is hij niet hier, hoewel hij afgevaardigde is.

E e n s t e m : Zijn vrouw is ziek!

De Voorzitter: Dan heb ik dit laatste niet gezegd.

Wij moeten, ook in het Zuiden, de menschen vinden door hen te spreken over de sociale zaken. Van Vorst kan in de mijnstreken niet komen. Dat is toch voor een propagandist onmogelijk! En was dit om zijn socialisme, men zou met hand en tand daartegen strijden, maar ook de meerderheid der Maastrichtsche partijgenooten verlangde een einde aan de zaak. Het P. B. heeft gehandeld zooals het moest!

Mevr. Holst zal de tegen haar gemaakte opmerkingen behandelen bij de „Weekblad“-besprekingen. Waarom heeft het P. B. haar niet tot de orde geroepen? Deze kwestie is in het P. B. niet ter sprake geweest. Het gaat niet, mevr. Holst te pogen, tot andere gedachten te brengen. Zij voelt veel neiging tot de S. D. P., en weinig solidariteit voor onze partij. Wordt door de S. D. P. onze partij aangevallen, dan gevoelt zij geen neiging, ze te verdedigen.

Sneevliet: Hoe moet dat dan?

De Voorzitter: Alleen bij den brief van Mevr. Holst aan het Int Bureau had ik voor optreden van het P. B. iets gevoeld. Zulk partikulier optreden komt niet te pas; maar bij het Int. Bureau weet men wel wat zulke brieven waard zijn, daar voelt men wel, dat men zulke partikuliere brieven alleen schrijft als men weet, in de partij geen weerklank te vinden. Bovendien zitten in het Int. Bureau onze afgevaardigden.

Het herstemmingsadvies is gegeven voor de bijeenkomst van Mevr. Holst en anderen met het P. B., zegt men. Geschreven misschien; maar ook gepubliceerd? In de bijeenkomst zelf is er geen sprake van geweest. Had het P. B. een standpunt vastgesteld, en gingen partijgenooten daartegen in, dan zou ertegen moeten worden opgekomen.

Het herstemmingsadvies, wordt nu opgemerkt, is gegeven vóór de eerste stemming. Dit is waarschijnlijk oorzaak, dat wij er bij de herstemming niet meer aan gedacht hebben. (V r o o l i j k h e i d.)

Spr. sluit zich aan bij wat Muller zei, over Mevr. Roland Holst's optreden in de bouwvakstaking. Ging het P. B. in zulke stakingen leiding geven, tegen het N. V. V. in, dan zouden wij een zeer verkeerden weg inslaan. Wat Mevr. Holst deed, behoort niet meer voor te komen, en Wibaut had haar „Weekblad“-artikel wel eens eerst in het P. B. ter sprake mogen brengen.

Het P. B. deelt de meening van Amsterdam III over komitee's. Maar de wiukelsluiting is geen speciale arbeidersseich. Zij raakt ook het publiek en de winkeliers. Voor de bedienden eischen wij den 10-urendag, de sluiting eischen wij voor de winkeliers, en in allerlei plaatsen, speciaal, hadden wij voor de 9-uursluiting geijverd. Daarom meenden wij, ons niet te mogen onthouden van aansluiting bij het Nationaal Komitee.

Polak is met zijn voorbeelden van aansluiting bij het Int. Bureau niet gelukkig geweest. De Joodsche Bond was aangesloten. Is het nog zoo?

De Labour Party bestaat deels uit vakverenigingen, deels uit de bij het Int. Bureau aangesloten Independent Labour Party. Maar er is een beter voorbeeld. Toen in Frankrijk de geunifieerde partij werd gesticht, verzochten de Independenten aansluiting; — zij werden afgewezen. Het zou zijn, de scheiding in verschillende landen bevorderen, als anders werd gehandeld. Bovendien: de pogingen van het Int. Bureau tot hereeniging waren afgestuit op absoluten onwil der S. D. P., het zou zijn invloed verspelen door haar toch toe te laten, en te eischen dat wij dit zullen bepleiten, is te veel geëischt. De S. D. P. bestaat uit oud-leden van ons; wij beweren dat voor hun uitreden geen aanleiding was, verschil in program is er ook niet; het P. B. kon niet anders dan de aansluiting tegenwerken. Voor aansluiting zonder vertegenwoordiging bestaat geen regeling, bestond zij, wij zouden er nog tegen zijn. Het P. B. zal echter niet pogen, de S. D. P. te weren van het int. kongres te Kopenhagen. Het kan slechts gezond en genezend voor haar werken, zulk een bad te nemen. De vertegenwoordiger der S. D. P. zelf heeft den eisch van aansluiting met vertegenwoordiging laten vallen. Voor aansluiting zonder vertegenwoordiging is zij verwezen naar ons, wij bevorderen ze niet.

De zaak van De Lemmer is niet nieuw. Er is een die zich heet Vrijzinnige Kiesvereniging. Zij is niet aangesloten bij een vrijzinnige partij. Was dat wel het geval geweest, het P. B. zou onmiddellijk hebben ingegrepen. Het is een plaatselijke democratische kiesvereniging, vrijzinnig tegenover de rechtzinnigen, gesticht om de klerikalen te weren uit den raad.

Zij candideerde ook soc. dem. De heer Thomson heeft al zijne best gedaan, ze te bewegen tot aansluiting bij de Liberale Unie. Was daartoe besloten, het was ons wel geweest. De zaak is niet in orde: wij zijn voortdurend met De Lemmer in correspondentie, ook Hugenholtz doet het zijne; maar wij hebben hier te doen met een soort volkskiesvereniging met een vrijzinnigen naam — hadden wij te doen met liberalen, wij hadden dadelijk ingegrepen.

Een stem: Mag men dan lid zijn van twee vereenigingen?

De Voorzitter: Het is een verouderde toestand.

Sneevliet: In Limburg zijn onafhankelijke kiesverenigingen; dat is precies hetzelfde!

De Voorzitter: Dat zijn liberalen; bij eerste stemming zullen zij er niet aan denken, een soc. dem. te kiezen. Langzamerhand zal de zaak wel in orde komen.

Het stichten van een soort Generalen Raad kan op dit kongres niet ernstig worden overwogen.

Het P. B. onderschrijft den wensch naar een rapport der programcommissie, en verheugt zich, het voorstel A'dam I—VI te kunnen ondersteunen, dat zij spoedig met haar ontwerp zal komen.

In Twenthe zijn enkele leden na Deventer uitgetreden; bij Lonneker V kwam een van hen zich weer aanmelden; geweigerd, kwam hij bij ons, en het P. B. stelde vast, dat de uittreding alleen geen reden mocht zijn om iemand niet weer toe te laten. Men kan iemand weigeren omdat hij een ongewenscht element is, maar niet om zijn uittreden wegens Deventer. Men denke aan den bijbeltekst over de terugkeerende zondaren!

Het afgelopen jaar was een verkiezingsjaar, het is dus begrijpelijk, dat wij de jongeliedenorganisatie hebben laten loopen, laat ons het nu snel inhalen! (Vroolijkheid.) De commissie voor sociale

verzekering kon haar rapport niet uitbrengen door ziekte van Sannes.

Het voorstel-Bussum over samenwerking met de S. D. P. was kritiek op het P. B., gegoten in den vorm van een zoo ver strekkend voorstel, dat het niet op den beschrijvingsbrief kon komen. Hoe is het met die samenwerking? Als voor de Meibeweging alle organisaties worden uitgenoodigd, moet ook de S. D. P. worden gevraagd. Algemeen kiesrecht en achturedag zijn de maatstaf. Maar bij verkiezingen erkent men een partij met wie men samenwerkt, en wij hebben de pretentie, te zijn de sociaaldemocratie in Nederland! (A p p l.) Bij verkiezingen negeeren wij de S. D. P. Zoo denkt de groote meerderheid van het P. B. Wij doen geen enkele daad, die erkenning van de S. D. P. als politieke partij beteekent.

Bussum stelde voor, in elk geval samenwerking te weigeren. Dit kon hier bij de kritiek op het P. B. tot zijn volle recht komen; dat is dan ook geschied. Zoo is ook de motie-Maastricht geweerd van den beschrijvingsbrief: hier kon de inhoud tot zijn recht komen, en de vorm der motie was zeer verwarrend.

Fortuijn kan het niets schelen, of een voorstel blameerend is of niet; maar sommige punten zijn niet eens voorstellen. Er is er een van Leeuwarden: Het kongres spreke zich uit over de Statenverkiezingen. Wij hebben het op de agenda gezet, om de gelegenheid te geven, de zaak te bespreken; maar Fortuijn was zelf een beetje huiverig, zijn voorstel te noemen...

Fortuijn: Het staat niet op den beschrijvingsbrief, het mag dus niet worden besproken!

De Voorzitter: Fortuijn schijnt toch eenigszins bang te zijn om zich te blameeren! (Vroolijkheid.) Het voorstel luidde, om aan inleiders van speciale onderwerpen slechts een half uur tijd te geven. Het gaat natuurlijk niet aan, in zulke zaken van orde vaste regelen te stellen!

„Het Volk” heeft in de bouwvakstaking niet positief stelling genomen, maar het woord gegeven aan de vakorganisatie zelf. Deze heeft trouwens op sommige momenten ook wel eens gearzeld.

Ten slotte het S. D. P.-debat op onze meetings. Het vrije woord moet gehandhaafd, maar aan alle dingen is een grens. Het ligt niet altijd aan de leiding om te zorgen dat alles er wordt uitgebraakt wat men er uit wil braken; men doet wat men kan opdat het publiek zich stil houdt, de voorzitters doen hun uiterste best, maar laat men door zijn debatmanieren zorgen dat men wordt aangehoord. Onze menschen zijn geen stokvisschen, als de partij voortdurend wordt gesmaad en gehoond, dan gebeuren er dingen, die misschien niet geheel in den haak, maar volkomen begrijpelijk zijn. (A p p l a u s.) En als men, als op de onderwijzersmeeting, geheel uit het oog verliest, dat onze vijanden staan te vlassen op ieder schandaaltje (luid applaus), dan is het gebeurde geheel natuurlijk. Debat over zaken is altijd mogelijk, maar de vrijheid legt ook plichten op, wie dat niet begrijpt, verliest ook zijn recht! (A p p l a u s.)

Van der Goes-P. B. verdedigt het zenden van den brief door Mevr. Holst aan het Int. Bureau. Hij herhaalt wat hij schreef in het „Weekblad”: men vergist zich met de bewering, dat de organisatorische weg niet is gevolgd. Ieder partijgenoot mag zich wenden tot het Int. Bureau. Het is een soort hooger beroep, waartoe men zijn toevlucht kan nemen, als men meent dat in een belangrijke kwestie de partijleiding een verkeerden weg volgt.

Spr. wil pogen, een juister en billijker oordeel

te vestigen over Mevr. Holst's houding jegens de S. D. P. Als te Deventer de meerderheid eens een anderen weg was opgegaan, en voortaan in twee aan elkaar vijandige partijen stonden de leiders der tegenwoordige meerderheid, als Vliegen en Schaper tegenover elkaar stonden en Vliegen tegenover Schaper eens niet zoo vijandig optrad als het de meerderheid naar den zin was, ook dan zou ik zeggen: oordeel niet te snel.

Men bedenke dat te Deventer ook een scheuring kwam in de minderheid der partij; het is niet goed, mevr. Holst om haar houding jegens de S. D. P. te stempelen tot partijgenoot tweede klasse. Het is met het stelling nemen van het „Weekblad“ tegenover de S. D. P. nog al wel geweest! (Stemmen: Nou, nou!) In alle principiële geschillen nam het tegenover haar stelling, bij de verkiezingen schreef ik tegen de S. D. P. drie artikelen, en mevr. Holst plaatste ze.

Tengevolge van het blijven van mevr. Holst in de S. D. A. P. zijn eenige honderden gebleven; zij zullen blijven, zoolang zij werkt in de partij. Waren zij en anderen heengegaan, dan was het aantal afgescheidenen zeker verdubbeld. (Protesten.) Als gij dit niet weet, zeg ik het u! Niet alleen dat een groot getal werkzame leden behouden is gebleven, mevr. Holst heeft in Twenthe een aantal menschen vastgehouden.

Leeuwenburg: Hoogstens zes!

Van der Goes: Veel meer, maar ook één zou de moeite waard zijn geweest. Men schreef uit Twenthe Mevr. Holst om hulp om de menschen vast te houden. Met hetzelfde doel kwam ik verleden jaar in Friesland.

Gij keurt goed dat iemand bepleit het samengaan van onze partij met onze ergste vijanden. Hoe is daarmee te rijmen het eischen van volle scherpte tegenover andere sociaaldemocraten. Laat men pogen, zich te verplaatsen in het standpunt van haar, die met u de S. D. A. P. wil vormen, en elken vijand met u bestrijden! (Applaus.)

Wibaut-P. B. hoort nu voor het eerst, dat hij overleg met het P. B. had moeten plegen over Mevr. Holst's artikel over de bouwvakstaking. Sprakende het artikel vóór het werd geplaatst; maar vond geen aanleiding zich tegen de opneming te verklaren en over het artikel een bespreking te houden. Want hij wist niet, dat wij in zaken van tactiek niet met het N. V. V. mogen verschillen. Ik heb groote achting voor zijn leiding, maar onder zeer ernstige omstandigheden mag men toch zeggen dat men van een andere meening is. Tegen uitdrukkelijke uitspraken der Partij is het niet geoorloofd, op te treden. Maar het P. B. heeft de kwestie niet besproken, „Het Volk“ ook niet. De kwestie was zeer moeilijk, en er was in de betrokken vakorganisaties zelf een zekere weifeling. Dit mogen redenen zijn om te zwijgen. Maar het behoeven geen redenen te zijn om te zwijgen. Het is zeer onredelijk en onrechtvaardig, Mevr. Holst haar spreken te verwijten, omdat door een soc. dem. in dit geval beide meningen kunnen worden verdedigd. Het is een van de weinige punten, waarin de „Weekblad“-redactie niet geheel eenstemmig was. Ik achtte de tactiek van het N. V. V. de juiste; maar Mevr. Holst bezag de zaak van den kant der arbeiders in den strijd tegen de patroons (ontkenning), en dan kan ik volkomen begrijpen, dat men als sociaaldemocraat voor hen opkomt. Gij behoeft dit standpunt niet in te nemen, maar gij moet de mogelijkheid en de redelijkheid van beide standpunten zien. (Applaus.) Ik begreep den drang van Mevr. Holst, om hier te spreken, en zeide: als gij uw standpunt verdedigt, zijt gij niet anders dan soc. dem., als ik het mijne inneem,

ben ik de soc. dem. die zich voegt naar de tactiek van het N. V. V. De steun was niet anders dan de daad die de konsekwentie was van het woord. Daartusschen onderscheid te maken, is onlogisch.

Er was een overeenkomstig geval, in de bouwvakarbeidersstaking toen Tak redacteur was „Het Volk“, en een afzonderlijk standpunt innam.

Vliegen: Die heeft het niet doorgezet.

Wibaut: Hij heeft aan den kop van het blad een oproep tot steun geplaatst, en als dat goed was, was het niet beter dan wat Mevr. Holst deed in het „Weekblad“. Ook toen had de A. B. B. steun geweigerd!

Vliegen: Het is precies andersom.

Wibaut: Ik zelf ben van de meening van het N. V. V.; maar in deze zeer moeilijke vraag was nog een andere houding mogelijk en Mevr. Holst moest gehoorzamen aan den soc. dem. drang om het woord te spreken, dat zij wist dat door velen zou worden misverstaan en door anderen verkeerd uitgelegd.

Duijs: De andere meening is niet in „Het Weekblad“ gebleken!

Mevr. Holst: Door Achterbergh!

Wibaut: Omdat juist toen van alle kanten de aanvallen kwamen tegen Mevr. Holst, van alle kanten werd gepoogd, splitsing te maken tusschen Mevr. Holst en mij. Toen wilde ik niet! (applaus)

Aan Amsterdam I-VI geef ik den vriendelijken raad, haar motie in te trekken. Als een partijgenoot in een ernstig stuk, in een tijdschrift naar zijn keus, een meening propageert op een wijze, die velen onzer onaangenaam is of ontactisch schijnt, dan moeten wij daarover nog geen afkeuring of treurigheid uitspreken. Wij worden samengehouden door ons program. Ons tactisch optreden als propagandisten wordt daardoor beperkt; daarnaast behooren wij volle vrijheid te hebben. Wij moeten uiting van meningsverschil veeleer bevorderen dan betreuren; de onderlinge discussie zal daardoor meer tot rijpheid en klaarheid komen.

Leeuwenburg vergist zich, als hij meent, dat Amsterdam's motie de sympathie heeft van wie op vrijheid van meening zijn gesteld, laat Amsterdam I-VI zijn vergissing herstellen, en zijn motie intrekken. (Applaus.)

Van Kuijkhof-partijsecretaris wil nog eenige aanvullingen geven. Aan Van Vorst is niet namens het P. B. het uitgeven van de „Kruissspinn“ verboden, maar wij hebben onvereinigbaar verklaard de redactie daarvan met het propagandistschap. De afd. Maastricht keurde die houding goed, nadat een aantal leden uit Maastricht ons hadden verzocht, in te grijpen.

Sanders heeft eenigszins onjuist de Hengelo'sche kwestie voorgesteld. Voor Leeuwenburg lag in de publicatie van het gebeurde niets kleinerends. Er zijn niet anders dan feiten, er is geen meening medegedeeld. Zegt Sanders, dat alleen onbenulligheden te berde zijn gebracht, dan weet hij er niets van. Leeuwenburg pakte de propaganda anders aan dan wij konden goedvinden. Daarover is met Leeuwenburg vriendschappelijk gesproken; verder kan er hier niet op worden ingegaan.

Wat Van Staveren over de financiën der partij-weekbladen zei, mag wel zeer ernstig worden overwogen, voor men erop ingaat. Mengen wij ons te diep in dien toestand, dan wil men natuurlijk ook onze hulp, en dat zal tot hooge bedragen kunnen oploopen. Maar de kwestie moet onder de oogen worden gezien.

Aan Wibaut vraagt spr.: wij hebben te Amsterdam een staking, die voor de moderne vakbeweging wordt gevoerd onder zeer moeilijke omstandig-

heden. Het is voor ons allen een zeer moeilijke ding, een staking niet te steunen, en werkt het nu niet ontzettend verwarrend, als al de betrokken vakarbeiders, voor een groot deel soc. dem., zeggen: wij mogen de staking niet steunen, dat dan recht daartegen wordt ingegaan? Kan men niet wachten tot de zaak is afgelopen? Wij leven toch langer dan vandaag; men kan dan na afloop zorgen, dat zoo noodig voor het vervolg een betere taktiek wordt gekozen. Liever geen advies, dan een advies dat verwarrend werkt! (A p p l a u s.)

Schaper wenscht een opmerking te maken van preventieve strekking. Wij zullen deze dagen nog wel eens met elkaar moeten debatteeren. Maar de minderheid slaat nu direct een toon aan, alsof men haar den hals wil afsnijden! Wat Mevr. Holst betreft en haar optreden tegenover de S. D. A. P. te Groningen en te Delft, spr. wil wel zeggen, dat Groningsche partijgenooten, engere geestverwanten van spr., hem hebben verzekerd, dat zij te Groningen met warmte het toetreden tot de S. D. A. P. heeft bepleit. (**Sneevliet**: Te Zwolle ook!) Te Delft heeft mevr. Holst gezegd: kom in de partij, en kom daar uw meening verdedigen tegenover de revisionistische meerderheid. Toehoorders hebben dat opgevat als een aandrang om in de Partij te komen niet om de kapitalisten, maar om ons te bestrijden. Doch als ik mij voorstel, dat in het debat Tribunisten aanraadden om in de S. D. P. te komen, dan ligt het voor de hand dat mevr. Holst zei: kom dan liever in de S. D. A. P. en werk er voor uw beginsel. Ik kan daar geen kwaad in zien. Dit om aan te toonen, dat ik nogal onpartijdig over de zaak tracht te oordeelen. Doch nu kom ik ook op tegen de wijze, waarop men van die zijde de kritiek beantwoordt. Wie critiqueert, krijgt van Van der Goes te hooren: doet uw best, mevr. Holst te houden, want honderden gaan met haar weg. (A p p l a u s.) Ik kom tegen deze manier van debatteeren op, we hebben daar niets mee te maken. Een beetje kritiek moet men kunnen verdragen. Wat moeten wij niet slikken? Fortuijn zegt eenvoudig, dat hij zich zou blameeren als hij 't met ons eens zou zijn. Zeker, het is Fortuijn die dat zegt... (g e l a c h.)

Van der Goes: Ik heb dit alleen gezegd, om aan te toonen dat het omgekeerde waar is van wat men zei tegen mevr. Holst.

Schaper: Het heeft hier niet te maken. Mevr. Holst, Van der Goes en Wibaut moeten evengoed critiek kunnen verdragen als wij! Maar van die zijde spreekt men terstond van een „Hetze“, die wordt aangevoerd.

Een stem: Het is persoonlijke bestrijding.

Schaper: Natuurlijk, het betreft kritiek op personen: een mensch is geen gaslamp! (g r o o t e v r o o l i j k h e i d.) Is het wonder, dat inzake die bouwvakstaking de partijgenooten bitter teleurgesteld zijn door de houding van mevr. Holsi?

Het doet mij vreemd aan, dat wel de afwijkende meening van Mevr. Holst in „Het Weekblad“ is gepubliceerd, maar niet die van Wibaut. Men roept: Achterbergh, maar het was dan toch een fortuijntje, dat hij kwam!

Wibaut: Was hij niet gekomen, dan was een artikel van mij geplaatst!

Schaper: Achterbergh is Wibaut niet. Aan Wibaut is mede dat pand van de partij, „Het Weekblad“, toevertrouwd, hij is gekozen als Marxist. Maar dit nu daargelaten, er komt nu morgen weer kritiek, op u, en op de kamerfractie, die gij nooit hebt gespaard. Zet nu niet dadelijk een keel op, alsof men Mevr. Holst den hals wil afsnijden! Stond hier een guillotine met het hoofd van Mevr. Holst er

onder, dan had Wibaut's toon niet dramatischer kunnen zijn! (L u i d g e l a c h.) Laat men toonen, wat kritiek te kunnen velen! (A p p l a u s.)

Matthijssen-Amsterdam V is niet tevreden over het antwoord inzake mevr. Holst's herstemmingsadvies. Hij acht het veel ernstiger dan wat indertijd Wijnkoop e. s. deden. Het Rotterdamsch congres gaf de beslissing over de herstemmingen aan het P. B., in verband met de gehouden besprekingen. Toen kwam mevr. Holst zeggen: ik zal u wel eens vertellen hoe gij dat moet lappen. Had iemand zoo iets eens geleverd in de vakbeweging, hoe scherp zou Polak hem voor zijn billen hebben gegeven! Men geeft mevr. Holst een zeer bevoorrechte positie, speciaal na Deventer! De partij kan natuurlijk niet aan het royeeren blijven. Ieder die wil, kan daarvan misbruik maken, en er wordt misbruik van gemaakt. Het P. B. had moeten ingrijpen; dergelijke dingen moeten niet meer worden geduld! (A p p l a u s.)

Frowein-Amsterdam I—VI, ziet in het onderdrukken van zijn voorstel machtsoverschrijding door het P. B. Het mag niet anders dan de wet opvolgen; maar het kan gebruik maken van het reglementsartikel, dat voor behandeling op het congres den steun van 3 afdelingen eischt. Daarbij kan het P. B. praeadvies geven.

De motie tegen Leeuwenburg is verkeerd begrepen. Amsterdam I—VI was steeds, en zal, hoopt spr., blijven een vooruitstrevende, radikale, brutale afdeling. Men meent, dat zij vrije meeningsuiting bestrijdt. Dat is onjuist, zij betreurt alleen wat Leeuwenburg zegt. De motie luidde: wij betreuren dat „de propagandist Leeuwenburg“ zoo schreef. Dit is nog iets anders dan gelijk het is gepubliceerd. Maar nu zij misverstand wekt, en als een daad van vijandschap wordt beschouwd, trekken wij ze in. (B r a v o's.)

Van Staveren-Utrecht: Mevr. Holst zal antwoorden bij de „Weekblad“-bespreking. Mogen wij dan ook op de nu gegeven antwoorden repliceren?

De Voorzitter: Wie dan leeft, dan zorgt! (G r o o t e v r o o l i j k h e i d.)

Over mevr. Holst's artikel is in de herstemmingsconferentie niet gesproken. Waarom, herinner ik mij niet meer. Het is juist, dat men geen voorbarige adviezen moet geven; maar het advies heeft geen verwarring gesticht, geen enkele afdeling heeft ernaar gehandeld, het is dus mosterd na den maaltijd geworden.

Nu is er het voorstel-Bussum, om alle samenwerking met de S. D. P. af te wijzen. Aanneming daarvan gaat niet, maar verwerping zou tot verkeerde konklusies kunnen leiden. Daarom stelt spr. de volgende motie:

„Het congres, accoord gaande met het door het P. B. ingenomen standpunt in zake samenwerking met de S. D. P., gaat over tot de orde van den dag.“

Hiermede beslissen wij niets (v r o o l i j k h e i d) het P. B. krijgt de vrije hand.

Frankfort-Deventer vraagt, indien de S. D. P. voor de Mei-beweging wordt uitgenodigd, in welke kwaliteit dat dan geschiedt.

De voorzitter: Dat hebt gij zooeven gehoord!

Enschede stelt voor: het kongres gaat naar aanleiding der besprekingen inzake samenwerking met de S. D. P. over tot de orde van den dag.

De voorzitter: Dan wordt de gedragslijn door het P. B. aangegeven, niet goedgekeurd!

Hoenderdos-Bussum wil uitgemaakt zien, dat in geen geval wordt samengewerkt met de S. D. P.

Spr. komt opnieuw er tegen op, dat zijn voorstel niet op den beschrijvingsbrief werd gebracht. Nu heeft men van zijn afdeeling geen mandaat; men zal niet durven stemmen! (P r o t e s t e n). Ook „Het Volk” verzweeg het voorstel. Dat gaat toch niet aan! Het P. B. wil de S. D. P. niet erkennen.

Van der Goes: Als politieke partij.

Hoenderdos: Als wat noodigen wij ze dan nit?

Van der Goes: Als een groep georganiseerde soc.-democraten, tegenover wie wij althans op 1 Mei een andere houding aannemen!

Duijs: Grootte Verzoendag!

Hoenderdos: Wij moeten overal de S. D. P. weren; wij erkennen ze in geen geval. (Het kongres wordt zeer rumoerig; de Voorzitter verzoekt stilte.) Onze motie zal wel worden verworpen, maar als daarmee een vaste gedragslijn wordt bereikt, zijn wij tevreden.

Leeuwenburg-Enschede is niet van meening, dat het standpunt van het P. B. het juiste is. Men maakt een onbegrijpelijk-subtiele onderscheiding; Van der Goes maakt ze uit sentimentaliteit; op 1 Mei moeten we allen broeders zijn, maar dat is geen onderscheiding. Men kan niet in een oogeblik beslissen: daarom beveelt spr. zijn motie aan, opdat een volgend congres een duidelijke uitspraak kan doen.

Mevr. Holst-Laren-Blaricum verdedigt de volgende motie:

„Het congres besluit samenwerking met de S. D. P. bij herstemmingen niet principieel te verwerpen, en verder bij de Meibeweging en dergelijke met de S. D. P. samen te werken.”

Zij geeft niet spr.'s persoonlijk standpunt weer. Dit is, dat wij bij herstemmingen altijd samengaan met een andere soc. dem. partij. Wij gaan immers voor het kiesrecht ook met burgerlijke partijen samen, en de S. D. P. is ten aanzien van het kiesrecht meer betrouwbaar dan een burgerlijke. De motie laat het samengaan open; men bedenke, dat wij een tijd van zeer felle reactie kunnen ingaan, en dat alle krachten tegen den vijand noodig zijn. Het standpunt van het P. B. is halfslachtig. Door het niet-erkennen der S. D. P. verandert men niets aan de feiten. Zij is een kleine, zwakke, maar een politieke partij. Men doet als een kind, dat het onaangename niet wil zien. Wie niet het uiterst gevaarlijke standpunt wil innemen, dat wij onder geen omstandigheden samengaan met een soc. dem. partij, moet onze motie aannemen.

De Miranda-Amsterdam III: Er gaat nu iets gebeuren wat niet kon worden voorzien. De kwestie is niet op den beschrijvingsbrief gebracht, in de afdeelingen niet behandeld. Wij weten nog niet, hoe de S. D. P. zich zal gedragen. Laat men dus overgaan tot de orde van den dag en geen beslissing nemen.

De Voorzitter ontkent, dat het voorstel-P. B. onduidelijk en halfslachtig is. Het tegendeel is waar: het werkt reeds een jaar, en heeft tot geen moeilijkheden aanleiding gegeven.

Feitsma: Die krijgt u dit jaar!

De Voorzitter: Bij groote betoogingen, voor het kiesrecht, voor 1 Mei, roepen wij alle organisaties op, zelfs muziekverenigingen. En ook de S. D. P. Daarin ligt geen erkenning als politieke partij. Daarentegen ligt in samenwerking bij verkiezingen de erkenning als een politieke, een soc. dem. partij. Onze praktijk heeft nergens tegenspraak gewekt, en nu is zij plotseling onduidelijk.

Dordrecht stelt voor:

Het kongres, gehoord het voorstel-Bussum,

besluit de afdeelingen omtrent samenwerking vrij te laten.

Dat kan en zal echter leiden tot verschillende houding op verschillende plaatsen en dat moet niet.

Als het voorstel-Laren-Blaricum iets beteekent, laat men dan ronduit zeggen: bij herstemmingen werken wij samen.

Het voorstel-Bussum wordt verworpen met bijna algemeene stemmen.

Het voorstel-Laren-Blaricum wordt verworpen met overgrootte meerderheid.

Het voorstel-P. B. wordt met overgrootte meerderheid aangenomen.

Aan de orde worden gesteld de voorstellen inzake **de contributieregeling.**

Muller-Arnhem verdedigt het voorstel zijner afdeeling:

„Het congres benoeme een commissie om te onderzoeken of het mogelijk is de finantiën der Partij, gelijk als in den vakbond, te centraliseeren, en daartoe strekkende voorstellen voor het volgend congres in te dienen.”

Hij zelf is van meening, dat een partij niet een gelijke regeling kan treffen als een vakbond. Men wil de geldmiddelen concentreeren, om ze aan te wenden waar zij het meest noodig zijn.

Matthijsen licht toe het voorstel Amsterdam V om de contributie aan het P. B. met 1 cent te verhoogen, behalve voor zwakke afdeelingen. Hij bepleit een afzonderlijke regeling voor sterke stadsafdeelingen die goed in hun centen zitten en kleine plattelandsafdeelingen, die door het verkiezingswerk geheel uitgeput worden. Het P. B. moet ook beter in zijn geld zitten, ten einde de plattelandsafdeelingen flink in de propaganda te kunnen steunen door beschikbaarstelling van geschriften, bekostiging van vergaderingen enz. Onze partij is van alle groote organisaties de slechtst georganiseerde. Heele streken liggen braak door gebrek aan propagandageld.

De Vries-Amsterdam VIII verdedigt de voorstellen van zijn afdeeling en van Weesp:

„De Partij geve werkloozenzegels uit“; — en: „De afdeelingen zijn niet verplicht voor haar werklooze leden contributie aan de partijkas af te dragen.”

Hij betoogt, dat zeer werkzame leden anders door werkloosheid buiten de partij kunnen geraken; ook de vakbonden stellen hun werklooze leden vrij en hebben voor hen werkloozenzegels. Ook is het een groot bezwaar voor kleine afdeelingen, om voor werklooze leden partijcontributie te betalen.

Tas-Amsterdam IV bestrijdt het voorstel-Amsterdam V. In die afdeeling zijn leden, die hooge contributie kunnen betalen, maar in Amsterdam IV niet; dat moet in tijden tusschen de verkiezingen de gemaakte schuld afbetalen.

De Vos-Jubbega bepleit het voorstel:

„Nieuw opgerichte afdeelingen betalen in het jaar van hare oprichting geen contributie aan de partijkas.”

Jubbega werd de dupe van het feit, dat de partij een uitstekenden penningmeester heeft. Het kan als minimum slechts 10 cent per maand contributie heffen, en kan daarvan geen 8 cent missen. Toch moet er veel pioniersarbeid worden verricht op het platteland. Enkele partijgenooten draaien er nu voor op. Na verloop van een jaar heeft een nieuwe afdeeling licht wat meer leden, dus ook wat meer middelen. De Ned. Vereeniging tot afsch. van alc. dranken heeft een zelfde regeling. Zij bevordert het krijgen van nieuwe afdeelingen. Spr. dringt ook aan op aanneming van het voorstel Amsterdam V. (a p p l a u s.)

Van Kuykhof, partijpenningmeester: Het is de jaarlijksche slachting der contributie-voorstellen. Ook verleden jaar heeft het P. B. afgewezen een commissie die het concentreren der financiën moet voorbereiden. Daarvoor zou omvangrijke administratie en contrôle, het aanstellen van nieuw personeel aan het secretariaat noodig zijn. Onze partij werkt ook anders dan een vakbond. Wij staan niet telkens voor plaatselijke acties. Het is niet noodig, dat alles aan de partijkas komt. Onze regeling is nu eenvoudig; men betaalt voor alle leden een kleinigheid aan de partijkas; de afdelingen dragen het risico. Wie meer kan en wil geven, vindt het partijfonds. Spr. zegt dit tot de honderden partijgenooten en geestverwanten, die de partijkas kunnen versterken. Dan kunnen wij noodlijdende afdelingen steunen.

Alleen al om het slot kan het P.B. het voorstel-Amsterdam V niet aanvaarden. Allen dragen een cent meer af — dat kunnen wij aanvaarden (gelach), maar onmogelijk kunnen wij den toestand van alle 215 afdelingen nagaan ten einde te kunnen beoordeelen of zij al dan niet 1 cent meer kunnen betalen. Spr. brengt zijn dank voor de trouwe afdracht van den extra-cent contributie; maar nu het kan, moet dit bedrag worden verlaagd, niet bestendigd. Wil een afdeling werkloozenzegels invoeren, dan is al het bezwaar, dat allerlei vakken er vertegenwoordigd zijn; voor de partijkas is controle geheel onmogelijk.

Vrijstelling gedurende het eerste jaar is onmogelijk, want een afdeling kost haast meer aan administratie dan zij betaalt. Ik ben een man van de wet; ik moet mij houden aan de voorschriften van Statuten en Reglement, maar ik erken: als een afdeling aan het eind van een kwartaal wordt opgericht, is de afdracht van 3 maanden moeilijk. Laat men daarom de eerste 6 weken vrijstellen. Een nieuwe afdeling heeft oprichtingskosten, maar bijna zonder uitzondering geeft het P. B. daarvoor vergoeding.

Matthijssen-Amsterdam V wijzigt zijn voorstel, in dezen zin, dat alleen voor de afdelingen met meer dan 100 leden de afdracht wordt verhoogd. Beoordeeling van wie moet vrijgesteld, geeft moeilijkheden, maar waarvoor hebben wij anders een P.B., dan om moeilijkheden op te lossen? (Vrolijkheid.)

De Vries-Amsterdam VIII betoogt, dat men naar de werkloosheid der leden kan informeren bij den vakbond, en er kunnen contrôle-commissies worden benoemd.

De Voorzitter betoogt, dat ook afdelingen van meer dan 100 leden noodlijdend zijn.

De Vos-Jubbega neemt het amendement-Schoonhoven over, om de eerste 26 weken vrijstelling van contributie te geven. Zoo wordt zijn voorstel aangenomen.

De andere voorstellen worden verworpen; dat van Bolsward, om de geldende contributie-regeling in te trekken, is niet verdedigd, en vervalt.

De zitting wordt gesloten.

Tweede dag.

Het verslag der Kamerfractie

wordt in behandeling genomen, waarbij aan de orde komen de voorstellen omtrent de staatspensionneering.

De Voorzitter stelt voor een telegram van sympathie te zenden aan de Engelsche Onafhankelijke Arbeiderspartij, heden te Londen kongresseerend. (Applaus.) Hij deelt onder applaus mede, dat een schrijven van begroeting en een telegram

van dank zijn ingekomen van het Internationaal Socialistisch Bureau en van Troelstra; de laatste seint o. a.: „Het algemeen kiesrecht voorop!”

Keesing-Amsterdam III brengt een woord van hulde aan de Kamerfractie voor haar algemeen optreden. (Applaus) Toch is er eenige kritiek. Zoo mankeerde Hugenholtz in 17 van de 57 zittingen, met dien verstande dat hij daarvan 3 maal zijn naam op de presentielijst zette, doch bij de stemmingen afwezig was. Verzocht wordt Hugenholtz nog eens recht te zetten zijn uiting in zake nieuw materieel voor de marine. Eenige kritische bedenkingen heeft de afdeling ook over de staatspensionneering, waarmee zij echter niet geacht wordt in te stemmen met de kritiek van „Het Weekblad“ en van Henri Polak. De conclusie is getrokken, dat de fractie niet langer aan den vollen eisch vasthield, terwijl er toch geen sprake van is, dat daarvan iets is gezegd. Toen dat een vergissing bleek, is het toch volgehouden door mevr. Holst, Wibaut en Henri Polak. Met die manier van doen gaat de afdeling niet akkoord. Henri Polak herinnert spr. er aan, hoe hij indertijd in het N. V. V. om taktische redenen er tegen was dat dit aan de kiesrechtbeweging meedeed; laat hij zich eens voorstellen dat men dit een „ongehoorde frontverandering“ en een „vergeld botje“ noemde! Te meer had de kritiek moeten zwijgen, toen verschillende leden der Kamerfractie er tegen opkwamen, alsof zij in eenig opzicht van de staatspensionneering iets lieten vallen. (Applaus)

Toch is er eenig verschil tusschen verschillende uitingen onzer Kamerleden in dezen en het schijnt dus wel, alsof deze zaak te voren niet in de fractie voldoende besproken is. Tactisch bezwaar heeft de afdeling tegen het feit, dat Troelstra een loongrens heeft genoemd...

Schaper en Vliegen: Niet in de Kamer!

Keesing: Hij heeft, meen ik, ook in de Kamer een grens genoemd. En al was het alleen in de Kerstrede, dan wordt hij daaraan toch in de Kamer gehouden. Wij kunnen ons zeer goed voorstellen, dat wij in de Kamer strijden voor vrijstelling der laagste loonen, al meenen wij niet, dat dit kan genoemd worden een stap in de richting van staatspensioen. Wij meenen voorts ook, dat in dezen te zeer wordt vertrouwd op het doorbreken van juist inzicht bij de christelijke arbeiders. Het is ook onnoozele tactiek te doen voorkomen alsof men zich zijn houding bij de eindstemming voorbehoudt; daar vliegt niemand in, ook geen enkel Kamerlid, behalve misschien een enkele extra-stomkop. Als de Kamerfractie andere plannen had, zou zij ermee voor het kongres gekomen zijn.

De afdeling is tegen alle kongres-voorstellen in dezen, zeker na de nadere verklaringen der Kamerfractie. Er is geen enkele reden eenig voorstel aan te nemen; het zou een bewijs van wantrouwen en in zekeren zin een beleediging voor de fractie zijn.

Henri Polak-Laren herinnert aan Schaper's gulden woord van gisteren: men moet toch een beetje kritiek kunnen verdragen. Zeker, maar ook Kamerfractie en redactie. Maar in zake staatspensionneering schijnt men aan dien kant geenerlei kritiek te kunnen verdragen en men gaat er tegen in met verweermiddelen die niet zijn van het allerbeste allooi. Toen spr. in het blad van den Diamantbewerkerbond schreef over de staatspensionneering, kwam Troelstra terstond schrijven, dat Polak het vorig jaar ook zoo'n stommen streek had gedaan, terwijl de redactie van „Het Volk“ schreef, dat het kongres korte metten zou maken met alle staatspensionneerings-voorstellen en geenerlei voet zou geven aan hen die nu eenmaal kritiek

op anderen noodig hebben om hun zuiverheid in het licht te stellen. Zulke methode van polemiëk wondt hem die zoo'n wapen voert en op den duur laat de massa er zich toch niet door verblinden.

Missen wij inderdaad vertrouwen in de Kamerfractie? Daar is geen kwestie van. Men moet niet altijd schermen met de kwestie van vertrouwen. Kamerleden zijn toch niet onfeilbaar; zij kunnen toch met de beste bedoelingen dwalen, een verkeerde lijn volgen. Mag ik dit niet verkeerd noemen, zonder van gebrek aan vertrouwen beschuldigd te worden?

Troelstra's uitgangspunt was al dadelijk verkeerd, toen hij zei dat de kiezers uitspraak hadden gedaan tegen staatspensionneering. De massa der klerikale arbeiderskiezers spreken zich niet uit over eenig punt; zij zijn het meest gewillig stemvee hunner heeren leiders, al handelen zij daarmee nog zoo tegen hun belang. Zij stemmen klerikaal en daarmee uit.

Maar al hadden de kiezers zich uitgesproken tegen staatspensionneering, is dat een reden voor ons om iets te laten vallen van onze principieele eischen? De kiezers hebben zich altijd uitgesproken tegen algemeen kiesrecht. Denken wij er aan daarom onze kiesrechtactie op zij te schuiven? Daarenboven hebben de kiezers zich altijd uitgesproken tegen staatspensionneering, niet nu alleen.

De groote fout is, dat Troelstra, sprekende over staatspensionneering, niet een begeesterend woord sprak dat door het land schalde als een strijdkreet om de arbeidersmassa op te roepen voor staatspensionneering. In plaats daarvan heeft hij een woord gesproken, waardoor een sterke actie voor staatspensionneering onmogelijk is geworden, waardoor de ruggegraat der beweging gebroken is. (Geroep: Och kom!) Uit het leggen van den nadruk op de vrijstelling der laagste loonen, blijkt onomstootelijk, dat de gedachte aan staatspensionneering niet in Troelstra vooraan stond. Hoe kan men een beweging met fut en kracht verwachten, als men te voren zegt: de kans op het bereiken van wat gij met uw beweging beoogt, is verkeken. (Applaus.) Dat zou een prachtig soort agitatie worden. Men zou stapelgek zijn als men zoo handelde. Ik zeg niet dat Troelstra stapelgek is, maar hij heeft een verkeerde taktiek gevolgd. Misschien is vrijstelling der laagste loonen inderdaad verwezenlijking van een stuk staatspensionneering, maar vast staat ook wel, dat, als wij voor de rest der loonen dwangverzekering hebben, met een rijksinstelling en een leger van ambtenaren erbij, dan komt men daarvan niet gemakkelijk af. Als men een deel der arbeiders vrijstelt en de druk van den verzekeringsdwang niet meer rust op aller schouders, dan heeft men de kracht der beweging tegen dwangverzekering verlamd. Dan zullen die laagste loonen geen belang meer hebben bij opheffing der wet. Dan zullen wij in nog sterker mate krijgen wat wij hebben bij onze kiesrechtactie, die ook, doordat een deel der arbeiders het kiesrecht heeft, niet zoo krachtig is en nooit zoo krachtig worden kan als wij het wenschen.

Het staat volstrekt niet vast, dat binnen enkele jaren door agitatie een slechte wet kan worden weggeruimd. Wij hebben nog altijd de dwangwetten en nog steeds geen agitatie ertegen, waartoe het toch zal moeten komen, opdat die dwangwetten opgeheven of althans geweigerd worden. Dat dit mogelijk is, bewijst België, waar tegen het beruchte artikel 310 der strafwet, dat actie voor staking verbiedt, eene sterke beweging is, die zeker leiden zal, wanneer a. s. zomer de klerikale meerderheid valt, tot afschaffing van dat artikel.

Leenwenburg: Door de liberalen! (Gelach.)

Polak: Ja, maar de liberalen zijn er voor, door de kracht der arbeidersbeweging en doordat daar liberalen en socialisten nu eenmaal moeten samengaan.

Stemmen: Een blok! (Gelach.)

Polak: Wij hebben het hier nu niet over de Belgische politiek. (Gelach.) Door de houding der Kamerfractie is een krachtige actie voor staatspensionneering onmogelijk geworden (Stormachtige ontkenningen), tenzij dit congres zich zeer sterk voor staatspensionneering uitspreekt. Het congres moet teniet doen Troelstra's uiting, opdat wij door het gansche land weer kunnen rondtrekken en agiteeren voor staatspensionneering.

Ter Laan: Hebt gij zelf dat ooit gedaan?

Polak: Zoo veel als gij. Daarom stel ik de volgende motie:

Het congres, gehoord de besprekingen over hetgeen in en buiten de Tweede Kamer door Troelstra, Schaper en de „Volk"-redactie over het vraagstuk der staatspensionneering is gezegd en geschreven, betreurt deze uitingen, die zij nadeelig acht voor de agitatie ten gunste van staatspensionneering, en gaat over tot de orde van den dag.

Henri Meijer-Hilversum herinnerde eraan, dat wij sinds 1897 den eisch van staatspensionneering op ons program hebben. Geen eisch beroert zoo zeer de arbeiders. Driemaal hebben wij verkiezingen gehad die dwangverzekering tot resultaat hadden, maar nimmer is daarover de beweging ontstaan, die de Kamerfractie nu gewekt heeft. Wij kunnen zeer goed werken aan verbetering van wetten, ook al weten wij vooruit dat wij zullen tegenstemmen; dat doen wij toch ook bij de oorlogsbegrooting en bij het arbeidscontract. Al Troelstra's verklaringen in dezen waren overbodig. Waarom te zeggen, dat getemperde dwangverzekering niet onder alle omstandigheden verwerpelijk is. Nu dat eenmaal gezegd is, moet het congres zich uitspreken. De afdeeling Hilversum heeft het volste vertrouwen in de Kamerfractie, maar zij geeft eerlijke kritiek en wenscht dat die onder de oogen gezien zal worden. Men zegt: gij weet nog niet eens, hoe een verzekeringsontwerp er zal uitzien. Doch als wij niet weten hoe zulk een ontwerp er zal uitzien, hoe kan Troelstra dit dan wel en bij voorbaat zeggen op welke amendementen de Kamerfractie haar kracht zal moeten zetten. Juist dergelijke uitingen verwekken ongerustheid. Maar wij weten in elk geval, dat het onaannemelijk zal zijn, omdat wij onder geen enkel beding voor dwangverzekering kunnen zijn. En dat mogen wij gerust uitspreken. Dat denkt niet alleen de z.g.n. officieele oppositie in de Partij (gelach), maar o. a. ook R. Kuiper. Niet alleen de laagste loonen kunnen geen premie dragen, maar geen enkel loon. Wij behoeven geen kiekeboe te spelen in de Kamer. Het congres zal de kamerfractie steun in den rug geven, als het zich flink uitspreekt. De voorzichtigheid moet de wijsheid niet bedriegen. Wij moeten niet op dien lijfstick van vrijstelling der laagste loonen gaan zitten. De afdeeling Hilversum handhaaft haar motie, die ook bedoelt de Kamerfractie te binden.

Fortuijn-Amsterdam I—VI zal niet spreken over staatspensionneering, maar over negen andere punten. In zake Ferrer zien wij in de uiting over de Nederlandsche gewetensvrijheid een kniebuiging voor de liberalen, om hen te lijmen. Wij veroordeelen dat de Kamerfractie het vrijkaartenstelsel verdedigd heeft; zoolang het niet in de spoorwegconcessies staat, zijn het cadeau's. Naar mijn meening heeft Dujs zich best en flink gedragen,

maar het kon niet door den beugel, dat hij den vrouwenarbeid veroordeelde.

Duijs: Niet gezegd!

Fortuijn: Zeg dan wat gij wel gezegd hebt.

Duijs: Lees de „Handelingen“ voor. Wat gij zegt, stond in de „Tribune“. (Gelachen en luid applaus.)

Fortuijn: Gij hebt toch gezegd, dat gij het betreurt dat het kapitalisme de vrouw in de fabriek haalde. — Op Ter Laan heeft spr. de aanmerking, dat hij proletariërs van krijgsdienst vrijstelt en aldus een kaste-leger scheidt. Ik kan mij Ter Laan's standpunt begrijpen als voorstander van een volks-leger. Maar kunt gij u onder het kapitalisme een volksleger voorstellen. Dat is klinkklare onzin.

Schaper: Daar wordt het botje van het volks-leger weer vergald. (Gelachen.)

Fortuijn: Terecht is aan Kuyper's decoratiekwesitie veel waarde gehecht, maar door het enquête-voorstel gaat men er al te groot gewicht aan hechten en maakt hoofdzaken van bijzaken, waarbij de socialistische arbeiders niet zooveel belang hebben. — Beleefd vestig ik voorts de aandacht der Kamerfractie op het feit, dat er veel dingen in ons land gebeuren door politie en justitie die in strijd zijn met de wet en de grootste willekeur inhouden, nl. ten opzichte van bordeelen en speelhuizen. Die instellingen veroordeelt spr. sterk, maar de politie overtreedt dag-aan-dag de wet door haar postenstelsel.

Duijs: Ik keur het goed.

Fortuijn: Dat is een zeer gevaarlijk standpunt. De politie heeft zich binnen de wet te houden ook al geldt het speelhuishuzen en anderen. Misschien zou de Kamerfractie zich in sommige oogen blameeren....

Schaper: Daar zijn wij niet bang voor.

Fortuijn: Dat hoop ik dan te merken. Ten slotte de betuiging, dat Schaper tegenover Lohman den juisten toon getroffen heeft en het uitspreken van de hoop dat hij altijd zoo op zijn poot speelt. (Gelachen.)

Sannes-Middelburg spreekt namens de minderheid zijner afdeling. Een opdracht in zake staatspensionneering van kongreswege aan de Kamerfractie is zeker geoorloofd bij onze opvatting van partijverhouding en ook niet in strijd met de grondwet. Opdrachten in strijd met hun persoonlijke opvatting aanvaardt ieder vertegenwoordigend lichaam wel eens. In Frankrijk heeft de partij op haar jongste kongres aan de Kamerfractie ook opdracht gegeven voor een bepaalde wet te stemmen. Wij weten nog niet hoe de wet er zal uitzien, maar wel weten wij, dat het niets geeft of loonen van 3 à 4 gulden vrijgesteld worden, als de groote massa toch dwangverzekering krijgt. En ging men veel verder met de vrijstellingen, dan kan men evengoed staatspensionneering geven. Het groote argument van „Het Volk“ is, dat socialistische amendementen meer kans krijgen als men niet vooruit weet, hoe de fractie over het eindontwerp zal stemmen. Dat kan voor kleinigheden waar zijn, maar bij de groote dingen beslist over de houding der burgerlijke Kamerleden alleen de kracht der beweging in de massa. En voor zoo'n massabeweging is vóór alles helderheid noodig en moeten wij in elke vergadering een antwoord kunnen geven op de vraag: hoe zult gij ten slotte stemmen. Ons groote argument was altijd: van de Hollandsche loonen kan geen premie af. Wij hebben allen vertrouwen op de Kamerfractie, maar er is toch verschil van meening mogelijk. Men zegt: als de voordeelen grootter zijn dan de nadeelen, zouden wij ook voor een verzekeringsontwerp kunnen

stemmen. Maar m.i. is getemperde dwangverzekering ook principieel verwerpelijk en daarmee is de motie-Hilversum aan te bevelen. (Applaus.)

Van Hinte-Rotterdam IV heeft met eenig genoegen Henri Polak gehoord, omdat hij heel wat prettiger gesproken heeft dan hij in zijn „Weekblad“ schreef. Als Polak niet zoo'n verbazenden boom had opgezet en als men niet had gezocht: is er geen woord waarop wij de fractie kunnen pakken, dan zouden wij van de heele beroering niets vernomen hebben. Nog eigenaardiger is, dat in weerwil van alle verklaringen van de fractie: wij zullen zoo hard mogelijk blijven strijden voor staatspensionneering, men toch is blijven zeggen: en toch hebben wij gelijk. Handelt men zoo tegenover eerlijke menschen? Laat men Troelstra's rede toch eens in haar geheel lezen. Dan zal men zien, dat Troelstra zijn oude taktiek gevolgd heeft, die hij ook in de kiesrechtzaak tegen de liberale Unie gevolgd heeft; hij heeft de wig in een burgerpartij gedreven. (Stemmen: Juist! Luid applaus.) Hij heeft de klerikalen herinnerd aan hun verkiezingsbeloften tot vrijstelling der laagste loonen en hij heeft gezegd: wij zullen u precies op de vingers kijken. Hij heeft verdeeldheid gebracht onder de christelijke arbeiders. (Applaus.)

Wij alleen zullen voor de oude mannen en vrouwen trachten te halen wat wij kunnen. Stelt nu eens: wij verliezen het met de staatspensionneering. Moeten wij dan niet de wet zoo goed mogelijk trachten te maken? Stelt nu eens: de loongrens is flink opgevoerd, er zijn veel vrijgestelden. Dan moeten wij zeggen: er worden nu zooveel arbeiders geholpen, dat wij moeten voorstemmen. Dan mogen wij niet anders, in het belang der arbeidersklasse. (Applaus.) Polak's kiesrechtvoorbeld was glad onjuist. In zake kiesrecht zijn de agitators juist zij die kiesrecht hebben. (Luid applaus.) Het is onbegrijpelijk dat juist de vrienden van „Het Weekblad“ zoo weinig vertrouwen op de solidariteit der arbeidersklasse.

Wat wij nu moeten doen, dat is aan de Kamerfractie zeggen: jullie hebben het tot op dit oogenblik best gedaan, gaat zoo voort, wij zullen jullie niet bemoeilijken met moties. Er vallen op dit oogenblik al duizenden gemeentewerklieden onder pensioenvoerordeningen, veelal met premiebetaling, maar ik heb nog nimmer vernomen dat daar de socialisten tegen stemden, noch dat daarmede zou worden gehandeld tegen ons program.

Op dit oogenblik is Van der Goes lid van den raad van Hilversum...

Van der Goes, met een zucht: Ja! (Luid gelachen.)

Van Hinte: Die zucht van v. d. Goes bewijst, dat het werk in openbare lichamen niet zoo gemakkelijk is. Van der Goes heeft in den raad in zake de bestrating een voorstel gedaan, waartegenover een burgerlijk lid gemeentebestuur voorstelde; en dat lid zei toen tot v. d. Goes: dat hadt gij eigenlijk moeten voorstellen. (Gelachen.) In „Het Weekblad“ hebben wij daarover geen critiek vernomen. Sannes moet ook maar eens aan zijn houding in den Middelburgschen raad in zake werkloozenuverzekering denken.

Nu moet Troelstra niet altijd direct moties van vertrouwen vragen, dat is volstrekt niet noodig. Wij verwerpen eenvoudig alle moties, als even onnoodig.

Albarda-Scheveningen keurt af, dat v. Hinte de „Weekblad“-kritiek aan zoekkerij, kwaadwilligheid en vitterij toeschreef. Toch zijn de bezwaren tegen Troelstra's uiting gerezen bij partijgenooten

van elke richting en ook in particuliere gesprekken. Trouwens Hoejenbos, geen vriend van het „Weekblad”, zal straks onze kritiek op staatspensioneerij komen onderschrijven en de Haagsche motie, niet op den beschrijvingsbrief gekomen, vloeit toch ook niet uit onzuiveren bron. En al stonden wij alleen, dan vraag ik nog eerbiediging van onze motieven en ook uwerzijds vertrouwen in onze bedoelingen, vertrouwen, dat het ons om niets anders te doen was dan om staatspensioen. Ook R. Kuyper heeft in „Het Volk” het een tekortkoming genoemd, dat de fractie niet verzekerd heeft tegen elk verzekeringsontwerp te zullen stemmen.

Wel wil ik mijnerzijds met waardeering erkennen, dat Schaper bij het verzekeringsdebat in de kamer getracht heeft den slechten indruk van Troelstra's uiting te niet te doen, al kan dat nooit meer heelmaal ongedaan gemaakt worden.

Uit Henri Polak's woorden zou kunnen worden afgeleid, dat wij zouden willen dat de kamerfractie niet zou pogen een verzekeringsontwerp door amendeering te verbeteren. Welnu, wij allen willen dat de fractie in dezen precies gelijk doet als zij bij alle andere wetsontwerpen doet; daarover bestaat niet het minste verschil van meening. Het meeningsverschil begint eerst bij de vraag: hoe moet de fractie bij de eindstemming handelen. Er zijn er, die zich kunnen voorstellen, dat de fractie vóór een verzekeringsontwerp zou stemmen en die dit reeds bij voorbaat goedkeuren. Zoo de Delftsche „Wekker” en de Twentsche „Nieuwe Tijd”. Welnu, er zijn er die meenen, dat wel degelijk in elk geval tegengestemd moet worden, o. a. omdat het in ons program staat. Wat zou de massa van ons zeggen, als het beginsel van onzen eisch niet eens reden voor ons was om tegen een ontwerp te stemmen dat van een tegengesteld beginsel uitgaat. Er liggen nu een aantal moties vóór het congres, waarvan eenige bedoelen een besliste uitspraak voor staatspensioen. In een aantal afdelingen zijn zulke moties overbodig genoemd. Ook in de afd. Scheveningen. Echter op dezen grond: dat het vanzelf sprak dat de fractie tegen een verplichte verzekering zou stemmen. Na wat wij nu gelezen en gehoord hebben spreekt dit niet meer vanzelf. Er is onzekerheid. Daarom is een uitspraak van het Congres noodig. De fractie moet weten hoe de partij denkt. Het is geen schande voor haar, maar haar kracht, dat de fractie afhankelijk is van de partij. (Applaus.)

Hoejenbos—Den Haag kan zich bij veel argumenten van Polak en Albarda aansluiten. Het optreden van v. Hinte was hem zeer onsympathiek. Bij de „Weekblad”-redactie was geen sprake van zoeken naar argumenten. Een paar dagen reeds na Troelstra's uiting heeft spr. in een nachtvergadering van kelniers gezegd, niet met Troelstra in te stemmen, maar onverzwakt de staatspensioneerij te handhaven. De afdeling Den Haag heeft dan ook een motie aangenomen, die echter niet op den beschrijvingsbrief is gekomen...

Schaper: Omdat in die motie gezegd werd, dat een punt gezet moest worden op een verkiezingsprogram, dat niet meer bestaat.

Hoejenbos: In ieder geval wil Den Haag, dat nadrukkelijk de partij zich nog eens uitspreekt, dat zij vasthoudt aan den eisch der staatspensioneerij. (Applaus.)

Van Eizenga—Amsterdam IX spreekt over de spoorwegvrijkaarten. De afdeling is vóór vrijkaarten voor kamerleden in functie, maar heeft er op tegen, dat de kamerleden die de particuliere spoorwegmaatschappijen moeten controleeren, een kaart aanvaarden die deze maatschappijen in haar

eigen belang geven. Dat zou een ongunstigen indruk geven in de massa.

Onderdijk—Middelburg spreekt namens de meerderheid zijner afdeling. Hij sluit zich bij Keesing's woorden aan. Het congres kan volle recht hebben tot een opdracht aan de Kamerfractie, zonder er reden toe te hebben. Welnu, reden hebben wij er volstrekt niet toe, gezien dat de Kamerfractie altijd ten volle ons program gehandhaafd heeft. Wij moeten niet aan de fractie opdragen in alle gevallen tegen een verzekeringsontwerp te stemmen, dat bijv. vrijstelde deloonen van 7 à 8 gulden op het platteland en 10 gulden in de steden. Ik erken, dat Troelstra's eerste woorden eenigen twijfel konden wekken, maar toen hij zoo beslist verzekerde dan verkeerd begrepen te zijn, giug het niet aan, dat men nog bleef twijfelen. Daarom zijn alle moties overbodig, zeker zooals ze hier liggen. De groote meerderheid der afdeling Middelburg is van die meening en zou alleen het voorstel-Zwolle kunnen aanvaarden, als daarin volle vertrouwen in de Kamerfractie werd uitgesproken.

Van der Goes—Hilversum kan niet nalaten tegen te spreken wat v. Hinte zei, omdat hij daarvan in den Raad last zou krijgen en hij daarin geen trek heeft. (Geroep: Zeer juist. Luid gelach.) Wij Marxisten zijn ook niet onfeilbaar, maar als men ons wil kritiseeren, moet men zorgen op de hoogte te zijn. De stratenmakerskwestie is een zeer laag-bij-de-grondsche kwestie, (Gelach), maar zij is anders dan v. Hinte het voorstelt. Ik was ook voor eigen beheer van stratenmakers werk, maar de wethouder zei: wij hebben hier weinig van dat werk, en dus weinig beheer en kunnen dus ook weinig eigen beheer hebben. Ik heb dat op zijn gezag aangenomen. (Geroep: Oho!) Toen heb ik voorgesteld bestekbepalingen voor uitbesteed werk. Maar later heb ik vernomen, dat ook in kleine gemeenten eigen beheer is, en ik zal alsnog een motie voor eigen beheer indienen. (Applaus.) Aan mijn zucht is verder een verkeerde uitlegging gegeven. Tegen partijwerk heb ik nooit zuchtend opgezien, maar mijn voorleefde is nu eenmaal voor theoretisch werk en de Raad ontnaemt mij daartoe veel tijd. Toch zal ik ook mijn werk blijven doen als Hilversumsch raadslid. (Applaus.)

Schaper, namens de Kamerfractie de critiek beantwoordend, juicht het toe, dat de critiek ook Troelstra, hoewel afwezig, niet gespaard heeft.

Die geheele voorbeschouwing van Polak over het moeten kunnen verdragen van „een beetje kritiek” door de Kamerfractie, was volmaakt overbodig.

De Kamerfractie denkt er niet aan om critiek te schuwen. Zij wil niet jaar in, jaar uit ja en amen op haar doen. Want dan ware één van beide het geval: of de Kamerfractie ware onfeilbaar, en dat gelooft toch geen sterveling, of de Partij was een doode partij, een partij van oude sokken. Maar de vraag is alleen, hoe de critiek is. Wij zitten in de Kamer in een glazen huisje en moeten altijd op stel en sprong handelen, dat moet men bedenken. De zucht van v. d. Goes is nu goed terechtgekomen, maar als iemand van ons eens zoo gehandeld had als v. d. Goes, dan had men wat gehoord. (Luid applaus.)

In „het Weekblad” en in Polak's weekblad is geschreven op een manier, dat als in den Diamantbewerkerbond zoiets over hem gezegd was, Polak al lang de kabinetstkwestie gesteld had. Polak schreef b.v.: „Ik ben gelukkig geen politicus!” Men weet wel, welk een indruk dat maakt in een half

anarchistisch land. Wat zou Polak zeggen, als wij zeiden: „Ik ben gelukkig geen betaald propagandist der vakbeweging”. (Luid applaus.) En toen ik een eerlijk artikel schreef erover in „Het Volk”, schreef Polak: Dat heele artikel is met geen ander doel geschreven „dan om deze ongehoorde frontverandering (der Kamerfractie) te bemantelen, te vergoelijken en te verdedigen.” Ik zou dit dus hebben geschreven, niet om mijn meening te zeggen, doch om haar te verbergen, dus het omgekeerde van wat ik meende. Dit tast mij aan in mijn karakter. Wij kunnen critiek velen, en niet een beetje, maar dat gaat te ver. Critiek als die van Keesing en ook van Albarda hooren wij graag en wij erkennen ook, dat Troelstra wel eenige woorden gesproken heeft, die niet heel duidelijk waren. Had men eens inlichtingen gevraagd, dan was het best geweest. Maar nu ging men schrijven: „De Kamerfractie zal zich dus neerleggen bij en medewerken tot dwangverzekering.” Dat is beslist onwaar, volkomen valsch. Het heette: „Wij konden onze oogen nauwelijks gelooven, toen wij zagen hoe de fractie afweek van ons beginsel.” En dat terwijl wij nadrukkelijk het tegendeel verklaard hadden. Troelstra sprak uitdrukkelijk in de Kamer: „Nu handhaven wij ons standpunt van Staatspensioneering”. En hij sprak in zijn Kerstrede: „Wie naast ons staat, protesteere met ons tegen het verzekeringsstelsel. Die strijd wordt voortgezet.” En later sprak hij: „Tot mijn groote verbazing is mij door sociaaldemokraten verweten, dat ik met de mededeeling van dat plan de Staatspensioneering heb in den steek gelaten. Dat kon alleen geschieden door wie zich blind staren op woorden, en geen besef hebben van daden.”

Gaat het aan, daarna nog de beschuldiging van het laten vallen van onzen principieelen eisch van Staatspensioneering vol te houden? Dat komt niet te pas; dat is opzet of ten minste zeer lichtzinnig.

Nu maakt men er groote drukte van, dat Troelstra Borgesius niet geantwoord heeft toen deze hem onjuist citeerde. Maar er zou toch later nog een verzekeringsdebat in de Kamer komen, waarbij wij Borgesius nog te grazen konden nemen. Dat debat bij hoofdstuk X was toen nog niet uitgesteld. Waarom spreekt Polak niet over dat debat? Waarom niet over de rede inzake staatspensioen van mij? Is dat Troelstra-vereering en vindt hij hetgeen ik zeg daarentegen te onbelangrijk? (Luid gelach.) En notabene komt Polak dan met een motie, waarin ook maar terloops even mijn rede afgekeurd wordt, terwijl Albarda zegt: Schaper's rede was best. Dat ging wel ten koste van Troelstra, en dat gaat ook zoo maar niet. Maar nu tart ik Polak, één woord uit mijn redevoering bij het debat over sociale verzekering te halen, waaraan ook slechts de schijn te vinden is van het laten vallen van den eisch: Staatspensioneering!

Men moet tusschen de regels lezen, om aan Troelstra's uiting een valschen glimp te geven. Met Troelstra verschilt spr. over de technische vraag: of er in deze vier jaren iets van pensioenverzekering komt. Het is toch niets verschrikkelijks, dit te meenen? Als het juist is, dat deze regeering de zaak in orde brengt op haar manier, dan is inderdaad onze kans op Staatspensioen verkeken. Doet ze het niet, dan is immers in 1913 alles weer blank papier. Maar het was in alles duidelijk: de Kamerfractie moest kip, kap, ik heb jou! à faire genomen worden, dat was het doel. Terstond heette het: „het botje is vergald.” Hoe voos deze actie is, bewijst hetgeen Fortuijn zei over het

volksleger. Dit komt toch niet onder het kapitalisme, zegt Fortuijn. Is dat botje nu ook vergald? Volgens denzelfden maatstaf genomen, immers ja? Wij zullen ons om dien uitroep niet bekommeren en er geen keel over opscheuren, maar het zou dan toch onze actie voor het volksleger evengoed kunnen verlammen!

Maar er is iets veel sterkers. Er is een agitatie voor den tienurendag, door mevr. Holst als commissieel mede goedgekeurd. En nu schrijft mevr. Holst over den tienurendag in „Het Weekblad” op een graftoon: Die beweging is voorbij en mislukt. Heeft mevr. Holst nu dat botje ook liet vergald? Het is te meer onjuist, omdat **de Kamerfractie besloten heeft een wetsontwerp in te dienen voor den tienurendag, natuurlijk met overgang naar den achturedag.** De beweging voor den tienurendag is dus in volle fleur.

Parlementair gesproken had Troelstra volkomen gelijk toen hij zei: de stembus sprak zich uit tegen staatspensioneering. De groote meerderheid in de Kamer is gekozen op het program der pensioenverzekering. De fout van Troelstra was misschien, dat hij in het groote politieke debat ook die pensioenkwestie aansneed, die hij toch niet breed behandelen kon; dat hij dat niet liever aan het afzonderlijke verzekeringsdebat overliet. Intusschen is hetgeen ik zeide omtrent de drijfveeren der christelijke arbeiders — politiek naar godsdienstige gezindheid, doch ook de dwaling dat staatspensioen onmogelijk kan tot stand komen — daarmee niet in tegenspraak. Troelstra begroette met instemming mijn rede bij de verplichte verzekering. Hij is het volkomen met mij eens.

Nu moge men ontkennen, dat vrijstelling van lagere loonen een stap naar de staatspensioneering is, dat zij een stuk staatspensioen is, dat staat toch wel vast. Ontkent men dat, dan wordt het woordenspel.

Nu zegt Keesing: de Kamer begrijpt toch wel, dat zij ten slotte zult tegeestemmen. Maar dat is onjuist. Zoo heeft Treub bijv. in de Kamer gezegd: natuurlijk zullen alle voorstanders van staatspensioneering toch voor een verzekeringsontwerp stemmen. Bij hem staat dat bij voorbaat vast. Nu is dat een illusie van Treub. Maar het staat ook volstrekt niet vast, dat wij zullen tegeestemmen. Door te doen alsof het wel zoo is, verzwakt men onze positie. Bij de leerplechtwet hebben wij stemmen voor amendementen gewonnen, doordat men niet vooraf wist of wij er tegen zouden stemmen. Ze zijn zoo stomgraag in ons gezelschap!

Dan bedenke men: internationaal is het standpunt der sociaal-democratie in zake pensioneering verplichte verzekering, en dat het Amsterdamsche internationale kongres zich vóór staatspensioneering verklaard heeft, is alleen te danken aan die gesmade socialistische partij van Holland!

Wat moeten wij nu doen, als men ons opdraagt om in elk geval tegen te stemmen? Wij zouden een van beiden: of, als wij ons zelve wilden zoeken, ons mandaat neerleggen of, als wij meer aan de Partij dachten, het votum naast ons moeten neerleggen en het daarna in Godsnaam maar op drie dagen standjes van het kongres laten aankomen. In Frankrijk gaf het kongres aan de fractie opdracht, vóór een pensioenverzekeringsontwerp te stemmen, in strijd met het internationaal kongresbesluit. Gaat men hier dezen weg op, dan zal men ons geregeld dwingen, op de kongressen met alle geweld een opdracht in onzen geest te veroveren. Is dat soms zoo mooi? Duïjs noemt in de Kamer de clericalen marionetten en nu wil men ons formeel de handen binden. Wij kunnen ons daarin

niet schikken. Ik althans doe het niet. En als men zoo'n opdracht geeft, moet men niet met praatjes van vrouwen aankomen. Hebben wij ooit in de Kamer over een belangrijk ding verkeerd gestemd? Nooit. Er is niet de minste kritiek gehoord toen wij stemden tegen de Leerplichtwet, vóór de beide edities der Ongevallenwet en voor de Woningwet en tegen het Arbeidskontraat. Men heeft ons blijkbaar terecht vertrouwd. Waarom dan nu een opdracht?

Er is gezegd: met verplichte verzekering is de kans op staatspensionneering verkeken. Dat is vrijwel juist en als er een wetsontwerp komt zonder eenige vrijstelling, zooals tot nu toe alle wetsontwerpen, dan is dit het eigenaardige, dat men even gauw staatspensionneering kan tot stand brengen, na een verwerping van het ontwerp, als men het ontwerp verpl. verzekering zou kunnen in werking brengen. Zoóveel rompslomp komt bij de verpl. verzekering te pas en zoó eenvoudig is daarentegen de staatspensionneering. Maar als men een ontwerp krijgt met vrijstelling van lage loonen — Troelstra's grens is mij te laag, ik heb gesproken over de loongrenzen der kieswet —, en de vrijstelling gaat flink ver, dan zullen wij zeer ernstig overwegen hoe te stemmen. Komt er dan ooit een storm in het land: toch tegenstemmen, — welnu, wij zijn ook goede partijgenooten.

Polak wil blijkbaar, dat wij zelfs niet pogen zullen de lage loonen vrijgesteld te krijgen. Gelukkig willen Albarda en Wibaut, een-door-en-door verstandige kerel, dat niet. Ik zal nooit meewerken om arme arbeiders opzettelijk te helpen belasten met pensioenpremie, ten einde dan een sterke agitatie daartegen te krijgen. Dat zou gewetenloze politiek zijn. (Luid applaus.) Zou Polak een loonsverhoging van een paar centen voor één categorie tegenwerken, uit vrees dat dan niet allen loonsverhoging kregen? Polak zegt: „ik ben goddank geen politicus”, maar laat hij zich dan ook niet zoo dom met de politiek bemoeien.

Men zegt: de kritiek is niet alleen van „Het Weekblad” gekomen. Dat neem ik aan. Maar van eenige ongerustheid in het land heb ik niets gemerkt. Had men kritiek geoeffend, best, maar niet zoo!

Genoeg over de staatspensionneering.

Nu de andere dingen. Fortuijn is boos over wat ik gisteren hem heb toegevoegd. Wil Fortuijn ernstig genomen worden, laat hij dan zich zelf ernstig nemen en laten wij hier bevrijd blijven voortaan van de hausworsterijen van Amsterdam I—VI. (Luid applaus.) Fortuijn, waarvoor ik vroeger steeds veel sympathie heb gehad, weet wel, dat het om al dien onzin dien hij uitslaat is, dat men hem in Amsterdam niet in den Gemeenteraad kan brengen. Dat heeft mij steeds gespeten.

Wat de Kamer tegen het vrijkaartenstelsel heeft, is conservatisme. Een staatsman zei tot spr.: het groote bezwaar tegen de vrijkaarten zijn jullie socialist. (Gelach.) Men wil niet dat wij overal onze neus insteken. Bovendien hebben sommige Kamerleden als commissarissen vrijkaarten en dan zijn er millionairs die er niets om geven. Anderen, als de afgevaardigde voor Goes, behoeven niets plaatselijk te onderzoeken, ze hebben vaste distrikten en worden trouw herkozen, als ze maar eens per week het debat trachten te smoren. (Gelach.) Het gehalte der tegenstanders bleek mede uit de vrijkaart, die mr. Marchant als persman van de Haagsche Tramwaaichappij geniet, ofschoon hij toch de vrijkaarten voor ons bestreed. Het zou met een wetje makkelijk in orde te brengen zijn, maar men wil niet, omdat men de socialist. niet vrij wil

laten rondreizen om overal onderzoekingen in te stellen. Wij hadden liever op een andere manier vrijkaarten gehad, (die we tenslotte trouwens niet kregen!), maar het groote belang der vrijkaarten voor ons gaf bij ons den doorslag.

Nu is er gezegd, dat de fractie niet genoeg overleg pleegt. Ik erken dat het overleg in de fractie de laatste jaren zeer moeilijk is geworden. Het is heel moeilijk geworden, de Kamerleden bijeen te krijgen, doordat de Kamerleden allerlei andere functies hebben. Zij zijn te bezet. Wij konden zelfs voor het kongres niet voltallig samenkomen. Nu candidadeert men Ter Laan en Duisj weer voor de Staten.

De Bunje: En dan gaan ze later naar het Sanatorium van Putten!

Schaper: Juist, ze worden vroeg oud. De afdelingen moeten ernstig overwegen, hen geen functies meer op te dragen van dezen aard. Ik zelf heb een kandidatuur geweigerd.

In zake politie-willekeur heeft Fortuijn formeel gelijk, maar ernstig is de kwestie, geloof ik, niet. De bordeelhouders en speelhuishouders ontdruken hunnerzijds ook de wet. Daarenboven gaat het om de belangen van duizenden jongelui. Trouweus, Vliegen heeft in de Kamer nadrukkelijk geprotesteerd tegen het posten van een winkelier van nieuw-malthusiaansche middelen in Ginneken.

Fortuijn heeft hulde gebracht voor den toon tegen Lohman. Nu heb ik liever dat zoo'n hulde van een ander komt dan van Fortuijn. (Gelach.) Maar ik hecht aan dat woord „smerig” voor „bende” niet, „bende” kon er mee door. (Gelach.) Overigens geloof ik dat, hoe „smerig” Marchant ook over die obstructie schrijft, duizenden in het land vinden, dat ik in de Kamer goed gehandeld heb. (Luid applaus.)

Ten slotte: Het Partijbestuur heeft eenparig besloten aan te bevelen deze verklaring, in verband met het voorstel Zwolle-Uitgeest:

Het congres besluit de actie voor het staatspensioen zonder premiebetaling onverzwaakt te handhaven, en vertrouwt ten volle, dat de Kamerfractie ook harerzijds al hare krachten daarvoor zal blijven inspannen.

Maar de Kamerfractie, al kan zij met deze motie genoegen nemen, staat op het standpunt, dat ook dit volstrekt onnoodig is. Gij kunt volkomen vertrouwen, dat wij alles zullen doen om de staatspensionneering te doen zegevieren en ik geloof dat de Partij daarmee genoegen kan nemen. (Daverend applaus.)

Pauze.

Ter Laan bespreekt de vraag, of het gewenscht is, de vrijstelling der proletariërs in het leger te verdedigen of te bestrijden. De minister van Oorlog Cool, conservatiever dan een zijner voorgangers...

Wibaut: Zoo mogelijk!

Ter Laan: Neen, werkelijk. En die meer dan een van zijn voorgangers steunt op zijn ambtenaren, beraamt een herziening der militiewet, die eenige millioenen zal kosten. Hij wil nu afkomen van de schadevergoedingen aan de kostwinners, het eenige goede van de militiewet-1901. Die 6 ton zijn hem een doorn in het oog. Nu overweegt hij de vrijstelling der proletariërs. Dat beteekent, dat hij een zeker aantal arbeiders, die de volle schadevergoeding noodig hebben, wil vrijstellen van den dienst, maar dat het groote gros moet komen zonder schadevergoeding, of met een zeer geringe vergoeding. Doorlopend wordt

over die vergoeding gekankerd, vooral ook in de Eerste Kamer. Ik heb gezegd: tegen het wegnemen der vergoeding protesteer ik bij voorbaat.

Er komt nog iets anders bij. In het plan van den minister zie ik een eersten stap op den weg naar het klasseleger. Vroeger waren in het klasseleger de rijken vrijgesteld; thans streeft men naar een klasseleger waarin de armen zijn vrijgesteld, gecommandeerd door een kaste van officieren die niets gevoelen voor democratie, met onderofficieren uit de notabele burgerij, en soldaten van de arbeidersklasse. Ook daartegen streed ik. Voor overleg met de fractie was geen tijd, maar ik neem dit, als goed anti-militarist, voor mijn rekening.

Wij willen alles in het werk stellen om particulieren, die in hun gezin niet kunnen worden gemist, vrij te krijgen; het aantal stukken daarover door ons met de ministers gewisseld, is legio. Spr. haalt aan het geval van een man uit Markelo, die had te zorgen voor vier geslachten. Maar in het algemeen willen wij, waar wij de volle rechten eischen voor den arbeider, ook zijn volle plichten verdedigen. Voor de arbeiders moeten de vergoedingen dan maar worden uitgebreid. Dat zal een miljoen kosten, op de f 28 miljoen van de begroeting.

Wij dringen aan op verlaging der uitgaven; dat kan geschieden door inkrimping van het contingent, door minder kanonnen te koopen.

In den loop van dit jaar krijgen wij nog wel de plannen van minister Cool in een wetsontwerp belichaamd. Dan zullen wij opkomen in het algemeen tegen het opdrijven der uitgaven en in het bijzonder door 6 ton aan de arme jongens te ontnemen en voor zuiver militaire uitgaven te besteden. Spr. kan zich niet voorstellen, dat de Partij dit niet met de fractie eens zou zijn. Het wetsontwerp-Cool zal een gereede aanleiding zijn tot discussie; te vreezen is echter, dat het alleen verzwaaring van lasten zal brengen, zonder verkorting der eerste-oefening en afschaffing van het blijvend gedeelte enz. Meer dan in 1901 moet de Partij ons bij den strijd daartegen steunen. (Applaus.)

Hugenholtz erkent, dat hij, wat zijn afwezigheid in de Kamer betreft, niet sterk staat. Intusschen is het een verkeerde methode iemands werkzaamheid in de Kamer te willen afleiden uit de presentielijst, want Haagse leden (niet van onze fractie) hebben het kunstje, de presentielijst te teekenen en dan naar het strand of naar huis te gaan. Maar ook alle zittingen zijn niet even belangrijk. Soms dienen zij alleen voor regeling van werkzaamheden. Ook komt spr. soms een trein te laat om nog bij de opening te zijn, zoodat misschien ook de keeren dat hij op het straflijstje voorkomt, zijn meegebeld. Dan was spr. soms weg om zich voor te bereiden voor Kamerwerk. Eindelijk heeft hij nog een andere betrekking. Zijn patroon is zeer coulant, maar soms moet spr. daardoor toch afwezig zijn. Hoogst zelden was spr. afwezig bij een belangrijke beslissing. Er is een goede discipline in de Kamerclub; meent men dat men aan haar de zaak kan overlaten, spr. kan niet beloven, altijd aanwezig te zullen zijn.

Nu de aankoop van nieuw marine-materieel. Jaren lang werd telkens geld aangevraagd voor pantserscheepen, in de laatste jaren slechts voor klein materieel. Nu kon ik eens wat anders zeggen dan anders, en viel ik den minister aan op de verkwisting bij zijn beheer, het in dienst houden van oude en minderwaardige schepen. Ik zei: zoolang die verkwisting duurt, kunt gij zeker nooit rekenen op mijn stem. Zou ik anders wel stemmen voor nieuw materieel? Dan zou eerst moeten blijken de mogelijkheid der kustverdediging, en dan nog zou de marine niet meer moeten zijn het machtswapen der bourgeoisie. (Stemmen: Aha!)

Dank zij Amsterdam III kan ik nu meteen nog een appeltje schillen met mevr. Holst. Ik wist niet, dat zij zich ook tot taak had gesteld, de arbeiders te onderwijzen op technisch-nautisch gebied. Ik acht noch haar, noch mij zelf daartoe bevoegd. Wel heb ik steeds de uitspraken der technici tegenover elkaar gesteld, en gezegd: voor zaken, waarin zooveel onzekerheid bestaat, geeft gij al die schatten uit. Mevr. Holst echter neemt stelling in technische vragen, alsof zij te Willemsoord heeft gestudeerd. Verder maakt mevr. Holst de technische vraag: is ons kustgebied verdedigbaar, tot een vraag van socialisme. Wie het verdedigbaar acht, verklaart zij, is geen socialist.

Wij zeggen: ons leger moet een volksleger zijn. Is onze kust verdedigbaar, moeten wij dan niet evenzeer aansturen op een volksvloot? De partij sprak zich er nooit over uit; daarom zweeg ik ook in de Kamer, en sprak over bezuiniging. Maar wie dat doet, stelt zich op het standpunt van het bestaande, dus ook op dat van den minister. Mevrouw Holst beweert, dat nergens te hebben kunnen vinden. Het staat toch met zooveel woorden in de „Handelingen”. Mocht ik dit niet doen? Wij spreken in de Kamer niet alleen voor de arbeiders die het met ons eens zijn, maar ook voor anderen, arbeiders en kleine burgers, die voor het geld-argument bijzonder veel gevoelen, en die ik meekrijg, als ik hen overtuig, dat er jaarlijks f 1½, miljoen wordt verknoeid aan oud roest. Is dat anti-socialistisch? Dan is de heele vakbeweging ook anti-socialistisch, die immers ook binnen het raam van het bestaande verbeteringen poogt te verkrijgen. En wij hebben toch het resultaat bereikt, dat wij van het groot tot het klein materieel zijn gekomen. Daarmee is op zichzelf al heel wat bezuinigd, omdat de groote schepen het ongeluk hebben, steeds grooter te worden. Dat hebben wij weten te voorkomen.

Daarbij komt de geest onder het marinepersoneel. Zou in Duitschland, Amerika, Engeland, een moderne vakvereniging van marinepersoneel mogelijk zijn? Zij kan voor de volksvloot een groote betekenis krijgen. Als mevr. Holst op deze dingen eens had willen letten, zou zij misschien wat meer waardeering voor ons optreden in marine-zaken hebben gehad.

Duijs ontveinst zich niet, dat er partijleden zullen zijn, die het niet eens zijn met zijn uitslating omtrent de vrouw in het gezin. Fortuin echter bezigde de lezing der „Tribune”, die evenals de clericale pers al onze uitingen vervalscht. Ik heb gezegd dat de moeder die in het gezin is, beter kan zorgen voor de opvoeding der kinderen. Ons kapitalistisch stelsel

drijft de vrouw uit het gezin; wil men ze er in terugbrengen, en komt de minister met goede voorstellen daartoe, dan zal ik ze steunen. Ik zou mij verzetten tegen wetten, die de vrouw terugbrengen in het gezin, en verder den toestand laten gelijk hij is. De drang naar de absolute vrijheid der vrouw komt m.i. niet uit arbeiderskringen. De arbeidersvrouw die uit het gezin gaat, is haar man ook reeds kwijt uit het gezin, en voor de kinderen worden de kansen veel grooter dan bij de beter gestelden. (A p p l a u s.)

Schaper heeft gewaarschuwd tegen overlading van Kamerleden met functies. Maar eerst door het bekleeden van functies buiten de Kamer, krijgt men het Kamerlidmaatschap. Bovendien zijn de leden die het meest verzuimen, niet zij die de meeste functies hebben. Ik heb maar eenmaal verzuimd.

Bergmeijer: Je komt pas kijken!

Duijs: Dat zegt men in de Kamer ook! (G e l a c h.) Dat de fractie-vergaderingen niet zoo trouw worden bijgewoond, ligt aan het wonen buiten Den Haag van sommigen. Wil men aan de Kamerleden functies afnemen, mij goed, als men hen dan des te meer exploiteert voor de propaganda. (A p p l a u s.)

Mevr. Holst-Laren-Blaricum: De Kamerfractie beweert, dat na huu verklaringen dat zij het staatspensioen handhaaft, niet meer mocht worden ondersteld dat zij zich bij premiebetaling zou neerleggen. Mijn standpunt is dat zoodra men iets minder doet dan blijven staan op het volle staatspensioen en elke andere regeling als onaannemelijk afwijst, men zijn standpunt verzwakt, de mogelijkheid schept om de discussie op een ander onderwerp over te brengen en dan in zeker opzicht reeds zich neerlegt bij, medewerkt aan de verzekering. Troelstra's uitingen in het Paleis en later geven reeds veel meer houvast dan zijn Kamerrede. Hij noodigt zelfs de vakbeweging uit om materiaal voor vrijstelling van lage loonen te verzamelen. Dit is voor spr. reeds zich neerleggen bij verzekering.

Schaper heeft erkend dat Troelstra's uitingen aanleiding geven tot misverstand; maar ook hij houdt niet absoluut vast aan de staatspensionneering, en daarom moet het hier gaan. Hij wil vrij blijven, hij acht het een kwestie van meer of minder, hij aanvaardt geen opdracht, hij zou het votum der partij naast zich neer leggen. Ik ben hem zeer dankbaar voor die duidelijkheid. Nu kan er een principieele beslissing worden genomen. Schaper heeft als voorbeeld de kieswet genomen. Men kan een ander nemen, dat het grootste deel der arbeiders vrijstelt. Maar wij weten allen, dat men dat nooit zal doen. Premiebetaling uitzondering en geen premie regel, het is onzin zoo iets te verwachten. Dan krijgen wij de heele staatspensionneering ook. Wij moeten onzen eisch handhaven of laten vallen, wij moeten weten wat wij aan ons zelf hebben, en de arbeidersklasse moet weten wat men aan ons heeft. Als wij nu de mogelijkheid stellen dat wij stemmen voor dwangverzekering, dan is de mogelijkheid nabij, dat men in de praktijk nog verder achteruit gaat.

Te Utrecht heb ik in de commissie gestemd voor den wettelijken 10-urendag, maar met termijnbepaling, waardoor hij op den 8-urendag wordt teruggebracht. Dat laatste heeft men voor het Werkliedenverbond laten vallen. De eene verzwakking zet de deur open voor verdere verzwakking.

Schaper: In ons wetsontwerp komt de overgang naar den 8-urendag voor!

Mevr. Holst: Des te beter, maar in de agitatie is van den 8-urendag niet meer gesproken, en Troelstra stelt het voor als een dwaasheid, den 8-urendag voor te stellen.

De motie Laren-Blaricum constateert dat in het verleden de strijd is verzwakt. Zij behoort bij de motie-Hilversum. Door die beide aan te nemen houdt gij u aan uw program. Worden zij niet aangenomen, dan kunt gij dit niet meer zeggen. De motie-P. B. is niet duidelijk genoeg, en na Schaper's verklaring stelt de partij, door die motie aan te nemen, den eersten stap tot de verzwakking van den vollen eisch van staatspensionneering. (A p p l a u s.)

Spiekman: In het P. B. is over deze zaak uitvoerig gediscussieerd. Met nuances in de motiveering en in de geestdrift zijn wij eenstemmig tot onze motie gekomen. Dit, na de waarschuwing van mevr. Holst. In het P. B. zijn toch ook leden, die ons standpunt niet willen verzwakken. Men late zich dus niet van de wijs brengen. Stemde men voor de motie-Polak, dan zouden de gezindheid en het inzicht van het P. B. een heel andere zijn dan gelukkig het geval is. Als in een klein college als het P. B. de geschillen rustig worden besproken en van alle kanten gezien, dan blijken zij vaak veel kleiner dan bij congresdebatten wel schijnt. (A p p l a u s.) Dit verklaart onze eenstemmigheid, die bijna bij alle principieele punten bestaat.

Schaper achtte persoonlijk geen motie noodig, Hermans evenmin, het P. B. echter dringt aan op het doen van een uitspraak, opdat men niet kan beweren eenerzijds dat de verdediging van het staatspensioen niet is toevertrouwd, of dat haar een bepaalde opdracht is gegeven, maar anderzijds het congres zich voluit op het standpunt der staatspensionneering stelt.

Vleming: De eindstemming!

Spiekman: Wat is u ongeduldig;

(v r o o l i j k h e i d) daar kom ik staks op!

Het P. B. is eenstemmig van meening, dat Troelstra's woorden aanleiding hebben kunnen geven tot misverstand. Troelstra's speech liep niet over de verzekeringskwestie; dat er zoo'n debat over wordt gevoerd, ligt aan de stemming in de partij, speciaal tegen Troelstra. Te Amsterdam sprak hij trouwens in denzelfden geest en in „Het Volk" schreef hij zoo, en niet alleen marxisten vroegen: is dit wel de manier, om staatspensioen te handhaven. Maar niet bij elke uiting in het vele partijwerk dat men verricht, moet niet onmiddellijk de kritiek al te zwaar vallen. Polak zegt, Troelstra heeft den eisch onmogelijk gemaakt. Als men dat maar genoeg herhaalt, gaat men het eindelijk wel geloooven; daarom moet nu de partij zeggen: er is niets verzwakt.

Niemand in het P. B. stelde voor, dat het P. B. zou steunen het binden van de Kamerfractie.

Wibaut: Er is wel degelijk over gesproken!

Spiekman: Maar niemand wilde in dit geval de Kamerfractie binden. Schaper erkende in het P. B.: natuurlijk zijn er gevallen, waarin de partij uitspraak doet, en de fractie zich daaraan moet houden. In dit geval achtte men het echter onnoodig. Het verbaast spr. reusachtig, van Albarde te hooren, dat elk ander ontwerp dan dat van volledig staatspensioen moet worden verworpen. Mevr. Holst zelf neemt alle mogelijke vrijheid.

Mevr. Holst: Waar heb ik ooit ons program verloochend?

Spiekman: In de Kamer komt nooit een wetsontwerp waarin een programpt van ons zuiver is uitgewerkt. De Fransche soc.-dem. en de Deutsche zelfs de marxistische specialiteit Molkenbuhr

accepteeren de dwangverzekering. In Holland zal ook de fractie strijden tot het uiterste voor staatspensioen, maar de groote meerderheid der partij zal haar vertrouwen in de fractie uitspreken door verwerping der motie-Polak. Als gij de Kamerfractie niet wantrouwt, dan moogt gij haar geen opdracht geven voor een situatie die gij nu nog niet kent. Het zou voor het eerst zijn dat het geschiedde.

Het P. B. kan alleen zijn eigen motie accepteeren. Mevr. Holst ziet in de houding der Kamerfractie gemis aan besef van wat het program eischt; maar wij vragen uit te spreken, dat van de Kamerfractie wordt vertrouwd, dat ook zij den strijd voor de staatspensionneering zal voeren tot het uiterste. Hilversum wil ons een half hoofdartikel laten aannemen; Dordrecht en Purmerend zijn onaannemelijk; alleen het door het P. B. geamendeerde voorstel-Zwolle zegt wat de Partij wil en wat zij van de Kamerfractie verwacht. Daarmee is volstrekt niet gezegd dat wij het nu wel aan de Kamerfractie kunnen overlaten: ook buiten het Parlement zal de aktie met volle kracht worden gevoerd. Spr. hoopt, naar aanleiding van Polak's woorden, dat ook hij zijn volle kracht daarvoor zal geven. (Applaus).

Hermans-P. B. heeft geen stemming over de motie gevraagd. Maar spr. is tegen het stellen van elke motie. Ik zal er geen boom over opzetten. Ik ontleen mijn standpunt niet aan revisionisme of marxisme, maar aan mijn propagandistenervaring. Van al die onrust over de woorden van Troelstra, waarover ik heb hooren getuigen, heb ik niets gemerkt! (Applaus.) Daarom is er ook geen aanleiding voor het aannemen van een motie. Voor mij heeft elke motie eenigen schijn van wantrouwen. Hebt gij dat niet, trekt dan na Schaper's rede uw moties in. De Kamerfractie heeft nu toch duidelijk de partij gehoord. Mevrouw Holst zegt: indien onze motie niet wordt aangenomen, wordt er iets losgelaten. Spiekman zegt: neem de motie aan, en wij kunnen met volle kracht het land ingaan. Dat doe ik alle dagen! (Applaus) Daarvoor heb ik geen motie noodig! (Applaus.) Als het heelemaal neerkomt op een paar onjuist gekozen woorden, is het dan de moeite waard, er zooveel uren over zoek te brengen? Er zijn sommigen van ons die niet van Kautsky, maar van Kletsky zijn. (Luid applaus en groote vroolijkheid. Geroep: Hiep hiep hiep hoera!)

Wil men een motie, laat men dan bij motie uitspreken, dat men geen motie wil! (Applaus.)

Van der Goes-P. B. verklaart mede namens Wibaut, dat hij instemt met de kritiek op den woordvoerder der Kamerfractie, dat huns inziens deze het standpunt heeft verzwakt, dat niet overbodig is het geven van een opdracht aan de Kamerfractie om voor staatspensioen te blijven strijden en dat daarin ligt opgesloten het gebonden zijn der fractie.

De Voorzitter verklaart, dat indien de motie P. B. zoo moest worden uitgelegd, hij ze zou willen intrekken. Dit acht spr. echter onnoodig. Hij vraagt of men kan afzien van repliek.

Meijer-Hilversum meent, dat velen door Schaper's woorden er niet geruster op zijn geworden.

Polak-Laren-Blaricum heeft hedenmorgen verzuimd, onderscheid te maken tusschen Schaper en Troelstra. Hij doet het bij dezen.

Meijer-Hilversum: Er heerscht een groot misverstand. Wij verklaren openlijk, te vertrouwen dat de Kamerfractie is voor staatspensioen, maar uitgemaakt moet worden of eenig ontwerp voor

dwangverzekering kan worden geaccepteerd. Waarom verzet de fractie zich met alle geweld tegen een opdracht van de partij? Wij protesteeren ertegen, dat van onze lage loonen belasting wordt geheven. Zouden wij er dan wel premie van betalen? Het is natuurlijk niet te verwachten dat er een ontwerp zal komen met vrijstelling van loonen, zooals door Schaper even is genoemd. Maar zelfs dan moeten wij er toch tegen zijn. Want stel dat het de vakvereniging lukt de loonen boven dit peil te brengen dan zitten wij aan een premiebetaling vast. En juist de premiebetaling, op zich zelve, verwacht de eisch van staatspensioen en brengt ons verder van het doel af. Het kan ons niet schelen van waar het geld komt, maar in geen geval van den arbeider. Wij willen niet voor ons heele leven vast zitten. In den vakstrijd neemt men elke verbetering aan, maar wordt daar premie betaald? Wij accepteeren den tienurendag, maar wordt daarvoor betaald? Wij willen niet betalen; wij moeten komen naar het engelsche stelsel. Na de gehouden debatten is het ons onmogelijk, onze motie in te trekken.

Schaper: Ik wensch nog even te zeggen, dat ik er niet aan heb gedacht, een van mijn medeleden der Kamerfractie te verwijten, dat hij andere functies vervult. Maar de afdelingen moeten eens hooren, dat de Kamerleden niet moeten worden overloden met functies. Eigenlijk moeten wij bij iedere vergadering aanwezig zijn; die obstructie was een uur te voren nog niet vermoed. De partij moet de Kamerleden een beetje sparen.

Spr. komt er verder tegen op, dat Duijs toen spr. hem van achter de tafel aanspoorde om niet te lang over de vrouwenkwestie te spreken, hem toevoegde: speel geen Lohman tegen mij. Daartoe was niet de geringste aanleiding. Spr. mocht als tweede voorzitter wel een zachten wenk geven, dat niet een debat ontspinnen zou over de vrouwenarbeid.

Duijs: Ik heb dat verwijt immers geen oogmerk ernstig bedoeld! Hoe kunt ge dat meenen?

Schaper: Welnu, dan konstateer ik dat met genoegen en is hiermede dat verschil dus opgelost. Ook was het geloof ik niet juist van Van Hinte om te zeggen, dat Troelstra over de vrijstelling der lage loonen sprak om een wig te drijven in de klerikale arbeiders. Hij bracht de zaak ter sprake om de zaak. De Kamerfractie accepteert de motie P.-B., maar acht nog wel zoo goed geen motie.

Zwolle trekt zijn motie in ten gunste van Hilversum. Purmerend en Dordrecht doen hetzelfde.

Rotterdam IV trekt een motie van vertrouwen in de Kamerfractie in ten gunste van een motie van orde van Amsterdam IV, V, VIII, Drachten, Dronrijp, Edam, Veenendaal, Watergraafsmeer, Vlaardingen en Leeuwarden, luidende:

het kongres, gehoord de discussie over de staatspensionneering, van oordeel dat er geen reden is zich opnieuw uit te spreken over dit programpunt, gaat over tot de orde van den dag.

Den Haag stelt de volgende motie:

Het kongres, gehoord de besprekingen, van oordeel dat hieruit voldoende gebleken is, dat het nooit de bedoeling der kamerfractie is geweest den eisch van staatspensionneering niet onverzwakt te handhaven, vertrouwt dat de fractie ook in de toekomst voor dit beginsel op de bres zal staan, en gaat over tot de orde van den dag.

Na eenige discussie over de orde wordt het eerst in stemming gebracht de motie Amsterdam V c. s.

Zij wordt aangenomen met 283 tegen 77 stemmen. Tegen stemmen de afdelingen:

Amsterdam I—VI, St. Anna, Assen, Bergen-op-Zoom, Dordrecht, Dirksland, Franeker, Gouda, Haarlem, Hillegom, Hilversum, Den Haag, Heerlen, Hoogeveen, Ierseke, Laren, Leiden, Meppel, Oudebildzijl, Oostzaan, Oldeboorn, Purmerend, Rauwerd, Sliedrecht, Schoten, Scheveningen, Suameer, Tilburg, Texel, Veendam, Wijnaldum, Wollega, Zeist, Zutphen, Zwolle.

Blanco stemde Pieterburen.

Besloten wordt thans, de avondzitting te besteden aan de kiesrecht kwestie, en deze af te handelen.

Aan W. P. G. Helsdingen wordt door een der congresbezoekers een ruiker aangeboden onder luid applaus. De voorzitter deelt mede, dat Helsdingen straks naar zijn gezin gaat, om daar zijn 60sten verjaardag te vieren, en dat men meende, nu zich deze ongezochte gelegenheid voordeed, zij moest worden aangegrepen, om hem een blijk te geven van de groote, diepe vereering, die ons allen bezielt voor dezen ouden, flinken partijgenoot. Het congres brengt Helsdingen een ovatie; deze dankt met een enkel woord. Slechts dertig jaar, zegt hij, heb ik voor de Partij kunnen werken. Ik hoop dat er nog een stuk of tien bij zullen komen, en zal ze besteden in dienst van het proletariaat. (A p p l a u s.) Ik laat u achter met een gevoel van samenhoorigheid; laat men bedenken, dat vooral in dezen tijd, waarin de reactie zoo krachtig het hoofd opsteekt, het van veel grooter belang is naar buiten te slaan, dan naar binnen te krabben. Ook namens zijn huisgenooten dankt spr. hartelijk voor de hem betoonde attentie. (A p p l a u s.)

Een voorstel-Rotterdam III, dat wil aandringen op uitbreiding van den tijd van stemmen, wordt ingetrokken, om er te gelegener tijd weer mee terug te komen.

Aan de orde wordt nu gesteld de redactie van „Het Volk”.

Vliegen geeft het presidium over aan Schaper.

Sneevliet-Zwolle: De redactie is blijkbaar zeer tevreden over haar eigen werk. Daarentegen heeft heel Zwolle ernstige afkeuring over de manier waarop zij haar taak verricht. Er zijn drie groepen aanmerkingen. In haar geheel meent de afdeling, dat de redactie te veel schandaaltjes exploiteert. Dat brengt wel veel nummer-verkoop, maar geen socialistisch inzicht. Speciaal hebben wij op het oog het voorgevallene met mgr. Giovannini, met de Sophia-stichting (luide protesten) en Duitse Greet. Dit is in het nadeel van de scholing der arbeiders. Zoo denkt de heele afdeling.

Van Staveren: Dan mag je ze wel eens een standje maken!

Sneevliet: Ik kan den redacteur van „de Stem des Volks” in deze moeilijk tot oordeelen in staat achten. In nauw verband met dat exploiteeren van schandaaltjes staat de manier waarop de meeningsverschillen worden besproken. De minderheid wordt onzake-lijk bestreden, afgemaakt. De redactie geeft leiding aan die tactiek, werkt ze in de hand. Men wil onbepaalde vrijheid voor zichzelf, maar anderen aan banden leggen. Men buit bepaald uit, dat mevr. Holst heeft gezegd: de partij is besmet met anti-socialistische tendenzen. Ik ben 't daarin eens met mevr. Holst.

Duijs: Plezierig gezelschap voor Mevr. Holst!

Sneevliet: Dit is een van de onsmakelijke opmerkingen, waarmee gij uw reputatie in de Kamer vergooit.

Vliegen: Wat zijt gij bezorgd voor Duijs' reputatie in de Kamer!

Sneevliet: Dat is een partijbelang!

Een ander voorbeeld is de bestrijding naar aanleiding van de gemaakte opmerking over het strooibiljet van Amsterdam II en kenmerkend is de manier waarop de redactie mevr. Holst's kiesrechtbrochure noemde een triestig en partijbedervend bedrijf, terwijl Van der Heide bijv. in het „Friesch Volksblad” er zich over verheugde, dat daarmee onze literatuur was verrijkt en ze een uitstekende brochure noemde. Het summum van alles is, dat de redactie een artikel van de „Vakbeweging” overnam: Averechtsche Propaganda, over de bouwvakstaking, gericht tegen Mevr. Holst. Spr. gaat accoord met het niet-steunen der stakers in Amsterdam; maar in dit beruchte stukje werd op zeer smalende wijze het „Weekblad” bespot (de redactie daarvan zou immers ook maar een peuleschilletje wezen voor den redacteur der „Vakbeweging”) en bovendien den spot gedreven met „de WelEdelZeergeleerde Heer Dr. W. van Ravesteijn”. (V r o o l j k h e i d.) Vleming, Zwolle's andere afgevaardigde, protesteert, wat tegenprotesten nitlokt), een van die soc.-dem., die hoewel staande met beide beenen op den bodem van ons program, in onze partij geen plaats kon vinden. Gevraagd werd, wat H. R. H. voor de Maastrichtsche staking voor steun had gezonden; onze partijgenooten worden er dames en heeren genoemd. Daartegenover herinnert spr. eraan, hoe te Jena Bebel den revisionist Heine over de knie legde, toen deze zich geringschattend over Mevr. Holst's brochure over de Alg. Werkstaking had uitgelaten en deze politieke tinnengieterij had genoemd. Bebel deelde mee, dat Mevr. Holst wat beters verdiende; dat zij in 1903, hoewel zij niet instemde met de staking, voor de slachtoffers financieele offers heeft gebracht ver boven haar kracht (beweging), dat ze bovendien met volle toewijding onze zaak diende. Het is een groot schandaal, dat de „Volk”-redactie toelaat, dat, als in de „Vakbeweging”, door een partijgenoot aan Mevr. Holst smaad wordt aangedaan, haar onversaafdigheid in twijfel getrokken, de idee gewekt, dat zij alleen geeft om het twistvuur aan te stoken; en dat zij zoo'n stukje zonder commentaar overneemt. (Applaus.)

Ten slotte is „Het Volk” onvolledig; aan de rubriek vakbeweging wordt te weinig aandacht geschonken. Zij laat de lezers in onklarheid omtrent de vrijz.-democratie. Sommige artikelen zien smachtend uit naar hulp van vrijzinnigen kant. Zij geeft geen scholing aan de partijgenooten, laat deze dikwijls in het onzekere, sticht verwarring. Zoo schreef zij in een polemiek met het „Friesch Dagblad”: wij laten ons over het ministerialisme niet uit. Zij nam er geen stelling tegen bij het geschil in België. Inzake den Duitschen kiesrechtstrijd liet zij ons in den steek. Wij moesten grijpen naar de „Zwolsche Crt.” Er werd niet genoeg winst uit gehaald voor de propaganda.

Wij hebben geen voorstel ingediend tot verandering der redactie, omdat dit geen praktisch nut zou hebben. Wij hebben echter de speciale opdracht, om zoo mogelijk een einde

te maken aan de ongezonde positie van Vliegen, die tegelijk Kamerlid en redacteur is. Schaper wilde geen overlading van werk voor de Kamerleden. De combinatie van redacteur van „Het Volk” en Kamerlid deugt zeer zeker niet. Een van beide kwaliteiten komt in het gedrang.

Bindelijk de houding der redactie tegenover inzenders. Ik ben zoo groen niet meer, om ingezonden stukken te zenden. Maar Krop van Zwolle kon geen plaats krijgen voor bestrijding van Leeuwenburg en Kuyper. De eenzijdig samengestelde commissie van geschillen gaf de redactie gelijk.

Gulden-Amsterdam V komt op tegen de manier waarop hier de redactie van de „Vakbeweging” wordt gecritiseerd. Dit hoort thuis in de jaarvergadering van het N. V. V. Het stuk werd opgenomen in de rubriek „Uit de Pers”. Polak schreef in zijn „Weekblad” over Matthijssen: iemand, wiens arrogantie alleen wordt overtroffen door zijn onwetendheid, en die van den braven Hendrik. Wij hebben daarom gelachen!

Van der Goes: Is dat ook zonder commentaar in „Het Volk” opgenomen?

Gulden: Dat doet er niet toe.

Onze afdeling brengt de redactie hulde voor haar houding (applaus) speciaal in de lintjeszaak, waarbij de krachtpatser van 1903 werd onthuld (applaus) en in de Sophia-stichting, waarbij een rotte plek in onze samenleving werd blootgelegd. (Applaus.)

Met Zwolle is spr. het eens in haar kritiek over de regeling van Vliegen's positie.

Met één opdracht ben ik een beetje verlegen. Ik moet informeren naar den goeden toon. (Vroolijkhed.) Men vindt dat schrijvers van ingezonden stukken wel wat veel in een hoek worden gezet. Dit schijnt een beroepsziekte van journalisten te zijn. Laat de redactie wat medicijn innemen! (Applaus.)

Morris-Amsterdam III kan ook niet afkeuren het ter sprake brengen van de Duitsche Greet-affaire en de kwestie-Giovannini. Telkens weer worden wij voor onzedelijk uitgemaakt. Beide kwesties brachten toestanden van onzedelijkheid, in de hoogste kringen en bij de politie aan den dag. De redactie poogde niet, daaruit abonné's te slaan, maar den toestand bloot te leggen.

De afdeling waardeert de leiding van „Het Volk”, in het bijzonder haar slagvaardigheid in de onderwijskwestie. Dat in de Paleis-meeting Ossendorp verklaarde, dat „Het Volk” het eenige dagblad was dat de neutraliteit had verdedigd, maakte enormen indruk en deze houding heeft veel bijgedragen tot verbetering der verhouding tusschen de onderwijzers en de Partij.

De onderschriftenkwestie is een zeer netelige. W. H. Meijer maakte zich schuldig aan niet-partijgenootschappelijke woorden (over „Indianen-moraal”) aan het adres van mevr. Holst. De redactie verzette zich daartegen niet. Stavenisse de Brauw kwam tegen Meijer op, en nu kwam er een onderschrift, waarin werd gezegd: de meerderheid der partijgenooten-arbeiders denkt als Meijer. De redactie had niet het recht, dat te zeggen.

Allengs is de oppositie tegen de collectieve redactie geluwd. Wij zijn voor bestendiging

van den toestand, en wij bestrijden de onderteekening der artikelen. Dan zou er geen collectieve verantwoordelijkheid meer zijn; de eene redacteur zou tegen den anderen worden uitgespeeld, enz.

Ten slotte zijn wij sterk voor salarisverbetering, maar wij zullen de mededeelingen der commissie van beheer in de huishoudelijke zitting afwachten.

Ricardo-Amsterdam I-VI: De journalistieke beroepsziekte zit speciaal aan de linkerzijde der redactie. Wij staan vaak versted, hoe de redactie den regel der welvoegelijkheid stelt, en partijdigheid oefent, zoodat de eenheid der partij wordt geschaad. Men heeft Bartels toegelaten om Wibaut grievend te beledigen, zoodat Albarda er tegen op moest komen. Aan D. P. de Vries werd voorgoed de lust verleerd, om zich als partijgenoot te uiten.

In het Buitenland is over Briand in betrekkelijk vergoeljkende termen geschreven, en geklaagd, dat menschen als Briand niet in de partij kunnen blijven. Daarbij werd het voorgesteld, alsof de Fransche partij, met haar uiteenlopende elementen, sectair is. Het niet-herkozen Engelsche Parlements lid Grayson werd gediskwalificeerd als rumoerig en onwetend. Hij is genoemd de Engelsche Duïjs.

Duijs: Ben ik ook zoo onwetend?

Ricardo: Hij heeft als Schaper het Engelsche Parlement een smerige bende genoemd, omdat het den czaar ontving.

Duijs: Intusschen diskwalificeert gij thans mij. Je bent een kwajongen, dus kan het mij niet schelen!

De Voorzitter roept Duijs voor deze uitdrukking tot de orde.

Ricardo verwijt de redactie, geen leiding te hebben gegeven in de bouwvakstaking en geen stelling te hebben genomen tegen de manier waarop aan de S. D. P. het debatteeren onmogelijk wordt gemaakt. De redactie weigerde een stuk van mij daarover, het „Weekblad” nam het op, en Van der Waerden en Pieters waren het met mij eens in de federatie-Amsterdam.

De redactie neemt artikelen op, die in sterke mate sommige partijgenooten diskwalificeeren. Zelf noemt zij mevr. Holst's brochure kiesrechtstrijd naar binnen. Aan zulke manieren moet onmiddellijk de kop worden ingedrukt.

Om half acht des avonds wordt het congres heropend.

Aan de orde is de behandeling der

Kiesrechtactie.

Vliegen is voorzitter.

Door de afd. Rotterdam IV wordt voorgesteld na den inleider Schaper het woord te geven alleen aan mevr. Holst of een harer engere geestverwanten en dan te stemmen. De voorzitter ontraadt dit, omdat het weer sanctioneert het verdeelen der partij in meerderheid en minderheid. De Zeeuw-Rotterdam IV beveelt het voorstel aan ter tijdsbekorting. De voorzitter stelt voor, na Schaper aan mevr. Holst desgewenscht het woord te geven als partijgenoot zonder meer; daarna kan het congres dan uitmaken of verder debat noodig wordt geacht.

Schaper vangt op verzoek van het dag. bestuur der Partij, als vervanger van Troelstra, nu die door ziekte verhinderd is, zijn inleiding aan. Op dit oogenblik is de stand

der kiesrechtbeweging deze: Jaren lang hebben wij tienduizenden arbeiders om ons verzameld om een nieuwe beweging te scheppen. Reusachtige optochten en manifestaties hebben wij gehouden, waarmede niets te vergelijken is, dat andere partijen kunnen leveren. Men kon de bourgeois voor hun ramen die optochten eerst lachend zien bekijken, maar allengs bestierf hun lach, als er aan dien stoet van mannen en vrouwen, vaandels en muziekcorpsen maar geen einde kwam. Er zijn partijgenooten, die wel eens klaagden over hun natte voeten, die zij op drassige weilanden haalden bij die meetings. Maar men moet er niet op smalen als op een soort van picnics. Er was op al die meetings groote geestdrift, het waren altijd indrukwekkende manifestaties. Dat moet gezegd worden, omdat er een neiging opkomt, om over die betoogingen met geringschatting te spreken en te doen alsof het niets beteekende, alsof dat verouderde strijdmiddelen zijn. Maar de meetings werden steeds grootscher: in 1907 waren 67.822 personen vertegenwoordigd, in 1908 reeds 76.850. Dat is voor een land van vijf miljoen niet weinig.

Naast deze betoogingen waren er de plaatselijke meetings, en tevens werd op vergaderingen van tegenstanders voor het alg. kiesrecht gedebatteerd. Voorts werd de kiesrechtzaak bevorderd door Troelstra's jaarlijksche meesterlijke begrotingsredevoeringen en eindelijk ook door onze herstemmingstaktiek.

Zijn de resultaten dier kiesrechtactie uitgebleven? Men bedenke, dat ons kiesrecht is uitgedacht door den allersluwsten staatsman van de 19e en 20e eeuw, door mr. S. van Houten. Dit vieze en immoreele kiesrecht drijft onder de arbeiders een wig tusschen meer en minder gegoeden. Het laat jaarlijks een paar duizend kiezers meer tot de stembus toe. Het maakt zekere kiezerskweek mogelijk en alverplicht het de arbeiders tot aangifte, terwijl de belastingbetalende bourgeoisie dit niet behoeft te doen, het wekt toch den schijn, alsof het een stelsel is, dat tot algemeen kiesrecht kan voeren.

Ondanks al die moeilijkheden, ondanks den half-anarchistischen geest die nog in ons land bestaat, is bereikt, dat een regeering is moeten optreden, nl. het kabinet-De Meester, die een staatscommissie benoemde om de grondwetsherziening voor te bereiden en daarna inderdaad een voorstel tot grondwetsherziening deed om algemeen kiesrecht mogelijk te maken. Dat is een resultaat, en uitsluitend te danken aan onze kiesrechtbeweging. Wanneer eenmaal de kroon een voorstel tot grondwetsherziening heeft gedaan, is die zaak niet meer van de baan te schuiven. Een tweede resultaat is nu weer de benoeming der staatscommissie tot grondwetsherziening door het ministerie-Heemskerk.

Deze resultaten zijn natuurlijk nog allerminst het algemeen kiesrecht zelf. Maar deze dingen gingen in ons land altijd aan kiesrechtuitbreiding vooraf. Het is niet goed om met een zekere geblaseerdheid te spreken over de kiesrechtbeweging, die achter den rug is. Dat is goed bedoeld, maar men moet zijn eigen nest niet bevuilen; het kleinere onzer beweging kan men aan de tegenstanders overlaten.

De oude middelen zullen wij moeten blijven

aanwenden, al gaau wij er nieuwe aan toevoegen. Intusschen gevoelen wij allen dat een beweging als deze *crescendo* moet gaan. Het is volkomen natuurlijk, dat er een verlangen op komt om Forscher maatregelen; en niet alleen Forscher, maar ook sterker, wat nog niet altijd hetzelfde is. In 1908 deden zich de eerste verschijnselen voor, toen verschillende sprekers op de Haagsche kiesrechtbetooging aandongen op een manifesteerende staking. Die wijze om de zaak te berde te brengen, was zeer begrijpelijk, echter niet organisatorisch. Niemand maak ik daarvan een verwijt, ook ik zelf ben er niet geheel onschuldig aan. Maar een politieke werkstaking is geen kleinigheid, waarover men lichtvaardig moet spreken. Het is geen zaak om maar eens van bovenaf, vanaf de spreekgestoelten op een meeting, te doen lanceeren. Zulke een zaak moet organisatorisch van onderop worden overwogen en voorbereid. De beweging van 1903 ligt nog in ons aller geheugen. Dat men voorzichtig moet zijn met een massa-staking, begrijpt ook de Duitsche partij, ons steeds als modelpartij voorgehouden. De „Leipziger Ztg.“ van 19 Maart j.l. nam zonder onderschrift uit de „Dortmunder Arbeiterzeitung“ de opmerking over, dat in het groote mijnwerkersgebied aan een kiesrechtstaking voorloopig nog niet te denken valt, omdat de christelijke arbeiders nog niet voor meedoen in aanmerking komen. Ook de Duitschers zien dus in, dat men niet met vuur moet spelen, daar zijn zij veel te solied voor. Het is waar, dat in Duitschland de politiebabel veel machtiger is, maar naar verhouding tot hun kracht houden de Duitschers geen krachtiger straatbetoogingen dan de onze. Intusschen is het energieke optreden der Pruisische arbeiders een gelukwensch waard en mede naamens het Partijbestuur stel ik voor, hun zoo'n gelukwensch te zenden, benevens een protest tegen de reactionaire weigering om het kiesrecht te verbeteren. (Luid applaus.)

Natuurlijk doen de Duitschers geen afstand van de politieke staking als strijdmiddel. Ook wij doen van geen enkel passend strijdmiddel ooit afstand. Het gansche Partijbestuur niet. Doch mevr. Holst wil nu reeds besluiten, bij de aanbieding van het petitionnement op een dag in de week, tot een demonstratieve staking. In 1903 evenwel, te Enschedé, keurde mevr. Holst het af, dat het Partijbestuur vóór de toen mislukte algemeene staking gestemd had. Zelfs al had men er beter voorgestaan, zeide zij, moeten wij zoo'n ontzaglijk gewichtige en in het leven der arbeiders zoozeer ingrijpende zaak zooveel mogelijk tegenhouden; dringen de arbeiders dan toch naar voren, dan is het goed. (Verslag congres Enschedé, bl. 16.)

En thans zegt mevr. Holst, dat wij nu reeds moeten besluiten over twee jaar te staken! Is het dan niet beter om vooraf, dan na afloop verstandig te zijn? Wij moeten dus zonder drijfverij afwachten en niet luisteren naar gejaag. Zulke dingen komen, als het tijd is, van zelf. Men heeft ons indertijd willen drijven tot obstructie. Ook zoo iets moet overgelaten worden aan het psychologisch oogeblik. Men ziet, de obstructie is ook eensklaps gekomen, toen het noodig was. Ook de algemeene staking is niet iets waarvoor men bepaalde propaganda maakt. Zoo iets zit in alle hoofden als slechts

ééns de idee is geopperd. De daad op zich zelf, die van den arbeid nederleggen, is gemakkelijk genoeg. Als het noodig en mogelijk is, doet men het. Het is een kwestie van macht en van zelfvertrouwen.

Zoo iets moet ook gebeuren in overleg met onze vakbeweging. Wij moeten niet luisteren naar het sirenegezag, dat zegt: maakt u onafhankelijk van de vakbeweging. De goede verstandhouding met de vakbeweging is iets waar wij zeer trotsch op zijn. De motie, die wij u voorleggen, is opgemaakt in overleg met het N. V. V.

Oudegeest: Neen!

Schaper: Nu ja, niet de tekst der motie, maar wel het plan de campagne, er in vervat. De leiders onzer vakbeweging zijn trouwens sociaal-democraten en als vakbewegingsmannen hebben zij voor hun eischen groot belang bij het algemeen kiesrecht. 10-urendag, afschaffing nachtarbeid, bestrijding huisindustrie, sociale verzekering en zooveel meer, het kan slechts goed ingevoerd en goed toegepast worden bij alg. kiesrecht. In onze vakbeweging is dan ook een groote geestdrift voor het algemeen kiesrecht. Maar de vakbeweging moet de troepen leveren en zal eventueel de scherven hebben te betalen als de zaak mislukt. Zeer terecht eischen zij dus overleg.

In deze gelukkige positie bevind ik mij, dat ik hier een resolutie verdedig, eenparig goedgekeurd door het Partijbestuur: een beeld van de eendracht onzer kiesrechtbeweging. Ook Troelstra, als aanvankelijk inleider, had de resolutie goedgekeurd. Dat is zoo bijzonder verheugend, omdat er dan tenminste één groote zaak is, waarin niet onderling gehaarkloofd en gehakketakt wordt over marxisme en revisionisme. Men zou haast zeggen tot de regeering: houdt het kiesrecht nog wat achterwege, gij bevordert er onze eendracht mee. Laat ons hopen dat wij ook vanavond in zake kiesrecht onze absolute eendracht bewaren en anders vertrouw ik, dat het congres zich met een verpletterende meerderheid zal scharen om het Partijbestuur.

Nu de motie, die aldus luidt:

„Het Congres,

in de plannen der regeering om een algemeene grondwetsherziening door een nieuwe staatscommissie te laten voorbereiden, een poging ziende om het kiesrechtvraagstuk op de lange baan te schuiven,

van meening, dat het onverkort algemeen kiesrecht slechts zal worden verkregen door hardnekkigen strijd van de arbeidersklasse zelve,

van meening dat ingrijpende hervormingen, zooals staatspensioeneering, e.a. niet zullen worden verkregen zonder algemeen kiesrecht of een sterken strijd voor zijne verovering,

besluit tot het houden van een volkspetitionnement voor de invoering van algemeen kiesrecht als middel om den kiesrechtstrijd te versterken.

De openbare actie voor dit petitionnement zal worden ingezet met een groote demonstratie voor algemeen kiesrecht op den Zondag vóór de Kameropening in 1910, te 's Gravenhage of te Amsterdam.

Het petitionnement zal worden aangeboden

aan Regeering en Staten-Generaal in September 1911.

Het Congres draagt het Partijbestuur op de bijzonderheden van dit petitionnement te regelen en in overleg met het bestuur van het Nederlandsch Verbond van Vakverenigingen alle krachten van partij en vakbeweging in te spannen, ten einde deze beweging zoo schitterend mogelijk te doen slagen.

Om te beginnen met de eerste moot: het kabinet heeft verraad gepleegd door de benoeming der volmaakt overbodige Staatscommissie, die slechts uitstel kan teweeg brengen. In het ministerie is een meerderheid voor het huismanskiesrecht, immers de anti-revolutionairen Heemskerk, Maleijt en Talma, benevens de katholieken Nelissen, Regout en Kolkman, welke partij zich immers ook met het gezinshoofdenkiesrecht vereenigde. Moet nu de Staatscommissie, waarin vele paganisten zitten, oordeelen of dat overeenkomstig Gods woord is? Dit is inderdaad een soort van politiek bedrog jegens het volk. Toen ik dat in de Kamer zei, riep mr. Marchant: daar doet gij zelf aan mee! Dat is weer een van die door gore socialistenhaat ingegeven gezegden van dezen man, die gelukkig eindelijk ook bij zijn eigen partij in de gaten loopt. Natuurlijk, wanneer de Staatscommissie toch tot stand komt, dat dan ook tegenstanders der instelling van een Staatscommissie het lidmaatschap aanvaarden. Niet het deelnemen aan den arbeid dier commissie is politiek bedrog, doch de instelling ervan, met het daarmee gepaard gaande uitstel der grondwetsherziening.

Reeds heeft „Het Volk” uiteengezet, dat de samenstelling der commissie zoo conservatief mogelijk is: één sociaal-democraat, één vrijzinnig-democraat, maar twee oud-liberalen en de twee conservatiefste christelijk-historischen, maar niet jhr. De Geer, die in zake kiesrecht Troelstra bijviel. De bedoeling van de instelling der commissie is, de zaak op de lange baan te schuiven; maar deze bedoeling heeft niet verwezenlijkt te worden, als de massa zich laat hooren.

Hoelang is de werktijd dezer commissiën gemiddeld? Het Kabinet-De Meester benoemde 23 October 1905 de bekende Staatscommissie en 20 December 1906, dus ruim één jaar later, was zij gereed. De Commissie, benoemd op 11 Mei 1883, door het derde ministerie Heemskerk Sr., was 25 Januari 1884 gereed, dus na ruim 8 maanden. Gaan wij na den duur eener grondwetsherziening, dan merk ik op, dat 6 November 1887 de Grondwet was herzien, dat 20 Sept. 1892 Tak's wet werd ingediend, later verworpen, en dat eerst 7 Sept. 1896 de wet-Van Houten was tot stand gekomen. De tijd tusschen de benoeming der Staatscommissie en de totstandkoming der kieswet duurde dus 13 jaren. Doch de schuld daarvan was te zoeken in het naar anarchistisch vaarwater afzwenken der arbeiders. Tak van Poortvliet heeft zelf gezegd: het is de schuld der socialisten, dat mijn kieswet niet tot stand gekomen is. Wij hebben nu een heel anderen kiesrechtgeest in de massa, die heel wat meer kracht achter de kiesrechtzaak kan zetten.

Nu een voorbeeld hoe gauw het gaan kan. Wij zijn in de revolutionaire maand Maart.

Toen in 1848 onder den druk der volksbeweging tot grondwetsherziening besloten werd, kwam in 2 $\frac{1}{4}$ jaar het nieuwe kiesrecht tot stand. 17 Maart werd de Staatscommissie benoemd, met mannen als Thorbecke, Storm en de Kempenaer. 20 Juni 1848 was er reeds een wetsontwerp, 13 Februari 1849 werd de nieuwe Kamer gekozen op de additioneële artikelen en 4 Juli 1850 verscheen reeds de definitieve kieswet in het Staatsblad. Het kàn dus wel spoedig gaan!

Laten wij eens zorgen dat er weer een revolutionaire Maartstorm gaat waaien. Daar heeft geen bloed bij vergoten te worden. Maar laat ons een voorbeeld nemen aan de onvervalschte liberalen van '48, en dan zullen wij het beter doen! De revolutionaire klasse van '48 deed toch alles nog met glacé handschoenen, en toch werd Willem II in tweemaal 24 uren bekeerd. Treden wij op, bezield met den geest der internationale Maartrevolutie, dan zullen wij de regeering kunnen dwingen, in een paar jaar haar plicht te doen. (Luid applaus.) Als wij met kloekheid en met revolutionair vuur deze zaak aanpakken, zal ook deze regeering moeten zwichten.

De tweede moot spreekt uit de meening, dat het onverkort algemeen kiesrecht slechts zal worden verkregen door hardnekkigen strijd in de arbeidersklasse zelve. Zij is eenigszins gewijzigd na het eerste ontwerp. In „Het Weekblad” is gedaan alsof dat een marxistische overwinning was. Nu, in het Partijbestuur is voor deze wijziging geen enkel marxistisch argument aangevoerd. De wijziging is zonder eenigen strijd in het P. B. goedgekeurd. Deze moot der resolutie beteekent volstrekt niet, dat wij eventueele hulp van bourgeois-partijen zouden versmaden, van den Vrijz. Dem. Bond en — al moet ik daarvoor hangen, in vredesnaam — zelfs van de Liberale Unie. Dat is de meening ingevoegd in de Duitse partij. De Marxist Frans Mehring schreef in de „Neue Zeit” van 11 Maart j.l., dat het tactisch juist is om, zoolang de bourgeoisie tegen de jonkerpartij is mobiel te maken, met deze te strijden, dan om haar hulp te versmaden, alleen omdat ze ons toch, als de overwinning bereikt is, weer in den rug zal aanvallen. Die gaat zelfs zoo ver te zeggen, dat wij in den kiesrechtstrijd de zonden onzer bourgeois-medestanders kunnen laten rusten; zoover ga ik volstrekt niet; wij zullen hen blijven critiseren en geen dank-je zeggen; het blijven toch altijd salon-democraten... Maar hun hulp moeten wij aanvaren.

Te Frankfort hielden de sociaal-democraten op 13 Maart een gezamenlijke kiesrechtmeeting in de open lucht met allerlei liberaal of democratisch spul. Hebben wij ons dan te geneeren? Moeten wij zeggen: gij zijt niet zuiver op de graat, al wilt gij met ons voor algemeen kiesrecht strijden, en dus — weg? Dit is bloccophobie of bloccomanie, anders niet. (Gelach.) Als de komeet van Halley den 18den Mei a.s. onze heele aarde omver kegelt, ons allen doet verstikken in vergiftige gassen, dan zal mevr. Holst, voor haar laatste anker, nog uitroepen: pas op voor het bloc! (Gelach.) En als deze groote revisionist mevrouw Holst zou sparen, zou ze denkelijk nog zeggen: het is de schuld van Troelstra en de Kamerfractie. (Gelach.) Men vergeve mij

deze scherts, die ten minste niet laag-bij-den-gronds kan worden genoemd. (Gelach.)

Wat zit in deze moot der motie dan wel? Dit, dat alles van de kracht onzer arbeidersbeweging afhangt. Dat alles stilstaat, als wij ophouden. Wat de bourgeoisie er mee bedoelt als zij ons helpt, kan mij niets schelen. Er zijn ook nog echte democraten, die zeggen: van het socialisme komt toch niets en de democratie is nuttig en noodig, of: als het dan toch komen moet, in Godsnaam dan maar. En er zijn er ook die zeggen: het algemeen kiesrecht is toch niet te keeren en als wij het te lang tegenhouden, kost het ons later onze zetels. Dat is ook nog zoo dom niet. Er zijn er ook, die het geven zullen uit pure vrees. Doch dit alles is bijzaak, zonder onzen eigen hardnekkigen strijd komt er van algemeen kiesrecht niets. Op ons komt het aan en dat wil deze motie uitspreken.

De derde moot, waarin de meening, dat ingrijpende hervormingen, zooals staatspensionering e. a., niet zullen worden verkregen zonder algemeen kiesrecht of een sterken strijd voor zijne verovering, spreekt voor zichzelf. Onder het tegenwoordig kiesrecht is er niets van flinke beteekenis te doen. Het ministerie is nu in zijn derde jaar, anders het vruchtbaarste jaar voor ministeries. En de eenige sociale hervorming, die voor behandeling gereed is, is die voor de trekhonden! Men heeft de christelijke arbeiders wijs gemaakt, dat er eerst sociale hervormingen moeten komen en dan kiesrecht hervorming. Men ziet wat ervan komt! Bakkerswet en Stuwadoorswet zullen nog de grootste moeite hebben om er te komen. Daarom is dat heele petitionnement voor staatspensionering ook niets dan krachtverspilling. Wie teekenen wil op een lijst, doe het. Maar wij waarschuwen iedere organisatie om aan deze beweging haar kracht te verspillen.

De vierde moot is die van het volkspetitionnement. Er is aan toegevoegd: „als middel om den kiesrechtstrijd te versterken”. Daarvan heeft mevr. Holst gemaakt, dat het kiesrechtpetitionnement alleen propagandamiddel zou zijn. Neen, dat is de bedoeling niet. De bedoeling is wel degelijk om met het petitionnement indruk te maken op de regeering. Tevens is het propaganda en het zal onzen kiesrechtstrijd in alle opzichten moeten versterken. Iedereen kan hieraan meewerken, elk partijgenoot, man en vrouw. In de afdelingen moeten een paar cursusvergaderingen aan de huisbezoekers de argumenten geleverd worden. De niet-kiezers kunnen nu eens gemobiliseerd worden, al is het volstrekt niet waar, dat aan onze betoelingen tot dusver weinig niet-kiezers deelnamen.

Bij dit volkspetitionnement kan alles medewerken. Op meetings zijn het slechts de sprekers die ageeren, het publiek luistert. Thans kan iedereen medewerken, die lust en geestdrift bezit om te strijden. Iedere handteekening is een d.a.d. Niet, dat men met alle kunstmiddeltjes maar handteekeningen moet zien op te scharrelen, terwijl de menschen niet weten wát ze teekenen. Het moet ernstig toegaan. Evenmin kan het algemeen stemrecht worden voorgesteld als een „panacée voor alle kwalen”; maar het dient iedereen duidelijk te worden gemaakt, dat zonder het algemeen

kiesrecht geen groote hervormingen tot stand zullen komen.

Wij komen tot de laatste helft der motie.

In September zal op een groote meeting het wachtwoord uitgegeven worden: de wapen-schouwing vóór den slag. Een jaar lang hebben wij dan om het petitionnement tot stand te brengen. De Staatscommissie zal intusschen gereed kunnen zijn, als het eerlijk toegaat. In September 1911 wordt dan het petitionnement bij de regeering ingediend. Hoe dat zal gaan, of daarbij een staking zal moeten plaats hebben, daarover valt thans nog niets te zeggen. Dat zal dan pas beslist worden en afhangen van de in de beweging gewekte kracht. Maar deze overtuiging bestaat bij het Partijbestuur en het bestuur van het N. V. V., dat deze beweging met groote kracht gevoerd zal moeten worden en met sterke middelen zoo noodig en zoo mogelijk. Laat een eenstemmig besluit hier medewerken om een glorierijk stadium in te leiden, een stadium, dat een der allerlaatste zal zijn. (Luid applaus.)

Mevr. Holst verkrijgt het woord. Zij vangt aan met de persoonlijke verklaring, dat zij niet van plan was dezen avond over de kiesrechtzaak te spreken, nu „Het Weekblad” nog niet besproken is. Want juist in deze zaak is mijn optreden, zegt zij, door Troelstra en de redactie van „Het Volk” erger gediskwalificeerd dan iets anders; mijn optreden is n.l. toegeschreven aan zucht tot vitterij en aan het streven om aan mijn fractie een voordeel te bezorgen. Op wensch mijner nadere geestverwanten spreek ik echter thans.

Schaper heeft het voorgesteld, of ik voornamelijk het ben geweest, die thans voor het eerst afwijkende inzichten heb geuit en de eenheid heb gebroken. Maar Schaper vergist zich. Want reeds sedert jaren werd door de marxisten een afwijkende meening in zake kiesrecht verkondigd. De houding tegenover de vrijzinnigen was sinds jaren een strijdpunt in de partij en dat hangt hiermee sterk samen.

Ook wil ik zeggen, dat ik niets geschreven heb, waardoor het schijnen kon, alsof ik van te voren iedere samenwerking in dezen afsneed. Samenwerking is altijd zeer goed mogelijk, wanneer bij elk besluit waaraan de minderheid zich heeft te onderwerpen, een zeer ruime gelegenheid tot vrije meeningsuiting openstaat.

Nu de inhoud van Schapers rede. Hij sprak eerst over de in het verleden gevoerde beweging. Gesmaald is over die meetings nooit. Ze hadden zeer zeker hun waarde en waren in overeenstemming met het karakter der kiesrechtbeweging in ons land, die niet geheel, maar hoofdzakelijk gedragen werd door de arbeiders die reeds het kiesrecht hadden en daardoor een niet zeer vurig karakter droeg. Die meetings hebben ook het goede gedaan, dat zij de georganiseerde arbeiders in de kiesrechtbeweging betrokken hebben.

Maar die meetings waren niet voldoende om de bourgeoisie tot uitlevering van het kiesrecht te dwingen. Schrikken voor de arbeidersbeweging doet de bourgeoisie gewoonlijk alleen in het begin. Maar dat duurt niet lang. De indruk door de steeds in omvang toenemende meetings gewekt, nam niet in overeenkomstige mate toe. Zoo gevoelde men de noodzakelijkheid van nieuwe middelen.

De herstemmingstaktiek, door Schaper als kiesrechtmiddel genoemd, heeft volgens de marxistische minderheid juist tegengewerkt, wijl wij onbetrouwbare lieden steunden. Ware werkelijk voor herstemmingssteun de volle waarborg van kiesrechtsteun gevraagd, het zou de kiesrechtbeweging ontzaglijk bevorderd hebben.

Troelstra heeft zeker uitstekende begrotings-

redevoeringen voor het kiesrecht gehouden, maar daartoe behoort niet zijn laatste rede, al meende hij ook nu op de beste wijze het kiesrecht te bevorderen.

De nieuwe middelen der kiesrechtbeweging zijn, zegt Schaper terecht, gedeeltelijk van de oude. Ik voeg er bij: de oude middelen zullen in veel talrijker mate toegepast moeten worden.

En nu de massastaking. Schaper en de redactie van „Het Volk” beroepen zich op Pruisen. Zij hebben van hun standpunt gelijk, zich als de kippen daarop te beroepen. (Gelach.) Maar in den grond hebben zij ongelijk. Een der dingen die ik getracht heb in mijn „partijbedervende” kiesrechtbrochure duidelijk te maken, is, dat in Pruisen een kiesrechtstaking noodzakelijk den scherpen vorm van een dwangmiddel moet aannemen, de inzet moet worden van een revolutionair tijdperk, waarvan wij de voorboden reeds beleven. Het is onbegrijpelijk, dat Schaper meent dat onze kiesrechtbeweging sterker is dan de Pruisische.

Schaper: Ik heb gezegd: op straat, en: naar rato van onze en hunne kracht.

Mevr. Holst: Maar leest Schaper dan niets? Heeft hij niet gelezen, hoe in elke groote stad straatbetoogingen van 20.000, 25.000 man voorkwamen en hoe in Frankfort en Kiel reeds gestaakt is? Er heerscht daar een revolutionaire geest, zooals sinds '48 niet gezien is.

Maar in Pruisen is de toestand geheel anders dan hier. Daar heerscht een volstrekt vasthoudende jonkerklasse en daartegenover een zeldzaam bewust proletariaat. Daar staat de boel op sprongen, omdat de economische ontwikkeling er de politieke mijlen ver vooruit is. Men gaat daar niet spoedig tot de uiterste middelen over, omdat de niets-ontziende jonkerklasse gereed staat om de beweging met geweld te onderdrukken. Zij houdt reeds de legers in de kazerne gereed.

Vliegen: Dat hebben wij hier ook wel beleefd.

Mevr. Holst: Ja, in 1903 en in de oude beweging, dat weet ik wel. Het algemeen kiesrecht in Pruisen is het einde der jonkersmacht in Duitschland, een gebeurtenis van grooten internationalen invloed.

Hier te lande is de toestand anders. Hier is de verovering van het kiesrecht in zekeren zin gemakkelijker dan in Pruisen. Daarom heb ik de politieke staking — die ik niet heb geëischt: ik heb alleen gezegd dat het petitionnement een goed propagandavoertuig kon zijn, als daaraan propaganda voor een demonstratieve staking in 1911 werd verbonden. Daarvan werd ook gesproken in het oorspronkelijk voorstel van het P. B., voordat het nog met het N. V. V. overlegd had. Waarom mij dan uitmaken voor een dwaas? Wanneer daaruit niet blijkt hoe de marxisten worden gediskwalificeerd, bespot en uitgekleeft, alleen omdat zij het zijn, dan weet ik het niet.

Polak acht een demonstratieve staking mogelijk. Het orgaan van den Bouwvakarbeidersbond eveneens. Maar daarvoor is het allereerst noodig, dat men ervoor agiteert. Schaper zegt: drijverij is voor zoo iets niet noodig. Ik zeg het andersom. Waarom zijn in Frankfort en Kiel de arbeiders tot halfdaagsche staking overgegaan? Ja, natuurlijk omdat zij verbitterd zijn over de sociale en politieke toestanden. Maar het zaad der staking moet daartoe ook gestrooid in de hoofden, niet eenmaal in het jaar, maar voortdurend, ook om aan de arbeiders te leeren, dat zij het algemeen kiesrecht zoo goed als zeker niet zullen krijgen, zonder er offers voor te brengen.

Ik zeg niet, dat wij ons moeten losmaken van

de vakbeweging. Dat wil allerminst onze richting, op het voorbeeld van Kautsky, die hier alleen nog maar gebruikt wordt om te spotten (Geroep: Och kom!), wat geen wonder is, nu hij ook al in „Het Volk” gediskwalificeerd is. Maar zoo wij den nadruk hebben gelegd op de noodzaak van samengaan van partij en vakbeweging, wij hebben ook altijd gezegd: de sociaaldemocratie moet de leiding hebben, niet door de vakbeweging iets voor te schrijven, maar door van de vakmannen goede sociaaldemocraten te maken. En wij hebben gezegd: waar de engere belangen der vakbeweging in strijd komen met hogere belangen van het gansche proletariaat, moeten die hogere belangen voorgaan, en desnoods uit socialistisch inzicht en klassebegrip de vakorganisatie in de waagschaal gesteld worden.

Niemand moet mij houden voor zulk een dwaas dat ik zou zeggen: onder alle omstandigheden moet in September 1911 gestaakt worden.

Schaper: Maar begrijpt gij niet dat het een kolossale nederlaag zou zijn, als wij er altijd over gesproken hadden en het dan niet deden?

Mevr. Holst: Dat zouden wij kunnen verklaren door te zeggen, dat de omstandigheden er niet voor aanwezig waren. (Rumoer.) Ik wensch de vrijheid voor de propagandisten om de idee der massastaking te propageeren.

Schaper heeft mooi gesproken over den revolutionairen geest. Maar hij heeft ons de revolutionaire middelen niet aangewezen. Als men zegt dat men vechten wil, dan moet men ook zeggen hoe men vechten wil. De staking dringt zich vanzelf als strijdmiddel voor de arbeiders op. Wanneer men de arbeiders tot revolutionairen strijd oproept, dan moet men ook dat strijdmiddel opnemen in zijn arsenaal.

Duijs: Het staat anders niet in de motie-Zwol.

Mevr. Holst: Daarin wordt over „scherper middelen” gesproken en daarmee bedoelen wij de massastaking.

Ik kom nu tot de vergelijking der motie van het P. B. en die van Zwol. Wat die beide moties voornamelijk onderscheidt, is de theoretische konsiderans van alinea 2 der motie-Zwol: de verscherping der klasse-teenstellingen en de eigen krachtsinspanning der arbeiders die alleen alles bereiken moet. De motie van het P. B. laat volgens Schaper nog altijd de mogelijkheid van steun der vrijzinnige groepen open. Daarom gaat het nu juist tusschen ons. Gij wijst op Pruisen. Welnu, het is mogelijk, dat bourgeois-groepen worden bekeerd uit vrees. evenals Willem II in '48. Maar gij meent, dat het nu al eenigszins zoo is.

Schaper: Wel neen!

Mevr. Holst: Schaper sprak zoo bijzonder vermakelijk over die blokkophobie. Dat was met Hermans' rede het glanspunt van het kongres. (Rumoer.)

Schaper: Wat verstaat gij weinig scherts.

Mevr. Holst: Ja, in de hoogst ernstigen kiesrechtzaak versta ik geen scherts. (Rumoer en gelach.) Al die veranderingen der bourgeoisie, dat is slechts schijn. Wij zijn nog niet zoo sterk om hen te dwingen tot werkelijkheid, maar al wel zoo sterk om hen te noodzaken tot schijnmiddelen als het blanko-artikel en de Staatskommissie van nu.

Schaper gelooft echter aan democratische gezindheid bij bourgeois. Weer een dier blijde verwachtingen. Dat kan voor enkele personen juist zijn, maar niet voor partijen. Natuurlijk zullen wij niemands steun afwijzen, wij willen desnoods met den duivel en zijn grootje samen werken, maar dan moet het ook volledige steun zijn.

In de motie-Zwol staat de theoretische motiveering, waarom wij geen vertrouwen in burgerlijke groepen kunnen stellen, nl. doordat de maatschappelijke ontwikkeling noodwendig eea verscherping der klasse-teenstellingen mee moet brengen. De tijd dat het liberalisme en de kleine burgerij democratisch worden, ligt niet voor ons, maar achter ons, althans hun vrijwillig democratisch worden, en althans in den eersten tijd, en althans voor de groote meerderheid van die groepen. Wanneer men dat alles niet gelooft, is het ook niet noodig om voor die scherpe strijdmiddelen te propageeren.

Wij handhaven de motie-Zwol als amendement op de motie van het P. B. en wij zijn overtuigd, dat op een dergelijken grondslag de kiesrechtzaak een geweldige beweging zal kunnen brengen in het proletariaat, in verband met de revolutionaire beweging die in het buitenland, vooral in Duitschland, te verwachten is. Niet alleen uit agitatie kan de massa-staking voortkomen; zij moet de resultante zijn van vele maatschappelijke krachten. Maar een zoo gevoerde propaganda zal de hoofden der arbeiders enorm verhelderen en zoo zal de ondergrond geschapen zijn, waarop, indien de binnen- en buitenlandsche toestanden ertoe voeren, een geweldige beweging ontstaat. (Aplaus.)

Wibaut: Mevr. Holst heeft op één punt Schaper's toelichting niet volkomen begrepen. Zij ziet een zeer groot onderscheid in de „eigen krachtsinspanning” van de motie-P. B. en den „hardnekkigen strijd” van Zwolle. Er is in het P. B. op dit punt geheele eenstemmigheid. Het is zoo gegaan: Wij stelden voor: „zelfstandigen strijd”. Toen werd gezegd: daarmee zou kunnen zij uitgesloten, dat burgerlijke groepen zich scharen in onzen strijd. Daarop antwoordden wij: dat willen wij niet uitsluiten, mits zij zich scharen in onzen strijd. (Aplaus.) Aldus is de eenparige meening van het P. B.

Schaper bevestigt dit.

Vliegen wil nog iets zeggen, nu er zoo'n groot amendement is, dat zoo zwaarwichtig is toegelicht. Wij willen de verschillen niet in een hoerstemming verdrinken, maar duidelijk zeggen hoe wij ten opzichte van elkaar staan.

Mevr. Holst zegt, dat het kiesrechtverschil in onze partij er reeds jaren lang was. Welnu, voor twee jaar te Arnhem hadden wij ook een kiesrechtdebat en toen was het eenige amendement van Wijnkoop een onbeteekenende wijziging van een paar woorden in mijn motie. Gewichtige geschilpunten in de daden zijn er nooit geweest, misschien wel in de overwegingen, waaraan ook mevr. Holst nu weer het grootste gewicht hecht.

Mevr. Holst zegt nu weer dat onze betoogingen niet in indruk stijgen. Men moet maar eens zien, hoe snel het hier gaat in vergelijking met andere landen. In België bijvoorbeeld.

Mevr. Holst: Door het revisionisme.

Vliegen: Natuurlijk, dat heeft van alles de schuld. Welnu, in ons land zijn wij er in geslaagd het kiesrecht in alle partijen aan de orde te stellen, de kiesrechtzaak aan het rollen te brengen, wat iets van de allergrootste betekenis is. Wanneer steeg de oude kiesrechtbeweging plotseling in kracht? Tusschen 1883 en 1885, toen de zaak in het parlement op stapel werd gezet. En waarom is de zaak mislukt? Doordat men de mond te vol nam, doordat men een vuist wilde zetten voordat men een hand had. Daarvoor waarschuw ik ten sterkste. (Luid applaus.) Wij namen in 1885 die motie aan: „wij eischen het voor de laatste maal.” Wat hebben wij daarvan een spijt gehad! Wat hebben wij gemorreld om om die motie heen te zeilen!

Maar er waren toen ook radicalen die dat niet revolutionair vonden. En zoo is toen de grondwetsherziening en de kiesrechtuitbreiding tot stand gekomen onder algemeen gebrek aan belangstelling bij de massa.

Wij willen niet nogmaals dezelfde fout begaan. Als in Pruisen de toestand anders is dan bij ons, dan moeten wij ook niet hetzelfde doen als in Pruisen. Onze bourgeoisie is niet zoo reactionair als in Pruisen, zegt mevr. Holst. Dan moeten wij ook hier niet doen, alsof even scherpe middelen als in Pruisen absoluut noodig zijn. Haar rede- neering komt erop neer dat onze bourgeoisie van beter gehalte is, wat men niet zal nalaten tegen ons uit te spelen. (A p p l a u s.)

Maar mevr. Holst wil de partijen die zich, als gevolg van onze agitatie, voor een algemeen kiesrecht verklaren, vooral niet onderscheiden van de andere, zelfs bij herstemmingen helpen ze eronder te krijgen. Dat is mij te geleerd. Als ik iemand heb bewogen om een taak te doen die ik graag vervuld zag, dan is het niet eerlijk om hem zooveel mogelijk te verhinderen die taak te vervullen. Wij moeten de feiten onder de oogen durven zien. Vanwaar die watervrees? Wie zal er afverven? Wij? Ik denk het niet (G e l a c h.) Ik durf het er op wagen. En zeker waar het gaat om een eisch als het algemeen kiesrecht, waar zeker altijd de sociaaldemocratie in het voorste gelid zal strijden, en den strijd het krachtigst zal voeren. Als men dat ontkent, heeft men weinig vertrouwen in de sociaaldemocratie. (A p p l a u s.)

Nu komt mevr. Holst met den eisch van de werkstaking...

Mevr. Holst: Geen eisch.

Vliegen: een denkbeeld dan. Maar in het „Weekblad“ schrijft gij dat die propaganda er noodzakelijk bij moet zijn.

Mevr. Holst: Alleen de vrijheid voor die propaganda.

Vliegen: Wat wil mevr. Holst feitelijk? Dat op een dag in de week een paar duizend man vrijaf vragen, of, zooals de diamantwerkers, vrijaf nemen en naar Den Haag gaan? Dat heeft niets van een demonstratieve staking. Als wij werkelijk overal gaan staken in grooten getale, dan moet dat opkomen uit de massa en anders verongelukt het. Wil men een demonstratie op een werkdag houden, dan is dat een verscherpte betooging. Maar laat men dat vrij huiselijk ding niet zoo revolutionair noemen: demonstratieve staking.

Tegen mevr. Holst's woorden over de vakbe- weging moet ik opkomen. Zij sprak van de mogelijkheid van belangenstrijd tusschen vakbe- weging en proletariaat. Dat denkbeeld is import, uit Duitschland, waar Rosa Luxemburg er geen succes mee heeft gehad. Maar de arbeiders laten zich zulke dingen niet opdringen van onverant- woordelijke zijde. (A p p l a u s.) Wat is dit voor een denkbeeld. Het proletariaat, dat wat beteekent, dat is het georganiseerde. (A p p l a u s.) Wat men met ongeorganiseerden verkrijgt, dat is wat emotie en ten slotte misschien nog een motie (g e l a c h) en daarmee uit. Zulke tegenstellingen mogen wij niet bevorderen.

Mevr. Holst: Bevorderen?

Vliegen: Ja, als men daarover hier zoo spreekt, is dat bevorderen. En dat mag niet gebeuren op een sociaaldemocratisch congres.

Nu de moties. Toen ik de motie-Zwol zag, dacht ik: wat hechten die mensen toch aan woorden! Die motie loopt op niets uit, dan op den wensch naar... een leiddraad, die... er al lag. De motie van het P. B. verandert volstrekt niet van be-

teekenis, als die Zwolsche amendementen er in worden opgenomen. Wat geven nu van die generaliseerende frases over het algemeen verval der burgerlijke democratie. Het voorstel-P. B. omvat alles wat een krachtige kiesrechtmotie op dit oogenblik bevatten moet.

Mevr. Holst heeft ook „Het Volk“ gekritiseerd op zijn Kautsky-critiek, alsof dat Kautsky-schennis was. Mag „Het Volk“ geen critiek op Kautsky oefenen? Wat is dat voor persoonsvergoding?

Wanneer wij eenig verantwoordelijkheidsgevoel hebben, mogen wij niet vastleggen, wat wij in September 1911 zullen doen. Wij mogen niet verder gaan, dan wij in dezen met het N. V. V. zijn over- eengekomen. Het kan de kiesrechtbeweging slechts goed doen, als wij ook het volgend jaar op ons kongres spreken over het kiesrecht.

Mevr. Holst: Wij willen alleen vrijheid tot propaganda voor de massa-staking.

De Miranda: En zoo iets belangrijks zet u niet eens in de motie-Zwol!

Vliegen: Verboden is bij onze motie ook die propaganda niet. Maar wij vertrouwen op de discipline, de voorzichtigheid en men zal zoo ver- standig moeten zijn niet als enkeling zijn krachten te verspillen aan zulk een propaganda, hier en daar eens, nu en dan, die toch op die manier niets kan uitwerken.

Men schatte het petitionnement niet gering. Wij zullen er dit jaar volop werk aan hebben. Al onze propagandisten en huisbezoekers zullen avond aan avond aan het werk moeten zijn; er zullen tal van vergaderingen gehouden moeten worden om propagandisten te kweken. Het petitionnement is een vrij gewaagde stap voor een partij van 10.000 leden en wij hopen dan ook op de hulp der vak- beweging. Als dit petitionnement mislukt, dan krijgt onze kiesrechtbeweging een groote klap. Gelukt het petitionnement, dan zullen wij verder zien. Zal het dan tot scherper strijdmiddelen komen, dan zullen zij vooraan staan, die niet houder van groote woorden, maar van krachtige daden. Dit petitionnement zal de inzet zijn van een groote kiesrechtbeweging, die niet zal rusten voordat het doel bereikt is. (D a v e r e n d a p p l a u s.)

Sneevliet-Zwolle wil iets zeggen over zijn motie. In die motie wordt alleen een leiddraad gegeven, omdat wij in de centrale leiding niet wilden ingrijpen. Zij was reeds lang aangenomen vóór het P. B. met zijn voorstel kwam. Zij om- schrijft echter de wijze waarop de agitatie moet worden gevoerd, waarop deze rusten moet. Zij laat de zaak niet zooals zij was, gelijk in „Het Volk“ werd geschreven. Wij achten het een succes van ons voorstel, dat het P. B. met zijn gewijzigd voorstel gekomen is, maar wat kan men toch tegen onze formulering hebben. De uitdrukking „scher- per wordende klassentegenstellingen“ steunt toch op de formulering van ons beginselprogram? Wij verwerpen geenszins allen steun van burgerlijken kant, maar gelijk het door den radicalen partijge- noot Ledebour op een der Berlijnsche meetings gezegd is, wij moeten de leiding in handen hebben.

De Miranda: Die leiding hebben wij reeds genomen bij de constitueering van het kiesrecht- comité, elf jaar geleden, en toen de burgerlijken tegen mopperden, hebben wij hen liever uit de beweging verloren, dan iets toe te geven in een motie. Dat is de praktijk. (L u i d a p p l a u s.)

Sneevliet: Uit het feit dat de burgerlijken uit onze beweging verdwenen zijn, blijkt wel hoe weinig op hen te rekenen is. En wat die andere zinsnede over de scherpere strijdmiddelen betreft, ook daarbij is aan eigen Congresbesluiten gedacht.

Wij willen die immers en moeten dat ook gerust uitspreken; het was dan ook totaal overbodig dat Schaper meende een stuk boetekleed te moeten aantrekken naar aanleiding van wat door hem op de laatste kiesrechtbetoging gezegd was.

Schaper: Ik denk er niet aan.

Sneevliet: Wij zouden het zeer betreuren, als wij in onze propaganda in partij en vakbeweging, ieder rekening houdende met zijn bijzondere omstandigheden, niet over die scherper strijdmiddelen, tot over de politieke staking zouden mogen spreken; als met een beroep op de discipline b.v. afgekeurd werd een artikel te schrijven als H. Polak over de kiesrechtactie deed in zijn vakblad.

Wijl onze motie voor de actie meer bepalend is dan die van het P. B., meenen we daaraan te moeten vasthouden.

Oudegeest: Ter vermindering van misverstand de mededeeling, dat met het N. V. V. wel de actie is overeengekomen, maar niet de motiveering uit de motie.

Vliegen: Zoo is het.

Het amendement-Zwolle wordt in stemming gebracht en verworpen met alle stemmen, behalve die der afdelingen Dordt, Laren, Scheveningen, Zwolle, Bergen op Zoom, Zutphen, Wijnaldum, Rauwerd, Leiden, Wolvega, Vlissingen, Middelburg.

De motie van het P. B. wordt aangenomen met algemeene stemmen.

Mevr. Holst: Wij hebben voorgestemd op de nadrukkelijke verklaring van Wibaut omtrent de betekenis der motie van het P. B.

Vliegen: Dat is toch ook onze verklaring! Deze congresszitting gaat nu uiteen onder den kreet: leve het algemeen kiesrecht! (Luid applaus. Het congres verlaat de zaal onder het zingen eerst van het kiesrechtlied, daarna van de Internationale.

Derde dag.

Huishoudelijke zitting.

Omtrent de niet voor de pers toegankelijke huishoudelijke zitting, waarmee de derde dag aanvang, valt het navolgende te vermelden:

Aangenomen werd het voorstel van het P. B. om de extra-contributie voor den tijd van één jaar vast te stellen op 1/2 cent per lid en per week.

De andere voorstellen hierop betrekking hebbende werden verworpen of ingetrokken. Hetzelfde gebeurde met de voorstellen betrekking hebbende op de exploitatie van „Het Volk” (punt 16, 17, 18).

Het voorstel 19, betrekking hebbende op de salarissen der redactieleden werd na bespreking ingetrokken.

In verband met de besprekingen over de exploitatie van „Het Volk” werd besloten het P. B. uit te noodigen maatregelen te nemen om te voorkomen, dat de bladen van den Bond van Ned. Arb. Coöperaties en van afzonderlijke coöperaties „Het Volk” benadeelen door het werken voor advertenties.

Openbare zitting.

Te ruim 10 uur wordt in openbare zitting de bespreking van

de redactie van „Het Volk”

voortgezet.

Frankfort-Deventer vraagt het woord over de orde. Wij hebben twee dagen zoek gebracht met piet-luttige dingen. Gaat het zoo voort, dan zal dit ook heden zoo gaan; spr. stelt dus

voor, aan „Volk” en „Weekblad” nog slechts een uur te wijden. De kleine afdelingen zullen anders in het vervolg wegblijven.

De Voorzitter acht dit voorstel onmogelijk; maar laat men kort zijn, en zich wachten voor herhaling. De redactie van het „Weekblad” stelt prijs op eenige ruimte van tijd. Heerlen-Kerkrade wil na „Het Volk” eerst de voorstellen van propagandistischen aard behandelen, maar ook dat is niet mogelijk.

Meyer-Hilversum: Laat men althans den spreektijd over „Het Volk” beperken!

Aldus wordt besloten.

Schaper presideert weer.

De Zeeuw-Rotterdam IV brengt in het algemeen een woord van hulde aan de redactie. Ook de uitkomsten bewezen, dat met „Het Volk” propaganda wordt gemaakt. Er is echter bezwaar tegen R. Kuiper, die bijna onmiddellijk na de oprichting van het „Weekblad” optrad tegen dit orgaan op de manier van de „Tribune”. Spr. betreurt de plaatsing van dien aanval. Dientengevolge is er meer aandacht gewijd aan het „Weekblad” dat het verdient. Hadden wij hier geen overmaat van ridderlijkheid beleefd jegens een persoon....

De Voorzitter: Dit is niet aan de orde.

De Zeeuw: De medewerker Kuiper heeft meer aandacht gewekt voor het „Weekblad” dan het verdiende, en daardoor de tegenstellingen verscherpt, terwijl gisteren bleek, dat de minderheid onbetekenend is. Ook door de breede plaats, aan Troelstra afgestaan, is die verscherping aangezet.

Wegens tijdgebrek moet de spreker afbreken.

Schoonderwoerd-Rotterdam V wijst op den geruimen tijd, dien Sneevliet gisteren heeft gehad. Hij hoopt, dat in het vervolg meer tijd zal worden besteed aan de voorstellen der afdelingen.

Spr. klaagt over de besnoeiing der berichten. Amsterdam wordt bevoordeeld boven Rotterdam. Het gevolg is, dat de attractie van de krant in de provincie verdwijnt, en er dagelijks verschijnende weekbladen zullen komen. Spr. was ingenomen met de onderwijs-artikelen; maar aan de gemeentewerklieden is niet genoeg aandacht geschonken. Ook klaagt hij over de weigering van ingezonden stukken. Laat de redactie ook op deze kleine zaken letten!

Feitsma-Amsterdam II wil de Zaterdagavond-editie meer in het bijzonder aan de propaganda dienstbaar maken. Wij wenschen een flinke serie artikelen over ons strijdprogram. Niet alleen de dagelijkse eischen, maar ook de volle programeischen, niet alleen de 10-urendag, maar ook de 8-urendag moet worden verdedigd. Men zal dan met het Zaterdagavondnummer weer kunnen werken als vroeger. De theorie moet breder worden behandeld, en de krant moet beter onder de massa worden gebracht.

Hoenderdos-Bussum wenschte een hoofdredacteur, maar kan er geen vinden. (Vroolijkheid.) Spr. heeft liever verantwoordelijke personen. Daarom vraagt hij ondertekening der artikelen, gelijk ook in het „Weekblad” geschiedt. Men kan dan zien wie ons niet aanstaat.

Bergmeijer-Dordrecht verdedigt de benoeming van een hoofdredacteur, die „Het Volk”

zal opvoeren. De eischen voor „Het Volk” worden hoe langer hoe zwaarder. Een bepaald persoon moet zich uitsluitend eraan wijden. De krant is beneden redelijke verwachting gebleven. In den laatsten tijd is het beter geworden, maar er is lang geklaagd over verwaarloozing van bepaalde rubrieken. Spr. doet geen persoonlijke aanval: een zichtbaar persoon zal ertoe bijdragen, de krant omhoog te halen.

De redactie vraagt theoretische medewerkers. Maar theoretische voorlichting moet de redactie zelf geven, want blijven de voorlichters weg, dan zitten wij in het donker. De hoofdredacteur moet geen bijbetrekking hebben; zijn last is zwaar genoeg. Laat men eens ernstig over ons voorstel denken.

Zandstra-Leeuwarden acht de plaats, voor de scheepstijdingen afgestaan, beter aan propagandistische artikelen besteed.

Lindeijer-Rotterdam II bepleit het opnieuw openen van een Vrouwenrubriek; ook voor mannen heeft dit zijn belang. De rubriek Scheepstijdingen is soms drie dagen verouderd.

Molenaar-Leiden wil door het „Weekblad” geweigerde ingezonden stukken plaatsen in „Het Volk”. Thans worden inzenders van het kastje naar den muur gestuurd.

Lub-Zaandam wil de Scheepstijdingen behouden voor de 15000 havenwerkers, die anders een ander blad zullen lezen.

Sneevliet-Zwolle verklaart, dat zijn bedoeling gisteren niet was het afkeuren van het blootleggen van toestanden als bestaan in de Sophiastichting; hij wil ze ook signaleren. Hij vindt heel goed, dat door Hoeybos in den Haagschen raad deze zaak zoo goed is behandeld, maar er moeten niet zooveel kolommen aan worden besteed.

Tamminga-Huizum wil geen hoofdredacteur, want dan krijgen wij weer de hooge politiek, en dan moet noodeloos een der redacteurs aan den dijk worden gezet.

Matthijssen-Amsterdam V bespreekt Sneevliet's bewering, dat de krant voor de meerderheid is gesloten. Maar één stuk is dit jaar ten onrechte geweigerd: een stuk van mij! (Vroolijkheid.) Als lid der Commissie van Geschillen kon ik mij op haar natuurlijk niet beroepen. Ook die Commissie is door Sneevliet verdacht gemaakt. Wij zijn geen partij; Sneevliet brengt dus onze persoonlijke eerlijkheid in verdenking. Hij keurt af de weigering van een ingezonden stuk, waarin op twee zijdes post alle mogelijke onderwerpen worden aangesneden, die als los zand aan elkaar hangen. Dat is toch ruimte verknoeien. Hoe kan Sneevliet, die niet tot de stomsten behoort, tegen de weigering daarvan opkomen! Nu dit spelletje weer begint, teekent spr. protest aan.

De Voorzitter hoopt, dat het niet meer behoeft voor te komen, dat de commissie voor de geschillen zich behoeft te verantwoorden. Verder kon ook Matthijssen bij zijn eigen commissie in beroep komen. Niemand zonder recht!

Dat Vliegen aan de krant verbonden bleef, geschiedde uit overweging van de wenschelijkheid om tusschen Kamerfractie en krant een band te hebben.

Vliegen verdedigt de redactie. Onze oratio pro domo was er niet een voor onze personen, maar voor den redactie-vorm. Er is minder critiek dan vroeger, en de groote bezwaren van vroeger zijn vervallen. Sneevliet sprak van

schandaaltjes. Dat klopt niet met zijn verklaring van zoo even. Schandaaltjes moeten uit de krant blijven. Maar er moest in het belang van de kinderen, vooral die van het proletariaat, de vinger worden gelegd op een wonde plek als de Sophia-stichting. Er zijn nu controleerende dokters aangesteld; bij zulk een succes spreekt men niet van schandaaltjes.

Aan de Duitsche-Greet-affaire zat een heele knoeiboel van de politie vast. Moet daarover gezwezen? Welk een zonderlinge afdeling is Zwolle. Moest er gezwezen, omdat het niet te Zwolle is gebeurd? Het geval van de Sophiastichting was in de Zwolsche „Soc.-Democraat” ook opgenomen. (Vroolijkheid. Zwolle protesteert.) Hebt gij het opgenomen ja of neen?

Sneevliet: Ik heb er geen vellen aan besteed!

Vliegen: Het geval Giovannini hebben wij behandeld als een lollig ding, niet als een schandaal. Ik heb er niets op tegen, dat prelaten spelen in de golfclub. Dat is minder gevaarlijk dan dat zij zich bemoeien met de arbeidersbeweging. (Vroolijkheid.)

De bewering van partijdigheid wordt hoe langer hoe minder herhaald. Het „Weekblad” is er nu. Dat is voor ons een groot gemak. Het zal ook wel stukken weigeren, die wij anders hadden moeten weigeren, en die ons dan het verwijt van onderdrukking der minderheid hadden bezorgd.

Van de artikelen Kiesrechtstrijd naar binnen neem ik geen woord terug. Toegegeven kan worden, dat het stukje uit de „Vakbeweging” zonder kommentaar in de krant is gekomen. Het werd opgenomen om de polemiek met Mendels, de aanval op mevr. Holst was grof, en wij wenschen tegenover ieder de noodige consideratie in acht te nemen. Daarom echter behoeft men niet met Bebel's oordeel over mevr. Holst te komen: wij kennen haar beter dan Bebel.

Een der redacteurs behandelt de vakbeweging, en schrijft wat noodig is. In de bouwvakkwestie volgen wij de vakvereniging en het N. V. V. Het spijt ons, dat individueele partijgenooten daartegen ingaan, zeker zullen wij het niet doen als een stuk partijorganisatie. Van den Pruisischen kiesrechtstrijd hebben wij ieder belangrijk moment vermeld.

De geweigerde ingezonden stukken zouden door geen enkele redactie zijn opgenomen. Niet iedereen kan schrijven die het zich verbeeldt. Zoo de drie stukken van K. De commissie van geschillen schrijft daarover: de geweigerde stukken waren deels te onbelangrijk, deels naast de kwestie.

Spr.'s positie-regeling is geschied op voorstel van de redactie zelf.

Wat de onderschriften betreft, aan sommige inzenders moet wel eens de pen op den neus worden gezet.

Spr. dankt voor de gebrachte hulde, vooral door den laatsten spreker. Van den aanvang af is ons doel geweest, een krant te maken voor de massa der arbeiders. Wij zouden ook anders kunnen, maar wij houden vast aan ons program, en moeten ons getroosten, dat de intellectueelen meenen redenen tot ontevredenheid te hebben.

Over Grayson is misschien wat te scherp geoordeeld; het werd overgenomen uit de „Vorwärts”. Dujs met hem te vergelijken, gaat

niet op, men kan aan Duïjs geen onwetendheid verwijten. (Beweging.)

Een stem: Hij heeft gezegd: de vergelijking gaat niet op. Er is niets beleedigends bedoeld.

De Voorzitter: De vergelijking is dus teruggenomen.

Duïjs neemt dan ook het woord kwajongen terug.

Vliegen: Van de debat-methode der S. D. P. ondervindt de voorzitter der amsterdamsche federatie Van der Waerden den meesten last. Het lawaai komt meestal van arbeiders buiten de partij, niet van geschoolde partijgenooten.

Censuur op artikelen van medewerkers als Schaper en Kuiper kunnen wij niet oefenen. Wij waardeeren Kuiper zeer, maar hij is wel wat lang. Maar het schrijven van korte artikelen is moeilijk. De „Weekblad“-redactie zou ook geen lange en geen vervolgartikelen schrijven.

Molenaar vraagt nog iets te hooren over het Briand-artikel.

Vliegen: Dat artikel heb ik na veel nadenken geschreven. Het komt hierop neer. Als nu een socialist minister wordt, komt hij buiten de partij. Het zou anders zijn, indien een minister als zoodanig optrad krachtens de partij. Door het niet toestaan daarvan is thans in Frankrijk een scheuring tusschen de partij en de onafhankelijken, die meer gemeenteraden in hun macht hebben dan de partij, dus een belangrijke groep zijn. Het aanvaarden van het ministerschap zal zich onvermijdelijk soms opdringen; het moet dan geschieden georganiseerd, door de partij.

Het Zaterdagavondblad wordt reeds nu haast uitsluitend op de propaganda ingericht.

Het teekenen der artikelen is verwerpelijk. Bussum zelf zegt waarop het aankomt. Het wil bepaalde personen ter verantwoording roepen; wij willen kollektieve verantwoordelijkheid. Wij zouden hier krijgen een debat over de artikelen-schrijvers, meestal Vliegen, want ik zou wel de groote zondaar zijn. Vroeger hadden wij een hoofd-redacteur die vaak afwezig was, daardoor waren wij veel hoofdloozter dan thans.

In onze kraant dient elke rubriek voor de verdediging onze beginselen. Bij onderteekening zouden de schrijvers zich veel minder aan elkander storen. Zelts het critisch aangelegde Dordrecht constateert verbetering. De redactie was ook een tijd lang onvolledig. Theoretisch werk van meer onvangrijken aard kan niet als regel van de redactie worden geëischt.

De sloopstijdingen zijn voor Amsterdam, Rotterdam en Zaandam van veel beteekenis. Klachten over haar ouderdom zijn nooit tot ons gekomen. Leeuwarden heeft er geen behoefte aan, Apeldoorn en Kerkrade zeker nog minder, maar wij moeten met de havensteden rekening houden.

Wij kunnen niet als regel stellen dat door het „Weekblad“ geweigerde stukken door ons worden geplaatst. Voor de „Weekblad“-redactie zou dat ook niet aangenaam zijn. Geregelde rubrieken als Vrouwenbeweging en Drankbestrijding worden licht saai omdat zij geregeld zijn; maar laat men ons wat sturen als men wat heeft.

Het voorstel-Dordrecht wordt ingetrokken.

De Voorzitter geeft in overweging, de overige voorstellen, speciaal het geven van een propagandistisch karakter voor het Zaterdagnummer, te beschouwen als wenken. Het voorstel-Bussem tot onderteekening der artikelen wordt niet ondersteund.

De andere voorstellers volgen het advies van den Voorzitter.

Amsterdam V stelt voor, Vliegen niet te hand-

haven als half redacteur. Dit wordt verworpen met bijna algemeene stemmen. De redactie wordt bij acclamatie herbenoemd.

Aan de orde is de benoeming der commissie voor de geschillen.

De Voorzitter: Wie de commissie partijdig acht, kan ze nu vervangen.

Sneevliet: Wij kennen de kandidaten niet!

De Voorzitter: Het zijn allen partijgenooten van de bovenste plank: behalve de aftredenden zijn het Bonger, Oudegeest en Pieters. Ook nieuwe kandidaten kunnen nu worden opgegeven.

Genoemd worden Van der Waerden, Fortuyn, A. H. Gerhard.

Aan de orde is de bespreking der redactie van

„Het Weekblad“.

Vliegen neemt de voorzittershamer over.

Amsterdam II stelt voor den spreektijd te stellen op 5 minuten. (Protesten.)

Er zijn 15 sprekers ingeschreven.

De voorzitter beveelt het voorstel aan.

Oudegeest, Amsterdam IX bestrijdt het. Spr. heeft bij de bespreking van het P. B. van het woord afgezien om nu te spreken.

Na eenige discussie over de orde wordt de spreektijd bepaald op 5 minuten.

De Miranda-Amsterdam III: Het „Weekblad“, als vredestractaat gesticht, is veel agressiever opgetreden tegen de Partij dan tegen haar bestrijders. Spr. zondert uit de artikelen van Van der Goes over de S. D. P. Wat de marxistische voorlichting betreft, er is meer nabetrachting gegeven dan voorlichting. De voorlichting voor de begrootingsdebatten ging op één pagina. Nabetrachting is zeker veel gemakkelijker. Voorlichting over de sociale verzekering was zeer noodig geweest. Onnoodig is het vertrouwen in de kracht van verschillende acties verzwakt. In drie bedrijven is de beweging dood verklaard. Het was onjuist. Onze actie bestaat uit tal van bewegingen, en iedere beweging verkeert nu en dan in latenten toestand. De minderwaardigheid onzer actie is ook onnoodig bepleit in de lintjeszaak. Mevr. Holst zegt dat de liberalen het werk van Troelstra hadden moeten doen. Ik heb herhaaldelijk in marxistische geschriften gelezen, dat het onze eer is, de in den steek gelaten idealen der liberalen op te nemen.

Ook onze nieuwe kiesrechtactie is noodeloos gekleineerd. Het petitionnement is genoemd noch revisionistisch, noch marxistisch. Ik wist niet, dat zoo iets in ons aardsch tranendal nog mogelijk was. Wat zou in dien toon van onze aktie zijn terechtgekomen?

Er stonden veel goede artikelen in het „Weekblad“, zij konden ook in „Het Volk“ staan; maar wij willen het „Weekblad“ niet afschaffen. Vijf kop kritiek per week is wel ongeveer wat de partij kan verdragen. Maar het karakter moet veranderen. Wij moeten meer opbouwend en voorlichtend werk van de redaktie hebben. (Applaus.)

Leeuwenburg-Enschede: De partij heeft zich te Deventer uit de eene moeilijkheid gered door een andere te scheppen. Als middel tot vredeftichting zou het „Weekblad“ meer dienst hebben gedaan, indien de arbeiders er werkelijk voorlichting in hadden gevonden. Nu worden zij alleen door het „Weekblad“ vaag ongerust gemaakt, zonder te kunnen beoordeelen of er grond voor onrust is. Van der Goes zei te Deventer: de partij kan slechts een zekere hoeveelheid kritiek verdragen, en Wibaut zei: men moet het oogenblik kiezen. Niettemin werd na het besluit van Rotterdam door mevr. Holst de herstemmingstaktiek aangevallen,

midden in de actie voor de herstemming. Ook vraagt spr.: was het zoo onvermijdelijk noodig, dat mevr. Holst midden in het bouwvakconflict haar speciale opvatting uitsprak. Is dat rekenen met het goede oogeblik? Ook moet hierop worden gewezen: de eene week staat in de „Tribune“: dit deugt niet in de S. D. A. P., de volgende week staat het in het „Weekblad“. Meer dan van „Het Volk“ is het „Weekblad“ bijblad van de „Tribune“. Ook wat goed is in de partij zal het „Weekblad“ breeder moeten toelichten. Het zal meer voorlichting moeten geven. Wat wordt er gedaan aan voorbereiding van de sociale verzekering? Als de zaak achter den rug is, zal de critiek wel weer komen.

„Het Volk“ schreef over de duitsche erfenisbelasting: het is alleen de vraag: wie zal ze betalen. Het „Weekblad“ ontweek het antwoord op de kern der zaak en schreef toch maar door. Dat is geen eerlijke polemieker meer. De vooruitgang van ons stemmencijfer in de groote steden is half ontkend, omdat men zijn meening moest redden. Ook dat was niet eerlijk strijden meer. Weest wat breeder van opvatting! Gij zoekt naar critiek. Uw strijd in de partij is geworden een levensstrijd, meer dan de strijd naar buiten. (A p p l a u s.)

Hiemstra-Leeuwarden bestrijdt de uitbreiding van het „Weekblad.“ Het heeft ruimte genoeg voor zijn eigen taak. Van het „Weekblad“ wetenschappelijk bijblad maken, is niet goed, omdat wat gemeengoed is van de partij niet als uiting van de minderheid moet worden gepubliceerd.

Stenhuis-Hoogezand: Wil mevr. Holst, dat het „Weekblad“ door de arbeiders wordt gelezen, dan moeten de artikelen kort zijn en geen vervolgartikelen. Een vergissing was het opnemen der artikelen over het platteland. De organisatie van het platteland is niet een minderheidszaak, die moet worden besproken tegen de partijleiding in, maar in ons partijorgaan.

Van Wijhe heeft geprotesteerd tegen Schaper: die zou de partijbesluiten aan zijn laars lappen. Van Wijhe is jong, maar mag dit daarom nog niet zeggen. Schaper zei niet, dat wij in de gemeenteraden moeten strijden voor een eigen huisje van de arbeiders.

Schaper: Ik heb het beschouwd als een particuliere zaak.

Stenhuis: Schaper had in elk geval niet het keuterboeren-denkbeeld aanbevolen. Overigens is een arbeider die een eigen huis heeft, een f 75 duurder uit dan een die er een huurt.

Almelo trekt zijn voorstel in.

Oudegeest-Amsterdam IX acht dit congres merkwaardig, omdat het geheel is gewijd aan een persoon die geen officieele functie vervult. Hij wil wijzen op sommige zaken, die de goede verstandhouding met de vakbeweging in gevaar kunnen brengen. Wat in „Het Volk“ wordt aangekweekt, wordt in het „Weekblad“ weer in de waagschaal gesteld. Het P. B. dient hieraan zijn aandacht te wijden.

Zeer ten onrechte is men gisteren boos geworden op Sneevliet. Hij bedoelt het zoo goed, maar zegt het vaak zoo verkeerd. Hij kan het niet helpen. Deze jongeling (p r o t e s t e n), verdwaald in den marxistischen hof van Eden, is zoekende naar den boom der kennis van goed en kwaad. Intusschen is het verkeerd dat iemand, die medeleiding heeft in de vakbeweging, hier die leiding afbreekt en zoo zijn eigen werk afbreekt. Hij sprak o. a. over mevr. Holst's standpunt in 1903. Te Enschede, na afloop van de staking, kon mevr. Holst zeggen: ik was er tegen, maar vóór de staking heeft mevr. Holst heel anders gewerkt. Er zijn notulen die dat kunnen

uitwijzen. Er zijn verder menschen, die bij de staking meer hebben geofferd dan Mevr. Holst (A p p l a u s).

Ik heb geen bezwaar gemaakt tegen het tientje dat mevr. Holst gaf, maar hiertegen, dat de bouwvakstaking is beschouwd als een stuk klassenstrijd, terwijl zij geheel zweeg over de Maastrichtsche staking die een veel sterker stuk klassenstrijd was (A p p l a u s.)

Wat mevr. Holst schreef over den tienurendag was een beetje woordenkraam, om toch iets te zeggen. Is de 8-urendag in de 20 jaar dat ervoor is geagiteerd, iets naderbij gekomen? Integendeel, de strijd daarvoor vertoont heel andere symptomen dan de strijd voor den tienurendag; waarvoor nu 3 jaar is geagiteerd. Voor het algemeen kiesrecht is nog langer dan 20 jaar geagiteerd, en eerst nu krijgt men burgerlijke partijen ervoor.

Dit „katterig eindend spel“, meent mevr. Holst, zou niet zoo katterig zijn geworden, als aan de leus was toegevoegd de overgang naar den 8-urendag. Maar mevr. Holst weet toch, dat iedere eisch en speciaal die van den arbeidstijd is een overgangsmaatregel. Het is belachelijk, dat de 10-ureneisch wordt veroordeeld om weglating van den 8-ureneisch. Wilden wij tot de 8 uur niet komen, wij zouden erheen worden gedreven. Het is hier den marxisten te doen om woorden, die tot de daad niets afdoen.

In het bouwvakconflict is het „Weekblad“ al verdedigd voor het nog aan de orde was. Ik ben zeer blij, dat Vliegen nu nog weer heeft verklaard, dat de „Volk“-redactie bij stakingen de berichten en beschouwingen wil overlaten aan de direct betrokkenen. De adviezen moeten rekening houden met iedere bijkomstige omstandigheid, anders tast men in zeer veel gevallen mis. Het artikel van mevr. Holst is geplaatst onder medeverantwoordelijkheid van Wibaut. Hij was het niet met haar eens, maar liet de uiting van zijn meening loopen, omdat Achterbergh ze reeds uitsprak in een ingezonden stukje. Ik wenschte dat de redactie zich volledig op de hoogte had gesteld, dat zij vriendschappelijk bij ons was komen informeerden. Achterbergh en Polak behooren tot haar engere geestverwanten. Beide zijn het volmaakt met ons eens, desniettegenstaande gaat mevr. Holst lijnrecht ertegen in, zonder ons te hooren. Dit getuigt van niet weinig eigengerechtigheid. Dat de S. D. P. een dergelijk oordeel heeft, daar zit een beetje politiek achter, zij wil die elementen tot zich trekken. Maar dat mag men toch van mevr. Holst niet verwachten.

Wibaut erkent als soc. dem. in dit geval het recht van twee meeningen. Het is een kwestie van taktiek. Maar de eenige juiste taktiek is, dat in een geval van klassenstrijd het N. V. V. kiest vóór de strijders.

Molenaar: De trawlerstaking, was dat ook klassenstrijd?

Oudegeest: Wat te Amsterdam voorvalt, is een relletje, dat overbodig zou zijn geweest, indien de betrokkenen 2 jaar geleden hadden gedaan wat zij nu wenschen en in een enkel geval doen: het sluiten van een kollektief kontrakt. Eén zoo'n kontrakt hebben zij gesloten, met dezelfde arbeidsvoorwaarden.

Muller: Nog minder!

Oudegeest: Deze strijd gaat tegen den Centralen Bond en tegen den Timmerliedenbond, en als iets schande is, is het dat deze bonden daarbij in een partijorgaan van ons in den rug worden gevallen. (L u i d a p p l a u s.)

Duijs: En dat dit geschiedde in naam van Marx!
Oudegeest: Het gevaar is niet gering, dat op

deze wijze morgen Leeuwenburg en overmorgen Van der Heide in hun organen ons in den rug vallen. De vakbeweging die nog zwak is, mag niet in den rug worden gevallen omdat de woorden niet voldoen. Het proletariaat zal niet overwinnen door woorden, maar door organisatie en door daden! (Luid applaus.)

Sneevliet krijgt het woord voor een persoonlijk feit. Hij wil zijn positie in de vakbeweging niet laten benadeelen door de manier waarop de voorzitter van het N. V. V. over hem sprak. (Beweging.) Deze jongeling is al een paar jaar lid van den raad, redacteur van een partijorgaan, van het blad der spoorwegvereniging. De christelijke bladen waartegen hij te strijden heeft, zullen het door Oudegeest gezegde tegen hem uitbuiten. Men zegt dat ik ook zoo tegenover hem heb gedaan. Maar ik heb mij slechts verzet tegen het grove stukje aan het adres van partijgenoot Holst, dat ook door Vliegen een grofheid genoemd is. Partijgenooten als Keesing keuren eveneens zulk geschrijf vierkant af. Oudegeest had het ook over mijn nonsens. (Stemmen: Dat is juist!)

Pauze.

Van den Sigarenmakersbond is een telegram van warme sympathie voor het werk der Kamerfractie ingekomen. (Luid applaus.)

De bespreking der redactie van „Het Weekblad” wordt voortgezet.

Feitsma, Amsterdam II, constateert, dat weinig of niets is terechtgekomen van de beloofde samenspreking der „Weekblad”-redactie met die van „Het Volk”. Sneevliet heeft in zijn „chronique scandaleuse” ten onrechte gecritiseerd, dat de redactie van „Het Volk” de kritiek van „Het Weekblad” zoekerij noemt. Zoekerij was zeker de kritiek van „Het Weekblad” op het nietige onbeduidende voorval in Amsterdam II, het doen rondbrengen door onze afdeling van een vrijz.-dem. strooibiljet ten gunste van onzen kandidaat bij een harer zeven verkiezingen. Ook de andere kritiek op het verkiezingswerk was ongerechtvaardigd. Deze zelfde afdeling, die notabene principieel afgezakt zou zijn, heeft voor de Kamer in dit district, waar de reeders en cargadoors wonen, den behamel van 1903 gecandideerd, en daarmee den strijd zoo fel mogelijk gemaakt. Die zelfde afdeling heeft voor hare verkiezingspropaganda mede mevr. Holst uitgenoodigd. Die zelfde afdeling heeft, hoewel ze wist bij herstemming vrijz.-dem. steun te behoeven, vóór de herstemming buitengewoon scherp de vrijzinnig-democraten bestreden.

Meijer-Hilversum komt er tegen op, dat Leeuwenburg insinueert, dat „Het Weekblad” de „Tribune” napraat, dat De Zeeuw „Het Weekblad” deklieert, dat Oudegeest Sneevliet persoonlijk bestrijdt. (Applaus.) De „Weekblad”-redactie heeft bij hare instelling vrijheid gekregen om behalve theoretisch ook inzake praktijk te schrijven; van die vrijheid is een bescheiden gebruik gemaakt (applaus), terwijl het in „Het Weekblad” niet aan waardeering voor de Kamerfractie ontbroken heeft. De kritiek op mevr. Holst wordt tot diskwalificatie. In de groote afdeling van Amsterdam III is het sluwe berekening van mevr. Holst genoemd dat zij lid van de partij bleef. In een andere afdeling is gezegd, dat mevr. Holst de laatst-aangewezenen voor feestredenaarster was en dat men haar niet wilde hooren. Is het niet ergerlijk dat Amsterdam V iemand als v. d. Waerden niet afvaardigt?

Een stem: Laren-Blaricum heeft R. Kuyper ook niet afgevaardigd.

Meijer brengt een woord van hulde aan de redactie van „Het Weekblad”. De afdeling is tegen vergrooting van het blad, als die strekken moet voor polemieken.

Beek-Hilversum deelt mede, dat Meijer voor het grootste deel van wat hij gezegd heeft, niet gesproken heeft namens de overgrote meerderheid van de afdeling Hilversum. (Applaus.)

Helsdingen-Rotterdam II valt Amsterdam III bij, dat „het Weekblad” niet opgeheven moet worden. Maar stond men nog eens voor de oprichting, dan zou spr. daartoe niet meer willen medewerken, na de opgedane ervaring. Aanvankelijk was er veel belangstelling voor „Het Weekblad” en las men het geheel-en-al, maar successievelijk is die lust verdwenen; van de 50 aanwezige leden van Rotterdam II was er maar één voor uitbreiding van „Het Weekblad”. De redactie van dat blad moet maar eens nadenken, wat daarvan de oorzaak is. (Applaus.)

Schoonderwoerd-Rotterdam V constateert dat het stuk uit Rotterdam van Glimmerveen in het jongste „Weekblad” over de houding van Wijnkoop op een Rotterdamsche vergadering in lijnrecht strijd met de waarheid is. Opgehitst door Wijnkoop's optreden in de obstructie zijner partijgenooten in de zaal hebben eenige aanwezigen zich tot kras protest laten verleiden. Maar wat moeten zulke onwaarheden in „Het Weekblad”. Het blad wordt door arbeiders haast niet meer gelezen, in tegenstelling met Wibaut's voortreffelijke economische kroniek in „Het Volk” en Leeuwenburg's Twentsche korrespondenties. Omdat „het Weekblad” de kikvorschen opblazen tot ossen, dwingen zij de partijgenooten de partijleiding te verdedigen en hun eigen kritiek te verzwijgen; de „Weekblad”-partijgenooten bereiken werkelijk juist het omgekeerde van wat zij beoogen. (Applaus.)

Albarda-Scheveningen stemt in met Meijer's waardeering voor „Het Weekblad”. Dat afgekeurd wordt, dat dit blad artikelen opneemt die ook in „Het Volk” hadden kunnen komen en dat anderszijds gezegd wordt, dat „Het Weekblad” uitsluitend zulke artikelen moest opnemen, die twee wenschen zijn niet tegelijkertijd te vervullen. „Het Weekblad” is opgericht ter vergoeding van het verlies der „Tribune”; het is juist opgericht om kritiek te oefenen. J. Saks schreef destijds in het maandblad „De Nieuwe Tijd”, dat de marxisten in de partij aan de S. D. P. een sterke positie danken. Het is alles behalve waar. Men maakt al te veel van de S. D. P. gebruik om onze positie in de partij te verzwakken. Wij denken nu eenmaal in vele opzichten gelijk met de „Tribune”, dat wist de partij toch al vóór „Het Weekblad” opgericht werd, maar men mag de afkeer van de „Tribune” niet gebruiken om ook afkeer tegen „Het Weekblad” te kweken. (Applaus.)

Muller-Arnhem licht toe niet gewenscht te hebben, dat „Het Volk” leiding inzake de bouwvakstaking zou hebben gegeven, maar dat „Het Volk” enkel geschreven had het met den Bouwvakarbeidersbond eens te zijn hierin, dat die staking niet gesteund mocht worden. Het advies van mevr. Holst om die staking wel te steunen heeft wel degelijk het gevolg gehad dat de steun voor die staking vermeerderde. Een goed gevolg van dat stakings-artikel van mevr. Holst was, dat er leden om bedankten voor de S. D. P. Overigens is die staking niet alleen niet een stuk klassenstrijd, doch een strijd tegen de moderne vakorganisatie, maar zij hebben zoozeer in de kaart der patronen gespeeld, dat de moderne vakorganisatie nu niet tot een lotsverbetering kon komen, die zij anders zeker

bereikt zou hebben. Gelukkig valt te constateeren, dat dit congres geheel van oordeel is, dat die staking volstrekt niet gesteund mag worden. (Applaus.)

Van Zadelhoff-Dordrecht acht het „Weekblad“ niet een noodzakelijk kwaad, maar een noodzakelijke behoefte, een noodzakelijke aanvulling, de uiting eener minderheid die vervult een partijplicht en handelt in het partijbelang. De afdeling Dordrecht was zonder voorlichting van die meening. Hij ziet in het „Weekblad“ een verzameling van uitstekend propaganda-materiaal. Wat in Dordrecht ongerustheid verwekt, is niet de „Weekblad“-critiek, maar het diskrediteeren van de redactie, door bijv. haar denkbeelden „pure krankzinnigheid“ te noemen. Men stelle slechts argumenten tegen argumenten, zooals „Het Weekblad“ dat doet. Met een woord van hulde voor de redactie besluit spr.

Spiekman hoopt voor het „Weekblad“ dat het in zake dat blad niet tot een stemming komt. Komt het er wel toe, dan moge er geen sprake zijn van verkleining of verdwijning van het „Weekblad“. Dat zou de partijverhoudingen maar bemoeilijken. Maar redactie en medewerkers wenscht spr. onder de aandacht te brengen de stemming op dit congres, waaruit alleen de conclusie is te trekken, dat zij op den verkeerden weg zijn. De groote meerderheid zegt hun, dat zij dit jaar van hun bevoorrechte positie in de partij gebruik gemaakt hebben niet op de wijze, zooals de partij hun marxistische voorlichting bedoeld heeft. Als zij zoo doorgaan, vervreemden zij zich van de partij, wat niemand onzer waarlijk wenscht. Als zij zoo doorgaan telkens midden in den strijd, wanneer aller eendracht noodig is, critiek te oefenen, dan moet dat de grootste ontstemming wekken. Ik doe, zeide spr., een beroep op u, partijgenooten, om van uw positie een ander gebruik te maken. In geen enkele partij beschikt een zoo kleine minderheid over zooveel bladen, over zooveel functies, over zooveel vrijheid van meningsuiting. Maar laten zij eens nagaan, hoe ontzaglijk hun aanhang in dit jaar geslonken is. (Applaus.) Gaat het zoo door als nu, dan zal het congres later eens zeggen: wij kunnen het niet meer verdragen, er moet een einde aan komen. Om dat te voorkomen, is niet in onze, maar in uwe hand. (Luid applaus.)

Van der Goes geeft namens het P.B. advies omtrent de voorstellen aangaande „Het Weekblad“. Het P.B. meent eenstemmig dat niet moet worden ingegaan op de voorstellen tot vergrooting van „Het Weekblad“, tot verdubbeling van het aantal malen dat het verschijnt, of van het oprichten van een tweede weekblad er tegenover.

Mevr. Holst antwoordt namens de redactie van „Het Weekblad“. De strijd om het weekblad is niets dan een nieuwen uitingsvorm van den ouden strijd der minderheid voor vrije meningsuiting en gelijkwaardigheid. Onophoudelijk wordt de verdediging van ons standpunt zoekkerij en vitterij genoemd. Dat komt doordat wij minderheid zijn en onze inzichten ingaan tegen de meerderheidsbesluiten waartoe wij niet meegewerkt hebben. Het zou niet moeilijk zijn om critiek op ons te vermijden; wij hebben dan slechts te schrijven over zaken waarover geen verschil bestaat of over theoretische geschilpunten. Ik twijfel er volstrekt niet aan, dat het eerste gevolg van ons optreden groote

vooringenomenheid tegenover ons is. Wij hebben wel allerlei theoretische zaken behandeld, maar wij zouden in onze plicht te kort schieten als wij ons daartoe bepaalden. De groote strijd tusschen de richtingen is in alle partijen der Internationale, als gevolg van de economische en politieke omstandigheden, is niet in de eerste plaats meer tegenwoordig een strijd om de theorie, maar om de practijk, om de tactiek. Zoo gaat de strijd om den parlementairen arbeid en ook om kleinigheden als het strooibiljet van Amsterdam II, dat zoo leerzaam was voor het richtingsverschil. De strijd is voor ons speciaal zoo moeilijk, omdat in ons land wij niet hebben een zuivere strijd tusschen de richtingen, tusschen de Leeuwenburg-richting en die van ons. (Gelach en instemming.) Wat bij ons de overhand heeft is het integralisme, de poging om de beide richtingen te vereenigen, waarvan de eigenaardigheid is, dat het doorgaans spreekt met de radicalen en handelt met de revisionisten. Zoo is het gegaan met Vandervelde in België en met Ferri in Italië.

Ik beijver mij altijd om zakelijk en gematigd te schrijven. Dit is dan ook het eerste congres, waar niet geklaagd is over den „toon“. Dat is een groote vooruitgang, een groot voorbeeld, omdat nu duidelijk blijkt, dat het niet om den toon, maar om het meeningsverschil gaat. Al was het maar daarom, dan zou het mij niet berouwen, de proef met het „Weekblad“ genomen te hebben.

Naast het integralisme bestrijden wij het opportunisme. Deze beide zijn nog veel gevaarlijker dan het konsekvente revisionisme. Want op dit laatste heeft men veel meer hoivast. Zoo treft u in Troelstra's jachtafereelen, dat hij telkens weer zegt te zijn misverstaan. En waarom kon hij dat doen? Omdat hij inderdaad niet alleen zus, maar ook zoo had gesproken. Omdat hij niet alleen de liberalen had aangespoord om voor kiesrecht en onderwijs te strijden, maar ook die liberalen om hun slapheid had gekritiseerd.

Iets dergelijks ziet men ten aanzien van den tienuredag. Er is mij sterk verweten, dat ik die beweging een mislukking heb genoemd. Troelstra heeft er zich op beroepen, dat die beweging groote propagandistische resultaten had gehad. Ja, daaraan twifelen wij niet, maar toen die beweging werd ingezet, was het niet om propaganda, maar om den tienuredag te doen. Wij nu zeggen: groote, gewichtige hervormingen worden in onzen tijd hoe langer hoe moeilijker bereikt en daarom moeten wij allereerst voor het algemeen kiesrecht werken.

Nog een voorbeeld hoe moeilijk het is om juist door het vage, het halfslachtige, het tweeslachtige van het integralisme en het opportunisme, onze kritiek begrijpelijk te maken: het Ferrer-adres. Troelstra verklaart nu, dat wat daarin over onze gewetensvrijheid staat, op buitenlandsche vervolgingen slaat. Maar wij vinden dat verdoezeling der klassentegenstellingen, omdat er in onze maatschappij voor de arbeiders geen gewetensvrijheid bestaat.

In Nederland is het juist zoo noodig om op die dingen de aandacht te vestigen, omdat in ons kleinburgerlijk land met zijn slappen klassenstrijd wij met bijzondere duidelijkheid

aan de arbeiders de klassentegenstellingen moeten leeren. In de onderwijs-zaak bijv. was het reactionair worden der bourgeoisie buitengewoon scherp aan te toonen. En nu vinden wij het zoo schadelijk en jammer, dat Troelstra daarop de aandacht niet heeft gevestigd. Ja, Troelstra had ook de liberalen gecritiseerd, maar hij had de liberalen alleen moeten critiseren. (Geroep: Alas!) Ja, ik bedoel natuurlijk niet, dat hij ook niet de klerikalen moest critiseren... (Geroep: Maar u zegt het toch!) Ik bedoel, dat hij niet tevens de liberalen had moeten aansporen om het openbaar onderwijs te verdedigen in hetzelfde oogenblik dat de liberalen inzake onderwijs reactionair werden. (Aplaus.)

Nu spreekt het vanzelf, dat, als wij dergelijke verschilpunten in het „Weekblad” behandelen, dit niet aangenaam is voor de meerderheid en speciaal voor de gecritiseerde personen. Men denkt wel, dat wij alleen kritiek oefenen. Het is misschien waar, dat wij te weinig voorafgaande voorlichting gaven. Ik persoonlijk acht mij daartoe niet in de eerste plaats bekwaam, maar er zijn anderen onder ons, die het zouden kunnen doen. Wij hebben weinig plaats in ons blad, maar wij hebben toch wel eenige artikelen van dien aard gehad, bijv. over de Kuiper-zaak door v. d. Goes, terwijl Troelstra ons verweet, dat wij dat juist te dier zake niet gedaan hebben.

Nu zijn de verhoudingen in en buiten de Partij de reden dat een groote nieuwe moeilijkheid is opgekomen, de houding van ons, en van mij in het bijzonder, tot de S. D. P. Ik heb mij in dat opzicht te voren zeer duidelijk, doch ook zeer pessimistisch uitgelaten. Met de S. D. P. gevoel ik mij één in beginsel en in tactiek tegenover de bourgeoisie; ik heb dat te voren uitgesproken en daarop is niet uit de partij-meerderheid geantwoord. De moeilijkheden, die ik verwachtte, kwamen vooral bij mijn debatten met leden van de S. D. P. Niemand zal toch van mij hebben verwacht, dat ik, omdat er kritiek op onze partij van de S. D. P. kwam, zoo laf zou zijn om ook maar zooveel van mijn standpunt af te wijken. Men zal toch niet verwacht hebben dat ik in mijn standpunt tegenover het revisionisme ook maar eenigszins veranderen zou. Wel natuurlijk sta ik kritisch tegenover de S. D. P. in zake de tactiek in de arbeidersbeweging zelve, reeds door het feit alleen, dat ik tot een andere partij behoor. Maar niemand zal mij ooit kunnen verwijten dat ik de reclame-marxist van het revisionisme ben, zooals R. Kuiper (Luid geroep: Hé, hé!), die in alle opzichten de revisionistische feiten verdedigt en zich bijv., om de Groninger schoolmotie te verdedigen, in allerlei bochten moet wringen.

Voor zoover ik het verantwoord kon, heb ik de Partij verdedigd, net zoover en niets verder. Ik heb bijv. gezegd, dat de meerderheid der Partij niet bewust-revisionistisch was, getuige de ontvangst van Leeuwenburg's artikel. Ik heb gezegd, dat verscheidene afdelingen marxistisch zijn. Als men mij verwijt, dat ik in openbare vergaderingen veel kritiek van de S. D. P. toegeef, dan moet men Troelstra nog veel meer verwijten, dat hij, zonder aangevallen te zijn, te Dordrecht in het openbaar de schoolmotie dier afdeling bestrijdt. Ik heb

in alle vergaderingen opgewekt tot aansluiting bij de S. D. A. P., natuurlijk opdat de nieuwe leden naast mij voor mijne richting zouden strijden.

Nu heb ik ook gezegd, dat de democratie te Deventer was geschonden. (Stemmen: Vermoord!) Nu ja, maar van één woord zal men mij toch geen strik willen draaien!

De Voorzitter Vliegen: Hebt u nog veel tijd noodig? Het is kwart over drieën.

Mevr. Holst: Nog een half uur wel. (Protesten). Het is mijne schuld niet, dat deze zaak pas op het laatst van het kongres in behandeling komt en er zooveel kritiek op ons is geoeft. Er zijn nog belangrijke zaken die ik moet beantwoorden, bijv. in zake de vakbeweging. Naar mijne meening heeft de sociaaldemokratie de plicht om, waar zij afwijkt van de vakbeweging, dit tot uiting te brengen.

Men heeft mij verweten tegen-leiding te geven bij de herstemmingen. Ik heb in „Het Weekblad” uitvoerig aangetoond, dat te Rotterdam geen klare gedragslijn was voorgeschreven en ik dus mijn denkbeeld erover wilde zeggen, nog een tijd vóór de verkiezingen. In de partij-konferentie, waar de herstemmingstaktiek werd vastgesteld, is mij ook van dat artikel volstrekt geen verwijt gemaakt.

In zake mijn brief aan het Internationaal Bureau sluit ik mij bij v. d. Goes aan. Een discipline die zoo'n brief verbiedt, erken ik niet. Het was de eenige mogelijkheid om het Bureau de meening van een deel der minderheid, dat de S. D. P. toegelaten behoorde te worden, te doen kennen.

In een polemiek over de bouwvakstaking zelve zal ik mij hier niet begeven. Ik kom alleen op voor het recht van een sociaaldemokraat om, waar geen bindend partijbesluit bestaat, een meening te verdedigen die afwijkt van de vakbeweging, al is dat nog zoo onaangenaam voor de vakbeweging. Ik erken wel dat de leden der vakbonden zelf de taktiek hunner besturen in den strijd niet moeten bestrijden. (Rumoer.)

Nu over de wijze waarop de kritiek tegen mij is gevoerd. Troelstra schreef terecht: Gij wilt vechten, welnu gij zult vechten. Ik zeg ook: kom maar op, diskuteert maar, schrijft maar tegen ons in „Het Volk”. (Stemmen: Al wordt de propaganda er door vermoord!) De arbeiders stellen belang in die verschilpunten. (Luide uitkenningen). Dan moeten zij leeren er belang in te stellen. Als maar een jaar lang de kritiek volkomen zakelijk gevoerd werd, zou men ons geheel anders beoordeelen. Wat u zoo onaangenaam is, dat is dat onze kritiek nu in handen van alle lezers van „Het Volk” komt, de kritiek die in overeenstemming met de tactiek van de Duitse „model-partij” is. En dan voegt Troelstra ons allerlei woorden toe als: sektarisch en eigen-gerechtigd.

Leeuwenburg: En wat zei u van mij in „De Nieuwe Tijd”? Was dat geen persoonlijke aanval?

Mevr. Holst: Dat u verwaand en bekrompen bent. (Luid gelach.) Met die wijze van bestrijding diskrediteert men al wat ik zeg. Ik heb dat dezen winter in stijgende mate gevoeld. Op de ééne plaats is het de voorzitter die opstuift als ik het Deventer kongresbesluit kritiseer. Op de andere plaats is het een voorzitter die reserves maakt, als ik zeg dat het 't geloof is, dat de arbeiders onderworpen houdt. (Stemmen: Mag dat niet?) Dat doet men tegenover niemand anders dan tegenover mij. In Amsterdam is tegen mij geageerd. En toen ik in Amsterdam voor de Bebel-viering sprak, was de zaal

voor de helft leeg. (Stemmen: Kunnen wij dat helpen?) Op die wijze kan ik de propaganda niet langer voeren. Ik moet dan ook vragen dat de diskwalificatie van mijn persoon ophoudt. Het eergevoel verbiedt in een partij te blijven propageeren, waarin ik vogelvrij ben, waarin de achterklap wordt gehoord, dat mijn debatten met de S. D. P. zijn afgesproken.

Duijs: Stoor u toch niet aan koffiepraat.

Mevr. Holst: Daar moet ik mij wel aan storen, omdat mijn positie erdoor wordt ondermijnd. (Stemmen: Eigen schuld!) Tegen de diskwalificatie van het Marxisme moet ik opkomen, niet alleen voor mijn persoon, maar ook voor mijn richting, voor mijne geestverwanten in de partij. De diskreditatie treft allen, die het met mij eens zijn; zij strekt zich nu ook uit over de marxisten in het buitenland. De grootste levende theoretikus der sociaaldemokratie, Kautsky, op welke manier wordt hij in „Het Volk” gekritiseerd? Pannekoek, een onzer helderste koppen, heeft men een botterik en verrader genoemd en naar het buitenland gedreven.

De voorzitter: Dit kan ik niet laten passeeren. Dat wordt de afschuwelijkste laster. Wanneer is Pannekoek een verrader genoemd?

Mevr. Holst: In een brief van een Haagsch partijgenoot aan Troelstra, die Troelstra mij eens ter lezing heeft gegeven.

De voorzitter: Dus nooit in het openbaar. Wat is dat voor een manier, om met zoo'n brief te komen van God-weet-wie! Wanneer is Pannekoek het land uitgedreven?

Mevr. Holst: Ja, als Pannekoek in onze partij een positie had kunnen vinden, in overeenstemming met zijn groote capaciteiten, was hij nooit uit het land gegaan; zoo zijn er meer uitgedreven, ook uit onze partij. (Stemmen: Wijnkoop!)

Van der Goes: Ja, ook Wijnkoop. (Luid protesten.)

Mevr. Holst: En Gorter, een uwer beste propagandisten. En mij verwijt men partijbedervend bedrijf, alsof dat mijn bedoeling was! (Stemmen: Neen, het resultaat.) Gij zult dat waar moeten maken. (Rumoer en applaus.)

De voorzitter: Het is kwart voor vieren, maar na zoo'n rede kunnen wij het congres niet sluiten. Daarop moet geantwoord worden en wij zullen dus doorvergaderen, zoolang als het noodig is.

Wibaut zal namens de „Weekblad“-redactie op eenige bijzonderheden antwoorden. Wat de kritiek van Amsterdam III betreft, men heeft te voren geweten, dat het „Weekblad“ het orgaan zou zijn van de zelfstandige en vrije meeningsuiting der minderheid. Wij voelen er iets voor, dat wij meer voorlichting vooraf hadden moeten geven; wij zullen ernstig overwegen in hoever daaraan tegemoet gekomen kan worden. Maar Enschedé heeft gezegd dat onze kritiek niet eerlijk was en het blad bestond pas weinige weken, toen Schaper al van „gezochte kritiek“ sprak; dat betrof den tienuredag.

Schaper: Toen hebt gij mij onjuist geciteerd en toen ik dat aantoonde, hebt gij dat nooit teruggenomen.

Wibaut: Ik heb geschreven dat gij het klassekarakter van den eisch meer op den voorgrond hadt kunnen stellen. Wij wisten vooraf wel, dat wij het „Weekblad“ onmogelijk konden redigeeren naar de goedkeuring van het congres; wij weten immers, dat wij de afgevaardigden die met ons instemmen, kunnen tellen aan onze twee handen en dan hebben wij de tweede hand nog niet eens ten volle nodig. Maar het gaat er om, of wij onze kritiek gegeven hebben naar ons beste inzicht van het partijbelang.

Hoogezand wil meer korte artikelen en geen vervolg-artikelen. Ja, dat is de wensch van alle redacties. Maar als de artikelen over Kamer-debatten tien vervolg-artikelen zijn, zijn het toch ook tien afzonderlijke artikelen over tien onderwerpen.

Wat Oudegeest's kritiek op het bouwvakstakings-artikel betreft, kom ik er tegen op, dat de schrijfster iemand in den rug is gevallen. Ik vloek den dag waarop die uitdrukking het eerst is gebezigd. Dat maakt afwijkend inzicht onmogelijk te uiten. Maar, zegt Oudegeest, die staking is geen stuk klassenstrijd. Doch dat is juist de vraag. Kijkt men zich niet blind op de bedoelingen van een paar leiders der staking?

Oudegeest: Spreek daarover als de staking afgelopen is.

Wibaut: In de meeste gevallen is dat juist, maar er kunnen uitzonderingen noodig zijn. Mevr. Holst heeft alle waardeering geuit voor de meening van hen die de staking niet wilden steunen. Het kan zeer wel zijn, dat verdiend is het verwijt, dat ik mijn meening niet tegenover mevr. Holst heb gesteld. Ik houd mijzelf niet voor onfeilbaar. Ik heb de reden gegeven waarom ik zoo deed.

Wat twee Rotterdamsche afdelingen hebben aangevoerd, heeft op mij veel indruk gemaakt, n.l. dat de arbeiders geen belangstelling meer voor „Het Weekblad“ hebben. Wanneer het in werkelijkheid zoo staat, dan wordt door de redactie het doel van „Het Weekblad“ niet bereikt en moeten wij overwegen of daarin verandering te brengen is. (Instemming). Wij zullen moeten nagaan, of de schrijfwijze te moeilijk was en of er ook te veel kritiek in eens gegeven werd. Maar als de arbeiders ons niet lezen, komt dat ook doordat zij tegen ons ingenomen zijn. Dat moet dan ook ophouden. Het doet mij leed dat ik op die woorden niet ook instemming vind.

Nu heeft Spiekman gezegd: ik waarschuw u in het belang uwer richting uw houding te veranderen, anders loopt het mis. Ik geef aan het congres een anderen raad. Wij zullen ernstig overwegen de op ons geoeffende kritiek en er ons voordeel mee doen. Maar als gij het „Weekblad“ in stand wilt houden, moet er toch uwerzijds ook een andere verstandhouding jegens ons komen, dan er blijkens dit congres is. Gij hebt de stoffelijke mogelijkheid de vrije en volkomen zelfstandige meeningsuiting met de stichting van het „Weekblad“ geschapen. Maar wat er bij moet komen, is de moreele mogelijkheid voor de redactie tot voortzetting van haar taak: de erkenning dat wat de redactie van het „Weekblad“ doet, is de uiting van haar inzicht van het partijbelang. Daarom stellen wij de volgende motie voor, die zeer zorgvuldig gesteld is en waarin gij niets moet lezen dat er niet instaat:

Het kongres, gehoord de verdediging van de redactie van „Het Weekblad“ naar aanleiding van de in de pers en op het kongres op haar gevoerde kritiek;

aanvaardt het standpunt dat het optreden van de redactie van „Het Weekblad“, als woordvoester der minderheid, alleen wordt geleid door hare inzichten van partijbelang; erkent dit optreden als de vervulling, naar de inzichten dier redactie, van eene taak, haar door de partij opgelegd;

en verwacht dat de partijgenooten met deze erkenning rekening zullen houden.

Daarin staat dus dat wij alleen worden geleid door ons inzicht omtrent het partijbelang en niet

dus door vitterij of zoekerij. Wij vragen geen goedkeuring van wat wij hebben geschreven; dat kan het kongres natuurlijk onmogelijk geven. Wij vragen alleen de erkenning dat wij een taak vervullen die ook gij hebt geacht te zijn in het belang der partij, der arbeidersbeweging.

Schaper adviseert namens het P. B. deze motie aan te nemen. Ik zeg er echter terstond bij, dat wij zulk een verlangen naar een motie niet elk jaar verwachten. De Kamerfractie heeft ook geen motie van vertrouwen verlangd, wij nemen aan dat men ons vertrouwt tot men het tegendeel verklaart. Als een motie van vertrouwen moet deze motie ook eigenlijk niet beschouwd worden. Maar ons advies maken wij los van de bijzonderheden der rede van mevr. Holst. De aanneming der motie beteekent dus, dat wij de voortzetting van het „Weekblad” wenschen onder de huidige redactie, en dat de redacteuren gedreven worden door hun inzicht in het partijbelang. Ook mevr. Holst, moeten wij aannemen, blijft in de partij, omdat zij van de partij houdt. Dikwijls komt ons dat onbegrijpelijk voor; maar ze kan toch elders terecht als zij van onze partij niet meer weten wil. Men moet dus aannemen, dat haar bedoeling is, onze partij te dienen. Dit kan men dus ook uitspreken. Maar dan geven wij de redactie in overweging om eens goed te overwegen wat Spiekman en anderen gezegd hebben. Als ik ten aanzien van Wibaut's tienuren-artikel over zoekerij geschreven heb, neem ik dat terug, maar laat Wibaut dan ook nog eens goed overwegen wat hij toen geschreven heeft over mij. En eindelijk vertrouw ik, dat de „Weekblad”-redactie nu niet ieder jaar met een motie zal aankomen.

Wibaut: De motie staat niet los van de rede van mevr. Holst als geheel genomen.

Keesing-Amsterdam III ontraadt de motie, die toch altijd op een motie van vertrouwen lijkt. Wij achten bij de redacteuren de allerbeste bedoelingen aanwezig. Deden wij dat niet, dan zouden wij hen royeeren, al moest het op een scheuring uitloopen. Maar als wij hen met overgrote meerderheid herbenoemen, stellen wij daarmee voorop dat wij de beste bedoelingen in hen aanwezig achten. Alleen als er een sterke minderheid tegen de herbenoeming was, dan zou er tot een motie aanleiding zijn. Nu zal de stemming over een motie toch onzuiver zijn. Moties wekken nu eenmaal in de Partij de allergrootste ontstemming. (Applaus.)

Hoejenbos-Den Haag ontraadt eveneens sterk de aanneming eener motie en het stellen ervan. De beste uiting van vertrouwen zal de herbenoeming zijn. Niemand heeft nog de beste bedoelingen der redacteuren ontkend.

Wibaut: Leeuwenburg! Partijbederf! (Stemmen: Niet partijbederf als bedoeling!)

Frankfort-Deventer spreekt in gelijken geest als de beide vorige sprekers. Wordt de motie gehandhaafd, dan zal spr. een amendement indienen.

Leeuwenburg-Enschede: Niemand, ook ik niet, onderstelt bij de kritici onzuivere bedoelingen. Een motie is dus volkomen overbodig. Bovendien staat in de motie: de partij moet met de motie rekening houden. Maar dan moet de partij zoo'n aansporing verdiend hebben en dat is volkomen onjuist.

Matthijssen-Amsterdam V is voor de motie. Met de kritiek van „Het Weekblad” is spr. het absoluut oneens. Maar in de herbenoeming kan de redactie zien enkel vrees voor scheuring.

Wibaut: Zoo is het!

Ter Laan: Ah!

Wibaut: Ik zeg niet dat het zoo is, maar dat het zoo kan worden gezien.

Schaper: De kamerfractie en de redactie van „Het Volk” kunnen gemakkelijk van moties afzien, die zijn al gehard tegen kritiek. Maar de redactie van „Het Weekblad” hoort nu voor het eerst eens kritiek; het is dus te begrijpen dat zij een motie wenscht. (Applaus.)

Van der Goes betuigt mede namens Wibaut de meerderheid van het P. B. zijn dank voor de aanvaarding der motie. Wij vragen niet goedkeuring van den inhoud van het „Weekblad”, maar van zijn bedoelingen. De redacteuren van „Het Weekblad” redigeeren toch ook een partij-orgaan en zij kunnen hun taak niet voortzetten zonder een uitspraak als deze.

Schaper: Wij kunnen best begrijpen dat de redactie een motie vraagt. De kamerfractie heeft het ook soms gevraagd. Wij kunnen best begrijpen dat de redactie geschrokken is, nu zij óók eens een emmer vol kritiek gekregen heeft. De motie is zeer sober. Als wij de woorden van Keesing en Hoejenbos hooren, dan klinken deze veel hartelijker dan de bewoordingen der motie. Daarom raadde ik Wibaut aan om de motie, gehoord deze verklaringen, in te trekken, dan wordt dat veel warmer vertrouwensuiting. Doch hebben zij liever dit dorre stuk papier, dan raadt het P. B. aan om het aan te nemen, omdat er geen reden is het te weigeren.

Wibaut: De motie geeft ons de duidelijkheid van de erkenning onzer taak en van vertrouwen in onze bedoelingen die wij behoeven.

De motie wordt met bijna algemeene stemmen aangenomen.

De voorzitter: Bij deze tegemoetkomende houding na de scherpe rede van Mevr. Holst spreek ik toch de vurige hoop uit, dat de redactie eens ernstig overweegt of zij niet anders kan gaan schrijven, ook ter bereiking van haar doel: gehoord te worden. (Applaus.)

De „Weekblad”-voorstellen worden hiermede als afgedaan beschouwd. De redactie wordt met op 2 na algemeene stemmen herbenoemd.

De Voorzitter deelt mede, dat tot leden der Commissie voor Geschillen gekozen zijn Van Kuijkhof met 263, Matthijssen met 263 en Thomassen met 219 stemmen; verder zijn uitgebracht op Bongers 49, op Van der Waerden 49, op Gerhard 44, op Ondegeest 26 en op Pieters 23 stemmen.

De onderwijkswestie

kan niet meer worden behandeld.

De Voorzitter vraagt, of de partij eenstemmig is ten aanzien van de neutraliteit. Dan kan de motie-Amsterdam V, IX en -Arnhem I worden aangenomen. De subsidie-kwestie wordt dan uitgesteld. De motie wordt aangenomen met algemeene stemmen, onder luide toejuichingen.

De Voorzitter wijst op de beteekenis dezer stemming. Zij verplicht de Partij, met den wakkeren Bond pal te staan tegen elke reactie op onderwijsgebied. (Luid applaus.)

Hoejenbos-Den Haag vraagt ook nog de motie zijner afdeeling aan te nemen.

De Voorzitter kan dit niet inwilligen. Afgedaan moeten nog worden

het Financieel Verslag en de Begrooting.

Door den Secretaris-Penningmeester is ingediend de navolgende

B E G R O O T I N G.

Inkomsten.

	Vorige raming.	Ontvangen in 1909.	Raming voor 1910.
a. Contributies	f 4750.—	f 5105.99½	f 5100.—
b. Partijfonds	" 4000.—	" 3715.80	" 3950.—
c. Vrijwillige bijdragen	" 175.—	" 234.79½	" 350.—
d. Fonds-propogandist Gelderland	" 150.—	" 136.44	" 150.—
e. " " Zeeland	" 600.—	" 375.—	" —
f. Rente	" 150.—	" 172.15	" 150.—
g. Diversen	" 375.—	" 574.18	" 700.—
	f 10200.—	f 10314.36	f 10400.—

Uitgaven.

	Vorige raming.	Uitgaven in 1909.	Raming voor 1910.
a. Salarissen	f 4000.—	f 3573.37	f 3600.—
b. Vergaderingen P.B., gewone	" 350.—	" 335.75	" 350.—
c. " " buitengewone	" 250.—	" 311.35	" 250.—
d. Commissies	" 100.—	" 100.—	" 175.—
e. Bureaukosten	" 500.—	" 530.64½	" 500.—
f. Telefoon	" 90.—	" 90.—	" 90.—
g. Contributies en subsidies	" 650.—	" 532.50	" 500.—
h. Huur	" 200.—	" 280.—	" 320.—
i. Vuur, licht, schoonhouden	" 200.—	" 200.—	" 200.—
j. Aansch. meubilair, kantoorbehoefden, onderhoud	" 400.—	" 378.08½	" 400.—
k. Drukwerk	" 750.—	" 834.24	" 750.—
l. Congres	" 800.—	" 725.—	" 750.—
m. Archief	" 100.—	" 99.84	" 75.—
n. Schuld aan M. & B., Broch. h.	" 500.—	" 500.—	" 500.—
o. " " " " " drukwerk	" 250.—	" 250.—	" —
p. Propaganda en subsidies aan afd. en federaties	" 650.—	" 952.67	" 1100.—
q. Vertegenwoordiging I. S. B.	" —	" —	" 700.—
r. Onverzien	" 410.—	" 509.55	" 140.—
	f 10200.—	f 10200.—	f 10400.—

Toelichting.

Inkomsten.

a. Voorzichtigheidshalve wordt de opbrengst der contributie niet hooger geraamd voor 1910 dan zij in 1909 heeft bedragen.

b. De opbrengst van het partijfonds voor 1909 is gebleven beneden de raming. Daar er echter in den laatsten tijd wat meerdere aandacht begint geschonken te worden aan het partijfonds, durf ik de opbrengst in verband met reeds gedane toezeggingen schatten op f 3950.—

c. In deze post is ook opgenomen het winst-aandeel van „De Dageraad” over 1908—1909, dat in 1910 wrdrt uitgekeerd.

d. Het geraamde bedrag van f 150.— is in 1909 niet bereikt; toch heb ik het weder op hetzelfde geraamd, omdat ik vertrouw, dat de Geldersche partijgenooten met meerdere kracht ervoor zullen werken, dat dit minimum bedrag toch zeker bereikt wordt.

g. Dit bedrag omvat de nog te ontvaugen gelden van diplomaboekjes, zegels, congres-bijdragen enz. en saldo 31 Dec. 1909, voor zoover rechtstreeks toekomende aan de partijkas.

Uitgaven.

Zooals in de toelichting bij den Staat van Ontvangsten en Uitgaven is meegedeeld, omvat de post salarissen, behalve het salaris van den secretaris-penningmeester en den bediende, ook de salarissen van en subsidies voor propagandisten. De voorgestelde post bevat f 1800 salaris voor den secretaris-penningmeester, f 1000.— voor Hermans, f 350.— subsidie aan de federatie Twenthe voor

gedeeltelijk salaris van den propagandist, f 300.— voor den bediende en f 150.— voor vacantieligd in extra-werk.

Het P.B. is van meening, dat het salaris van den secretaris-penningmeester noodzakelijk op dit bedrag moet worden gesteld; ook het salaris van Hermans moet verhoogd worden van f 800.— op f 1000.—

g. Deze post bestaat uit contributie I. S. B. f 200.—, mindering schuld I. S. B. f 63.60, subsidie Studieclub f 100.—, subsidie Vereeniging van S.-D. Gemeenteraadsleden f 100.—, C. B. door Sociale Adviezen f 20.— en diversen.

h. Door uitbreiding van kantoor is de huur verhoogd moeten worden met f 120.—

p. Dit bedrag diét voor het verleenen van steun aan afdeelingen ten behoeve van propaganda, tegemoetkoming in de oprichtingskosten enz., in totaal geschat op f 300.—; verder wordt gerekend op f 300.— voor Groningen, f 300.— voor Utrecht, f 125.— voor Brabant; het restant voor onvoorzien.

Eizenga stelt namens de commissie van controle op de partijkas voor, den penningmeester te déchargeeren. Dit geschiedt bij acclamatie en met dank aan Van Kuykhof voor zijn beheer.

De begrooting wordt zonder debat bij acclamatie aangenomen.

Verschillende voorstellen.

De Voorzitter stelt aan de orde het Internationaal Kongres. Bij handopsteken wordt besloten, 7 vertegenwoordigers naar Kopenhagen te zenden.

De Voorzitter deelt verder mede, dat het P.B. geen organisatievorm kun vinden, tegelijk goed voor de federaties Amsterdam en Rotterdam.

Daarom wordt door het P.B. voorgesteld, het bestaande artikel 8 van het huish. reglement der partij te doen vervallen en inplaats daarvan de bepaling op te nemen: „De stedelijke federaties stellen in overleg met het P.B. haar huishoudelijk reglement vast. Dit huishoudelijk reglement omvat o. m. de samenstelling, de bevoegdheid en de taak der federatie.”

Aldus wordt besloten.

De Voorzitter brengt aan de orde de samenstelling van het P.B. Troelstra moest dit jaar aftreden, omdat slechts 2 Kamerleden lid van het P.B. kunnen zijn. Het P.B. stelt thans voor, het aantal Kamerleden die lid van het P.B. kunnen zijn, van 2 op 3 te brengen, en het aantal P.B.-leden van 7 op 9.

Van Staveren-Utrecht wil elke beperking voor het lidmaatschap van het P.B. laten vervallen.

De Voorzitter: Dit kan op dit oogenblik niet meer worden behandeld.

Keesing-Amsterdam III wil de heele kwestie laten rusten, en zoo noodig Troelstra en anderen tot P.B.-vergaderingen nitnoodigen.

De Voorzitter: Dit plan is voor de praktijk ondeugdelijk.

Het voorstel-P.B. wordt voor een jaar aangenomen met algemeene stemmen.

De Voorzitter vraagt, of ook de voorstellen voor de jeugd-organisatie kunnen worden afgedaan.

Mevr. Holst-Laren-Blaricum verzet zich tegen behandeling zonder discussie. Zij wil pogen, een scheuring in de jeugd-organisatie te voorkomen.

De behandeling wordt uitgesteld.

Met groote meerderheid wordt Utrecht aangezien als plaats voor het volgend kongres.

De Voorzitter sluit thans het kongres. Het kan niet zijn met betuigingen van tevredenheid. Wij hebben alleen de kiesrecht kwestie ernstig kunnen behandelen. Dit is wel de voornaamste kwestie; maar spr. hoopt, dat een volgend kongres niet weer zal worden gewijd aan de soort debatten die overigens hier zijn gevoerd. De arbeidersklasse heeft recht, van ons te verwachten, dat wij ons wijden aan haar hoogste belangen. Ik zou als voorzitter het volgend kongres niet op deze wijze willen zien gehouden. Evenwel, de gezonde kritiek die is gehoord, zal haar uitwerking niet missen. En wat ons ook tegenstaat, groeien zullen wij toch. (A p p l a u s.) Naar Kopenhagen kunnen wij het bericht brengen, dat, wat men van ons zegge in het buitenland, wij als tak der Internationale blad en vrucht zullen dragen.

Ons voornaamste werk voor dit jaar is de kiesrechtaktie. Ik heb gisteren de vrouwen gewaarschuwd, dat zij veel alleen zullen zijn, maar ik waarschuw ook de mannen, dat zij veel alleen zullen zijn. Elke vrouw die ervoor in aanmerking komt, moet onzen strijd meevoeren. (Applaus). Spr. dankt de afdeling Leeuwarden voor haar hartelijke ontvangst, en sluit het kongres met den uitroep: Leve de Internationale Sociaaldemokratie! (Luid applaus.)

Het kongres gaat uiteen onder het zingen der Internationale.

CONGRESBESLUITEN.

Op het Congres te Leeuwarden zijn de volgende besluiten genomen, die aan het referendum moeten worden onderworpen:

A. Kiesrechtactie.

„Het Congres, in de plannen der regeering om een algemeene grondwetsherziening door een nieuwe staatscommissie te laten voorbereiden, een poging ziende om het kiesrechtvraagstuk op de lange baan te schuiven,

van meening, dat het onverkort algemeen kiesrecht slechts zal worden verkregen door hardnekkigen strijd van de arbeidersklasse zelve,

van meening dat ingrijpende hervormingen, zooals staatspensionneering e. a. niet zullen worden verkregen zonder algemeen kiesrecht of een sterken strijd voor zijne verovering,

besluit tot het houden van een volkspetitionnement voor de invoering van algemeen kiesrecht als middel om den kiesrechtstrijd te versterken.

De openbare actie voor dit petitionnement zal worden ingezet met een groote demonstratie voor algemeen kiesrecht op den Zondag vóór de Kameropening in 1910, te 's Gravenhage of te Amsterdam.

Het petitionnement zal worden aangeboden aan Regeering en Staten-Generaal in September 1911.

Het Congres draagt het Partijbestuur op de bijzonderheden van dit petitionnement te regelen en in overleg met het bestuur van het Nederlandsch Verbond van Vakvereeningen alle krachten van partij en vakbeweging in te spannen, ten einde deze beweging zoo schitterend mogelijk te doen slagen.”

B. Contributie-regeling.

Aan art. 45 van het Huish. Reglement der Partij wordt toegevoegd:

de eerste 26 weken, volgende op den datum harer oprichting, is een nieuwe afdeeling, vrijgesteld van de in de eerste alinea vermelde verplichting.

C. Extra Contributie voor „Het Volk”.

De extra contributie van 1 cent per lid en per week wordt verlaagd tot ½ cent per lid en per week.

D. Stedelijke Federaties.

Het bestaande artikel 8 van het Huish. Reglement der Partij vervalt en in plaats daarvan wordt deze bepaling opgenomen:

De stedelijke federaties stellen in overleg met het P. B. haar Huishoudelijk Reglement vast. Dit

Reglement omvat o. m. de samenstelling, de bevoegdheid en de taak van de federatie.

E. Exploitatie „Het Volk”.

Het P. B. neemt maatregelen om te voorkomen, dat de bladen van den Bond van Ned. Arbeiders-Coöperaties en van afzonderlijke Coöperaties „Het Volk” benadeelen door het werken voor advertenties.

De volgende moties en besluiten behoeven niet aan het referendum te worden onderworpen:

1. Samenwerking met de S. D. P.

„Het Congres, accoord gaande met het door het P. B. ingenomen standpunt inzake samenwerking met de S. D. P., gaat over tot de orde van den dag.”

2. Staatspensionneering.

„Het Congres, gehoord de discussie over de Staatspensionneering, van oordeel, dat er geen reden is zich opnieuw uit te spreken over dit programmpunt, gaat over tot de orde van den dag.”

3. Weekblad.

„Het Congres, gehoord de verdediging van de redactie van „Het Weekblad” naar aanleiding van de in de pers en op het Congres op haar gevoerde critiek;

aanvaardt het standpunt, dat het optreden van de redactie van „Het Weekblad”, als woordvoerder der minderheid, alleen wordt geleid door hare inzichten van partijbelang;

erkent dit optreden als de vervulling, naar de inzichten dier redactie, van een taak, haar door de partij opgelegd;

en verwacht, dat de partijgenooten met deze erkenning rekening zullen houden.”

4. Onderwijs.

„Het Congres, gelet op 't feit, dat uit verschillende en steeds talrijker uitingen blijkt, hoezeer de bourgeoisie er naar streeft aan 't onderwijs op de openbare school een min of meer gndsdienstig karakter te geven en het te gebruiken voor de propaganda van het huidige regeeringstelsel;

dit streven der burgerklasse verklarende uit de zucht om 't openbaar onderwijs dienstbaar te maken aan de bevestiging harer klasseheerschappij;

van oordeel dat op den Staat de plicht rust te

voorzien in de behoefte aan onderwijs, dat voor allen toegankelijk en dus in politiek en godsdienstig opzicht neutraal dien te zijn;

constateerende, dat een groot deel der arbeidende klasse voor haar kinderen onderwijs verlangt dat aan die eischen voldoet;

protesteert tegen alle pogingen, die de onzijdigheid van 't openbaar onderwijs ten opzichte van staatkundige en godsdienstige kwesties in gevaar brengen;

en roept de Nederlandsche arbeiders op, zich met alle kracht te verzetten tegen elken maatregel, die de neutraliteit van 't openbaar onderwijs en de politieke onafhankelijkheid der onderwijzers bedreigt."

5. Samenstelling van het Partijbestuur.

Het Partijbestuur bestaat uit negen leden, waarvan niet meer dan drie lid der Tweede Kamer mogen zijn.

Dit besluit geldt slechts voor den tijd van één jaar. Op het volgende Congres zal dit punt opnieuw aan de orde worden gesteld.

6. Het aantal afgevaardigden naar het Internationaal Socialistisch Congres werd vastgesteld op 7.

7. Als plaats voor het volgend Congres werd Utrecht aangewezen.

JAARVERSLAG VAN DEN PARTIJSECRETARIS OVER 1909.

Inleiding.

Reeds meermalen deelde ik mee wat naar mijne bescheiden meening het karakter moet zijn van een verslag, dat ik volgens voorschrift ieder jaar vóór het Congres der partij heb te leveren.

Voor alles dient het te bevatten een overzicht van den groei of achteruitgang der partij uitgedrukt in cijfers die het aantal en de sterkte der afdeelingen aangeven.

Geven deze cijfers belangrijke verschillen met die in het vorige jaar, dan dient zoo mogelijk, de oorzaak daarvan te worden aangegeven.

Daarnaast moet in de allereerste plaats gegeven worden een verslag van de wijze, waarop het P. B. uitvoering heeft gegeven aan de Congresbesluiten en vermelding van de meest belangrijke gevallen, waarin het P. B. optrad.

Dit verslag is er een van de partij, dit woord genomen in de meer engere beteekenis van organisatie.

De verhouding der partij tot andere politieke partijen, haar optreden in Parlement, gemeenteraden en Staten, haar stelling-nemen in de talrijke vragen van iederen dag, zooals dit door de pers gedaan wordt, dat alles kan aanleiding geven tot beschouwingen, die in een verslag als dit achterwege kunnen en m. i. behooren te blijven.

Ik vind het gewenscht hierop de aandacht te vestigen, omdat ik weet, dat er zijn, die het verslag gaarne meer in dien geest bewerkt zagen.

De indeeling van het verslag is dezelfde gebleven als die van het vorige. Enkele onderafdeelingen zijn sterk bekort moeten worden ten einde den omvang niet al te groot te doen worden.

Aantal afdeelingen en leden.

Op 31 Dec. 1908 was het aantal afdeelingen 194
" 31 " 1909 " " " " 205

Alzoo een vermeerdering van het aantal afdeelingen met: 11.

In den loop van het jaar 1909 werden opgeheven: Dinxperlo, H. I.-Ambacht, St. Jac.-Parochie, O. en N. Amstel, Rockanje, Smilde, Vianen, Weidum, Zevenhuizen en Krimpen a. d. Lek. Deze afdeelingen hadden op 31 Dec. 1908 een totaal aantal leden van 106.

Het ledenaantal, dat op 31 Dec. 1908 8770 bedroeg, daalde daardoor tot 8664 en het aantal afdeelingen tot 184.

De afdeelingen Westeremden en Brussel, met gezamenlijk 39 leden, werden opgeheven tengevolge van de oprichting der S. D. P.; het aantal afdeelingen daalde daardoor tot 182 en het aantal leden tot 8625.

Opgericht werden de afdeelingen: Alfen a. d. Rijn, Beverwijk, Heerlen-Kerkrade, Menaldum, Nieuwe Schans, Suameer, Rijswijk, Uitgeest, Velp, Thesinge, Zuidhorn, Marum, Soest, Beilen, Texel, Foxhol, Roermond, Aengwirden, Stads-kanaal, Jubbega, Lonneker VII, Oostzaan, Gorredijk, Beets en Appingedam; hiervan verdwenen weder vóór 31 Dec. 1909 Thesinge en Beilen; zoodat het aantal afdeelingen op 31 Dec. 1909 205 bedroeg. Deze 23 nieuwe afdeelingen hadden

op 31 Dec. 1909 een totaal ledenaantal van 424.

Verloor de S. D. A. P. tengevolge van de besluiten van het Deventer Congres de reeds genoemde 2 afdeelingen met 39 leden, bovendien hadden op 31 Maart 454 leden, verdeeld over 38 afdeelingen, om deze reden bedankt.

Door opheffing van afdeelingen verloor de Partij dus in den loop van het jaar 106 leden, door de besluiten van het Deventer Congres 493, een totaal alzoo van 599.

Door de oprichting van nieuwe afdeelingen werd dit verlies verminderd met 424 en daar het ledental der afdeelingen, die het geheele jaar bestonden, vermeerderde met 909, bedroeg het aantal leden op 31 Dec. 1909: 9504; tegenover een daling van 599 leden stond derhalve een toeneming van 1333.

Niettegenstaande het verlies aan leden tengevolge van de besluiten van het Deventer Congres, bedraagt de absolute stijging over 1909 7.9 pCt., terwijl deze over 1908 slechts 4.24 pCt. bedroeg; de relatieve stijging bedraagt zelfs 14.5 pCt.

De stijging voor de afdeelingen, die het geheele jaar bestonden, bedraagt 10 pCt. tegenover nog geen 1 pCt. over 1908 en 9.5 pCt. in 1907.

De gebeurtenissen van 1909, de besluiten van het Deventer Congres, de oprichting der nieuwe partij, hebben een nadeeligen invloed gehad op de werfkracht der Partij, integendeel is deze in het afgelopen jaar aanzienlijk toegenomen in vergelijking met het voorgaande jaar.

Het sterkst is dit wel in Amsterdam gebleken. De Amsterdamsche afdeelingen verloren in het 1e kwartaal 1909 180 leden wegens de besluiten van het Deventer Congres; op 31 Dec. 1909 hadden zij dit verlies niet alleen ingehaald, doch zelfs nog 339 leden meer dan op 31 Dec. 1908, nl. 2084; en zopals het hier ging, ging het ook in de afdeeling Den Haag. In deze afdeeling waren op 31 Maart 1909 43 leden uitgetreden; op 31 Dec. 1909 was dit verlies ingehaald niet alleen, doch door toetreding van nieuwe leden was het ledental op dien datum 96 meer dan op 31 Dec. 1908.

Volgens den kwartaalstaat was de loop van het ledental der Partij in 1909 als volgt:

31 Dec. 1908 . . . 8770; 31 Maart 1909 . . . 8463;
30 Juni 1909 . . . 9178; 30 Sept. 1909 . . . 9533;
31 Dec. 1909 . . . 9504.

De stijging, die ook in het 4e kwartaal verwacht werd, heeft zich niet doorgezet. Wel werd in dit kwartaal het ledenverlies, door opheffing van afdeelingen, overtroffen door de oprichting van nieuwe afdeelingen; doch in een der afdeelingen was het ledental abnormaal snel toegenomen in het 1e en 2e kwartaal, en wat gewoonlijk in dergelijke gevallen zich voordoet, gebeurde ook nu. De te groote stijging werd gevolgd door een vrij sterke daling. Deze omstandigheid oefende een vrij

grooten invloed uit op het ledenaantal in het 4e kwartaal.

Het gemiddelde aantal leden per afdeling bedroeg op 31 Dec. 1909 41 tegen 45 op 31 Dec. 1908 en 49 op 31 Dec. 1907.

Uit den aard der zaak winnen wij nieuwe afdelingen op kleine plaatsen; in de plaatsen van eenige grootte zijn reeds afdelingen gevestigd. Het aantal leden van dergelijke afdelingen is daardoor klein.

Het gemiddelde cijfer kan dus alleen verhoogd worden door grootere toeneming van het ledenaantal in de grootere plaatsen. Die toeneming was, zooals reeds werd opgemerkt, niet ongunstig, doch moet nog beter worden.

De verdeeling van de afdelingen volgens het ledental was in de laatste twee jaren als volgt:

Aantal afdelingen:

		31 Dec. '08	31 Dec. '09		
met hoogstens	25 leden	116	118		
"	26 tot en met 50 "	37	44		
"	51 " " " 100 "	22	24		
"	101 " " " 200 "	11	11		
"	201 " " " 300 "	}	}		
"	301 " " " 400 "			6	2
"	401 " " " 500 "			—	1
"	boven 500 "			2	1 (1)

De verdeeling over de provincies was de laatste drie jaren als volgt:

Provincie.	Aantal afdelingen:		
	31 Dec. '07	31 Dec. '09	31 Dec. '09
Groningen	18	19	23
Friesland	35	45	48
Drenthe	3	4	3
Overijssel	19	21	19
Gelderland	17	18	23
Utrecht	6	5	5
Noord-Holland . . .	29	30	34
Zuid-Holland . . .	34	35	32
Zeeland	8	6	7
Noord-Brabant . . .	5	6	6
Limburg	1	3	5
	175	193 (2)	205

Samenstelling van het Partijbestuur.

Overeenkomstig het daaromtrent bepaalde bij Statuten en Reglement waren door de afdelingen twaalf kandidaten gesteld voor lid van het Dag. Bestuur en niet minder dan 27 voor de vier overige plaatsen in het P. B.

De candidatuur voor lid van het Dag. Bestuur werd aangenomen door A. H. Gerhard, J. G. van Kuijkhof, J. Oudegeest, W. H. Vliegen en F. M. Wibaut.

Bij de stemming in de afdelingen werden uitgebracht 3926 geldige stemmen en wel op Gerhard 917, Van Kuijkhof 2967, Oudegeest 936, Vliegen 3593 en Wibaut 3209. Tot leden van het Dag. Best. waren dus gekozen Vliegen, Wibaut en Van Kuijkhof.

Bij dezelfde stemming werd Vliegen gekozen tot voorzitter met 3161 van de 3676 uitgebrachte stemmen.

De candidatuur voor de overige plaatsen in het P. B. werd aanvaard door:

J. A. Bergmeijer, K. P. W. Besuijen, J. v. d. Brink, F. v. d. Goes, W. P. G. Helsdingen,

(1) Op dit oogenblik zijn er 2 afdelingen ieder met meer dan 500 leden.

(2) In Brussel bestond toen ook een afdeling.

L. M. Hermans, J. van Leeuwen, G. W. Sannes, J. H. Schaper, H. Spiekman en P. J. Troelstra.

Bij de verkiezing in de afdelingen werden 3989 geldige stemmen uitgebracht en werden gekozen W. P. G. Helsdingen met 2410; J. H. Schaper met 3081; H. Spiekman met 2140 en P. J. Troelstra met 2877 stemmen.

Ingevolge het bepaalde bij Statuten en Reglement kon de functie door Helsdingen niet worden aanvaard; er waren drie leden van de Tweede Kamer tot lid van het P. B. gekozen en Helsdingen had van deze drie de minste stemmen verkregen. Een nieuwe verkiezing moest dus plaats hebben.

Van de door de afdelingen gestelde kandidaten werd een candidatuur aanvaard door K. P. W. Besuijen, J. van den Brink, F. van der Goes, L. M. Hermans en J. van Leeuwen.

Bij de stemming in de afdelingen werden 3364 geldige stemmen uitgebracht en wel op Besuijen 641, v. d. Brink 406, v. d. Goes 1588, Hermans 384 en v. Leeuwen 347 stemmen.

Er moest dus een herstemming plaats hebben tusschen v. d. Goes en Besuijen. Bij deze herstemming werden 2921 geldige stemmen uitgebracht en wel op v. d. Goes 2016 en op Besuijen 905; zoodat v. d. Goes gekozen was.

Voor 1909—1910 was dus het P. B. samengesteld als volgt:

W. H. Vliegen, voorzitter, J. G. van Kuijkhof, secretaris-penningmeester, F. M. Wibaut, J. H. Schaper, H. Spiekman, P. J. Troelstra en F. van der Goes.

Bij de Kamerverkiezingen werden drie leden van het P. B. gekozen tot lid van de Kamer, nl. Troelstra, Schaper en Vliegen.

Volgens het bepaalde bij art. 36 alinea 2 van het Huishoudelijk Reglement der Partij, moest een van deze drie als lid van het P. B. aftreden en wel diegene, die bij zijn verkiezing tot lid van het P. B. de minste stemmen had verkregen. Dat was Troelstra.

Het P. B. besloot in zijn eerste vergadering, nadat de Kamerleden hunne functie hadden aanvaard, tot toepassing van dit artikel over te gaan.

De afdelingen stelden weder kandidaten en van deze kandidaten verklaarden een eventuele benoeming aan te nemen: J. A. Bergmeijer, L. M. Hermans, L. Hoejenbos, Henr. Roland Holst, G. W. Sannes en J. v. Leeuwen.

Bij de verkiezing in de afdelingen werden 3462 geldige stemmen uitgebracht. Hiervan verkreeg Bergmeijer er 135, Hermans 685, Hoejenbos 395, Henr. Roland Holst 1160, Sannes 453 en Van Leeuwen 637; zoodat er herstemming moest plaats hebben tusschen Henr. Roland Holst en Hermans.

Het aantal uitgebrachte geldige stemmen bedroeg bij de herstemming 3942, waarvan Hermans er 2384 verkreeg en Henr. Roland Holst 1558, zoodat Hermans gekozen was.

Congres-besluiten en hunne uitvoering.

De besluiten van het Congres te Rotterdam en de moties door dit Congres aangenomen, zijn de onderstaande:

A. Verkiezingsplatform.

Bij de aanstaande verkiezingen worden de volgende punten van practische politiek op den voorgrond geplaatst:

- a. Algemeen Kiesrecht;
- b. Staatspensionneering;
- c. Tien-urendag;
- d. Uitbreiding van de Ongevallenwet over alle arbeiders;
- e. Woningkwestie.

B. Verkiezingen en herstemmingen.

Het Congres constateert, dat niet de anti-these der burgerlijke partijen den politiekem strijd beheerscht, maar de maatschappelijke tegenstelling van arbeid en kapitaal en dat het de plicht der Partij is, voor deze tegenstelling de oogen der arbeiders te openen, opdat zij zich onttrekken aan den invloed der kapitalistisch gezinde partijen en zich scharen bij de partij hunner eigen klasse, de sociaal-democratie.

Het draagt het P.B. op, de principieele betekenis van den aanstaanden verkiezingsstrijd in een manifest aan de arbeiders uiteen te zetten en daarin het standpunt te ontwikkelen, dat de arbeidersklasse zoowel bij de eerste stemming als bij de herstemmingen heeft in te nemen, alles in den geest, als in de inleiding tot dit onderwerp op het Congres is geschied.

Met name dient daarbij den arbeiders te worden aangeraden zich ook bij de herstemmingen niet te laten leiden door de zucht om hetzij de vrijzinnige, hetzij de kerkelijke partijen een regeeringsmeerderheid te verschaffen, doch alleen om de economische en politieke verheffing der arbeidersklasse te bevorderen.

De uitwerking van dit beginsel bij de herstemmingen wordt overgelaten aan het P.B., dat daarbij overleg zal plegen met de andere leidende organen der Partij en voor elk bepaald geval met de betrokken afdeelingen, met dien verstande, dat in elk geval de steun der Partij wordt verleend aan voorstanders van algemeen kiesrecht.

C. Strijdprogram.

In het Strijdprogram wordt opgenomen de eisch van „volledige moederschapsverzekering”.

D. Statutenwijziging.

In artikel 7 der Statuten wordt na het woord „afdeelingen (afdeeling)” telkens ingevoegd: „of leden (lid)”.

E. Contributieregeling.

De afdeelingen stellen voor hare leden een minimum- en een maximum-contributie vast. Dat maximum mag niet meer dan zesmaal het minimum en hoogstens 20 cent per week bedragen.

Tusschen deze grenzen wordt de contributie aan de afdeelingkas bepaald naar het inkomen. De afdeelingen storten voor ieder van haar leden 1 cent per lid en per week in de partijkas. De afdeelingen, die thans een andere contributieregeling hebben, zijn verplicht bovenstaande regeling in te voeren met 1 Januari 1910.

F. Kosten-Congres.

De reiskosten van één afgevaardigde voor iedere afdeeling worden vergoed.

Het totaalbedrag wordt omgeslagen over de afdeelingen, die hierin bijdragen volgens het aantal harer leden op 31 Dec., voorafgaande

aan het Congres, of zoo zij later zijn opgericht volgens het aantal leden bij de oprichting.

G. Organisatie van Jongelieden.

Het P. B. heeft de opdracht maatregelen te nemen, dat de organisatie der jongelieden op denzelfden grondslag als voor deze organisatie in Duitschland door partij en vakbeweging is ingericht, wordt ter hand genomen.

H. Soc.-Dem. Fracties.

Zij, die als vertegenwoordiger onzer Partij zijn gekozen in de Tweede Kamer, Provinciale Staten of Gemeenteraad, zijn verplicht een fractie te vormen en daarvan deel uit te maken.

Zij zijn verantwoordig schuldig aan de afdeelingen of federaties der Partij, die hen candideerden.

I. Steun-„Het Volk”.

De afdeelingen zijn verplicht voor ieder van haar leden één cent per lid en per week te storten als steun voor het dagblad „Het Volk”.

J. Stedelijke Federaties.

Het P.B. kreeg de opdracht met de beide stedelijke federaties in overleg te treden en indien er overeenstemming kwam tusschen de beide federaties en het P.B. omtrent samenstelling en werkkring, dan zou een regeling als gevolg van die overeenstemming van kracht zijn, indien niet, dan zou het volgende Congres een beslissing moeten nemen.

K. Premiebetaling.

Omtrent dit punt, no. 10 van den Beschrijvingsbrief, werd besloten, dat het P. B. het geheele onderwerp der sociale verzekering zou voorbereiden voor het volgend Congres.

L. Organisatie van Ambtenaars.

Het Congres, gezien de aanvallen in verschillende gemeenteraden, beraamd en gepleegd op de vrijheid van ambtenaren, verklaart zich voor volledige vrijheid van organisatie, ook voor ambtenaren.

M. Tot leden der Commissie voor Geschillen werden benoemd Van Kuykhof, Matthijsen en Thomassen.

N. Als plaats voor het volgende Congres werd Utrecht gekozen.

Deze besluiten werden, voor zoover noodig, alle bij referendum bekrachtigd en wel met de volgende stemmen:

	Aantal uitgebrachte stemmen	Voor.	Tegen.	Blanco.
A. Verkiezingsplatform . .	3873	3669	62	142
B. Verkiezingen en herstemmingen.	3867	3491	112	264
C. Moederschapsverzekering.	3855	3420	49	386
D. Bevoegd van het Congres om te royeeren .	3847	3222	66	559
E. Contributie-regeling . .	3834	2906	378	550
F. Regeling kosten Congres	3860	3416	89	355
G. Organisatie van Jongelieden	3859	3186	138	535
H. Soc. Dem. Fracties. . .	3856	3519	75	262
I. Steun-Volk	3761	2634	485	642

A. en B. Verkiezingen. Verkiezingsactie. Actie Algemeen Kiesrecht.

Nog na het Congres van Rotterdam moesten eenige candidaturen geregeld worden. Tot eenigerlei moeilijkheid gaf dit geen aanleiding.

Na het Congres ontving het P. B. de mededeeling, dat A. H. Gerhard de candidaturen, eerst door hem aangenomen voor Schoterland en Amsterdam V, niet aanvaardde. De desbetreffende organisaties stelden in zijn plaats voor Schoterland J. A. Bergmeijer en voor Amsterdam V J. G. van Kuijkhof.

Door het P. B. werd uitgevaardigd het volgende manifest „Aan de Kiezers”. (Zie Bijlage I.)

Dit manifest werd opgenomen in een speciaal Verkiezingsnummer van „Het Volk”, dat in een oplage van plm. 400.000 gedrukt werd en tegen geringen prijs voor de afdelingen verkrijgbaar werd gesteld. De geheele oplage werd verspreid.

In niet minder dan 86 districten werd door onze Partij aan de Kamerverkiezing deelgenomen.

Het resultaat der eerste stemming was, dat in elf districten een sociaaldemocraat in hestemming kwam; n.l. in de districten Amsterdam II, III en IX, Appingedam, Francken, 's-Gravenhage I, Hoogezand, Leeuwarden, Schoterland, Weststellingwerf en Zaandam en wel respectievelijk met de volgende partijgenooten als candidaat: Oudegeest, Troelstra, Vliegen, Schaper, Helsdingen, Ter Laan, Ter Laan, Troelstra, Bergmeijer, Hugenholtz en Dujs.

Na de eerste stemming werd door het P. B. een bijeenkomst gehouden met de Kamerfractie, de Redactie van „Het Volk” en de Redactie van „Het Weekblad” ter bespreking van de houding der Partij bij de herstemmingen aan te nemen. Deze samenspreking was overeenkomstig het besluit van het Congres.

Na dit overleg werd door het P. B. het volgende manifest aan alle Nederlandsche arbeiders en aan de socialistische kiezers vastgesteld en gepubliceerd in „Het Volk” van 16 Juni 1909. (Zie Bijlage II.)

In overeenstemming met dit manifest werd besloten, dat onze Partij in 6 districten zou steunen den Vrijzinnigdemocraat en in 13 districten den Unie-Liberaal.

De herstemming had tot resultaat dat Troelstra in Amsterdam III, Vliegen in Amsterdam IX, Schaper in Appingedam, Helsdingen in Franeker, Ter Laan in 's-Gravenhage I, Hugenholtz in Weststellingwerf en Dujs in Zaandam gekozen werd.

De zetel van Van Kol in Eenschedé ging verloren; eveneens het district Hoogezand; doch daartegenover stond een winst van de districten Amsterdam IX, 's-Gravenhage I en Zaandam.

Het district Schoterland, tot dien vertegenwoordigd door den socialist Van der Zwaag, geen lid der S. D. A. P., kwam bij herstemming niet aan den soc.-dem. candidaat; doch ging over op den Unie-Liberaal.

Het resultaat der verkiezingen, uitgedrukt in cijfers, in vergelijking met het resultaat in 1901 en 1905 is bewerkt in een afzonderlijk rapport, dat als Bijlage tot dit jaarverslag voor het Congres zal worden gepubliceerd. Hierop

wordt dus op dit oogenblik niet verder ingegaan.

In het district Schoterland had een naverkiezing plaats, doordat de liberaal, de heer De Meester, gekozen in de districten Den Helder en Schoterland, zitting nam voor het eerstgenoemde district.

Door onze partijgenooten in het district werd Bergmeijer weder candidaat gesteld, die dit ook bij de algemeene verkiezingen was geweest.

Een groot aantal partijgenooten had liever gezien, dat Van Kol gesteld zou zijn geworden, opdat aldus de kans zou zijn ontstaan, dat deze zijn twaalfjarigen arbeid in de Kamer weder zou hebben kunnen voortzetten.

Ook het P. B. was van oordeel, dat het partijbelang daardoor beter gediend zou zijn geworden, dan door de verkiezing van een nieuwen afgevaardigde; temeer daar Van Kol door zijn speciale kennis van de belangen der koloniën moeilijk vervangen kon worden. Het P. B. gaf deze meening aan partijgenoot Bergmeijer te kennen, het hem natuurlijk overlatende in dezen een beslissing te nemen. Deze meening van het P. B. werd echter door Bergmeijer niet gedeeld.

De uitslag der verkiezing was, dat de vrijdem. Mr. Limburg gekozen werd met 2467 stemmen tegen 2219 op onzen candidaat.

Hierna had nog een verkiezing plaats in het district Harlingen. Onzerzijds werd candidaat gesteld A. van der Heide, op wien 665 stemmen werden uitgebracht.

Onmiddellijk na de Kamerverkiezingen stond de Partij voor de gemeenteraadsverkiezingen.

In tal van gemeenten werd door onze partijgenooten krachtig aan deze verkiezingen deelgenomen; vooral in de groote gemeenten, als Amsterdam, Den Haag, Rotterdam werd de strijd met groote kracht gevoerd.

Het resultaat van den strijd was, dat 21 nieuwe raadsleden gekozen werden en wel in:

Amsterdam: Z. Gulden, J. G. v. Kuijkhof en J. W. Sleef.

Alblasserdam: A. Beenhakker.

Arnhem: L. M. Hermans.

Culemborg: A. C. de Ruiter.

Delft: J. C. v. Dijk.

Hengelo: Voogdgeert en A. Teesink.

Menaldumadeel: Tj. Dijkstra (in plaats van pg. De Zee, die vertrokken is), Bontekoe en v. d. Goot.

Hilversum: F. v. d. Goes.

Den Haag: W. P. G. Helsdingen.

Rotterdam: A. W. Heijkoop.

Schoterland: H. de Vos.

Tietjerksteradeel: D. Westerlaan en K. v. Lunzen.

Utrecht: O. de Weerd.

Zwolle: H. A. Kramer.

Ooststellingwerf: Witvoet.

Verder werden een aantal aftredende partijgenooten herkozen, zoo o.a. Lobstein te Goor bij enkele candidaatstelling, verder Zandstra in Leeuwarden, Ankersmit in Watergraafsmeer, Prins te Zaandam.

In vele gemeenten was de strijd zwaar en moeilijk door de aaneensluiting van alle andere partijen tegenover de onze, zoo te Eenschedé, Zaandam, Groningen, Hoogezand, Leeuwarderadeel, Schiedam.

Over het geheel kunnen wij zeggen, dat het resultaat der gemeenteraadsverkiezingen bevredigend is te noemen, hoewel de vooruitgang niet zoo sterk is geweest als in 1907.

Vermelding verdient nog, dat voor den gewonen raadszetel voor Amsterdam II door een fout van de tellers opnieuw gestreden moest worden. De reeds gekozen candidaat, J. W. Sleef, werd opnieuw gekozen. Daar deze eenigen tijd daarna zijn mandaat neerlegde, wegens zijne benoeming bij de arbeidsinspectie, moest in dit district een nieuwe verkiezing plaats hebben. De zetel ging nu verloren.

* * *

Aan de Statenverkiezingen werd door onze partijenoten deelgenomen in de districten Bedum en Utrecht II.

In het district Bedum werden op den soc.-dem. 1363 stemmen uitgebracht en in Utrecht II 678; in beide districten viel onze candidaat bij eerste stemming uit.

* * *

In onmiddellijk verband met de verkiezingsactie staat de kiesrechtactie; de eerste is voor een groot gedeelte niet anders geweest dan een onderdeel der tweede.

Het verkiezingsplatform bevatte als nummer I het algemeen kiesrecht, en zeker zal er in de verkiezingsdagen wel geen vergadering onzerzijds gehouden of gedebatteerd zijn, of de kwestie van het algemeen kiesrecht zal op den voorgrond zijn gebracht.

Onmiddellijk na de verkiezingsdagen werd de afzonderlijke kiesrechtactie ter hand genomen, nl. de propaganda voor en de organisatie van de Nationale Betooging, die in September op den Zondag vóór de Kameropening gehouden zou worden. Het gewone organisatorische werk, dat voor een dergelijke betooging niet gering is, werd verricht; een manifest werd gepubliceerd (zie Bijlage III) en in 250.000 exemplaren verspreid, de aanplakbiljetten waren aan de afdelingen toegezonden, alles was gereed en te verwachten was, dat de deelneming weder uitstekend zou zijn geweest, toen het bericht kwam, dat met het oog op het gevaar van besmetting vanwege de cholera de optocht niet kon worden toegestaan en ook in ernstige overweging werd gegeven de meeting om diezelfde reden niet te laten doorgaan.

Het P. B. besloot, overeenkomstig het advies van den inspecteur voor de volksgezondheid, te meer nu de optocht toch niet kon plaats hebben, te handelen; de betooging werd dit jaar niet gehouden.

Hoewel de tijd vrij kort was, werden toch een aantal afdelingen door het P. B. aangeschreven en verzocht om onmiddellijk over te gaan tot het organiseren van plaatselijke betoogingen.

Door verschillende afdelingen, o.a. de federatie te Amsterdam, werd hieraan gevolg gegeven.

In het begin van October 1909 en Januari 1910 werden door het P. B. samensprekingen gehouden met het Dag. Bestuur van het Vakverbond omtrent de kiesrechtactie en de actie voor den 10-urendag.

Wat de kiesrechtactie betreft, het resultaat van de besprekingen is geweest, dat de Partij zeker is van den steun en de krachtige medewerking van het Vakverbond, wanneer de besluiten betreffende de kiesrechtactie in geest en beteekenis overeenkomen met het daaromtrent ingediende voorstel van het P. B.

E. Contributie-regeling.

Op het eind van 1909 werd door den secretaris een onderzoek ingesteld, in hoeverre door de afdelingen gevolg was gegeven aan het besluit van het Congres inzake de regeling der contributie-heffing.

Een aantal afdelingen had haar contributie-regeling al in overeenstemming gebracht met het Congresbesluit en een aantal zou dit doen; ook was er een aantal afdelingen, dat verklaarde, dat invoering van een contributie-regeling min of meer in overeenstemming met het inkomen der leden voor haar geen zin zou hebben.

Het is niet overbodig hier op te merken, dat dit Congresbesluit aanleiding heeft gegeven tot een misverstand, waartoe de redactie van het besluit aanleiding moest geven.

Het is nl. niet de bedoeling, dat alle afdelingen de progressieve regeling moeten invoeren; doch als zij een dergelijke regeling invoeren of reeds hebben, dan moet deze binnen de grenzen zijn, in het besluit aangegeven.

G. Organisatie van Jongelieden.

Voor dit punt kan voortaan worden met te verwijzen naar het voorstel van het P. B., dat voor het Congres is ingediend.

I. Steun Het Volk.

Uit de finantieele verslagen blijkt, dat het overgrote aantal afdelingen het besluit betreffende een extra-cent heeft uitgevoerd. Waar wij overtuigd zijn, dat het voor een groot aantal afdelingen met moeilijkheden is gepaard gegaan, zijn er toch betrekkelijk weinig afdelingen, die deze verplichting nog niet zijn nagekomen. We vertrouwen, dat deze afdelingen niet langer nalatig zullen blijven en als het Congres besluit voor het jaar 1910—1911 nog een extra halve cent te heffen, dat zij ook daaraan gevolg zullen geven.

J. Stedelijke Federaties.

In overleg met het bestuur der Federatie-Amsterdam werd een concept-regeling vastgesteld.

Een bespreking op den grondslag van dit concept heeft dezer dagen plaats gehad met het bestuur der Federatie-Amsterdam.

Het resultaat van deze bespreking is geweest, dat het P. B. aan het Congres zal voorstellen, dat de stedelijke federaties hun reglement mogen vaststellen in overleg met het P. B.

K. Sociale Verzekering.

Het P. B. besloot tot de oprichting van een commissie, die tot opdracht had een bespreking van het geheele onderwerp der Sociale Verzekering, met uitzondering van de verzekering tegen werkloosheid, voor te bereiden.

De commissie bestaat uit J. H. Schaper, J. E. W. Duijs, L. Heijermans, G. W. Sannes en J. van den Tempel.

De commissie had gehoopt, haar rapport nog vóór het Congres te publiceeren. Door ziekte van een harer leden is dit onmogelijk gebleken. Het rapport der commissie zal in den loop van het volgende partijjaar verschijnen, tijdig genoeg voor het volgende Congres, om een behoorlijke discussie op dit Congres mogelijk te maken.

M. Commissie voor Geschillen.

De drie leden, door het Congres daartoe benoemd, bleven het geheele jaar in functie. Voor haar werkzaamheden wordt verwezen naar het rapport, dat den afdeelingen zal worden toegezonden.

N. Plaats van het Congres.

Daar te Utrecht, de plaats door het Congres aangewezen, geen zaal met de Paaschdagen beschikbaar was, besloot het P. B. het Congres te doen plaats hebben te Leeuwarden, de plaats, die in stemmenaantal volgde op Utrecht.

* * *

In het bovenstaande werd een overzicht gegeven van de bemoeiingen van het P. B. in zaken, die rechtstreeks voortvloeiden uit de Congresbesluiten. Het spreekt vanzelf, dat daarnaast nog tal van andere zaken de aandacht van het P. B. vroegen.

Al die zaken te bespreken, zelfs ze maar alleen te memoreeren, gaat niet aan. Wie de verslagen van de P. B.-vergaderingen in „Het Volk” geregeld volgt, is daardoor volkomen op de hoogte van de verrichtingen van het P. B. voor zoover deze zaken betreffen, die niet uitsluitend behooren tot het terrein van het huiselijk leven der Partij of van inwendige organisatie. Een opmerking dient hier gemaakt. Een zeer groot gedeelte van den tijd van het P. B. in het algemeen en van het D. B. in het bijzonder wordt in beslag genomen door tal van kleine zaken. Verandering daarin te brengen, zal moeilijk gaan. Wij willen vertrouwen, dat de afdeelingen en ook de partijgenooten persoonlijk niet langer voor ieder wissewasje bij het P. B. aankloppen.

Enkele punten, voor zoover deze niet besproken worden in afzonderlijke rubrieken, als de propaganda, enz., worden hier nu nog even onder de aandacht gebracht.

De S. D. A. P. contra de S. D. P.

Aan den vooravond van het vorige Congres verscheen in „Het Volk” het rapport van den internationalen secretaris over de pogingen, door het I. S. B. aangewend om de eenheid tot stand te brengen. De bemiddelingsvoorstellen van het I. S. B. waren door het P. B. der S. D. A. P. aanvaard, door dat der S. D. P. afgewezen. Het I. S. B. moest hierdoor zijn pogingen om de eenheid weder tot stand te brengen opgeven, afgestuit als deze waren op den onwil der S. D. P.

Schade aan de machtspositie der S. D. A. P. heeft de nieuwe partij niet veroorzaakt, zooals uit bovenstaande cijfers blijkt, wel wat last en moeite.

Eenige moeilijkheden moest het bestaan van een nieuwe partij uit den aard der zaak opleveren; twee gevallen van eenige betekenis deden zich voor, nl. de houding van onze Partij ten opzichte der nieuwe bij de Mei-beweging en bij de gemeenteraadsverkiezingen.

De meening van het P. B. inzake het eerste punt werd gepubliceerd in „Het Volk” van 24 April 1909 in de volgende bewoordingen:

De viering van den Ien Mei.

Naar aanleiding van het bericht uit Bussum, dat onze afdeeling geweigerd had de afdeeling

der S. D. P. tot de 1 Mei-viering toe te laten, kwam bij het P. B. het verzoek in, zijn meening uit te spreken over de houding, die onze afdeelingen en partijgenooten hebben aan te nemen tegenover het al of niet uitnodigen van afdeelingen der S. D. P.

De mogelijkheid ontbrak voor het P. B. zijn meening na onderlinge discussie, in een bijeenkomst, vast te stellen, zoodat dit moest gebeuren bij rondschrijven.

De leden van het P. B. bleken echter eenstemmig te zijn wat de volgende punten betreft:

1. Indien een afdeeling onzer Partij geheel zelfstandig de Mei-viering ter hand neemt, dan is er niet één reden, waarom zij daartoe de afdeeling der S. D. P. zou uitnodigen.

2. Indien een afdeeling onzer Partij wel geheel zelfstandig de Mei-viering ter hand neemt, doch daarbij aan andere organisaties, waarvan zij kan aannemen, dat zij de leuze: wettelijke achturendag en algemeen kiesrecht aanvaardden, uitnodigingen zendt tot deelneming, daar dient die uitnodiging ook gericht te worden tot de afdeeling der S. D. P.

3. Indien de regeling van de viering van den Isten Mei berust bij een comité of Bestuurdersbond, die deelneming toelaat voor alle organisaties, die inzake de Mei-viering op ons standpunt staan, daar behooren onze partijgenooten zich niet tegen deelneming van de S. D. P. te verzetten.

Uitdrukkelijk wordt hier er op gewezen, dat het P. B. meent, dat deze houding geheel in overeenstemming is met het karakter van den Isten Mei, een karakter, dat voorschrijft deelneming van allen, die onze leuze aanvaardden.

Het Partijbestuur:

W. H. VLIEGEN, voorz.

J. G. v. KULJKHOF, secr.

Amst., 23 April 1909.

Omtrent de samenwerking bij gemeenteraadsverkiezingen werd het volgende den 3en Juni 1909 gepubliceerd:

Samenwerking van S. D. A. P. met S. D. P. bij de Gemeenteraadsverkiezingen.

Van het bestuur der afdeeling Bussum kwam bij het P. B. de mededeeling in, dat het van de aldaar gevestigde afdeeling der S. D. P. een verzoek had ontvangen tot samenwerking bij de a.s. gemeenteraadsverkiezingen. Alvorens hierop te antwoorden, wenschte het bestuur van onze afdeeling de meening te kennen van het P. B. over dit verzoek.

Tot mondeling overleg ontbrak tengevolge van de verkiezingsactie de gelegenheid, zoodat ook deze kwestie schriftelijk moest worden afgedaan.

Het resultaat dezer schriftelijke behandeling is de volgende conclusie:

Het P. B. adviseert het bestuur der afd. Bussum op het verzoek der afdeeling S. D. P. afwijzend te beschikken.

De motieven voor dit advies zijn de volgende:

1o. Het gaat niet aan tot samenwerking te besluiten met een soc.-dem. partij, die door de Internationale als zoodanig nog niet erkend is en ook hoogstwaarschijnlijk niet erkend zal worden;

2o. een dergelijk verzoek tot samenwerking dient niet te worden aangevraagd door een

afdeeling, doch zou dienen uit te gaan van het bestuur der S. D. P., opdat niet in de eene plaats de S. D. P. ons zou bestrijden en in een andere met ons zou willen samenwerken;

3o. samenwerking aangaan met de S. D. P. zou beteekenen haar te erkennen, terwijl zij geen reden van bestaan heeft.

Eén lid van het P. B., dat, ook op grond van deze motieven, als algemeenen regel wil stellen, dat geen samenwerking behoort te worden aangegaan, is echter van meening, dat de mogelijkheid bestaat, dat in de een of andere plaats op grond van zeer bijzondere omstandigheden, uitsluitend ontleend aan het belang der arbeidersbeweging in het algemeen, reden tot samenwerking zou kunnen bestaan. Hij wenscht er echter onmiddellijk aan toe te voegen, dat deze omstandigheden te Bussum niet bestaan.

Eén lid van het P. B. is van meening, dat, waar samenwerking door een afdeeling der S. D. P. wordt gevraagd, en deze door onze afdeeling wordt gewenscht geacht, er geen principieel bezwaar is aan het verzoek te voldoen.

Deze meening berust op de volgende gronden: de S. D. P. heeft hetzelfde beginselprogramma en ongeveer hetzelfde strijdprogramma als wij en komt dus tot een ongeveer gelijk gemeenteprogram; principieel is er dus tegen samenwerking geen bezwaar.

De onder 1o., 2o. en 3o. genoemde motieven worden door dit lid niet aanvaard.

Voor het Partijbestuur:

VAN KUIJKHOF,
secretaris.

Hetzelfde standpunt werd ingenomen bij de organisatie van de kiesrechtbetoging, aan alle organisaties, die zich verklaren voor algemeen kiesrecht, staat de deelneming open; de S.D.P. werd dus uitgenoodigd.

Het verzoek echter om de S. D. P. het recht te geven, zelf een spreker aan te wijzen, werd afgewezen; zooals later een dergelijk verzoek eveneens werd afgewezen van den Bond van Soc.-Dem. Vrouwenclubs. De leiding van de kiesrechtactie berust bij het P. B. en tot die leiding behoort zeker ook wel het aanwijzen der sprekers.

De afscheiding van de Tribunisten en de oprichting van de nieuwe partij, de pogingen van het Dag. Bestuur van het Int. Soc. Bur. om weder de eenheid tot stand te brengen, al deze gebeurtenissen werden ook in de internationale pers besproken. Naar aanleiding van de wijze, waarop dit geschiedde in een deel der Deutsche pers, werd besloten bij het I.S.B. een klacht in te dienen over de houding van enkele hoofdorganen der Deutsche Partij, die voortgingen met het geven van onjuiste inlichtingen en nalatig blijven het rapport van den internationalen secretaris in het Duitsch te publiceeren.

Tevens werd aan het I. S. B. het verzoek gericht zijn invloed aan te wenden, dat de Deutsche Partij het rapport van den internationalen secretaris zou publiceeren.

Het resultaat van deze klacht was, dat door het I. S. B. het rapport in het Duitsch werd toegezonden aan de Deutsche partijpers en aan enkele vakbladen.

Door de S. D. P. was aan het I. S. B.

verzocht opneming in dit Bureau. Deze aanvraag zou dus eerlang in het Int. Bur. ter sprake komen en voor de gedelegeerden onzer Partij was het gewenscht, dat zij de meening van het P. B. wisten.

Het P. B. sprak als zijn eenstemmig oordeel uit, dat de gedelegeerden zouden stemmen tegen opneming der S. D. P. in het Int. Soc. Bureau.

In aansluiting hiermee werd besloten, dat een adres zou worden opgesteld aan het I.S.B., waarin de motieven zouden zijn ontvouwd op grond waarvan de S. D. A. P. tot de niet-toelating zou stemmen. Dit adres werd vastgesteld in de P. B.-vergadering van 6 Nov. en er de volgende verklaring aan toegevoegd:

„Uit den aard der zaak bestaat, voornamelijk omtrent eenige punten, betrekking hebbende op den strijd in de Partij vóór de mislukte fusieopgingen met de S. D. P., verschil van meening tusschen de meerderheid van het P. B. en de beide leden, die steeds tot de Marxistische oppositie hebben behoord.

„Dit verschil van meening verhindert niet, dat het P. B. unaniem heeft besloten de delegatie in het I. S. B. op te dragen zich tegen de toelating der S. D. P. te verzetten; de minderheid in het P. B. behoudt zich het recht voor ten opzichte van bovenbedoelde, in dit adres behandelde punten, haar afwijkende meening nader aan het Bureau te doen kennen.”

Het adres werd in zijn geheel opgenomen in „Het Volk” van 16 Nov. '09 Ite Blad, waarvoor wij hier verwijzen.

Het I. S. B. verwees de S. D. P. met haar aanvraag om aansluiting bij het Int. Bureau naar de Hollandsche sectie, d.w.z. naar de S. D. A. P.

Het P. B. besloot, in overeenstemming met zijne conclusie, neergelegd in het adres van het P. B. aan het Int. Bureau, dat het zijn medewerking tot aansluiting der S. D. P. bij het Int. Bureau niet kon verleen.

Hiermee is deze zaak voorloopig afgedaan; geëindigd niet, want de S. D. P. heeft nu beroep op het Int. Soc. Bureau.

Vervroegde winkelsluiting.

Het P. B. besloot in zijn vergadering van den 4en Sept. zich aan te sluiten bij het Nat. Comité voor Vervroegde Winkelsluiting en meende op grond van dit besluit zijne adhaesie te moeten onthouden aan de motie van den Alg. Ned. Bond van Handels- en Kantoorbedienden betreffende de acht-uursluiting van alle winkels en magazijnen bij Rijkswet vast te stellen.

Deze besluiten werden door den Bond van Handels- en Kantoorbedienden verkeerd geacht; er ontstond dus een conflict tusschen het P. B. en den vakbond. Het besluit van het P. B. werd in een schrijven aan den Bond uitvoerig gemotiveerd. De Bond publiceerde dit schrijven met zijn antwoord er op in zijn orgaan en zond afdrucken er van aan tal van organisaties.

Met het Dag. Bestuur van het Vakverbond werd deze kwestie besproken en besloten te trachten in een samenkomst van het D. B. van het Vakverbond, van den Bond van Handels- en Kantoorbedienden en van het P. B. tot een oplossing van het geschil te komen.

Deze bijeenkomst werd den 19den Februari gehouden en een verklaring werd opgesteld, die door het D. B. van het P. B. en door de vertegenwoordigers van den B. v. H.- en K. kon worden aanvaard.

Het P. B. en het hoofdbestuur van den B. v. H.- en K. konden zich met deze verklaring vereenigen, en zoo is aldus dit conflict op bevredigende wijze opgelost.

De aangenomen verklaring luidt als volgt:

„Zaterdag 19 Februari werd eene vergadering gehouden van het Dag. Best. van Partij, N. V. V. en den Alg. Ned. Bond van Handels- en Kantoorbedienden ter bespreking van het geschil tusschen het bestuur van de Partij en laatstgenoemden bond ter zake van de wettelijke regeling der winkelsluiting.

Uit de besprekingen bleek, dat er voor de opvatting van het P. B., als zou er tegenstelling bestaan tusschen de actie van het Nat. Comité voor Vervroegde Winkelsluiting en de actie van den Bond voor de wettelijke achthuursluiting in werkelijkheid geen grond is, doch deze acties elkander veeleer aanvullen, zoodat er voor het P. B. geen aanleiding kon bestaan te blijven weigeren adhaesie te betuigen aan de motie van den Bond, wanneer deze er mede accoord ging, dat die adhaesiebetuiging zou worden uitgesproken in dien zin, dat noodzakelijke uitzonderingen bij het eventueel nemen van wettelijke maatregelen zullen worden toegelaten en de vertegenwoordigers der Partij in Kamer en Gemeenteraden bij het doen van voorstellen vrij blijven te handelen overeenkomstig de eischen van tijd en plaats.

Daar het bestuur van den Alg. Ned. Bond van Handels- en Kantoorbedienden hiermede volkomen accoord kon gaan, sprak het P. B. in dezen zin zijn adhaesie uit.

Echter werd opgemerkt, dat de Bond meer organisatorisch had behooren op te treden door, alvorens de afdelingen der Partij adhaesie te vragen, hetgeen door het hoofdbestuur van den Bond werd erkend, doch verontschuldigd werd met de opmerking, dat dieuangaande tot dusverre van verschillende zijden dezelfde fout meermalen werd gemaakt.”

Redactie van „Het Volk”.

In de samenstelling van de redactie kwamen de volgende wijzigingen:

Door den redacteur Schotting was tegen half April 1909 ontslag gevraagd en verkregen. Besloten werd niet direct over te gaan tot de aanstelling van een nieuwen redacteur, doch te wachten tot na de algemeene verkiezingen. In de vacature werd tijdelijk voorzien door Jos. Loopuit.

Na de verkiezingen werd besloten de redactie aan te vullen met een redacteur en een corrector-verslaggever aan te stellen. Vliegen zou aan de redactie verbonden blijven. Daar deze echter een groot gedeelte van het jaar zijn taak als redacteur tengevolge van zijn functie van Kamerlid niet ten volle zou kunnen vervullen, werd besloten, dat hij, volgens zijn eigen voorstel, half salaris zou genieten.

Als corrector-verslaggever werd H. J. Hege-
raat aangesteld, die echter een paar maanden daarna benoemd werd tot lid der redactie en in zijn plaats werd benoemd S. Hartog.

Propaganda en propagandisten.

Even vóór het Congres van Rotterdam legde Muller zijn functie neder als propagandist voor Noord-Brabant.

Het geld, dat het P. B. tot zijn beschikking had voor de propaganda in Zeeland, hield tegen half Augustus op, daar de geeffter besloot het rechtstreeks ten goede te doen komen aan het gewest-Zeeland.

De propagandisten Hermans en Leeuwenburg bleven werkzaam respectievelijk in Gelderland en Twenthe. Voor hunne werkzaamheden wordt verwezen naar hun verslag, dat als bijlage aan dit verslag is toegevoegd.

Omtrent de Pers is alleen op te merken, dat in den loop van het jaar werd opgericht „De Sociaal-Democraat”, weekblad van de afdelingen Zwolle, Kampen en Steenwijk.

Opgeheven werd tengevolge van de opheffing van de federatie Zuid-Hollandsch Zuiderkwartier „De Voorwaarts”, waartegenover staat, dat opgericht werd „Het Volksweekblad”, orgaan van de Federatie-Rotterdam. Het blad „De Volksstrijd” veranderde zijn naam in „Volksweekblad”.

Evenals ieder jaar zullen op het Congres mededeelingen gedaan worden over den toestand van ons dagblad; de plaatselijke bladen leggen geen rekening en verantwoording over aan de Partij. Hoe de toestand is, kan derhalve hier niet worden meegedeeld.

Wel meen ik vanaf deze plaats een ernstig woord te moeten richten tot alle afdelingen, die de verantwoordelijkheid dragen van de uitgave van een weekblad. Zorgt er steeds voor, dat gij ten allen tijde volkomen zijt ingelicht omtrent den stand van het blad en zijn financielen toestand, opdat steeds en ten allen tijde kan worden ingegrepen als de verplichtingen gaan boven de draagkracht der afdelingen en laat daarmee niet gewacht worden tot het te laat is en de afdelingen jaren lang zitten voor zware lasten, die het voeren der propaganda volkomen belemmeren.

Naast deze schriftelijke propaganda verricht de Brochurenhandel der Partij zijn taak, door het uitgeven van geschriften op het gebied der algemeene zoowel als der bijzondere propaganda voor een of ander onderdeel, dat aan de orde is.

Voor de verrichtingen en de resultaten van deze Partij-instelling wordt verwezen naar het hierachter volgend verslag van den Brochurenhandel.

Alleen zij nog opgemerkt, dat met half Januari l.l. in de plaats van W. H. Meijer, die ontslag gevraagd heeft, is opgetreden J. J. Bos K.Azn. als administrateur van den Brochurenhandel.

Program-Commissie.

Van deze Commissie kan worden meegedeeld, dat zij sedert eenigen tijd haar werkzaamheden heeft hervat. Zij hoopt met haar werk tijdig genoeg gereed te zijn om een behandeling op het volgend Congres mogelijk te maken.

Tentoonstelling-Huisindustrie.

De partij verleende ook hieraan hare medewerking en heeft er aldus toe bijgedragen, vooral ook door de artikelen in „Het Volk”, dat op dezen kanker der kapitalistische maatschappij weder het volle licht is geworpen.

Werkzaamheid en toestand der afdelingen.

Het is weder dezelfde klacht als andere jaren, die omtrent het Jaarverslag. Een aantal afdelingen schijnen heel rustig de circulaire, waarin zij herinnerd worden een jaarverslag in te moeten zenden, naast zich neer te leggen; als zij dan eenige weken daarna een tweede circulaire ontvangen, dan schijnen zij die weder een paar weken te laten rusten om ten slotte het verslag samen te stellen, dikwijls onvolledig, en eindelijk ontvang ik het dan. Dat door al dat getreuzel het mij moeilijk gemaakt wordt om op tijd gereed te zijn, dat zullen we maar laten rusten.

Meermalen heb ik mij afgevraagd: vraag ik te veel? Dat is toch niet het geval. Als hetgeen door mij gevraagd wordt, wordt ontvangen en verwerkt, dan heeft het P. B. niet meer dan voldoende om eenigszins op de hoogte te zijn van den toestand en de verrichtingen der afdelingen. Denkt men soms, dat die afdelingsverslagen, na ze al of niet te hebben ingezien, worden verbrand of verscheurd? Dat is toch niet het geval. Die gegevens worden behoorlijk verwerkt tot een algemeen rapport en dat algemeen rapport, bijgehouden van jaar tot jaar, geeft het P. B. de gelegenheid steeds, als dat noodig is, te kunnen nagaan, hoe het met een afdeling staat.

Wat is dan de reden, dat velen zooveel tijd noodig hebben de gevraagde inlichtingen te verstrekken. Die reden is, behalve de gewone zucht tot uitstellen van vele menschen, dat vele afdelingssecretarissen niet voldoende zorg dragen het geheele jaar gegevens te verzamelen. Als dan de circulaire komt met mijne vragen, dan moet er gevraagd worden naar alle kanten. Dat houdt op, heeft dikwijls geen resultaat en dan doet men maar niets.

De volgende afdelingen zonden geen jaarverslag; de wijdgedrukte zonden ook het vorige jaar geen verslag: Alkmaar, Almelo, Beetgum, Brouwershaven, Deventer, Dronrijp, Eibergen, Foxhol, Gorinchem, Helpman, Hoogezand-Sappemeer, Houtigehage, Kapelle-Krimpen, Kiel-Windeweer, Kolum, Krommenie, Leiden, Lochem, Lonneker VI, Marsum, Menaldum, Prins, Rhenen, Schoonhoven, Surhuisterveen, Soest, Trijnwolden, Tzummarum, Ternaard, Ulrum, Ureterp, Venlo, Waalwijk, Winschoten, Wirdum, Zaltbommel, Zwartewaal, Zwijndrecht en Zuidhorn.

Niet opgenomen zijn de afdelingen, die eerst na 30 Sept. zijn opgericht.

Tot bijzondere opmerkingen geven de afdelingsverslagen geen aanleiding. Over het geheel spreekt er een andere geest uit dan uit die van het vorige jaar. Uit vele klinkt een opgewekte toon, waaruit blijkt, dat bij velen de lust en opgewektheid is teruggekeerd om met kracht en energie den dagelijkschen arbeid, den dagelijkschen strijd te voeren in het belang van het proletariaat, voor de sociaal-democratie.

Nog een opmerking ten slotte: ik had zoo stellige verwachting, dat wij het jaar 1910 zouden zijn ingegaan met 10.000 leden, dat is niet zoo mogen zijn, het scheelt nog een vijfhonderd.

Aan den arbeid, propageert, werft leden en zorgt, dat op het Congres te Leeuwarden gesproken kan worden uit naam van tienduizend leden.

Slot.

Partijgenooten, heeft 1909 veel gevraagd van uwe toewijding, van uw krachten, van uw ijver, ook het a. s. partij-jaar zal dat in niet mindere mate van u vergen. De inwendige organisatie, de vergroting van uw afdelingen, de stichting van nieuwe, de voortdurende propaganda van het socialisme, dat alles zal weder uw krachten eischen en boven alles zal uw toewijding gevraagd worden voor den strijd voor het algemeen kiesrecht; waarnaast de onverflauwde actie voor den 10-urendag, de afschaffing van nachtarbeid. In het afgelopen jaar zijn vele besprekingen hierover gevoerd met het Vakverbond; de samenwerking tusschen partij en de vakbeweging, zooals deze georganiseerd is in het Vakverbond, was uitstekend. Wij vertrouwen dat dit ook in het volgend jaar zoo zal zijn en twijfelen daaraan niet.

De politieke strijd, de strijd op het terrein der vakbeweging, gesteund door de coöperaties, deze drie-eenheid zal de arbeidersklasse moeten voeren uit het kapitalisme naar het socialisme.

Voorwaarts, op voor het socialisme!

De Partijsecretaris

Amst., 7 Maart 1910.

VAN KUIJKHOF.

VERSLAG VAN DEN PROPAGANDIST VAN GELDERLAND.

Ik ben ongeveer twee jaar in Gelderland werkzaam en het is mij aangenaam te kunnen getuigen dat hier de wederzijdsche verhoudingen uitmuntend zijn en de propaganda gevoerd wordt, niet alleen door mij, maar ook door een aantal medestrijders, zoo krachtig mogelijk. Evenwel is het ons niet mogen gelukken in dit vereenigingsjaar nieuwe afdelingen te stichten. Wij kunnen in verreweg de meeste plaatsen geen zalen krijgen. Of het dorp katholiek dan wel protestantsch is, doet weinig ter zake, pastoor of dominee zijn beiden even bang voor de S. D. A. P., waarbij komt dat de laudheeren trouw helpen in het weren van de „ontevredenheidszaaiers”. Ik heb overal connecties trachten aan te knopen en was dit geschied dan beproefde ik een zaal te huren, gewoonlijk lukte dat ook, maar na een paar dagen kwam de opzegging en daaraan was niets te veranderen. Evenwel had men daarmede toch niet geheel en al het doel bereikt, want kon ik er niet spreken, eenige abonnees op het blad „De Arbeid” kreeg ik er wel. En die plaatsen, waar een spreekbeurt onmogelijk was te houden, moesten bewerkt worden met onze geschriften. Ons weekblad was wel een van de beste middelen en dat zit er dan ook uitstekend in. Wij hebben een oplage van ongeveer 2500 elke week en soms nog veel meer. Elke week komen er nog abonnees. En finantieel geeft het blad geen zorgen. Misschien zal nog wel binnen dit jaar met het Partijbestuur besproken worden, of tegen een uitgave van tweemaal per week bezwaar bestaat. Dat het werken met ons blad uitstekend is voor de propaganda onzer beginselen, bleek wel uit de stemmencijfers in het district Doetinchem. In de plaatsen, waar ik geen voet grond te huur zou kunnen krijgen om te spreken, maar waar een paar exemplaren van „De Arbeid” worden gelezen, behaalden wij 10 à 12 stemmen. In het district werd dan ook het stemmencijfer bijna verdubbeld met dat van de periodieke verkiezing van 1905. Ook in de hoofdstad onzer provincie zijn wij in stemmen aantal goed vooruitgegaan. Met de Kamerverkiezing behaalden wij een cijfer dat nog niet bereikt was, met de daarop volgende gemeenteraadsverkiezing kwamen Te

Niet en ik in herstemming, met het resultaat, dat ik gekozen werd, terwijl liberalen en kerkelijken samengingen, hun eigen kandidaat in den steek lieten en het daardoor mogelijk was een veertig stemmen boven de volstreckte meerderheid te behalen. De propaganda, door de Arnhemse afdeelingen zeer stevig gevoerd, jaagt de bourgeoisie op een hoop, de antithese valt weg, is althans bij de laatste verkiezing weggevallen en wij vechten tegen de geocaliseerde burgerpartijen. Bij dien stand van zaken was de uitslag van de laatste verkiezing zoo ontuchtend voor de kerkelijken, dat op den avond van hun zegegraaf het Kamerlid Baron van Wijnbergen ernstig waarschuwde voor den aanwas van stemmen in het derde district.

Hebben wij dus met groote moeielijkheden te worstelen, wij gaan toch in aanzien en macht vooruit. De moeielijkheden zijn hier niet te onderschatten. In groote steden of in een centrum van industrie kan men zich moeielijk een denkbeeld vormen van de slaafschheid van vele Geldersche arbeiders die zoo onderworpen zijn, dat zij het hoofd ontblooten voor het „huus" (het kasteel) ook al is de freule of de baron op reis. Al ontbreekt hier nog een openbare waarschuwing aan de „beminde" Parochianen gelijk de pastoors van het bisdom Roermond onlangs gaven, men ziet dat daarom de strijd niet gemakkelijker is dan in Limburg, waar gelukkig een opkomende industrie is, die hier grootendeels ontbreekt.

Ik ben opgetreden, gedurende dit propaganda-jaar, in openbare, buurt en feestvergaderingen 84 maal, waarvan 13 buiten de provincie, 12 maal in cursussen, 13 keer gedebatteerd en ik heb 27 bestuurs- en andere bijeenkomsten (behalve de gewone huishoudelijke vergaderingen mijner afdeeling) bijgewoond. Daarvan verdienen afzonderlijk vermelding mijn optreden in de Arnhemse meeting voor Staatspensionneering, mijn debat met ds. Hogerzeil. Ook mocht ik enkele malen als feestredenaar optreden en in cursusavonden voor vakverenigingen.

Op Kerstmis van dit jaar zijn te Zutphen de Geldersche afdeelingen bij elkander gekomen en hebben besloten, behoudens goedkeuring van het partijbestuur, een provinciale federatie te stichten, die nog planmatiger en krachtiger als een man, in dit geval de propagandist, het vermag te doen, de propaganda ter hand te nemen. Ik heb zelf het initiatief daartoe genomen en verwacht er goede resultaten van.

Ten slotte, breng ik een woord van hartelijken dank aan de Geldersche partijgenooten, die mij steeds met zooveel vriendelijkheid bejegenen. Eenmaal had ik, in het afgelopen jaar een verschil over de wijze van redactievoeren van „De Arbeid" met de afdeeling Nijmegen en waartoe ik een paar maal in huishoudelijke vergaderingen dezer afdeeling met partijgenoot Hegeraat van gedachten heb gewisseld. Wij zijn tot een minnelijke schikking gekomen, maar tijdens de kwestie is de kameradschappelijkheid en de goede samenwerking geen oogenblik verstoord geworden.

L. M. HERMANS.

VERSLAG VAN DEN PROPAGANDIST IN TWENTHE.

Dit verslag reikt van Maart 1909 tot Maart 1910. Het is, over 't geheel genomen, een goed jaar geweest. Teleurstelling en teruggang, in sommige opzichten, bleef de Twentsche beweging niet gespaard, maar de beweging, als geheel, werd be-

duidend versterkt. Het abbonnentental van „De Nieuwe Tijd" steeg voortdurend. Te zamen met den vooruitgang van het vorige jaar, werd eene vermeerdering van 400 abonné's bereikt. Het mocht wel méér zijn. Niet alle afdeelingen beijverden zich gelijkelijk. Maar toch is er reden tot tevredenheid.

Het ledental der drie groote afdeelingen steeg; Enschedé, Hengelo en Almelo gingen alle drie vooruit, vooral de beide laatste plaatsen.

Ook enkele der kleinere afdeelingen wonnen aan sterkte, terwijl eenige andere zich noch uitbreidden, noch terugliepen.

Ook bij de verkiezingen bleek de meerdere kracht der Twentsche beweging.

In Hengelo bemachtigden wij twee nieuwe raadszetels, terwijl in Enschedé en Almelo onze stemmen-cijfers beduidend opliepen. Zóó, in het belangrijkste district van Enschedé, waar de liberalen en de rechterzijde te zamen gingen, met niet minder dan honderd.

Wel ging bij de verkiezing voor de Tweede Kamer het district Enschedé teloor aan de rechterzijde, maar niet door de achteruitgang der sociaaldemocratie. Wij wonnen, sinds 1905, niet minder dan 800 stemmen, waardoor wij ongeveer 33 pCt. van het totaal aantal stemmen hebben bereikt. Bij ernstigen arbeid behoort het dan ook bij lange niet tot de onmogelijkheden, dat het district in de naaste toekomst herwonnen worde.

Als spreker en debater, in en buiten Twenthe, trad ik op in 93 openbare vergaderingen, terwijl ik 53 leden- en 59 bestuursvergaderingen bijwoonde.

In overleg met het bestuur der Twentsche Federatie heb ik dit jaar in Zuid-Oost Drenthe de propaganda ingezet. Mede als gevolg van dien arbeid breidde de afdeeling Coevorden zich aanzienlijk uit, terwijl in Emmen en Erica nieuwe afdeelingen werden opgericht.

In Twenthe werd eveneens eene nieuwe afdeeling gevormd en wel in Lonneker.

Ten slotte zij nog vermeld, dat ik sinds eenige maanden als bestuurslid der coöperatie werd gekozen, wat ook meerder werk vorderde.

Waar het abbonnentental van het blad oplom; de afdeelingen zich meest uitbreidden; de stemmen-cijfers sterk-vermeerderden invloed aanwijken, — is er, dunkt mij, reden tot tevredenheid, die echter allerminst tot verslapping mag leiden.

Wat bereikt is moet bevestigd worden en verdere uitbreiding blijft mogelijk en noodzakelijk.

A. P. LEEUWENBURG.

VERSLAG OVER DEN BROCHURENHANDEL 1 JAN. 1909—1 JAN. 1910.

Opmerkingen van algemeenen aard.

Ook in 1909 bleef de partij-brochurehandel zich vrij regelmatig ontwikkelen en was de totaal-omzet in guldens grooter dan in 1908.

Wel was de omzet van brochures etc. over het algemeen niet zóó groot als met het oog op de algemeene verkiezingen voor Tweede Kamer en Gemeenteraden verwacht mocht worden, doch dit moet grootendeels worden toegeschreven aan het feit dat de in den verkiezingstijd gehouden vergaderingen over het algemeen door heel het land matig bezocht waren.

De omzet had zeker grooter geweest, wanneer de afdeelingen over het algemeen meer aandacht schonken aan dezen zeer belangrijken tak van propaganda.

Ook in het vorig jaarverslag is daar reeds op gewezen, doch zonder veel resultaat.

Dat van belangrijke uitgaven, door tal van afeelingen geen enkel exemplaar wordt besteld, zelfs niet één voor het afdeulingsarchief, is een zeer gewoon doch allesbehalve goed verschijnsel.

Het moge waar zijn, dat gebrek aan koopkracht bij vele arbeiders als een der oorzaken van dit verschijnsel moet worden aangewezen, waar is ook, dat vele afdeelingen de aanbiedingscirculaires etc. eenvoudig voor kennisgeving aannemen en veelal niet de minste moeite wordt gedaan om een zeker aantal te plaatsen.

Dat men daardoor niet alleen den partij-brochurenhandel, doch ook en vooral zichzelf schade doet, schijnt men in vele afdeelingen niet in te zien. Toch is en blijft het een feit, dat bij stelselmatig werken met onze lectuur het afdeulingsleven pittiger en opgewekter wordt en regelmatige groei niet kan uitblijven.

Een feit van niet te onderschatten beteekenis is ook, dat onze eigen partijleden niet of zeer onvoldoende met lectuur worden bewerkt.

Nieuwe uitgaven in 1909.

De volgende nieuwe uitgaven zijn in 1909 bij ons verschenen:

Schrijver.	Titel.
Troelstra:	Het Kindje.
Wibaut:	Gemeentelijke zorg voor werklozen.
Vliegen:	Het Arbeidscontract. 4e Druk.
" —	idem. 5e " "
" —	Congresverslag 1909 (Deventer.)
Schaper:	In den Strijd.
Studieclub:	Landarbeiders, hun arbeidsduren en arbeidsverhoudingen.
Ed. Polak:	Niet langer dan 10 uur zult gij arbeiden.
Schaper:	De Tienurendag in de Tweede Kamer.
" —	Congresverslag 1909 (Rotterdam.)
Vliegen:	Op voor 't Staatspensioen!
J. J. de Roode:	De bedrogen landarbeiders.
" —	Verkiezingsnummer v. „Het Volk”.
" —	Kiesrecht nummer van „Het Volk”.
Studieclub:	Lijst van socialistische lectuur.
" —	Arbeidersjaarboekje 1910.

Verkiezingslectuur.

Schaper's boekje „In den Strijd” was wel een der meest belangrijke uitgaven op dit gebied. Dit „handboekje ten dienste van de Soc. Dem. Arbeiderspartij in Nederland” heet vooral aan huisbezoekers en propagandisten uitstekende diensten bewezen. Blijkens den omzet in den boekhandel hebben ook onze tegenstanders er in vrij ruime mate gebruik van gemaakt. De vrij groote oplage was dan ook spoedig uitverkocht. Het verzamelen en rangschikken van het in dit boekje verwerkte feitenmateriaal was een moeizaam en zeer tijdroovend werk.

Een andere verkiezingsuitgave van beteekenis was het door ons uitgegeven Verkiezingsnummer van „Het Volk”, die in een oplage van bijna 400.000 exemplaren door het geheele land werd verspreid.

Verder verschenen nog: Schaper's brochure over „De Tienurendag in de Tweede Kamer” en een brochure van Vliegen „Op voor 't Staatspensioen”.

Het spreekt vanzelf dat deze beide brochures ook nu nog volkomen actueel zijn. De omzet van deze beide brochures was niet zoo groot als verwacht had mogen worden.

Vooraf Vliegen's brochure „Op voor 't Staatspensioen!” ging er niet zoo bijzonder in.

Een poging om onder de leden van den Bond voor Staatspensioneering belangstelling te wekken voor onze brochure „Op voor 't Staatspensioen!” mislukte volkomen. Naar 235 afdeelingen van dien bond werd een exemplaar der brochure ter kennismaking gezonden met een ingesloten circulaire. Het resultaat was nihil! Slechts na geruimen tijd kwam een, zegge één, kleine bestelling in.

Rapport over den toestand der landarbeiders.

Een belangrijke uitgave in 1909 was ook het boek „Landarbeiders, hun arbeidsduur en arbeidsverhoudingen. Rapport eener enquête, gehouden door de Soc.-Dem. Studieclub”. Dit boek is een mooi stuk werk waaraan, ook ter verzameling van het feitenmateriaal, zeer veel arbeid is ten koste gelegd.

Jammer alleen dat er door onze partijafdeelingen en vakbonden zoo weinig notitie van genomen is. Niet alleen dat er in de meeste (ook plattelands-) afdeelingen niet mee gewerkt is, doch zelfs het bestellen van een exemplaar voor het archief is door vele afdeelingen nagelaten.

Dat zulk een passieve houding allerminst bevorderlijk is aan het houden van soortgelijke enquêtes en het verwerken en publiceeren der resultaten, spreekt vanzelf.

Kiesrecht nummer van „Het Volk”.

Door tusschenkomst van den partijbrochurenhandel werd dit jaar voor het eerst een speciaal kiesrecht nummer van „Het Volk” uitgegeven, welk blad in een oplage van ruim 200.000 door het geheele land werd verspreid.

Verskillende opmerkingen.

Zooals uit dit jaarverslag blijkt, is het totaal der nieuwe uitgaven in 1909 niet bijzonder groot. Dit moet voornamelijk worden toegeschreven aan gebrek aan voldoende bedrijfskapitaal. Het bedrijfskapitaal, waarmee de partijbrochurenhandel nu ruim drie jaar heeft gewerkt, is voor een uitgeverzaak zoo miniem dat ten opzichte van nieuwe uitgaven, waar nogal wat geld in gaat zitten, groote voorzichtigheid geboden is.

Van iets wagen kan onder de huidige omstandigheden geen sprake zijn, wil men niet de kans beloopten, vroeg of laat in moeilijkheden te komen.

Zeer voorguldig wikkelen en wegen is noodig bij alles wat men doet. En dan nog is uitkomst zeer onzeker omdat het al of niet welslagen van de een of andere uitgave dikwijls van allerlei omstandigheden afhangt, die men onmogelijk vooruit voorzien en nog minder veranderen kan. Het is dan ook mijn vaste overtuiging, dat zonder een zuiver commercieel beheer (waarbij het propagandakarakter der instelling volstrekt niet behoefte te worden weggedacht) en zonder uitbreiding van bedrijfskapitaal, de partijbrochurenhandel een kwijnend bestaan zal blijven voeren.

In dit verband ook nog iets over het werken met uitgaven die bij andere uitgevers verschenen zijn.

Tot nu toe is daaraan door den brochurenhandel weinig gedaan en wel omdat bij intensief werken op dit gebied een algeheele reorganisatie van den brochurenhandel noodig zou zijn, ook op administratief gebied en een dergelijke reorganisatie ook al weer gepaard zou moeten gaan met uitbreiding van bedrijfskapitaal.

Exploitatie-resultaten.

Blijkens de balans met winst- en verliesrekening, die evenals het vorig jaar voor de congresleden ter inzage zal, is de totaal-omzet in guldens dit jaar wederom grooter geweest dan in voorgaande jaren.

Deze bedroeg in totaal f7625.26, waarvan f1128.80½ à contant geleverd.

Toch werd, ondanks dezen grooteren omzet, nog een verlies geleden van f417.09½.

Dit verlies is voornamelijk een gevolg van het feit dat op Schaper's boekje „In den Strijd” f411.49 moest worden toegelegd.

Volgens afspraak moet het Partijbestuur dit verlies dekken, nu blijkt dat de winst op andere uitgaven niet groot genoeg was om dit te voren berekend tekort te dekken.

Schulden en bezittingen.

Ten slotte, evenals het vorig jaar, nog een paar cijfers. Van de leening, groot f4000.— bleef een aandeel à f50.— in portefeulle. Aflossing vond niets plaats. In kas was op 1 Jan. 1910 f140.96½; de balanswaarde der voorhanden brochures bedroeg na afschrijving van f306.— aan veronderde lectuur, f3169.03. Er was nog te vorderen van diverse afdelingen, boekhandelaren etc. f2579.56. Nog te betalen aan den drukker en diverse leveranciers f2566.84½. De inventariswaarde (meubillair en kantoorbehoefden) bedroeg f360.—.

Ten slotte zij nog vermeld, dat ondergeteekende met ingang van 14 Jan. j.l. door verandering van werkkring zijn functie als administrateur van den brochurenhandel heeft neergelegd en dat het partijbestuur als zijn opvolger heeft aangewezen onzen partijgenoot J. J. Bos K.A.zn.

Dat Bos en van de zijde van het partijbestuur en van de partijgenooten in het algemeen die medewerking en waardeering ondervinden moge, welke ook mij, bij alle verschil van inzicht soms, geschonken is.

Amsterdam, 27 Febr. '10. W. H. MEIJER.

Verklaring.

Ondergeteekende trad op 1 Januari van dit jaar als beheerder der partij-brochurenhandel in functie. Gaarne verklaar ik hier, dat ik alles in goede orde van partijgenoot W. H. Meijer overgenomen heb en het doet me genoegen hier aan toe te kunnen voegen, dat hij met veel zorg en voorzichtig overleg aan de belangen onzer partij-uitgeverszaak zijn beste krachten gegeven heeft, waarvoor ik hem hier ook dank zeg.

Ik hoop dat de wensch, aan het slot van Meijer's verslag hewaardheid zal worden en dat ik steeds op aller medewerking zal kunnen rekenen, waar ik trouwens niet aan twijfel. Van mijn kant zal ik al datgene doen, wat de goede verstandhouding kan bevorderen en de band met de afdelingen e. a. met wien we in relatie staan, kan versterken in het belang der schriftelijke propaganda, dus in dat der partij.

Amsterdam. J. J. BOS K.A.ZN.

BIJLAGE I.

Sociaal-Demokratische Arbeiderspartij in Nederland.

AAN DE KIEZERS!

Binnen eenige weken, op 11 Juni a. s., wordt gij opgeroepen om de Tweede Kamer, de directe

vertegenwoordiging van het kiezerscorps in onze wetgevende macht, te vernieuwen.

De verschillende groote politieke partijen hebben stelling genomen in den strijd om de meerderheid aan haar zijde en daardoor de regeermacht in handen te krijgen. Ook thans weer worden de oude pogingen hernieuwd om den strijd te doen loopen over de onwezenlijke scheiding in clericaal en anticlericaal, geformuleerd in de beruchte anti-these, en het kiezerscorps te verdeelen in twee groote groepen, waarvan de eene door het gebruik en de andere door de bestrijding van de anti-these tracht de regeermacht in handen te houden of te krijgen.

Het geschermd met die anti-these, met de tegenstelling tusschen „geloof en ongelooft”, tusschen „evangelie en revolutie” of hoe men ze ook formuleert, heeft van beide kanten, zoowel van liberalen als van kerkelijken, voor doel, althans voor gevolg, dat de tegenstelling die werkelijk de politiek beheerscht, de tegenstelling tusschen kapitaal en arbeid, wordt weggedoezeld, het goedgebouwde deel van het arbeidende volk geblinddoekt wordt en zijn eigen plaats in den politiek strijd niet ziet.

De arbeidersklasse heeft op politiek gebied haar eigen belangen, staande tegenover die der bezittende klasse, die het bestaande maatschappelijke stelsel wenschte te behouden en te versterken.

De arbeidersklasse is in dat stelsel de verschoppelingen. De klasse der groot-grondbezitters, groote werkgevers, kapitaalbeleggers, zij die met elkaar de bezitters zijn van de productiemiddelen waarmee het arbeidende volk zijn brood moet verdienen, exploiteert de arbeidskracht der massa ten eigen bate.

Zij stapelt winst op winst, rijkdom op rijkdom. Alle genegenen des levens zijn voor haar bereikbaar; niet alleen kan zij naar wensch voorzien in haar stoffelijke behoeften, doch ook de schatten van natuur, kunst en wetenschap liggen binnen haar bereik, terwijl het arbeidende volk, gedwongen geheel op te gaan in den strijd om het bestaan, slachtoffer bovendien van concurrentie en telkens terugkeerende crisis, gebukt gaat onder het levensleed en -zorgen, die het wreede maatschappelijk stelsel zoo ruimschoots op haar legt.

Men houdt de arbeiders buiten elke medezeggenschap. Om éenigen invloed te krijgen zelfs op zijn loon en op zijn werktijd, moet de arbeider vaak langen en bitteren strijd voeren, over de regeling der produktie zelf heeft heel de arbeidersklasse niets te zeggen. Maar loopt het door het wanbeheer der kapitalistische klasse spaak, komen crisis en krach, dan treft haar de werkloosheid, zij betaalt het gelag.

In tijden van bloei zijn de winsten voor de bezitters, in tijden van crisis zijn de werkloosheid en de ellende voor de arbeiders!

Om uit dezen toestand de arbeidende klasse geheel te redden is verwezenlijking van het socialisme, het stelsel van produktie waarin kapitaal en arbeid niet gescheiden doch vereend zijn, waarin de vruchten van den arbeid niet aan enkelen doch aan allen ten goede komen, het eenige middel. En waar de bezittende klasse zich met hand en tand vastklampt aan haar bevoorrechte positie en tegen die betere maatschappelijke inrichting strijdt als tegen een dreigend gevaar, wat het voor de kapitalistische voorrechten ook is, daarom weert zij zich als klassenmacht tegenover de billijke eischen van het uitgebuite volk, waartoe niet alleen de loonarbeider in engeren zin, doch ook velen die op andere wijze, door pacht en hypotheek enz. door het kapitaal worden uitgebuit, behooren.

Dát is de oorzaak van den klassenstrijd, wiens bestaan slechts door blinden kan worden geloofend, en wiens hevigheid blijkt bij elke poging die het arbeidende volk doet om zijn lot in welk opzicht ook, te verbeteren.

De plaats van de arbeidende klasse in den politieken strijd wordt door deze feiten bepaald. De politieke macht moet aangewend worden ter verheffing van de massa des volks, die thans gebukt gaat onder bergen van misstanden en door stoffelijke ellende verhinderd wordt zich zedelijk en intellectueel te verheffen.

Het allesbeheerschende vraagstuk van onzen tijd ligt dáár!

En juist op dát terrein hebben de bourgeoispartijen, heeft clerikaal en liberaal, nu al reeksen van jaren, hun volkomen onmacht of onwil getoond.

In volle acht jaren is in ons land géén enkel stuk sociale hervorming meer tot stand gebracht.

Onvruchtbaar was het christelijk ministerie-Kuyper!

Onvruchtbaar het vrijzinnige ministerie-De Meester!

En de bewijzen van volkomen onvruchtbaarheid van het christelijk ministerie-Heemskerk liggen nu reeds in grooten getale voor ons.

De eenige wet die in de laatste vier jaar tot stand kwam op het gebied van den arbeid, de wet op het Arbeidscontract, heeft zich terstond bij de invoering reeds ontpopt als een wapen in handen van werkgevers, tegen de arbeiders!

De oorzaak van deze onvruchtbaarheid ligt bij u, kiezers, vooral bij u, arbeiderskiezers!

Duizenden uwer hebben zich tot nu toe laten vasthaken aan de een of andere partij die, de kapitalistische maatschappij willende handhaven, verplicht was mede te werken om uwe klasse in hare ondergeschikte positie te doen blijven, verplicht mede te doen aan het ontzien van de kapitalistische belangen die zich verzetten ook tegen de noodzakelijkste hervormingen.

Wie wil dat er ingrijpende verandering komt in dezen toestand, dat er hervormd wordt;

Wie het algemeen kiesrecht wil, die noodzakelijke voorwaarde tot de machtontplooiing en daardoor tot de bevrijding van het proletariaat;

Wie Staatspensionneering wil;

Wie de arbeidsdag beperkt wil hebben tot een maximum van 10 uur, de nachtarbeid wil zien afgeschaft en den kinderarbeid verder beperkt;

Wie alle arbeiders verzekerd wil zien tegen ongevallen;

Wie het belangrijke woningvraagstuk wil zien opgelost;

Wie dit en het verder noodzakelijke wil zien tot stand komen, en toch mede werkt om het bewind weer in handen te spelen van clerikaal of liberaal, hij pleegt zelfbedrog.

Alleen een groote versterking der eigen macht van de arbeidersklasse, eigen macht die vertegenwoordigd wordt door de sociaaldemocratie, kan de noodige drang tot hervormen brengen.

De hervormingslocomotief dat is de sociaaldemocratie.

Ziet wat er in het afgelopen jaar is gebeurd bij de interpellatie-Troelstra over de werkloosheid. Hoe de regering elke hulp wil weigeren. Ziet hoe bij de behandeling der motie-Schaper over den 10-urendag de heer Talma de hoop op die hervorming den bodem wilde inslaan. Ziet hoe bij de interpellatie in zake het arbeidscontract de woordvoerders der kapitalistische partijen gevoelloos waren voor het feit dat den arbeiders nieuwe banden waren aangelegd.

De belangen van het arbeidende volk zijn bij de kapitalistische partijen niet veilig.

De sociaaldemocratie roept daarom de niet-bezitters van alle landen op tot de vorming van één groote politieke arbeiderspartij, die zich ten doel stelt de staatsmacht voor hare klasse te veroveren en reeds onmiddellijk al haren invloed aan te wenden om de direct noodzakelijke hervormingen aan de bourgeoisie te ontrukken.

Voor de S. D. A. P. staan deze verkiezingen in de eerste en voornaamste plaats in het teeken van algemeen kiesrecht voor mannen en vrouwen.

Nog altijd zijn in ons land nagenoeg $\frac{1}{2}$ miljoen arbeiders van het kiesrecht uitgesloten. Juist daar waar de arbeiders door het kapitalistisch bedrijf bij tienduizenden opeen gehoopt zijn, is het kiesrecht het beperkst. Zijn in sommige plattelandsdistricten o. a. in Enkhuizen, 42 van de 100 mannelijke ingezetenen kiezer, in Amsterdam is dat slechts 26, in Rotterdam daalt het zelfs tot 21. Bij eenzelfde verhouding als in Enkhuizen, zouden in Amsterdam en in Rotterdam alleen, minstens 70.000 kiezers meer moeten komen, en ook in Enkhuizen is het kiesrecht nog niet algemeen.

Recht voor die honderdduizenden rechteloozen, benevens voor de vrouwen die wel meedragen de maatschappelijke lasten, doch van alle zeggenschap zijn uitgesloten, is onze eerste eisch.

Onze tweede eisch is Staatspensionneering.

De barbaarsche misstand dat onze ouden van dagen, vaak na het meest werkzame leven, tot hnu dood toe aan de schromelijkste ellende of aan de grievendste liefdadigheid ten prooi blijven, moet de wereld uit!

Ten derde eischen wij den wettelijken tienurendag, als eerste stap in de goede richting van een normalen werkdag van 8 uur. 70 pCt van de Nederlandsche arbeiders werkt langer dan 10, 30 pCt langer dan 12 uur. Daar is een zee van ellende en afbeuling te dempen! Daar is een begin te veroveren van vrijen tijd voor den arbeider, noodig ook voor den strijd zijner klasse!

Ten vierde vragen wij: Uitbreiding der Ongevalwet over alle arbeiders!

Nog altijd hebben de arbeiders in landbouw, veeteelt, tuinbouw en boschbouw bij ongeval geen enkel recht. Zoo is het ook nog gesteld met de arbeiders in een massa kleinbedrijven en zelfs bij de zeelieden. Ook de dienstboden vallen nog buiten de wet. De uitgeslotenen vormen nog de groote meerderheid van de arbeiders.

Ten slotte willen wij betere woningtoestanden, die de tegenwoordige woningwet ons niet kan bezorgen. Honderdduizenden gezinnen wonen in ons land in volkomen onvoldoende woningen, 300.000 in één-kamer-woningen. Dat is een toestand die de schromelijkste gevolgen heeft voor de gezondheid, 't gezinsleven en de zedelijkheid, en het is de plicht van een Staat die op de hoogte van zijn tijd wil staan, hier krachtig in te grijpen.

Nog andere groote belangen staan op 't spel, verdere beperking van kinderarbeid, afschaffing van nachtarbeid, zijn dringend noodzakelijk; belangen van 't onderwijs, van de vrijheid van ambtenaren en werklieden in openbaren dienst, het werklozenvraagstuk etc. etc. moeten worden behartigd, belangen van de kleinen en geringen, die alleen door een krachtige aktie der arbeidersklasse kunnen worden terecht gebracht.

Voor dit alles roepen wij u op, kiezers, arbeiders, van Nederland!

Vòòr alles, 't zij nogmaals op den voorgrond gesteld, roepen wij u op voor den strijd voor het

algemeen kiesrecht, want zonder dit zal er van ernstige, ingrijpende hervormingen toch niet komen.

Een regeering die dit fundamenteele recht aan de arbeiders onthoudt, biedt ook geen de minste waarborg in welk ander opzicht ook.

Wilt gij dus een einde aan de periode van stilstand op 't gebied van sociale wetgeving;

Wilt gij uit het moeras van de machteloosheid op hervormingsgebied:

Wilt gij niet langer afgescheept worden met niets of met schijn;

Vormt dan uw eigen legerschaar!

Sterkt dan uw eigen partij!

Werkers met hoofd en hand, steunt bij deze aanstaande verkiezingen de aktie der Sociaal-Democratische Arbeiderspartij, sehaart u bij tienduizenden in onze gelederen, opdat wij den kapitalistischen vijand terugdringen en den eischen in 't belang van vrijheid en welvaart der massa, de zege kunnen verschaffen!

Het Partijbestuur der S. D. A. P.:

W H VLIEGEN, Voorzitter.

J G VAN KUIJKHOF, Sec.

W. P. G. HELSDINGEN.

J. H. SCHAPER.

H. SPIEKMAN.

F. M. WIBAUT.

Amsterdam, Mei 1909.

* * *

BIJLAGE II.

Herstemmingen 1909.

Manifest aan alle Nederlandsche arbeiders en aan de Socialistische Kiezers.

Medeburgers!

Het eerste deel van den strijd is afgelopen.

Het resultaat is, dat de schending der verkiezingsbeloften van 1905 door de vrijzinnige partijen zich aan hen heeft gewroken door een teruggang van hun stemmental met 17.500, evenveel als de sociaal-democratie heeft gewonnen, terwijl de verbonden kerkelijke partijen 6000 stemmen meer hebben behaald dan in 1905. Terwijl de socialisten in 1905 11.4 procent der uitgebrachte stemmen op zich verenigden, is hun aandeel daarin gestegen tot 14.3 procent. De vrijzinnigen daalden daarentegen van 36.9 op 33.5 procent, terwijl de stijging voor de kerkelijken liep van 51.7 op 52.2 procent.

Wij vestigen met vreugde uw aandacht op bovenstaande cijfers, omdat zij aantoonen, hoe onder het verval in de burgerlijke politiek de jonge sociaal-democratie, de politiek van het proletariaat, onophoudelijk verder voorwaarts dringt. Met name constateeren wij den groei onzer Partij in de groote steden, die den achteruitgang van ons stemmencijfer in eenige plattelandsdistricten verre overtreft.

Ondanks de „politieke fortuintjes”, die ditmaal de bourgeoisie ten goede kwamen tegen onze Partij — ondanks de werkloosheid, die velen onzer kiezers hun brood en daarmee hun stembiljet ontnam — ondanks het feit, dat wij in dezen tijd niet slechts alle burgerpartijen, doch ook een hardnekkige oppositie van gewzen partijgenooten tegen ons hadden — ondanks dit alles ging ook ditmaal het proces van

gestadigen groei onzer Partij ongestoord zijn gang, zoodat wij versterkt den strijd bij de herstemmingen kunnen ingaan.

Tot alle Nederlandsche arbeiders richten wij den ernstigen oproep, bij die herstemmingen overal en zonder uitzondering den sociaal-democraat te steunen. Uwe plaats, arbeiders, is niet aan den kapitalistischen kant, aan de zijde uwer uitbuiters, doch aan dien uwer mede-arbeiders.

De uitslag der verkiezingen is verder, dat de verbonden kerkelijke partijen reeds thans zeker zijn van eene meerderheid in de Kamer, groot genoeg, om hunne regeering in staat te stellen, alles wat de rechterzijde wil door te drijven.

Daar in die rechterzijde het conservatieve element zeer sterk is, zal ook de Regeering onophoudelijk moeten worden voortgestuwd tot democratische en sociale hervormingen. De aanwezigheid eener zoo sterk mogelijke sociaal-democratische fractie in de Kamer is daarom voor de arbeidersklasse van groot belang; voor de christelijkheid der christelijke arbeiders kan zij, gesteld het onmogelijke geval dat zij zulks zou willen, door de overmacht der rechtsche partijen, geen kwaad, voor hunne maatschappelijke belangen kan zij slechts goeds doen. Christelijke arbeiders, die bij een keuze tuschen den liberalen en den soc.-dem. candidaat den eerste steunen om den laatste te weren, verzaken hun plicht jegens hunne klasse en maken zich tot werktuig van het behoud. Daar onze mannen in de Kamer steeds de belangen aller arbeiders tegen christelijke zoowel als liberale conservatieven verdedigen, hebben wij het recht, voor deze herstemmingen op hun steun te rekenen.

De kiezers, die bij de eerste stemming onze zijde kozen, hebben het recht, ons advies te vernemen omtrent de vraag, wat hun thans te doen staat.

In overeenstemming met het besluit van ons jongste Partijcongres berust dit advies op de gedachte, dat wij ook bij de herstemmingen onzen politieken invloed moeten gebruiken, om de economische en politieke verheffing der arbeidersklasse te bevorderen.

Alle candidaten, die voorstanders zijn van algemeen kiesrecht, hebben daarom onzen steun, mits aan het algemeen kiesrecht geene voorwaarden zijn verbonden, die de positie der arbeidersklasse zoodanig verzwakken en de werking van het algemeen kiesrecht zoodanig vervalschen, dat wij daardoor niet vóór, maar achteruitgaan. Dit geldt van de eischen, door de vrij-liberalen aan het algemeen kiesrecht vastgeknoopt, met name van de versterking van de positie der Eerste Kamer door aan deze het recht van amendement toe te kennen. Het zou ook gelden voor hen, die nevens het algemeen mannenkiesrecht niet het algemeen vrouwenkiesrecht, doch een kiesrecht alleen voor de bezittende vrouw zouden willen invoeren.

Volgens dit beginsel komen dus slechts de candidaten der Liberale Unie en die van den Vrijz.-Dem. Bond in aanmerking, om door de socialistische kiezers te worden gesteund.

Hiertoe wekken wij u dan ook op. Wij weten, dat in menig district juist tegen hen het hardst is gestreden, met name, waar het aftredend lid een vrijzinnig candidaat was. Het

valt menigeeen vaak moeilijk, na zulk een strijd voor den tegenstander naar de stembus te loopen. Maar ons past rustig zakelijk overleg ter bepaling onzer houding. Daarom is het goed, dat wij reeds vóór den strijd ons standpunt in dezen hebben bepaald, hetwelk is: bij de keuze tusschen twee tegenstanders het minste kwaad te kiezen, alleen onze aandacht te richten op het belang der arbeidersklasse, in elk geval den voorstander van algemeen kiesrecht te steunen.

Daar nu de Liberale Unie en de Vrijz.-Dem. Bond evenmin als wij willen weten van versterking van de macht der Eerste Kamer, terwijl hunne inzichten omtrent het vrouwenkiesrecht, hoewel van de onze verschillend, niet een zoodanig karakter dragen, dat wij hen daarom met den conservatief zouden moeten gelijkstellen, is ons advies aan onze afdelingen en aan de socialistische kiezers, hen te steunen.

Te steunen, niet half, maar heel, met alle macht!

Waar vrij-liberalen in herstemming komen met den kerkelijken candidaat, dienen onzes inziens de socialistische kiezers zich van stemming te onthouden en wij wekken onze afdelingen op, hen daartoe aan te sporen.

Liep de strijd bij de stembus voor ons tegen het clericalisme, wij zouden hen moeten steunen; maar hij loopt tegen het kapitalisme. Bij de herstemmingen moet voor ons de economische en politieke verheffing der arbeidersklasse den doorslag geven. Welnu, wij kennen geen beslist dragers van het kapitalistisch belang, geen verwoeder tegenstanders van democratie en sociale wetgeving dan de vrij-liberalen. Bij groote economische conflicten in de groote havensteden en de Twentsche districten vindt men hen steeds tegenover de strijdende arbeiders, tegen welke zij hunne macht op de meest roekelooze wijze misbruiken. Zij zijn het, die in den Werkgeversbond en het door dezen gesubsidieerde orgaan vanaf de aanneming der Ongevallenwet een voortdurenden strijd tegen de sociale wetgeving voeren en hunne kandidaten werden openlijk aanbevolen aan makelaars en huisjesmelkers als tegenstanders der Woningwet. Zij zijn het, die de beweging tot grondwetsherziening willen dienstbaar maken aan de vervalsching van ons gansche parlementaire stelsel, door de betekenis der Tweede Kamer ten gunste der Eerste te verzwakken. Zij vormen in één woord de voorhoede der reactie in politiek en sociaal opzicht in ons land.

Wij meenen, dat geen socialistisch kiezer de verantwoordelijkheid kan dragen, voor deze lieden naar de stembus te gaan en daardoor hunne keuze door een eigen direct optreden te bevorderen.

Het is ons niet onbekend, dat indien ons advies algemeen wordt opgevolgd, in enkele districten een kerkelijke zal worden verkozen, dien wij evenmin wenschen als den vrij-liberaal; maar deze wordt dan niet door socialistien, doch door onze tegenstanders verkozen. Voor die keuze dragen wij dan geene verantwoordelijkheid; terwijl dat niet het geval is, als door onze kiezers de vrij-liberaal in de Kamer wordt gebracht.

De christelijke arbeiders mogen hieruit zien, dat het ons ernst is met de verwerping der

kerkelijke antithese en ons voorbeeld volgen, om bij de keuze tusschen twee politieke tegenstanders alleen het maatschappelijk belang der arbeiders te laten wegen.

Arbeiders, socialistische kiezers, doet allen uw plicht, opdat ook deze herstemmingen dienstbaar mogen worden aan de economische en politieke verheffing der arbeidersklasse.

HET PARTIJBESTUUR DER S. D. A. P.

* * *

BIJLAGE III.

Aan de Nederlandsche arbeidersklasse!

Medeburgers!

Was het aan onze actie voor het Algemeen Kiesrecht gelukt, vóór de jongste Kamerverkiezingen, het kiesrechtvraagstuk zoover te brengen dat schier alle politieke partijen verplicht waren op hun program een of andere formule, op dat vraagstuk betrekking hebbende, op te nemen, zoo is toch de uitkomst van den verkiezingsstrijd geweest, dat de tegenstanders van het Algemeen Kiesrecht de meerderheid behielden en aan de oplossing van dat vraagstuk in de alléén juiste richting, door de tegenwoordige regeering niet zal worden gewerkt.

Het tegenwoordige kiezerscorps heeft daarmede uitgesproken, dat het in zijn meerderheid niet wil meewerken om de politieke rechteloosheid van een half millioen Nederlandsche arbeiders en van alle vrouwen, ten spoedigste te doen ophouden.

De regeerende klasse, gedwongen het vraagstuk onder de oogen te zien, wil dat blijkbaar doen door de hekjes en stekjes, die zij geplaatst heeft om een groot deel van het proletariaat van zijn politieke reeften verstoken te houden, wat te verplaatsen, waardoor nieuw onrecht het huidige zal vervangen, doch geen einde gemaakt wordt aan de onmondigheid van de massa, wier mondigverklaring wij eischen.

De partijen, die thans in Nederland de regeermacht bezitten, waren van oudsher de felste tegenstanders van democratische hervormingen en er is geen reden om te denken dat dit veranderd zou zijn.

Maar dan wil dat ook zeggen, dat thans meer dan ooit den strijd voor het Algemeen Kiesrecht voor mannen en vrouwen geboden is. Het is niet voor 't eerst dat een dringend noodzakelijke hervorming schijnbaar terrein verloor, doch dan door den krachtiger strijd, die er vóór werd aangebonden, spoediger slaagde, dan de omstandigheden lieten hoopen. Zóó kan, zoo moet het nu ook met het Algemeen kiesrecht gaan.

De verkiezingsstrijd, die achter ons ligt, heeft bewezen, dat de beweging voor de economische en politieke bevrijding van het proletariaat veld wint wel is waar, doch aan den anderen kant lang niet zóó tot uitdrukking komt als de talrijkheid en de maatschappelijke beteekenis van het proletariaat eischt. De oorzaak daarvan ligt in ons kiesrecht. Het gebrek aan kiesrecht voor allen maakt, dat de belangen voor honderdduizenden geen politiek middel hebben om zich met voldoende kracht op den voorgond te dringen.

En daarom dient de reeds oude strijd voor het Algemeen Kiesrecht met nieuwe kracht te worden hervat.

Voor dit jaar was het voor het Partijbestuur der S. D. A. P. te laat om nieuwe plannen te beramen, die vóór de opening der nieuwe Kamer nit te

voeren waren. Daarom besloot het tot het weer houden van een kiesrechtdemonstratie op den ouden voet en roept het alle arbeidersorganisaties op zich gereed te maken voor de deelneming aan de groote kiesrechtdemonstratie die gehouden zal worden op Zondag 19 September 1909 te 's Gravenhage.

De demonstratie zal bestaan uit een meeting in de open lucht en uit een optocht met muziek en banieren.

Als sprekers zijn uitgenoodigd: Duijs, Henri Polak, Troelstra, Mevr. Roland Holst, Spiekman, Oudegeest en Van Kol.

Verdere organisatorische maatregelen zullen nader bekend worden gemaakt.

Het Partijbestuur vertrouwt, dat het besef van de noodzakelijkheid eener nog veel krachtiger actie, bewerken zal, dat geen enkele arbeidersvereniging, die zich bewust is voor de politieke ontvoogding der arbeidersklasse te strijden, verzuimen zal een delegatie en zooveel mogelijk van hare leden aan deze demonstratie te doen deelnemen, dat goedkoopere treinen en booten zullen worden georganiseerd, dat al het mogelijke gedaan zal worden om deze demonstratie een massale beweging van de strijdende arbeidersklasse te doen zijn. Laat geen enkele afdeling onzer partij en geen enkele afdeling van een bij het N. V. V. aangesloten vakvereniging

verre blijven. En laten ook alle anderen voor dit recht mede demonstreeren.

Het plan der bezittende klasse is ons een tijd van konservatisme, van „gematigheid” op elk gebied te gemoet te laten gaan, daartegenover moet staan de sterke, de onweerstaanbaar sterke drang van de georganiseerde arbeidersklasse om haar voort te stuwen, ondanks alle onwil. Wij moeten er in slagen ook de onwilligste regeerders aan het verstand te brengen dat geen regeering meer mogelijk is, die geen rekening houdt met onze eischen,

En de hoogste en grootste, de eerste en voorname van al die eischen is: Een einde aan de politieke rechteloosheid!

Op dus naar Den Haag, bij duizenden en tienduizenden!

Op voor het Alhemeen Kiesrecht!

Het Partijbestuur der S. D. A. P.:

W. H. VLEGGEN, Voorz.

F. VAN DER GOES.

J. H. SCHAPER.

H. SPIEKMAN.

P. J. TROELSTRA.

F. M. WIBAUT.

J. G. VAN KUIJKHOF, Secr.

Amsterdam, 27 Juli 1909.

Financieel Verslag der S. D. A. P. over 1909.

A. STAAT VAN ONTVANGSTEN EN UITGAVEN.

ONTVANGSTEN.	
a.	Aan kassaldo 31 Dec. '08 f 205.93
b.	„ contributies der afdelingen „ 4827 53
c.	„ „ verspreide leden „ 278.46½
d.	„ Partijfonds „ 3715.80
e.	„ diverse bijdragen „ 234.79½
f.	„ verkoop diplomaboekjes en zegels „ 377.57
g.	„ manifesten Staten-verkiezing (1907) „ 10.—
h.	„ manifesten crisis (1908) „ 14.—
i.	„ verkiezingsfonds „ 6945.05½
j.	„ oude schuld Brochurenhandel „ 45.16
k.	„ bijdrage voor den Brochurenhandel „ 60.—
l.	„ fonds propagandist-Zeeland „ 375.—
m.	„ „ „ Gelderland „ 136.44
n.	„ restitutie kosten buitengewoon congres „ 296.05
o.	„ restitutie kosten Paaschcongres (1909) „ 324.02
p.	„ restitutie kosten Paaschcongres (1908) „ 25.75
q.	„ betooging 28 Mei 1908 „ 385.85
r.	„ terug diverse voorschotten „ 102.70
s.	„ rente deposito's en leening Brochurenhandel „ 172.15
t.	„ bijdragen kiesrechtactie „ 132.68
u.	„ extra contributie voor „Het Volk” „ 1976.66
v.	„ teruggenomen deposito's „ 3650.—
Totaal f 24291.60½	

UITGAVEN.	
a.	Per salarissen f 3573.37
b.	„ propaganda „ 962.67
c.	„ archief „ 96.84
d.	„ gewone vergaderingen P. B. „ 335 75
e.	„ buitengewone verg. P. B. „ 311.35
f.	„ huur kantoor „ 280.—
g.	„ verlichting, verwarming en schoonhouden van kantoor „ 200.—
h.	„ inrichting kantoor (nieuwe gedeelte) meubilair, betimmering, enz. „ 309.53
i.	„ onderhoud kantoor „ 68.55½
j.	„ contributies en subsidies „ 522 50
k.	„ verkiezingsfonds „ 10093.20
l.	„ afbetaling schuld M. en B. „ 750.—
m.	„ buitengewoon congres „ 696.46½
n.	„ Paaschcongres „ 1059.05
o.	„ betooging 28 Mei 1908 „ 407.91
p.	„ drukwerk „ 834.24
q.	„ kiesrechtactie „ 383.55½
r.	„ voorschotten „ 265.54
s.	„ telefoon „ 90.10
t.	„ kantoorbehoeften, kruiersloon, belasting, assurance „ 138.92
u.	„ porto's, verzending drukwerken, telegrammen „ 391.72½
v.	„ steun aan diversen „ 65.35
w.	„ afgedragen Adm. „Het Volk” extra contributie „ 1850.—
x.	„ commissie soc. verzekering „ 100.—
y.	„ bijgepast steun ontslagenen te B. „ 130.29
z.	„ actie 10-urendag „ 56.77
a. a.	„ bijdrage K. afgedragen aan den Brochurenhandel „ 60.—
b. b.	„ kassaldo op 31 Dec. 1909 „ 257.92½
Totaal f 24291 60½	

B. FINANTIEELE TOESTAND OP 1 JANUARI 1910.

I. In kas	f 257.92½	
II. Nog te vorderen :		
a. Aan contributie der afdeelingen	f 258.98	
b. Aan contributie verspreide leden	" 167.32½	
c. Aan geleverde dipl. boekjes en zegels	" 136.63	
d. Aan extra-contrib. „Het Volk”	" 461.75	
e. Aan verpl. bijdragen:		
1. Buiteng. congres. f 48.93½		
2. Paasch. congres 1907 . . . f 2.27½		
3. id. 1908. „ 1.62½		
4. id. 1909 „ 70.80		
	f 123.63½	
f. Aan manifesten Statenverkiezing 1907	" 11.25	
g. Aan manifesten crisis 1908	" 3.50	
h. Aan debiteuren Brochurenhandel (oude schuld)	" 48.20½	
i. Aan 2 maandel. rente leening Broch.-hand. „	" 17.—	
j. Aan vooruitbetaald telefoongeld	" 30.—	
k. Aan bijdragen Partijfonds.	" 157.07½	
l. Aan rente deposito's „	" 52.81	
m. Aan voorschotten	" 345.34	
n. Aan Verkiezingfonds „	" 102.00½	
	f 1915.50½	
III. Inventaris :		
a. Aan meubilair	" 300.—	
b. Aan voorraad diplomaboekjes en zegels „	" 84.17	
	f 384.17	
VI. Overige bezittingen :		
a. Aan 51 obligaties à f 50.— leening Brochurenh., taxatie	f 2050.—	
b. Aan deposito's	" 550.—	
c. Aan 10 oblig. „Het Volk”, taxatie	" 500.—	
	f 3100.—	
	<u>Totaal f 5657.60</u>	

De Commissie van Contrôle :

P. BINK.
G. MEEREBOER.
J. VAN EIZENGA.

I. Nog te betalen :		
a. Aan Masereeuw en Bouten	f 1000.—	
b. Achterstallige contributie I. S. B.	" 63.60	
c. Drukk. Vooruitgang „	" 523.27½	
d. Brochurenhandel	" 12.75	
e. „Het Volk”	" 29.40	
f. Af te dragen extra-contributie „Volk”	" 588.41	
	f 2217.43½	
II. Vooruitbetaalde		
1. contributie der afdeelingen	f 33.75	
2. contrib. verspr. leden „	" 4.—	
3. diploma-boekjes en zegels	" 0.60	
4. extra-contrib. „Volk” „	" 4.49	
	f 42.84	
III. Fonds-Kiesrechtactie.	" 926.40	
IV. Afschrijving oninbare vorderingen Broch. H. (oude schuld)	" 30.—	
V. Fondsengebouw.	" 97.50	
VI. Saldo	" 2343.42½	
	<u>Totaal f 5657.60</u>	

De partijsecretaris-penningmeester,

VAN KUIJKHOF.

Amsterdam, 2 Maart 1910.

C. Verantwoording van in het jaar 1909 ontvangen bijdragen voor diverse doeleinden.

a. Agitatie-Arbeidscontract.

Ontvangen in 1909	f 47.30
Afgedragen in 1909	" 47.30
In kas	nihil.

b. Steun-Metaalbewerker.

Ontvangen in 1909	f 4.16½
Afgedragen in 1909	" 4.16½
In kas	nihil.

c. Steun-stakers-Maastricht.

Ontvangen in 1909	f 22.92
Afgedragen in 1909	" 22.92
In kas	nihil.

d. Steun-Zweden.

Ontvangen in 1909	f 526.76
Afgedragen in 1909	- 526.76
In kas	nihil.

e. Steun-Spanje.

Ontvangen in 1909	f 207.22½
Afgedragen in 1909	- 207.22½
In kas	nihil.

* * *

Toelichting bij het Financieel Verslag.

A. STAAT VAN ONTVANGSTEN EN UITGAVEN.

I. Ontvangsten:

b. en c. Aan contributies van afdelingen en verspreide leden werd over 1909 een bedrag ontvangen van f 5105.99½, over 1908 een bedrag van f 4776.44½, alzoo een stijging van f 329.55 of van bijna 7 pCt.

Hieronder volgt weder een staatje van de ontvangsten contributies in de jaren:

1900 . . . f 802.21½	1905 . . . f 3626.37
1901 . . . - 1199	1906 . . . - 3838.87½
1902 . . . - 1533.43	1907 . . . - 4338.63
1903 . . . - 2342.42½	1908 . . . - 4776.44½
1904 . . . - 3062.69½	1909 . . . - 5105.99½

Het aantal leden, waarvoor door de afdelingen contributie moest betaald worden bedroeg:

31 Dec. '08	8770
31 Maart '09	8463
30 Juni '09	9178
30 Sept. '09	9533

Totaal 35944 leden, tegen 13 cent ieder geeft f 4672.72. Er werd gestort f 4827.53, alzoo een verschil van f 150. Dit verschil is hieruit te verklaren: in 1909 moest nog aan contributie over 1908 ontvangen worden een bedrag van ruim f 400; in 1910 moet nog ontvangen worden een bedrag van ruim f 250, dat is f 150 minder.

d. De bijdragen van het partijfonds zijn dit jaar weder gedaald van f 4076.18½ op f 3715.80.

Ik doe hier een dringend beroep op de medewerking van alle afdelingen, om zorg te dragen dat dit jaar het bedrag niet nog meer daalt, doch stijgt. Er zijn tal van afdelingen waar niets of zoo goed als niets gedaan wordt aan het partijfonds.

Aan allen, die in het afgelopen jaar hun tijd en werkracht gegeven hebben in het belang van het partijfonds, zij hier dank gebracht.

e. De diverse bijdragen bestaan uit bijdragen, die bestemd zijn voor de partijkas en niet behooren tot de contributie of een of ander fonds. Zoo bevat dit bedrag ook f 180.93½ als winstaandeel in de coöperatie „De Dageraad“ over het boekjaar 1907-'08.

Zoals reeds werd meegedeeld keert „De Dageraad“ over het boekjaar 1908-'09 uit aan de partijkas een bedrag van f 319.70.

Wij hopen, dat dit goede voorbeeld van deze coöperatie, waarvoor wij haar dank zeggen, door meerdere coöperaties gevolgd zal worden. Niet alleen plaatselijk de arbeidersbeweging steunen, doch daarnaast ook de algemeene kassen van de politieke en de vakbeweging niet vergeten!

i. In dit bedrag van f 6945.05½ is ook opgenomen een bedrag van f 1200 afkomstig uit het Indisch Verkiezingsfonds; in totaal is dus in 1908 en 1909

uit dit fonds ontvangen een bedrag van f 3000 + f 1200 = f 4200.

Onzen Indischen vrienden hartelijk dank!

De rekening met het Verkiezingsfonds staat nu als volgt:

Op de Balans van het vorige jaar stond:

Verkiezingsfonds	f 3046.14
Ontvangen in 1909	- 6945 05½
f	9991.19½
Uitgegeven in 1909	- 10093.20

Te kort f 102.00½

Dit bedrag is op de Balans gebracht als nog te betalen door het Verkiezingsfonds aan de partijkas.

k. Dit bedrag van f 60.— was door particulieren bijeengebracht ten behoeve van de uitgaven van een rapport van de Studieclub door den Brochurenhandel.

l. Deze bijdrage is na half Augustus gestaakt, zoodat ontvangen werd $7\frac{1}{2} \times \frac{1}{12}$ van f 600 = f 375.—

q. Op de Balans van het vorige jaar stond als nog te ontvangen van het Vakverbond als aandeel in de kosten een bedrag van f 385.85, waartegenover stond nog te betalen door de partij aan den drukker f 407.91. Beide posten komen nu voor in den Staat van Ontvangsten en Uitgaven.

r. Zie toelichting bij: Finantieele toestand op 1 Januari 1910'.

z. Het aantal leden waarvoor extra contributie betaald moest worden bedroeg op 30 Juni 1918 en 18711×13 cent = f 2432.43.—

Er werd gestort f 1976 66.—; er stond op 31 Dec. '09 nog te ontvangen f 461.75, is totaal f 2438.41. Het verschil van f 5.98 is ontstaan door opheffing van afdelingen, die haar contributie reeds gestort hadden.

v. Op de Balans van het vorige jaar kwam als bezit voor een bedrag van f 4200 aan deposito's.

Tijdens de verkiezingsactie werd opgenomen f 3650; op de Balans van dit jaar komt nu voor als bezit aan deposito's een bedrag van f 550.—

II. Uitgaven.

a. Deze post omvat salaris van den secretarispenningmeester, subsidie aan Twenthe voor gedeeltelijk salaris van Leeuwenburg, salaris van Hermans, subsidie aan Sannes gedurende 7½ maand en Mendels 1½ maand, salaris bediende, vacantielgeld en loon voor extra-werk.

Nadere specificatie zal op het congres, indien verlangd, verstrekt worden.

b. Deze post bevat, behalve de subsidie, die aan een aantal afdelingen zijn verstrekt ten behoeve der propaganda tot een bedrag van f 271.67, het laatste gedeelte van de subsidie aan de Zaanstreek f 50; aan de „Eendracht“ f 50 laatste gedeelte van het jaar 1908-'09 en f 50 voor het jaar 1909-'10; verder aan de „Volksstrijd“ f 150; Tilburg f 75; Leiden f 57.50; Helder f 58.50 en verder eenige subsidies aan bepaalde districten.

j. Deze post bestaat uit:

Contributie I. S. Bureau	f 200.—
Aflossing schuld I. S. Bureau	- 150.—
Studieclub	- 100.—
N. C. voor Vervr. Winkelsluiting	- 20.—
N. C. voor Afschaffing Nachtarbeid	- 10.—
Centraal Bureau voor S. Adv.	- 20.—
Tentoonstelling Huisindustrie	- 22.50

Totaal f 522.50

g. De uitgaven voor Kiesrechtactie bestaan voor het grootste gedeelte aan onkosten-drukwerk. Het

manifest n.l. was reeds in eenige honderdduizenden exemplaren verspreid; ook de aanplakbiljetten waren reeds verzonden.

Op 31 Dec. 1908 stond nog te ontvangen f 86.72; hiervan was op 31 December 1909 ontvangen f 70.67; het overige, zijnde f 62.01 is ontvangen aan vrijwillige bijdragen en bevat enkele bijdragen van organisaties, die reeds de verplichte bijdrage voor de betooging van 1909 hadden gestort, voordat bekend werd, dat deze niet gehouden kon worden.

De rekening van het fonds-kiesrechtactie is als volgt:

Op de Balans van het vorige jaar stond: f 1177.27½
 Ontvangen in 1909 - 132.68

f 1309 95½

Uitgegeven in 1909 - 383 55½

r. Op de Balans van dit jaar . . . f 926.40

q. Zie Balans.

ÿ. Op 31 Dec. '09 was uitgekeerd een bedrag van f 400.— Aan diverse bijdragen, waaronder f 100.— van de vakvereniging was ontvangen f 269 71; zoodat uit de kas moest worden bijgepast f 130.29.

z. Dit bedrag is de helft van de kosten van een manifest dat voornamelijk in het Zuiden is verspreid.

a. a. Zie k Staat van Inkomsten.

B FINANTIEELE TOESTAND OP 1 JAN. 1910.

Zooals uit het saldo blijkt is dit met f 900.— vermeerderd. Wat voornamelijk komt doordat f 900.— afgelost is aan oude schuld en de debetzijde daarmee derhalve verlicht is geworden.

Waar de post deposito's verminderde van f 4200.— tot f 550, staat echter de omstandigheid, dat aan de debetzijde de post verkiezingsfonds ad f 3646.14 is opgeheven.

Zal het echter mogelijk zijn, dat we in 1913 wederom zoo goed er door heen zullen komen,

dan is het noodig, dat reeds nu voortdurend bijdragen in het verkiezingsfonds gestort worden.

Alle bijdragen, die voor het Verkiezingsfonds worden toegezonden, worden afzonderlijk gehouden en nitsluitend gebruikt voor de verkiezingen.

De schuld aan de firma Masereeuw en Bonten daalde weder met f 500.—; de post oude schuld (f 250.—) is verdwenen en de schuld aan het Int. Soc. Bur. verminderde met f 150.—; in het geheel dus een vermindering van schuld van f 900.—

II. Nog te vorderen.

a. Tegenover een ontvangen bedrag aan contributies der afdelingen van f 4827.53 staat nog te ontvangen een bedrag van f 258.98 of 5.1 pCt. tegenover 9.2 pCt. over het jaar 1908. Dit is derhalve een zeer gunstige verbetering.

d. Hiermee staat het niet zoo goed; tegenover f 1976.66 wat ontvangen is, staat nog te ontvangen een bedrag van f 461.75; dit is 23.3 pCt.

m. Deze post omvat f 75 en f 27 aan voorschotten aan twee afdelingen; verder f 108 99 voorschot aan de stichting-Tak en f 134.35 aan een voorschot voor een steunfonds.

Nog te betalen.

a. De oude schuld drukwerk-Brochurenhandel is nu gedaald tot f 1000.—; in 1910 zal weder f 500 worden afbetaald.

b. Het restant achterstallige contributie aan het I. S. B. zal ook dit jaar worden afgedaan.

c. Deze post is f 469.— hooger dan het vorige jaar. Wat in aanmerking genomen, dat wij 2 congressen, herhaalde stemmingen en de alg. verkiezingen hebben gehad, niet zoo bijzonder ernstig is.

III. Fonds-Kiesrechtactie. Hoe dit bedrag ontstaan is, is reeds megedeeld in de toelichting bij den Staat van Ontvangsten en Uitgaven.

De partij-secretaris-penningmeester

VAN KUIJKHOF.

25 Februari 1910.

Verslag van de werkzaamheden der S. D. Kamerfractie over het jaar 1909.

(Vereenvoudigde spelling.)

ALGEMENE POLITIEK.

Bij de algemene beschouwingen over de Staatsbegroting (18 Nov.) mocht Troelstra zich verheugen over de groei der sociaal-demokratie. Deze groei verplicht de Kamerfractie op dezelfde wijze, maar met nog groter inspanning, haar arbeid voort te zetten.

Spreker overziet de politieke toestand. Eerst wijst hij op de neerlaag der Vrije en der Unie-Liberalen en der Vrijzinnig-Demokraten: het liberalisme heeft geen kracht meer, zoals ook bleek uit zijn houding tegenover het bijzonder onderwijs. Wil het niet alle betekenissen verliezen, dan zal het een hervormingspartij moeten worden op de grondslag van het algemeen kiesrecht. Niet, dat spreker iets gevoelt voor een democratisches bloc; dat zou zowel voor ons als voor de liberalen noodlottig zijn.

In de rechterzijde geeft het konservatisme de doorslag, vooral in de Lohman-groep. De Regering zal een commissie benoemen voor de Grondwetsherziening, om van het kiesrecht voorlopig af te zijn en zo die groep niet af te stoten.

De Staatspensionering is bij de verkiezingen afgewezen, ook door kristelijke arbeiders, die zich hebben uitgesproken voor verplichte verzekering. Toch zullen wij ook bij de behandeling der artikelen van het te verwachten ontwerp trachten van ons beginsel van Staatspensionering zoveel mogelijk terecht te brengen. Voor dit beginsel in zijn geheel blijft trouwens de propaganda levendig.

Over de kristelijke rechtsbeginselen is de M. v. A. allesbehalve duidelijk. Wij van onze kant zullen onvermoeid doorgaan met aan te tonen, dat de antithese niet waar is; dat zij alleen geschikt is, om de arbeiders tegen elkaar verdeeld te houden. Niet de antithese geeft de doorslag, doch economische, financiële en politieke beweegredenen; dat is aan rechts zowel het geval als aan links. Wel brengt de antithese-politiek het grote gevaar van farizeïsme met zich mede: de tegenspraak tussen woord en daad. De Kuyperzaak is hiervan de merkwaardige bevestiging. En als zodanig zal spreker de lintjeszaak behandelen, als het bankroet van het stelsel, in Kuypers optreden belichaamd.

Minister Heemskerk weigert inlichtingen; dit is een zeer ernstig feit; de Kamer mag zich zulk een behandeling niet laten welgevalven. In ieder geval zal spreker de zaak vrij uit behandelen. Hij schetst nu het driemanschap Lehmann-Westmeyer-Kuyper en toont aan, dat Dr. Kuypers verweer op menig punt onjuist was. Of een parlementaire enquête komen moet, is later uit te maken; nu is de politieke kant van de zaak aan de orde.

Spreker leest voor, wat „Ons Program” van Dr. Kuyper schrijft over ridderorden en zegt:

ziedaar de antithese in theorie en in praktijk.

Ten slotte spreekt hij niet tot de Kamerleden alleen, maar vooral tot de arbeidersklasse, die in haar streven naar hoger plaats in de maatschappij door dit farizeïsme wordt gehinderd. Verbetering in het lot dier klasse is het doel der sociaal-demokratie; het eerste middel daartoe is het algemeen kiesrecht voor mannen en vrouwen. Met meer kracht dan ooit zullen wij daarvoor strijden, in de Kamer door de voorstellen, die van ons zijn uitgegaan en waarbij in 't afgelopen jaar de Memorie van Antwoord gevoegd is, en buiten de Kamer.

De arbeidende klasse heeft haar historische taak te vervullen, zo vulde Troelstra in zijn tweede termijn, de aanvullers beantwoordend, zijn eerste redevoering aan; zij brengt een nieuw maatschappelijk stelsel. En alles, wat haar vooruitbrengt, wordt door ons gesteund; alles wat haar schaadt, door ons verworpen. Daarom hebben wij meegedaan aan de verwerping der liberale oorlogsbegroting, waarbij met bezuiniging werd gespot; daarom hebben wij de strijd gevoerd voor de Staatspensionering en wij zijn het geweest, die de Liberale Unie naar 't Staatspensioen deden zwenken.

Het socialisme predikt haat, zei de heer Lohman, leidt tot vorstenmoord. Nu is er van alle systemen in het histories materialisme het minst plaats voor haat en is de sociaal-demokratie de enige partij, die zich nooit aan vorstenmoord schuldig maakte. En terwijl de heer Lohman de moorden in Atjeh verdedigde, zijn de sociaal-demokraten daar fel tegen opgekomen!

Zo voert de sociaal-demokratie de arbeidende klasse stoffelijk en zedelijk omhoog.

Ten aanzien van de lintjeszaak, zei Troelstra, hebben wij niets anders gekregen dan Dr. Kuypers erewoord. Maar zijn eigen verklaring was niet vrij van onwaarheden; de beschuldigingen zijn niet weerlegd; het geven van geld voor electorale doeleinden is niet opgehelderd.

De Kamer kan een enquête gelasten, doch de heren van rechts moeten dit niet afwachten. Dr. Kuyper zelf heeft het in de macht, die enquête overbodig te maken.

Het is bekend, dat de enquête niet overbodig werd; dat Dr. Kuyper er aan trachtte te ontkomen door de benoeming van een ereraad, zodat toen de fractie moest overgaan tot het indienen van haar enquête-voorstel. (21 Dec.)

Ferrer.

De fractie achtte het tot plicht, haar gevoel van verontwaardiging over de moord op Ferrer, dat gedeeld werd door de arbeidende klasse en vele anderen, te uiten. Zij wenste dit te laten doen door de Kamer in de meest sobere vorm: een adres van rouwbeklag aan de kinderen van het slachtoffer. Doch door

de tegenwerking van de klerikalen, aangevoerd door de heer Lohman, kon Troelstra nauwelijks ter toelichting het woord krijgen. En na zijn kort woord ter inleiding verklaarde de heer Borgesius zich met de voorzitter der Kamer eens, dat dit voorstel niet in behandeling zou komen. Met 70 tegen 8 stemmen (de s.-d. plus Thomson) werd aldus besloten. (21 Oktober.)

Het Arbeidskontraakt.

In de eerste zitting van 1909 kondigde Troelstra zijn interpellatie over de invoering en de werking van 't Arbeidskontraakt aan. Deze kwam op 6 Mei aan de orde. De interpellant had stof te over, om nu reeds aan te tonen, dat wijziging der wet dringend nodig was; gelijk hij bewees uit een aantal berucht geworden dwangkontrakten, bleek de wet te zijn in het belang der patroons. Spreker toonde dit aan uit de artikelen omtrent de reglementen, het loon, de winkelnering, de boete, de uitschakeling van artt. 1638 c en d, het stukloon, het staangeld, het ontslag; artikelen, die de stem der fraksie tegen de wet volkomen rechtvaardigen. Hij dringt aan op scherper strafbepalingen en op meer dwingend recht, en als de minister eerst meer ervaring met de nieuwe wet wenst, op onmiddellike wijziging van de bepalingen nopens het reglement, de winkelnering en het onderkruiperswerk.

Helsdingen toonde aan, dat het misbruik van het staangeld veel algemener is dan de Regering beweerde en hield een pleidooi tegen 't boetstelsel.

Tegen de valse voorstelling van de heer Thomson, dat de s.-d. zouden gestemd hebben vóór het staangeld in de wet, stelden Hugenholtz en Schaper de juiste toedracht der feiten en vroeg Troelstra hem, waarom hij niet opkwam tegen zijn eigen partijgenoten, die het verbod van staangeld hebben afgestemd. Tevens toonde hij uit de redevoeringen der tegenstanders aan, dat de wet geen verbetering voor de arbeidende klasse had gebracht, maar dat de grieven tegen de patroonsklasse zijn vermeerderd. Na de toezegging van de minister, dat herziening zal komen, achtte de interpellant, al was hij niet bevredigd, geen reden aanwezig, een motie voor te stellen.

Bij de begroting van Justitie kwam Schaper terug op de werking der wet, aan de hand van het vlugschrift van de Amsterdamse Bestuurdersbond.

De Tienurendag.

Bij de behandeling van zijn tien-urenmotie, reeds in 1906 ingediend, begon Schaper met een aanklacht tegen onze slechte arbeidswetgeving. Hij vraagt verbod van kinderarbeid tot het 14e jaar, bescherming tot het 18e; afschaffing van alle niet strikt noodzakelijke nachtarbeid en beperking van de arbeidsduur voor volwassenen.

Daarbij stelt hij onze eis, de 8-urendag, op de voorgrond; de 10-urendag is een overgangsmaatregel, op dit ogenblik urgent en mogelijk. (5 Maart.)

De motie luidde:

„De Kamer,

van oordeel, dat, naast de grootst mogelijke beperking van de nachtarbeid en betere bescherming van kinderen en jeugdige personen,

de wettelijke beperking van de arbeidsduur van alle volwassen arbeiders, en wel tot tien uren per etmaal, gewenst is,

gaat over tot de orde van de dag.”

Uitvoerig werd door spreker de inhoud punt voor punt met de nodige bewijzen verdedigd.

Toen de motie van verschillende zijden werd aangevallen, trad Helsdingen op, om uit zijn eigen arbeiderservaring de grote zedelijke betekenis van de 10-urendag aan te tonen. (10 Maart.) Daarop rekende Schaper met de tegenstanders af, in het bijzonder met Dr. de Visser, Karnebeek, Van der Molen en minister Talma en toonde hij opnieuw de noodzakelijkheid van de voorgestelde arbeidsverkorting aan. Om aan de geopperde, praktische bezwaren tegemoet te komen, last hij de woorden „behoudens de onvermijdelijke uitzonderingen” in, waardoor de inmiddels ingediende motie-Aalberse geheel overbodig wordt. Deze luidde:

„De Kamer,

van oordeel, dat behoudens dringend noodzakelijke uitzonderingen en overgangsbepalingen, de wettelijke beperking van de arbeidsduur voor de volwassen arbeiders, en wel tot tien uren per etmaal, gewenst is,

gaat over tot de orde van de dag.”

Hierbij werden dus de nachtarbeid en de kinderarbeid uit het debat geschakeld en Schaper wees daar met nadruk op.

Ten slotte kwam er nog een motie, van De Visser en Lohman, die zich niet wensten uit te spreken over de 10 uren, maar vooraf een onderzoek wilden omtrent de werkelijke arbeidsduur in het land. Hiertegen kwam Troelstra op.

De motie-Schaper viel met 49 tegen 28 stemmen. (S.-D., V.-D. en enkele liberalen.) Die van Aalberse werd aangenomen met 53 tegen 25 stemmen, waardoor die van De Visser verviel. Al was dus het voorstel, zoals het van onze fraksie was gekomen, verworpen, de Kamer nam het denkbeeld van de 10-urendag aan; minister Talma, die zich daartegen verzet had, leed de nederlaag. (11 Maart.)

Bij de begroting kwam Schaper terug met de vraag, wat de heer Talma zal doen naar aanleiding der aangenomen motie. (9 Dec.) Deze zegt alleen toe, dat hij overweegt, voor de in de Arbeidswet beschermde personen 11 uur in 10 uur te veranderen. Schaper nodigt hem uit, dan maar liever te erkennen, dat hij niet met de Kamer kan samenwerken. De rechterzijde zal hem dit evenwel niet willen beduiden!

Buitenlandse Zaken.

Hugenholtz protesteert er tegen, dat de Staten-Generaal niet geraadpleegd zijn over de Noordzeeverklaring, die vermindering van militaire lasten had moeten brengen en op vermeerdering uitdraait.

De Regering wenst subsidie te verlenen aan een arbeidsbeurs in 't Ruhrgebied. Spreker vraagt dan ook, dat deze bij geschillen zich onzijdig houden zal.

Hij dient een amendement in, om f 10.000 te schrappen op de f 14.000 „toelage” van de gezant te Peking; het wordt met 58 tegen 9 stemmen verworpen.

Hugenholtz bracht ten slotte de klachten ter sprake van de Katwijkse schipbreukelingen te Grimsby over de vice-consul.

Justitie.

Duijs wijst er op, dat door de „zedelikeids-wetgeving” de oorzaken van ’t kwaad niet weggenomen worden. Maar wel heeft het de schijn, dat zulke wetgeving het gevolg is van de hoge moraliteit, die immers het monopolie heet van rechts. Het roepen om de doodstraf is echter een uiting van zedelijke verworping en zeker niet van hoge moraliteit.

Wie werkelijk de zeden verbeteren wil, moet de economise omstandigheden verbeteren.

Spreker komt verder op tegen de plannen van minister Nelissen, om de echtscheiding te bemoeilijken en hij drijft de spot met de langzaamheid, waarmee de wetgeving op de naamloze vennootschappen voorbereid wordt. Hij komt op vóór schadevergoeding aan onrechtvaardig gevangen gehouden en tegen de houding van de minister in de Mormonenkwestie.

Duijs en Schaper wijzen op de hoge criminaliteit van Brabant en Limburg.

Schaper bespreekt dan de houding van de burgemeester van Ginneken, die politie plaatst voor de deur van een burger, die Nieuw-Malthusiaanse middelen ten verkoop in huis heeft, terwijl Duijs enkele gevallen van klassejustitie behandelt en de mishandeling te Papendrecht met alle gevolgen in ’t licht stelt.

Helsdingen dringt op verbetering voor verschillende lagere ambtenaren aan. — Ter Laan behandelt onderwijstoestanden te Veenhuizen en aan de tuchtscholen en opvoedingsgestichten.

Binnenlandse Zaken.

Vliegen bepleit de intrekking van ’t vernietigingsbesluit, waarbij de aankoop der Baronie-laan door de gemeente Breda werd te niet gedaan en de herziening der verdeling van ’t land in kiesdistrikten. — Hij behandelt verder de vernietigde verkiezing in Amsterdam II; de machtsoverschrijding van burgemeester Passtoors; het optreden der politie te Breda; de verstoring onzer vergaderingen te Bergen-op-Zoom en het verbod van venten in de politie-verordening te Maastricht, van welke laatste plaats hij tevens een voor de R. K. minder aardig boekje opendoet, o.a. hoe Van Vorst daar behandeld werd en de Volkskinderen van Gent.

Schaper dringt krachtig op spoed aan bij de pensionering der gemeente-ambtenaren.

Ter Laan en Vliegen verdedigen een commissie van bijstand voor het beheer der Landsdrukkerij.

Schaper vraagt rijkstoezicht op de ziekenhuizen en op de examens voor de verplegers en verpleegsters, alsmede op hun arbeidsduur enz. Hij stelt bij de subsidie voor de R. K. Kweekschool voor Vroedvrouwen te Maastricht de eis, dat andersdenkenden moeten worden toegelaten.

Voor de openbare leeszaal stelt spreker voor een post van f5150; deze wordt door klerikaal en liberaal verworpen.

Onderwijs.

De Regering stelde voor, ook subsidie te verlenen aan bijzondere Hogere Burgerscholen. De fraksie diende een drietal amendementen in ter versterking van de waarborgen voor goe

onderwijs: a. goedkeuring van ’t leerplan; b. dezelfde vakken van onderwijs als aan de openbare H. B. S.; c. drie kosteloze plaatsen in iedere klasse. Deze werden door Ter Laan verdedigd (30 Maart), door minister Heemskerk onaannemelijk verklaard.

In de loop van het debat kwamen er nog twee amendementen bij. De fraksie stelde voor, 1o. geen subsidie te geven aan niet in de wet genoemde leervakken (godsdienstonderwijs!); 2o. de kinderen van andersdenkende ouders vrij te stellen van de verplichting, om op de bijzondere school ook het godsdienstonderwijs te volgen.

Verder hadden wij nog 2 amendementen ingediend ter voorkoming van onwaardige konkurrentie door middel van te laag schoolgeld en ter voorkoming van verknoeiing van rijksgeld aan inrichtingen met minder dan 6 leerlingen per klasse.

Al deze amendementen werden verworpen met de hulp van een groter of kleiner aantal vrijzinnige leden der Kamer, en zo kregen de klerikalen per slot van rekening de gehele buit binnen (23 April). Alle redelijke eisen voor goed onderwijs en voor de gewetensvrijheid werden afgewezen.

Toch gaven ook bij de eindstemming op 29 April 9 vrijzinnigen hun goedkeuring aan de nieuwe wet.

Wat men voor ’t openbaar onderwijs van de kerkelijken te verwachten heeft, bleek uit de schooltoestanden te Putten en elders, waarover Ter Laan een interpellatie aanvraag, die in de oude Kamer niet werd gehouden, omdat minister Heemskerk nog geen inlichtingen had, en in de nieuwe nog niet, omdat er bij de begroting geen tijd voor over bleek.

Wel was de Regering gereed met een regeling voor het M. O. in Indië, geschiedt op dezelfde leest als de nu aangenomene voor Nederland. Ter Laan verzette zich ook daartegen, en wees tevens op de door het Goevernement niet aanvaarde konsekwentie, dat nu ook de Mohammedaanse en Chinese scholen dezelfde aanspraak hebben op staatsgeld. Met 46 tegen 10 stemmen werd echter het voorstel aangenomen. (18 Mei.)

Bij de begroting werd aangedrongen op meer beurzen aan de Hogescholen; op kosteloze toelating, ook aan H. B. S. van gemeenten; op pensionering van vakleraren; op betere regeling van ’t ambachts- en handels-, vak- en tekenonderwijs; op eenheid in de stenografie, enz. De fraksie verdedigt de Rijksvakschool voor schoenmakers en leerlooiers te Waalwijk, o.a. tegen de heer Bos en die voor het rietvlechten te Noordwolde. (20 Dec.)

Bij ’t L. O. wijst Ter Laan er op, dat minister Heemskerk niets aan ’t volksonderwijs in ’t algemeen doet; hij bouwt Kuypers subsidie-stelsel verder uit en wil van ’t s.-d. voorstel: kosteloos volksonderwijs, niets weten.

Waartoe ’t bijzonder onderwijs leiden kan, bewijst spreker met wat er voorgevallen is te Maastricht; tengevolge van ’t stande onderwijs komen overal de arbeiderskinderen te kort.

Hij verdedigt de neutraliteit der openbare school en handhaaft tegen de heer Bos de Groninger Schoolmotie, tegenover de Regering de vrijheid van de onderwijzer buiten de school.

Ten slotte komt hij op voor verschillende verbeteringen in het volksonderwijs, vooral voor

verlenging van de leertijd en verbeterde opleiding der onderwijzers.

Marine.

Hugenholtz toont aan, dat er nooit zoveel geld voor Marine is uitgegeven dan nu, na de Tweede Vredeskonferentie. Hij verzet zich tegen nieuwe aanbouw en tegen 't in dienst houden van oude schepen; komt op voor de belangen van het mindere personeel en voor een betere rechtstoestand; toont het voordeel der organisatie aan, die door haar kritiek vrij wat misstanden opgeruimd heeft. — Hij geeft vooral bij zijn repliek voorbeelden van ergerlike rechtsverkrachting en toont met de bewijzen aan, welk een militarist van de ergste soort de minister Wentholt blijkt te zijn.

Helsdingen behartigt de belangen der rijks-werklieden.

De begroting van Marine wordt aangenomen met 50 tegen 16 stemmen. (8 Dec.) Acht liberalen gaven mee hun zegen over de 20 miljoen.

Finansiën.

Op 26 Februari werd de verhoging van de drankakcijs van de agenda genomen; de meerderheid wilde toch liefst vóór de verkiezingen deze schandelijke belastingverhoging niet op haar schuldregister. Ook op 20 Oktober werd de zaak weer verdaagd, nu tot na de begroting, wanneer men de financiële toestand nauwkeurig kon overzien. Toen werd het ernst.

Vliegen wijst op de steeds stijgende staatsinkomsten en op het feit, dat desondanks het eerste jaar van tegenslag een reusachtig tekort oplevert. Dit tekent op een geheel verkeerd beleid: men geeft veel te veel uit aan improductieve uitgaven, vooral aan Oorlog en Marine.

En de kapitalisten durft men niet belasten; daarom blijft de suikerakcijs veel te hoog en wordt de jeneverbelasting vreselijk opgevoerd.

In 't geheel zal deze Regering f 2.400.000 meer halen uit de direkte, doch f 10.000.000 meer uit de indirecte belastingen. Een verhoging als nu van f 27 per H. L. jenever is ongehoord.

Spreker gaat de nadelen dezer verhoging na en wijst tevens op de motieven der drankbestrijders.

Het voorstel wordt aangenomen met 42 tegen 32 stemmen, rechts tegen links.

Bij de begroting van het hoofdstuk komt Schaper op voor de vissers op de Oude en de Nieuwe Maas; Duijs voor de ambtenaren aan het departement; Helsdingen voor de rijksklerken.

Oorlog.

Bij de herziening der Landweerwet (17 Nov.) krijgt de Regering de bevoegdheid, de Landweer op te roepen ter handhaving van „orde” en „rust”; verder worden ook de 4-maanders tot herhalingsoefeningen verplicht. Maar omdat de hieruit voortvloeiende konsekventies: afschaffing van 't blijvend gedeelte en vermindering van oefeningen niet worden aanvaard, stemt de fraksie tegen het ontwerp.

Bij de begroting behandelde Ter Laan het beleid van de minister Cool, die de kosten verhoogt, in de toekomst de lichter alweer versterken wil en die dit jaar 2 lichtingen tegelijk oproept voor de 3e herhalingsoefening;

die de schadevergoeding wil inkrimpen, maar het winterverblijf in de kazernes niet; die veel te veel officieren in 't leger houdt, voor de onderofficieren naar 't kapitulantenstelsel wil, hun vakvereniging bestrijdt en ook in menig ander opzicht reactionair is. Ons amendement tegen de 3e herhalingsoefening wordt door hem onaannemelijk verklaard en met 56 tegen 18 stemmen verworpen.

Helsdingen bepleit de afschaffing van de huisindustrie voor de militaire kleermakers en de invoering van de 8-urendag aan de Hembrug.

De begroting wordt aangenomen met 43 tegen 20 stemmen. Enige liberalen stemden mee vóór. (22 Dec.)

Waterstaat.

Schaper vraagt beter kantines en keten op de rijkswerken voor de polderjongens; uitvoering van werk in eigen beheer en naleving der Drankwet; echter kan alleen organisatie hier afdoende helpen. Ter Laan neemt het op voor de brugwachters en wegwerkers.

Helsdingen brengt de knoeierijen op rijkswerken te Kallantsoog ter sprake, door hem en Duijs ter plaatse onderzocht, toen inlichtingen aan het departement werden geweigerd. De minister tracht de zaak voor te stellen als een „relletje”, maar wordt op zijn nummer gezet door Duijs en Helsdingen, terwijl Troelstra wantoonde, dat door de minister Regout in de Kamer een relletje op touw is gezet, na het hoogst bezadigde woord van Helsdingen.

Deze bestrijdt verder de overmatig lange arbeidstijd aan 't Kanaal Gent-Ter Neuzen.

Spoorwegen.

Troelstra heeft tegen de minister het grote bezwaar, dat hij zich meer werkgever dan regeerder voelt, zoals o.a. blijkt uit het be-ruchte Barneveldse ontslag. Bij de nieuwe regeling der arbeidsvoorwaarden hebben wij echter meer dan ooit een minister nodig, die van de politieke en morele betekenis van zijn verantwoordelijkheid doordrongen is. Spreker herinnert aan de gebeurtenissen van 1903 en aan de verplichtingen, die de Regering in dat jaar op zich genomen heeft.

De groepsverteenwoordiging heeft fiasko geleden; de Ned. Ver. is de organisatie. In die organisatie zit veel socialistise gezindheid; het is een noodzakelijk gevolg van het maatschappelijk leven, en wijs is de minister, die er rekening mee houdt.

Bij zijn repliek komt Troelstra alleen terug op het Barneveldse ontslag, om een ernstig protest uit te spreken tegen de daaraan verleende goedkeuring door de heer Regout: bij hem zijn de politieke rechten der spoorwegmannen niet veilig.

Posterijen.

Helsdingen verzet zich tegen de wijze, waarop de salarissen der hoge ambtenaren bij de post worden verbeterd, zodat de slechte verhoudingen in de dienst verergeren. Hij dringt er op aan, dat dit wetsontwerp wordt teruggenomen en vervangen door een ander, dat ook rekening houdt met de belangen van de lagere rangen. (21 Okt.)

Bij de begroting (14 Dec.) wijst hij opnieuw

op de onbevredigende toestand van klerken, assistenten, postboden, enz.

Landbouw.

Bij de algemene beschouwingen wees Hugenholtz op de gevolgen van het slechte jaar voor de bevolking van Friesland en Groningen, die daaronder ontzaglijk lijdt. Hij drong aan op betere zorg voor de waterafvoer en spoedige tussenkomst der Regering. (22 Nov.)

De begroting gaf Schaper aanleiding, om fors op te komen tegen de bevordering van de partikuliere ongevallenverzekering tegen het wetsontwerp in, en dat door de hoogste ambtenaar van Landbouw, de heer Lovink! Dan behandelt hij het verslag over de toestand der landarbeiders, waarvan blijkt, dat zij blootgesteld zijn aan toenemende onzekerheid van bestaan. Daar moet verbetering komen door hoger loon en beter arbeidsvoorwaarden; niet door de boerenarbeider te binden aan een kluit grond. Wel moet hij een stuk grond hebben voor de verbouw van eigen provisie, maar gehuurd tegen billike prijs. Het opdrijven van de huur is een schandelijk euvel. De gemeenten moeten daarvoor grond onteigenen, terwijl in 't algemeen de grond het eigendom van allen moet worden.

Schaper verdedigt dan de 10-urendag ook voor 't landbouwbedrijf en bestrijdt ten slotte de ziekte- en ongevallenvoorstellen van de Staatskommissie, waarin geen enkele s.-d. zitting had.

Tegenover de heer Bos wijst hij op de cijfers, die de toeneming der pachters en de afnemering der grondeigenaars aantonen.

Arbeid.

Het debat over de sociale verzekering werd wegens tijdsgebrek uitgesteld tot Februari 1910.

Schaper wijdt nu zijn aandacht aan de rechtspraak omtrent de arbeidswet, waar nog zeer veel aan ontbreekt. Verder aan de Koninklike besluiten naar aanleiding der Arbeidswet, waarbij hij verschillende verbeteringen aangeeft, evenals ten aanzien der Veiligheidswet en der Zondagsrust. Verschillende beroepen als: koetsiers, kellners, dienstboden moeten worden opgenomen onder de beschermde vakken.

Helsdingen vraagt een volstrekt verbod van loodwit voor de schilders.

Na het antwoord van de minister moet Schaper de verklaring afleggen, dat de heer Talma in verschillende opzichten nog slapper bleek te zijn dan men reeds moest vrezen uit de M. v. A.

Duijs behandelt de positie der lagere ambtenaren aan de Rvzb. en geeft een uiteenzetting van de organisatie der Bank met allerlei misstanden, waartegen hij krachtig opkomt. Verder komt hij op tegen een post van f 5000 voor 't kongres voor arbeidersverzekering, omdat dit zo geregeld is, dat de arbeiders er niets aan hebben.

Koloniën.

Troelstra voerde de algemene debatten bij de begroting; met een woord van grote waardering voor Van Kol aanvaardde hij diens politieke erfenis. Reeds dadelijk bij deze eerste gelegenheid zette hij de strijd tegen het imperialisme der Indise regering voort. Stond er

in de M. v. A., dat links en rechts het eens waren in de Kamer over de in Indië te volgen gedragslijn, de s.-d. wensen geen deel uit te maken van dit kompromis. Zij nemen niet voor hun verantwoording de voortdurende Atjehgruwelen, noch het voortwoekerd Indies militarisme, noch de uitmergeling van de Inlanders. Zij zien uit dat kompromis maar al te goed, dat er van de kristelijke rechtsbeginselen voor Indië niets terecht komt; niet het kristendom, maar het kapitalisme regeert er, voor als na. Zelden was dit echter zo duidelijk te zien als onder het bewind van de gouverneur-generaal Van Heutsz. Deze heeft in de geheele Archipel oorlog gevoerd, opstand verwekt op Sumatra's Westkust, en de Javaan is van zijn politiek het slachtoffer geworden.

Bij de behandeling der onderdelen treedt Schaper op tegen de f 132.000 salaris voor de gouverneur-generaal. Daarna bepleit hij een betere koelie-ordonnantie en vooral behoorlijk toezicht op de bestaande bepalingen. Met de feiten toonde hij aan, hoe treurig het daarmee gesteld is.

Hugenholtz verdedigt een bredere politiek ten aanzien van de Chinezen.

Duijs toont aan, hoe de inlander geëxploiteerd wordt door de suikerfabrikanten; terwijl de dividenden stijgen met 100 en 200 pCt., verarmt de Javaan. Spreker geeft het denkbeeld in overweging, de fabrieken te onteigenen ten behoeve der Inlandse bevolking.

Ter Laan behandelt dringend nodige verbeteringen in het Europees, doch vooral in het Inlands onderwijs; Schaper doet hetzelfde ten aanzien van de geneeskundige dienst.

Helsdingen treedt op voor de belangen van het Spoorwegpersoneel; Ter Laan tegen de werving voor het Indise leger onder valse spiegelingen en tegen het steeds stijgende budget voor het leger in Indië.

Hugenholtz behandelt verschillende toestanden bij de Indise marine.

Helsdingen verklaart zich tegen de overbrenging van 't Koloniaal Etablissement van Amsterdam naar Utrecht en tegen de aankoop van de spoorweg Batavia—Buitenzorg voor ruim f 10.000.000.

Schaper bestrijdt de post van f 80.000 voor de reiskosten van de nieuwe gouverneur-generaal Idenburg naar Indië. Alleen de s.-d. verklaren zich tegen deze uitgave.

Verschillende onderwerpen.

Overleg tussen Partijbestuur en Kamerfraksie heeft er toe geleid, dat dit verslag aanmerkelijk beknopter is dan vorige jaren. Ondergetekende volstaat nu met de eenvoudige vermelding van een aantal zaken:

Op het ontwerp voor de zeewaardigheid van schepen dienden wij een aantal amendementen in ten bate der schepelingen, die door Schaper verdedigd werden. (29 April).

Van Kol bepleit de exploitatie van de partikuliere fosfaat-mijnen op Curaçao. (23 Feb.)

Hugenholtz komt op voor de vrijheid van kollekten langs de huizen, b.v. voor een staking (26 Feb.); het wetsontwerp wordt evenwel teruggenomen door de Regering: er zal een eenvoudiger voorstel komen.

Van Kol wenst een commissie van deskundigen te horen over de beste wijze, om de rivier de Waal te verbeteren. (4 Maart.)

De fraksie verzette zich tegen de subsidie

aan de Brusselse tentoonstelling (10 Maart.)

Hugenholtz komt op voor een billike regeling der vleeskeuring. (27 April.)

Schaper wenste meer bevoegdheid voor de arbeidsinspeksie, om voorschriften te geven in 't belang der veiligheid (6 Mei), en verdedigde de adjunkt-inspecteurs, wier diensten gekleineerd worden. Bij de herziening der ongevalrenten wil hij ook, dat de rente verhoogd wordt met de toenemende jaren voor jeugdig- invaliden. (11 Mei.)

Meermalen kwam de fraksie op voor het goed recht van verongelichte ambtenaren of militairen, hogere (zaak Posno) zowel als „mindere”.

Bij de behandeling van 't nieuwe reglement van orde van de Kamer verdedigde Schaper de vrijheid van beweging der Kamerleden tegenover beperkingen, aangebracht door het voorstel-Lohman.

Een voorstel-Ter Laan, om aan de pensionering van de weduwen en wezen der mindere militairen enige terugwerkende kracht te geven, om het reservepersoneel op te nemen en een poging tot vrijstelling der lagere inkomens mislukten (18 Mei); evenzeer die van Hellingen, om de salarisregeling der lagere Departementsambtenaren op de agenda te behouden.

Van de fraksie was het voorstel uitgegaan, om na het zomerreces door de oude Kamer nog te doen behandelen de voorgestelde wijziging in de Mijnwet. Schaper wees er op, dat deze zaak rijp was voor behandeling, maar met 40 tegen 31 stemmen werd deze behandeling geweigerd door een Kamer, „onvruchtbaar tot de laatste snik”. (16 Sept.)

Vliegen drong bij de begroting er bij de minister op aan, dat deze nu zou zeggen, wat zijn plannen zijn; dan kunnen wij beoordeelen, of het wetsontwerp-Van Kol weer moet ingediend worden. Spreker dringt op ontginning van staatswege aan, en wenst beter verslagen over de mijnen. Na 't antwoord van Talma, deelt Vliegen mee, dat de fraksie Van Kol's voorstel weer indienen zal. (8 Des.)

Bij de behandeling der soldijregeling van onderofficieren doet Ter Laan uitkomen, dat

de adviezen der vakvereniging „Ons Belang” ten onrechte in de wind geslagen zijn. (19 Oktober.) Verder verzetten hij zich zo sterk mogelijk tegen het steeds meer naderende kapitaalstelsel.

Troelstra, lid der kommissie voor de geloofsbriefen van de heer Ruys de Beerenbrouck, betoogde dat diens verkiezing niet geldig kan geacht worden (omdat er in het distrikt Gulpen te veel ongerechtigheden plaats gehad zouden hebben) zonder een grondig nader onderzoek. Niet dit onderzoek kwam echter, maar een nieuwe verkiezing, daar de Kamer met 39 tegen 36 stemmen de eerste ongeldig verklaarde. (9 November.)

Vrij reizen op de spoorwegen wordt door Schaper bepleit, om de taak als volksvertegenwoordiger beter te kunnen waarnemen. (29 Nov.)

De fraksie diende een amendement in, om de helft van de post „ridderorden” te schrappen, dat door Dujs wordt verdedigd. (29 Nov.) Het wordt met 55 tegen 5 stemmen verworpen.

Hugenholtz behandelt de begrotingen van Curaçao en Suriname. (22 Des.) Bij deze gelegenheid vroeg de fraksie stemming over de post, waaruit de geesteliken worden bezoldigd. Alle burgerlike partijen stemden zonder uitzondering voor. (29 Des.)

De Kamerfraksie

volvoerde op de gewone wijze haar taak. Dit verslag kan evenwel niet eindigen zonder een woord van waardering voor de arbeid van Van Kol, die aan de Kamerklub, na een tijd van 12 jaren ingespannen werk, ontviel. Eerst nu merken wij, hoeveel aandeel onze partijgenoot steeds in alle werkzaamheden nam.

Gelukkig stond tegenover dit verlies de aanwinst van onze twee nieuwe leden, die, gelijk ook uit bovenstaand verslag blijkt, aanstonds hun beste krachten aan de verdediging der goede zaak hebben gewijd.

's-Gravenhage, 21 Februari 1910.

De sekretaris,

K. TER LAAN.

ACHTSTE VERSLAG

**aan het Partijbestuur der S. D. A. P., uitgebracht ter voldoening
aan art. 56 van het Huishoudelijk Reglement der Partij, omtrent
de werkzaamheden en den toestand der Soc. Dem. Studieclub.**

De soc. dem. studieclub werkte dit jaar gelijk andere jaren in den geest van hare statuten.

Het aantal leden bedraagt 106.

Er hadden 8 bestuursvergaderingen en een ledenvergadering plaats, terwijl het Dag. Bestuur geregeld vergaderde.

D. Mannoury, penningmeesteresse, legde hare functie neer. In haar plaats werd gekozen P. Voogd.

Op de werkljst werden gebracht 17 nieuwe onderwerpen, 6 waren nog onvoltooid, zoodat er 23 onderwerpen in behandeling kwamen, waarvan o. a. 1 door het Partijbestuur, 8 door de Kamerfractie, 4 door vakorganisaties en Bestuurdersbonden, 5 door Gemeenteraadsleden, 1 door de S. D. Vrouwenclub en de andere door propagandisten en partijgenooten ingediend, terwijl een dertigtal kleine aanvragen van Kamerleden, vak- en politieke organisaties beantwoord werden.

Tot de 18 voltooide onderwerpen behoort o. a. een overzicht van alle, door de Kamerfractie behandelde aanvragen; een enquête naar armenzorg in Nederland; Patronaatscommissies voor ontslagen gevangenen, samenstelling litteratuurlijst; verhouding der Soc. Dem. vrouwenorganisaties in 't buitenland tot de partijen; Enquête arbeidsverhoudingen landarbeiders. Als resultaat dezer laatste enquête verscheen een rapport.

Nog in behandeling zijn o. a.:

Arbeidsverhoudingen in een der landelijke vakbonden.

Arbeidsverhoudingen van een categorie vakarbeiders in verband met de koopkracht van het loon.

Het onderzoeken van een pensioenregeling voor een categorie rijkswerklieden.

Budgets. Collectieve contracten.

Aan de bibliotheek der S. D. S. C. werden eenige tijdschriften en boeken in bruikleen afgestaan en verder verschaften we ons, gewoonlijk door aan-

vraag, rapporten, tijdschriften en boeken, die voor de bibliotheek zeer gewenscht zijn. Enkele der voornaamste binnen- en buitenlandsche soc-pol. tijdschriften, hetzij door regeeringen, vakbonden of socialistische partijen uitgegeven, werden geregistreerd.

TH. V. D. WAERDEN.
H. ANKERSMIT

Financiën.

Saldo 28 Dec. 1908	f 74.48½
Ontvangen:	
a. Subsidie Partijkas	" 100.—
b. Extra bijdragen	" 30.—
c. Bijdragen van leden en afdelingen	" 255.93
Totaal	<u>f 460.41½</u>

Uitgegeven:	
Vertimmering boekenkasten	f 135.81
Salaris	" 37.50
Abonn. tijdschr., aankoop geschriften	" 46.64½
Drukwerken, uitgave rapport, adv. enz.	" 84.77½
Porto's, bezorgloon, schrijfbenooidgh.	" 72.20
Diversen (assurantie, fooien, brandstoffen enz.)	" 26.54
Totaal	<u>f 403.47</u>

Ontvangen	f 460.41½
Uitgegeven	" 403.47
Saldo op 22 Febr. '10	<u>f 56.94½</u>

De Penningm. der S. D. S. C.
P. VOOGD.

DE VERKIEZINGSCIJFERS

van 1909 vergeleken met die van 1905 en 1901.

Om tot een vergelijking te komen tusschen de verkiezingen van 1901, 1905 en 1909 in haar betekenissen voor de sociaaldemocratie, moesten de districten op een bepaalde wijze gegroepeerd worden. Willekeurigheid werd zooveel mogelijk uitgesloten door te brengen tot

Groep I. De districten, die deel uitmaken van een groote stad. Dit zijn er 19, te weten de 9 van Amsterdam, de 5 van Rotterdam, de 3 van Den Haag en de 2 van Utrecht.

Groep II. De districten die enkel één gemeente omvatten, n.l. Groningen, Haarlem, Leiden en Arnhem.

Groep III. De districten, waar één gemeente meer dan de helft van het getal kiezers levert. Dit zijn: Dordrecht, Den Helder, Leeuwarden, Zwolle, Nijmegen en Delft.

Groep IV. Die districten van de overige, waar door industrie of verkeer de arbeiders in sommige deelen van het district meer opgehoopt wonen. Tot deze groep zijn gebracht: Enschede, Almelo, Deventer, Doetinchem, Middelburg, Zaandam, Lochem, Gouda, Zutphen, Schiedam, Franeker en Veendam.

Groep V. De districten: Hilversum, Enkhuizen, Alkmaar, Amersfoort, Appingedam, Elst, Zuidhorn, Tietjerksteradeel, Wijk bij Duurstede, Den Briel, Dokkum, Wuschoten, Westellingwerf, Hoogezand, Schoterland, Maastricht, Breda, Apeldoorn, Ede,

Bodegraven, Beverwijk, Haarlemmermeer, Hoorn, Goes, Hontenisse, Oostburg, Zierikzee, Harlingen, Kampen, Assen, Meppel en Gulpen.

Groep VI. De districten, waar door de partij in 1909 voor 't eerst een candidaat was gesteld. Het zijn: Bergen op Zoom, Oosterhout, Druten, Tiel, Gorinchem, Loosduinen, Ridderkerk, Sliedrecht, Emmen en Venlo.

Wat de groepen I, II III en IV betreft, hebben wij ons gehouden aan de groepeeringszooals die was gegeven in het jaarverslag van 1905, doch bij groep V hebben wij nog gevoegd de 17 districten, die in V vermeld zijn en volgen na het district Schoterland. Deze 17 districten zijn in het verslag van 1905 niet genoemd, hoewel de partij daar wel degelijk kandidaten had gesteld in 1905.

Alvorens over te gaan tot het vermelden der cijfers, nog de volgende verklaring: A. K. beduidt het aantal kiezers volgens de kiezerslijst. O. K.: het aantal opgekomen kiezers. O. K. P.: het percentage, dat de opgekomen kiezers (O.K.) van het aantal kiezers (A.K.) bedragen. S. D.: het aantal stemmen uitgebracht op den candidaat der S. D. A. P. S. D. P.: het percentage, dat de S. D. van de opgekomen kiezers (O.K.) vormen.

De cijfers onder de streep beduiden op den eersten regel de absolute vooruitgang (resp. achteruitgang) van A.K., O.K. en S.D.; op den tweeden regel huu relatieve voor- of achteruitgang.

En nu de cijfers van:

Groep I.						
Amsterdam I.						
Jaren.	A. K.	O. K.	S. D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	4771	2802	251	58,7	9,1	Tak
'05	4996	3744	325	74,9	8,9	Pothuis
'09	5180	3675	314	70,9	8,5	Frowein
'01-'05	pl. 225 pl. 4,7 pCt.	pl. 942 pl. 33,5 pCt.	pl. 74 pl. 29,4 pCt.			
'05-'09	pl. 184 pl. 3,7 pCt.	— 69 — 1,8 pCt.	— 11 — 3,3 pCt.			
Amsterdam II.						
'01	2475	1537	157	62,1	10,6	Wollring
'05	3481	2584	609	74,2	24,3	Mendels
'09	4404	3034	926	68,8	30,5	Oudegeest
'01-'05	pl. 1006 pl. 40,6 pCt.	pl. 1047 pl. 61,6 pCt.	pl. 442 pl. 217,8 pCt.			
'05-'09	pl. 923 pl. 26,5 pCt.	pl. 450 pl. 17,4 pCt.	pl. 317 pl. 52 pCt.			
Amsterdam III.						
'01	7122	4388	1420	61,1	33,5	Polak
'05	10163	8108	3837	79,8	48,3	Troelstra
'09	13130	9751	4680	74,3	48	Troelstra
'01-'05	pl. 3041 pl. 42,6 pCt.	pl. 3760 pl. 86,7 pCt.	pl. 2417 pl. 170,2 pCt.			
'05-'09	pl. 2957 pl. 29 pCt.	pl. 1643 pl. 20,2 pCt.	pl. 843 pl. 21,9 pCt.			

Amsterdam IV.						Candidaat.
'01	3634	2480	245	68,2	10,2	Mendels
'05	3939	2908	683	73,8	24,2	Loopuit
'09	4290	3038	961	70,8	31,6	Duijs
'01-'05	pl. 305 pl. 7,3 pCt.	pl. 418 pl. 16,8 pCt.	pl. 438 pl. 178,7 pCt.			
'05-'09	pl. 351 pl. 8,9 pCt.	pl. 130 pl. 4,4 pCt.	pl. 278 pl. 40,7 pCt.			
Amsterdam V.						Candidaat.
'01	7840	5459	282	69,6	5,2	Tak
'05	10594	8101	1476	76,5	18,5	Gerhard
'09	12892	9243	2145	71,7	23,2	v. Kuijkhof
'01-'05	pl. 2754 pl. 35,1 pCt.	pl. 2642 pl. 48,3 pCt.	pl. 1194 pl. 423,4 pCt.			
'05-'09	pl. 2298 pl. 21,7 pCt.	pl. 1142 pl. 14,1 pCt.	pl. 669 pl. 45,3 pCt.			
Amsterdam VI.						Candidaat.
'01	5148	3448	230	67	6,9	Troelstra
'05	5505	4450	181	80,8	4,1	Fortuijn
'09	5857	4285	402	73,1	9,4	Gerhard
'01-'05	pl. 357 pl. 6,9 pCt.	pl. 1002 pl. 29 pCt.	— 49 — 21 pCt.			
'05-'09	pl. 352 pl. 6,4 pCt.	— 165 — 3,7 pCt.	pl. 221 pl. 122,1 pCt.			
Amsterdam VII.						Candidaat.
'01	3805	2669	122	70,1	4,7	Wollring
'05	4419	3730	209	84,4	5,7	Westra
'09	4879	3814	322	78,1	8,4	Vliegen
'01-'05	pl. 614 pl. 16,1 pCt.	pl. 1061 pl. 39,7 pCt.	pl. 87 pl. 71,3 pCt.			
'05-'09	pl. 460 pl. 10,4 pCt.	pl. 84 pl. 2,2 pCt.	pl. 113 pl. 54 pCt.			
Amsterdam VIII.						Candidaat.
'01	2987	1992	102	66,7	5,4	Schmidt.
'05	3854	3046	214	79	7,1	Tak
'09	4655	3510	388	75,4	11	Duijs
'01-'05	pl. 867 pl. 29 pCt.	pl. 1054 pl. 52,9 pCt.	pl. 112 pl. 109,8 pCt.			
'05-'09	pl. 801 pl. 20,7 pCt.	pl. 464 pl. 15,2 pCt.	pl. 174 pl. 81,3 pCt.			
Amsterdam IX.						Candidaat.
'01	7935	4661	877	58,7	19,5	Gerhard.
'05	12748	9731	2318	76,3	24,2	Kuijkhof.
'09	18434	13199	4421	71,6	33,5	Vliegen.
'01-'05	pl. 4813 pl. 60,6 pCt.	pl. 5070 pl. 108,7 pCt.	pl. 1341 pl. 152,9 pCt.			
'05-'09	pl. 5686 pl. 44,6 pCt.	pl. 4468 pl. 45,9 pCt.	pl. 2103 pl. 90,7 pCt.			
Totaal Amsterdam.						
Jaren	A. K.	O. K.	S. D.	O. K. P.	S. D. P.	
'01	45717	29396	3686	64,3	12,5	
'05	59699	46402	9852	77,7	21,2	
'09	73711	53549	14559	72,6	27,2	
'01-'05	pl. 13982 pl. 30,6 pCt.	pl. 17006 pl. 58,2 pCt.	pl. 6166 pl. 167,3 pCt.			
'05-'09	pl. 14012 pl. 23,4 pCt.	pl. 7147 pl. 15,4 pCt.	pl. 4707 pl. 47,7 pCt.			
Rotterdam I.						
Jaren.	A. K.	O. K.	S. D.	O. K. P.	S. D. P.	Candidaat.
'01	3844	2843	248	73,4	8,9	Hermans
'05	7357	6435	1176	87,5	18,5	Spiekman
'09	10111	7678	2120	75,9	27,6	Spiekman
'01-'05	pl. 3513 pl. 91,4 pCt.	pl. 3612 pl. 127,9 pCt.	pl. 928 pl. 374,2 pCt.			
'05-'09	pl. 2754 pl. 37,4 pCt.	pl. 1243 pl. 19,3 pCt.	pl. 944 pl. 80,3 pCt.			

Rotterdam II.						Candidaat.
'01	5148	3997	279	73,8	7,4	Kuijkhof
'05	7751	6881	557	88,9	8,2	P. Helsd.
'09	10761	8510	1205	79,1	14,1	Troelstra
'01-'05	pl. 2603 pl. 50,6 pCt.	pl. 3091 pl. 81,1 pCt.	pl. 278 pl. 100 pCt.			
'05-'09	pl. 3010 pl. 38,8 pCt.	pl. 1622 pl. 23,5 pCt.	pl. 648 pl. 116,3 pCt.			
Rotterdam III.						Candidaat.
'01	3676	2567	166	69,8	6,5	P. Helsd.
'05	4600	3883	204	84,4	5,3	v. d. Goes
'09	5628	4485	290	79,7	6,4	v. d. Brink.
'01-'05	pl. 924 pl. 25,1 pCt.	pl. 1316 pl. 51,3 pCt.	pl. 38 pl. 22,2 pCt.			
'05-'09	pl. 1028 pl. 22,3 pCt.	pl. 602 pl. 15,5 pCt.	pl. 86 pl. 42,1 pCt.			
Rotterdam IV.						Candidaat.
'01	4159	3186	210	76,6	6,7	W. Helsd.
'05	7223	6237	476	86,3	7,7	v. Leeuwen
'09	12448	9467	1525	75,8	16,1	Spiekman
'01-'05	pl. 3064 pl. 73,6 pCt.	pl. 3051 pl. 95,8 pCt.	pl. 266 pl. 126,7 pCt.			
'05-'09	pl. 5265 pl. 72,9 pCt.	pl. 3230 pl. 51,8 pCt.	pl. 1049 pl. 220,4 pCt.			
Rotterdam V.						Candidaat.
'01	3983	2804	141	70,4	5,1	Bergmeijer.
'05	5431	4394	235	80,9	5,4	Zadelhoff.
'09	7577	5295	767	69,9	14,4	J. Ter Laan.
'01-'05	pl. 1458 pl. 36,4 pCt.	pl. 1590 pl. 56,6 pCt.	pl. 94 pl. 66,7 pCt.			
'05-'09	pl. 2146 pl. 39,5 pCt.	pl. 901 pl. 20,5	pl. 532 pl. 226,4 pCt.			
Totaal Rotterdam.						
'01	20810	15177	1044	72,9	6,9	
'05	32362	27837	2648	86	9,5	
'09	46565	35335	5507	76,1	16,6	
'01-'05	pl. 11552 pl. 55,5 pCt.	pl. 12660 pl. 72,1 pCt.	pl. 1604 pl. 153,6 pCt.			
'05-'09	pl. 14203 pl. 43,9 pCt.	pl. 7598 pl. 27,3 pCt.	pl. 3259 pl. 123 pCt.			
Den Haag I.						
Jaren.	A. K.	O. K.	S. D.	O.K.P. S.D.P.		Candidaat.
'01	6345	4149	681	65,4	16,8	Bergmeijer.
'05	8853	6824	1370	77,1	20,5	Idem.
'09	10950	7346	2199	67	29,9	K. Ter Laan.
'01-'05	pl. 2508 pl. 39,5 pCt.	pl. 2675 pl. 64,5	pl. 689 pl. 101,2 pCt.			
'05-'09	pl. 2097 pl. 23,7	pl. 522 pl. 7,6	pl. 829 pl. 60,5 pCt.			
Den Haag II.						Candidaat.
'05	9444	7627	537	80,8	7,1	Gerhard
'09	11194	8223	1003	71,5	12,2	Hoejenbos
'05-'09	pl. 2050 pl. 21,7 pCt.	pl. 596 pl. 7,8 pCt.	pl. 466 pl. 86,7 pCt.			
Den Haag III.						Candidaat.
'05	9253	7316	406	79,1	5,6	Troelstra
'09	12084	7723	397	63,9	5,1	Bleeker
'05-'09	pl. 2831 pl. 30,6	pl. 407 pl. 55,5 pCt.	— 9 — 2,2 pCt.			

Totaal Den Haag.

'01	20168	19394	681	66,4	5,1
'05	27550	21766	2313	79	10,6
'09	34528	23292	3599	67,4	15,4
'01-'05	pl. 7382 pl. 36,6 pCt.	pl. 8373 pl. 62,5 pCt.	pl. 1632 pl. 239,7 pCt.		
'05-'09	pl. 6978 pl. 25,3 pCt.	pl. 1526 pl. 7 pCt.	pl. 1286 pl. 55,5 pCt.		

Utrecht I.

Jaren.	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat.
'01	6426	5121	935	79,7	18,7	Troelstra.
'05	8000	7004	1168	87,6	16,8	Mendels
'09	8578	7201	961	83,9	13,3	Troelstra
'01-'05	pl. 1574 pl. 24,5 pCt.	pl. 1883 pl. 36,7 pCt.	pl. 233 pl. 24,9 pCt.			
'05-'09	pl. 578 pl. 7,2 pCt.	pl. 197 pl. 2,8 pCt.	— 207 — 17,7 pCt.			

Utrecht II.

Jaren.	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat.
'01	4527	3617	903	79,9	25,8	Oudegeest
'05	6087	5310	963	87,2	18,4	idem
'09	6662	5392	1202	80,9	22,3	v. Leeuwen
'01-'05	pl. 1560 pl. 34,4 pCt.	pl. 1693 pl. 46,8 pCt.	pl. 60 pl. 6,6 pCt.			
'05-'09	pl. 575 pl. 9,4 pCt.	pl. 82 pl. 1,5 pCt.	pl. 239 pl. 24,8 pCt.			

Totaal Utrecht.

'01	10953	8738	1838	79,8	21
'05	14087	12314	2131	87,4	17,3
'09	15240	12593	2163	82,6	17,1
'01-'05	pl. 3134 pl. 28,6 pCt.	pl. 3576 pl. 40,9 pCt.	pl. 293 pl. 19,9 pCt.		
'05-'09	pl. 1153 pl. 8,1 pCt.	pl. 279 pl. 2,2 pCt.	pl. 32 pl. 1,5 pCt.		

Totaal Groep I.

'01	97648	66705	7249	68,3	10,9
'05	115001	93377	16001	81,2	17,1
'01-'05	pl. 17353 pl. 17,7 pCt.	pl. 26672 pl. 39,9 pCt.	pl. 8752 pl. 120,7 pCt.		

Bij deze vergelijking tusschen de cijfers van 1901 en 1905 zijn niet betrokken de cijfers van 1905 der districten Den Haag II en Den Haag III, omdat daar onzerzijds in 1901 geen kandidaten waren gesteld.

Totaal Groep I.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.
'05	133618	108320	16944	80,9	15,7
'09	170044	124869	26228	73,4	21
'05-'09	pl. 36426 pl. 27,2 pCt.	pl. 16549 pl. 15,2 pCt.	pl. 9284 pl. 54,8 pCt.		

Bij deze vergelijking zijn ook de beide Haagsche districten II en III meegerekend.

Groep II.

Groningen.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	6424	5241	704	81,6	13,6	Helsdingen
'05	7849	6618	1230	84,3	18,8	Gorter
'09	9096	6964	1167	76,5	16,7	Vliegen
'01-'05	pl. 1425 pl. 22,2 pCt.	pl. 1377 pl. 26,3 pCt.	pl. 526 pl. 74,7 pCt.			
'05-'09	pl. 1247 pl. 1,59 pCt.	pl. 346 pl. 5,2 pCt.	— 63 — 5,1 pCt.			

Haarlem.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	7133	5192	1301	72,8	25,8	Hugenholtz
'05	8665	6700	1072	77,3	16,2	idem.
'09	9807	8226	989	83,6	12	Troelstra
'01-'05	pl. 1532 pl. 21,5 pCt.	pl. 1508 pl. 29 pCt.	— 229 — 17,6 pCt.			
'05-'09	pl. 1142 pl. 13,1 pCt.	pl. 1526 pl. 22,8 pCt.	— 83 — 7,7 pCt.			

Leiden.

Jaren.	A. K.	O. K.	S. D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat.
'05	6075	5441	194	89,6	3,6	v. d. Goes
'09	6760	5620	388	83,1	6,9	Spiekman
'05-'09	pl. 685 pl. 11,2 pCt.	pl. 179 pl. 3,3 pCt.	pl. 194 pl. 100 pCt.			

Arnhem.

Jaren.	A. K.	O. K.	S. D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat.
'01	5415	4252	505	78,5	13,4	Rijndorp.
'05	6754	6048	612	89,5	12,5	Helsdingen.
'09	8069	6509	1051	80,6	13,2	Hermans.
'01-'05	pl. 1339 pl. 24,7 pCt.	pl. 1796 pl. 42,2 pCt.	pl. 107 pl. 21,2 pCt.			
'05-'09	pl. 1315 pl. 19,4 pCt.	pl. 461 pl. 7,6 pCt.	pl. 439 pl. 71,7 pCt.			

Totaal Groep II.

Jaren.	A. K.	O. K.	S. D.	O.K.P.	S.D. P.
'01	18972	14685	2510	77,4	17
'05	23268	19366	2914	83,2	15
'01-'05	pl. 4298 pl. 22,6 pCt.	pl. 4681 pl. 31,8 pCt.	pl. 404 pl. 16,1 pCt.		

Om tot een juistere vergelijking te komen hebben we het district Leiden buiten rekening gelaten, omdat daar in 1901 door de partij geen candidaat was gesteld.

Totaal Groep II.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.
'05	29343	24807	3108	84,4	12,5
'09	33732	27319	3595	80,9	13,2
'05-'09	pl. 4389 pl. 14,9 pCt.	pl. 2512 pl. 10,1 pCt.	pl. 487 pl. 15,6 pCt.		

Groep III.

Dordrecht.

Jaren	A.K.	O.K.	S. D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	6159	4734	763	67,9	16,9	Bergmeijer
'05	7805	6871	739	88	10	Zadelhoff
'09	8846	7528	827	85,1	10,9	Zadelhoff
'01-'05	pl. 1646 pl. 26,7 pCt.	pl. 2137 pl. 45,1 pCt.	— 24 — 3 pCt.			
'05-'09	pl. 1041 pl. 13,3 pCt.	pl. 657 pl. 9,5 pCt.	pl. 88 pl. 11,9 pCt.			

Helder.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	6816	5251	386	77	7,4	Hugenholtz
'05	7641	6175	218	80,8	3,6	Gerhard
'09	8402	6891	659	82	9,5	Thomassen
'01-'05	pl. 825 pl. 12,1 pCt.	pl. 924 pl. 17,6 pCt.	— 168 — 43,5 pCt.			
'05-'09	pl. 761 pl. 10 pCt.	pl. 716 pl. 11,6 pCt.	pl. 441 pl. 202,3 pCt.			

Leeuwarden.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	6065	4766	1705	78,6	36,1	Melchers
'05	7553	6352	2270	84,1	36,1	Wibaut
'09	8026	6882	2529	85,7	36,7	Troelstra
'01-'05	pl. 1488 pl. 24,5 pCt.	pl. 1586 pl. 33,3 pCt.	pl. 565 pl. 33,2 pCt.			
'05-'09	pl. 473 pl. 6,2 pCt.	pl. 530 pl. 8,3 pCt.	pl. 259 pl. 11,4 pCt.			

Zwolle.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	5795	4487	280	77,4	6,6	Mendels
'05	7066	6269	374	88,7	6,1	Oudegeest
'09	7869	6428	752	81,7	11,7	Bergmeijer
'01-'05	pl. 1272 pl. 21,9 pCt.	pl. 1782 pl. 39,7 pCt.	pl. 94 pl. 33,6 pCt.			
'05-'09	pl. 803 pl. 11,3 pCt.	pl. 159 pl. 2,5 pCt.	pl. 378 pl. 100 pCt.			

Nijmegen.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'05	6733	3836	763	57	20,6	Gerhard
'09	8363	4618	841	55,2	18,2	Schmidt
'05-'09	pl. 1630 pl. 24,2 pCt.	pl. 782 pl. 20,4 pCt.	pl. 78 pl. 10,2 pCt.			

Delft.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	5661	4274	558	75,5	13,2	Bergmeijer
'05	6669	6036	582	90,5	9,7	idem
'09	7438	6023	761	80,9	12,6	K. ter Laan
'01-'05	pl. 1008 pl. 17,8 pCt.	pl. 1762 pl. 41,2 pCt.	pl. 24 pl. 4,3 pCt.			
'05-'09	pl. 769 pl. 11,5 pCt.	— 13 — 0,2 pCt.	pl. 178 pl. 30,6 pCt.			

Totaal Groep III.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.
'01	30496	23512	3692	77,1	15,7
'05	36735	31757	4183	84,2	13,2
'01-'05	pl. 6239 pl. 20,4 pCt.	pl. 8245 pl. 35 pCt.	pl. 491 pl. 13,3 pCt.		

Bij deze vergelijking is het district Nijmegen niet meegerekend, daar in 1901 door de partij geen candidaat was gesteld.

Totaal Groep III.

'05	43468	35593	4946	81,9	13,9
'09	48944	38370	6369	78,4	16,6
'05-'09	pl. 5476 pl. 12,6 pCt.	pl. 2777 pl. 23 pCt.	pl. 1423 pl. 28,8 pCt.		

Groep IV.

Enschede.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	10638	9926	3321	93,3	33,7	Van Kol
'05	14396	13625	4118	94,7	30,5	"
'09	15251	14248	4882	93,4	34,2	"
'01-'05	pl. 3758 pl. 35,3 pCt.	pl. 3699 pl. 37,3 pCt.	pl. 797 pl. 24 pCt.			
'05-'09	pl. 855 pl. 5,9 pCt.	pl. 623 pl. 4,6 pCt.	pl. 764 pl. 18,5 pCt.			

Almelo.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'05	9324	8091	719	86,8	9,2	Tijhof
'09	9087	7196	638	79,2	8,8	Albarda
'05-'09	— 237 — 2,5 pCt.	— 895 — 11 pCt.	— 81 — 11,2 pCt.			

Deventer.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'05	7454	6476	222	86,9	3,5	v. d. Goes
'09	7740	5995	212	77,4	3,5	v. Hinte
'05-'09	pl. 286 pl. 3,8 pCt.	— 481 — 7,4 pCt.	— 10 — 4,5 pCt.			

Doetinchem.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	8837	7900	312	89,4	4	Helsdingen
'05	10819	10401	428	96,1	4,2	Hermans
'09	11594	10190	838	87,9	8,2	Hermans
'01-'05	pl. 1982 pl. 22,5 pCt.	pl. 2502 pl. 31,7 pCt.	pl. 116 pl. 37,2 pCt.			
'05-'09	pl. 775 pl. 7,1 pCt.	— 211 — 2 pCt.	pl. 410 pl. 95,8			

Middelburg.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	7768	6397	697	82,4	11	Bergmeijer
'05	9151	8335	523	91,1	6,3	"
'09	10198	8864	483	86,9	5,4	Sannes
'01-'05	pl. 1383 pl. 17,8 pCt.	pl. 1938 pl. 30,3 pCt.	— 174 — 24,9 pCt.			
'05-'09	pl. 1047 pl. 11,4 pCt.	pl. 529 pl. 6,3 pCt.	— 40 — 7,6 pCt.			

Zaandam.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	7288	5032	1428	69,1	28,9	Mendels
'05	8980	6993	2392	77,9	34,7	"
'09	10269	8413	3456	81,9	41	Duijs
'01-'05	pl. 1692 pl. 23,2 pCt.	pl. 1961 pl. 38,9 pCt.	pl. 964 pl. 67,5 pCt.			
'05-'09	pl. 1289 pl. 14,3 pCt.	pl. 1420 pl. 20,3 pCt.	pl. 1064 pl. 44,5 pCt.			

Lochem.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	7554	6122	792	81	13,3	Helsdingen
'05	8872	8193	2198	92,3	27,1	"
'09	9406	8064	2017	85,7	24,9	Kok
'01-'05	pl. 1318 pl. 17,4 pCt.	pl. 2071 pl. 33,8 pCt.	pl. 1406 pl. 177,5 pCt.			
'05-'09	pl. 534 pl. 6 pCt.	— 129 — 1,5 pCt.	— 181 — 8,2 pCt.			

Gouda

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	6072	4917	213	81,9	4,4	Gorter
'05	8663	7891	669	91,1	8,6	"
'09	9453	8250	543	87,3	6,6	Bergmeijer
'01-'05	pl. 2591 pl. 42,7 pCt.	pl. 2974 pl. 60,5 pCt.	pl. 456 pl. 214,1 pCt.			
'05-'09	pl. 790 pl. 9,1 pCt.	pl. 359 pl. 4,5 pCt.	— 126 — 18,8 pCt.			

Zutphen.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	6366	5016	389	78,8	7,9	Tak
'05	8175	7564	623	92,5	8,3	v. d. Goes
'09	8550	7667	599	89,7	7,8	Wibaut
'01-'05	pl. 1809 pl. 28,3 pCt.	pl. 2548 pl. 50,8 pCt.	pl. 234 pl. 60,2 pCt.			
'05-'09	pl. 375 pl. 4,5 pCt.	pl. 103 pl. 1,3 pCt.	— 24 — 3,8 pCt.			

Schiedam.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	5775	4545	518	78,7	11,7	Helsdingen
'05	7697	6585	917	85,6	14,1	v. Leeuwen
'09	8439	6532	1138	77,4	17,4	idem
'01-'05	pl. 1921 pl. 33,3 pCt.	pl. 2040 pl. 44,9 pCt.	pl. 899 pl. 77 pCt.			
'05-'09	pl. 742 pl. 9,6 pCt.	— 53 — 0,8 pCt.	pl. 221 pl. 24,1 pCt.			

Franeker.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	6225	5377	1527	86,4	28,6	Troelstra
'05	7669	6921	2170	90,2	31,5	Tak
'09	8043	6907	2503	85,8	36,2	Helsdingen
'01-'05	pl. 1444 pl. 23,2 pCt.	pl. 1544 pl. 28,7 pCt.	pl. 643 pl. 42,1 pCt.			
'05-'09	pl. 374 pl. 4,9 pCt.	— 14 — 0,2 pCt.	pl. 333 pl. 15,3 pCt.			

Veendam.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	5966	4020	1927	67,4	49	Spiekman
'05	7551	6192	1699	82	27,9	Schaper
'09	8185	6263	1893	76,5	30,2	Sannes
'01-'05	pl. 1585 pl. 26,6 pCt.	pl. 2172 pl. 54 pCt.	— 228 — 11,8 pCt.			
'05-'09	pl. 634 pl. 8,4 pCt.	pl. 71 pl. 1,1 pCt.	pl. 194 pl. 11,4 pCt.			

Totaal Groep IV.

Jaren.	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.
'01	72489	59252	11124	81,7	18,7
'05	91973	82700	15737	89,9	19
'01-'05	pl. 19484 pl. 26,8 pCt.	pl. 23448 pl. 39,5 pCt.	pl. 4613 pl. 41,4 pCt.		

Jaren.	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.
'05	108751	97267	16678	89,4	17,1
'09	116215	98589	19202	84,8	19,4
'05-'09	pl. 7464 pl. 6,8 pCt.	pl. 1322 pl. 1,3 pCt.	pl. 2524 pl. 15,1 pCt.		

Bij de vergelijking '01-'05 zijn buiten rekening gelaten de districten Almelo en Deventer, omdat daar in 1901 geen kandidaten gesteld waren. Daardoor werd o. i. een juister beeld verkregen van den groei der S. D. in de districten, waar en in 1901 en in 1905 kandidaten waren gesteld.

Bij de vergelijking '05-'09 zijn de districten Almelo en Deventer wel medegerekend.

Groep V.

Hilversum.

Jaren.	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	7786	5800	576	74,5	10,1	Gorter
'05	10026	8311	791	82,9	9,7	idem
'09	11419	7535	824	65,9	10,9	v.d. Waerden
'01-'05	pl. 2240 pl. 28,8 pCt.	pl. 2511 pl. 43,3 pCt.	pl. 215 pl. 27,3 pCt.			
'05-'09	pl. 1393 pl. 13,8 pCt.	— 776 — 9,3 pCt.	pl. 33 pl. 4,2 pCt.			

Enkhuizen.

Jaren.	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	8003	7447	244	93	33	Gerhard
'05	9717	9382	124	96,6	1,3	Gorter
'09	10243	9972	157	97,4	1,6	v. Kuijkhof
'01-05	pl. 1714	pl. 1935	— 120			
	pl. 21,4 pCt.	pl. 25,9 pCt.	— 49,1 pCt.			
'05-09	pl. 526	pl. 590	pl. 33			
	pl. 5,4 pCt.	pl. 6,2 pCt.	pl. 26,6 pCt.			

Alkmaar.

Jaren.	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	7824	6236	427	79,7	7	Kuijkhof
'05	9543	8621	360	90,3	4,2	Mendels
'09	10270	8988	254	87,5	2,8	v. Kuijkhof
'01-05	pl. 1719	pl. 1385	— 67			
	pl. 21,9 pCt.	pl. 22,2 pCt.	— 15,7 pCt.			
'05-09	pl. 727	pl. 367	— 106			
	pl. 7,6 pCt.	pl. 4,2 pCt.	— 29,4 pCt.			

Amersfoort.

Jaren.	A.K.	O.K.	S.D.	O.P.K.	S.D.P.	Candidaat
'01	7046	4553	431	64,6	9,8	Oudegeest
'05	9416	8568	330	91	3,9	v. d. Goes
'09	10300	7917	629	76,8	7,9	v. Leeuwen
'01-05	pl. 2370	pl. 4015	— 101			
	pl. 36,6 pCt.	pl. 88,2 pCt.	— 23,4 pCt.			
'05-09	pl. 884	— 651	pl. 299			
	pl. 9,4 pCt.	— 7,6 pCt.	pl. 90,6 pCt.			

Appingedam.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	6729	5392	1859	80,1	34,9	Schaper
'05	8305	7203	2838	86,7	39,6	idem
'09	8531	7114	2705	83,4	38	idem
'05-09	pl. 1576	pl. 1811	pl. 979			
	pl. 23,4 pCt.	pl. 33,6 pCt.	pl. 52,7 pCt.			
'05-09	pl. 226	— 89	— 133			
	pl. 2,7 pCt.	— 1,2 pCt.	— 4,6 pCt.			

Elst.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	6818	5655	124	82,9	2,3	Reijndorp
'05	8188	6799	437	83	6,5	Liudeman
'09	8246	5050	551	61,2	10,9	idem
'01-05	pl. 1370	pl. 1244	pl. 313			
	pl. 20,1 pCt.	pl. 22 pCt.	pl. 252,4 pCt.			
'05-09	pl. 58	— 1749	pl. 114			
	pl. 0,7 pCt.	— 25,7 pCt.	pl. 26 pCt.			

Zuidhorn.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	6422	4841	723	75,4	15,2	Troelstra
'05	7880	7133	1124	90,5	15,9	Vliegen
'09	8647	7884	834	91,2	10,5	idem
'01-05	pl. 1458	pl. 2292	pl. 401			
	pl. 22,7 pCt.	pl. 47,1 pCt.	pl. 55,6 pCt.			
'05-09	pl. 767	pl. 751	— 290			
	pl. 9,7 pCt.	pl. 10,5 pCt.	— 25,8 pCt.			

Tietjerksteradeel.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	6233	5490	1247	88,1	22,9	Troelstra
'05	7880	7272	1469	92,4	20,3	idem
'09	8358	6949	1233	83,1	17,7	Vliegen
'05-09	pl. 1647	pl. 1792	pl. 222			
	pl. 26,4 pCt.	pl. 32,7 pCt.	pl. 17,9 pCt.			
'05-09	pl. 478	— 323	— 236			
	pl. 6 pCt.	— 4,4 pCt.	— 16 pCt.			

Wijk-bij-Duurstede.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	6509	4634	368	71,2	8,2	Oudegeest
'05	7715	6541	129	84,8	2	"
'09	8277	6214	242	75	3,8	Dekkers
'01-'05	pl. 1206 pl. 18,5 pCt.	pl. 1097 pl. 41,2 pCt.	— 239 — 64,9 pCt.			
'05-'09	pl. 562 pl. 7,3 pCt.	— 327 — 5 pCt.	pl. 113 pl. 87,6 pCt.			

Den Briel.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat.
'01	5505	4558	595	82,8	13,2	Hermans
'05	7467	6695	477	89,7	7,2	Troelstra
'09	7687	6272	486	81,6	7,7	v. Hinte
'01-'05	pl. 1962 pl. 35,6 pCt.	pl. 2138 pl. 46,9 pCt.	— 118 — 19,8 pCt.			
'05-'09	pl. 220 pl. 2,9 pCt.	— 223 — 3,3 pCt.	pl. 9 pl. 2 pCt.			

Dokkum.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	5872	4963	657	84,5	13,4	Melchers
'05	7199	6548	589	91	9,1	v. d. Heide
'09	7597	6523	520	85,8	7,9	"
'01-'05	pl. 1327 pl. 22,6 pCt.	pl. 1585 pl. 31,9 pCt.	— 68 — 10,3 pCt.			
'05-'09	pl. 398 pl. 5,5 pCt.	— 25 — 0,3 pCt.	— 69 — 11,7 pCt.			

Winschoten.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	6004	3950	1254	65,8	32,3	Van Kol
'05	6877	4435	873	64,5	20,1	Kenther
'09	7175	4301	1019	59,9	23,7	"
'01-'05	pl. 873 pl. 14,5 pCt.	pl. 485 pl. 12,3 pCt.	— 381 — 30,4 pCt.			
'05-'09	pl. 298 pl. 4,3 pCt.	— 134 — 3 pCt.	pl. 146 pl. 16,7 pCt.			

Weststellingwerf.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	5228	3331	1222	63,7	37,3	Hugenholtz
'05	6653	5503	2217	82,7	40,5	"
'09	6849	5171	1850	75,5	35,7	"
'01-'05	pl. 1425 pl. 27,3 pCt.	pl. 2172 pl. 65,2 pCt.	pl. 995 pl. 81,4 pCt.			
'05-'09	pl. 196 pl. 2,9 pCt.	— 332 — 6 pCt.	— 367 — 16,5 pCt.			

Hoogezand.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	5409	3698	1486	68,4	41,2	Ter Laan
'05	6396	5534	2320	86,5	42,4	"
'09	6921	5513	2091	79,6	37,9	"
'01-'05	pl. 987 pl. 18,2 pCt.	pl. 1836 pl. 49,7 pCt.	pl. 834 pl. 56,1 pCt.			
'05-'09	pl. 525 pl. 8,2 pCt.	— 21 — 0,4 pCt.	— 229 — 9,9 pCt.			

Schoterland.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'01	5812	3725	1704	71,9	46,7	V. d. Zwaard
'05	6365	4817	2085	75,7	43,8	"
'09	6707	4833	1756	72	36,3	Bergmeijer
'01-'05	pl. 553 pl. 9,5 pCt.	pl. 1092 pl. 29,3 pCt.	pl. 381 — 22,4 pCt.			
'05-'02	pl. 342 pl. 5,3 pCt.	pl. 16 pl. 0,3 pCt.	— 329 — 15,8 pCt.			

Maastricht.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'05	4995	3421	818	68,5	24,5	Baart
'09	5960	3582	896	60,1	25,5	Baart
'09	7409	6289	1178	84,8	18,7	De Jonge
'01-'05	pl. 965 pl. 19,3 pCt.	pl. 161 pl. 4,7 pCt.	pl. 78 pl. 9,5 pCt.			
'05-'09	pl. 1449 pl. 24,3 pCt.	pl. 2707 pl. 75,5 pCt.	pl. 282 pl. 31,4 pCt.			

Breda.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'05	6755	5200	923	76,9	17,7	v. d. Brink
'09	7653	5688	615	74,3	10,8	"
'05-'09	pl. 898 pl. 13,3 pCt.	pl. 488 pl. 9,4 pCt.	— 308 — 33,3 pCt.			

Apeldoorn.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'05	8869	7611	381	85,8	5	Troelstra
'09	9745	7223	296	74,1	4,1	v. d. Brink
'05-'09	pl. 876 pl. 9,8 pCt.	— 388 — 5,1 pCt.	— 85 — 21,3 pCt.			

Ede.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'05	6762	4665	207	68,9	4,4	Lindeman
'09	7688	5953	154	77,4	2,6	"
'05-'09	pl. 926 pl. 13,7 pCt.	pl. 288 pl. 27,6 pCt.	— 53 — 25,6 pCt.			

Bodegraven.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'05	8751	7988	330	91,2	4,1	Troelstra
'09	8888	6890	354	77,5	5,1	Spiekman
'05-'09	pl. 137 pl. 1,5 pCt.	— 1098 — 13,7 pCt.	pl. 24 pl. 7,2 pCt.			

Beverwijk.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'05	11021	10196	490	92,5	4,8	Gerritsz
'09	13306	11366	800	85,4	7	v. Leeuwen
'05-'09	pl. 2285 pl. 20,7 pCt.	pl. 1170 pl. 11,4 pCt.	pl. 310 pl. 63,3 pCt.			

Haarlemmermeer.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'05	10117	8806	453	87	5,1	Gerritsz
'09	11215	9182	531	81,1	4,7	Hoejenbos
'05-'09	pl. 1098 pl. 10,8 pCt.	pl. 376 pl. 4,2 pCt.	— 22 — 5 pCt.			

Hoorn.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'05	7578	6554	825	86,5	12,6	Loopuit
'09	8145	6957	823	85,4	11,4	v. Kuijkhof
'05-'09	pl. 567 pl. 7,5 pCt.	pl. 403 pl. 6,1 pCt.	— 2			

Goes.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'05	6620	5440	216	82,1	3,9	Troelstra
'09	7260	5929	222	81,6	3,7	v. d. Brink
'05-'09	pl. 640 pl. 9,7 pCt.	pl. 489 pl. 8,9 pCt.	pl. 6 pl. 2,9 pCt.			

Hontenisse.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'05	7070	6179	260	87,4	4,2	v. d. Brink
'09	7604	6520	132	85,7	2	"
'05-'09	pl. 534	pl. 341	— 128			
	pl. 7,5 pCt.	pl. 5,5 pCt.	— 49,2 pCt.			

Oostburg.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'05	8152	7319	268	89,7	3,6	Sannes
'09	8488	7261	289	85,5	3,9	"
'05-'09	pl. 336	— 58	pl. 21			
	pl. 4,1 pCt.	— 0,7 pCt.	pl. 7,8 pCt.			

Zierikzee.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'05	7412	6837	234	92,2	3,4	Vliegen
'09	8284	7687	278	92,8	3,6	Wibaut
'05-'09	pl. 872	pl. 850	pl. 44			
	pl. 11,7 pCt.	pl. 12,4 pCt.	pl. 18,8 pCt.			

Harlingen.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'05	7179	6584	600	91,7	9,1	v. d. Heide
'09	7480	6368	785	85,1	12,3	v. Wijhe
'05-'09	pl. 301	— 216	pl. 185			
	pl. 4,2 pCt.	— 3,3 pCt.	pl. 30,8 pCt.			

Kampen.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'05	6791	6082	75	89,5	1,2	Loopuit
'09	7655	6870	176	89,7	2,5	Duijs
'05-'09	pl. 864	pl. 788	pl. 101			
	pl. 12,7 pCt.	pl. 12,9 pCt.	pl. 134,7 pCt.			

Assen.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'05	6898	4260	304	61,8	7,1	v. d. Heide
'09	7772	4427	525	56,9	11,8	idem
'05-'09	pl. 874	pl. 167	pl. 221			
	pl. 12,7 pCt.	pl. 3,9 pCt.	pl. 76 pCt.			

Gulpen.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'05	7031	5241	178	74,5	3,4	v. Kol
'09	8561	7125	97	83,2	1,3	idem
'05-'09	pl. 1530	pl. 1884	— 81			
	pl. 21,7 pCt.	pl. 35,9 pCt.	— 45,5 pCt.			

Meppel.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'05	6932	6196	120	89,4	1,9	v. d. Heide
'09	7343	5877	235	80	4	Rugge
'05-'09	pl. 411	— 319	pl. 115			
	pl. 5,9 pCt.	— 5,1 pCt.	pl. 95,8 pCt.			

Totaal Groep V.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.
'01	98195	77694	13735	79,1	17,6
'05	125587	106944	17059	85,1	15,9
'01-'05	pl. 27392	pl. 29250	pl. 3324		
	pl. 27,8 pCt.	pl. 37,6 pCt.	pl. 24,2 pCt.		

Bij de vergelijking '01-'05 van deze groep zijn buiten rekening gelaten de districten, waar de partij in 1901 geen, doch in 1905 wel een candidaat heeft gesteld.

Totaal Groep V.						
Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	
'05	249525	212102	22923	85	10.8	
'09	271723	217848	22541	80,1	10.3	
'05-'09 pl.	22198	pl. 5746	— 382			
	pl. 8,9 pCt.	pl. 2,7 pCt.	— 1,6 pCt.			

Deze vergelijking is gemaakt tusschen de cijfers der districten van deze groep, waar door de Partij èn in 1905 èn in 1909 een candidaat is gesteld.

Groep VI.

Bergen op Zoom.						
Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'09	7881	5400	433	68,5	8	v. d. Brink
Oosterhout.						
Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'09	7460	5107	217	68,4	4,2	Dekkers
Druten.						
Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'09	6343	3818	309	60,2	8.1	Gulden
Tiel.						
Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'09	6267	4465	313	71,2	7	Bergmeijer
Gorinchem.						
Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'09	8298	7404	182	89,2	2,4	Bergmeijer
Loosduinen.						
Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'09	9945	7842	320	78,8	4,1	Schaper
Ridderkerk.						
Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'09	8370	7688	151	91,8	1,9	Bergmeijer
Sliedrecht.						
Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'09	8571	6453	404	75,3	6,2	Spiekman
Emmen.						
Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'09	8809	6600	392	74,9	5,9	v. d. Heide
Venlo.						
Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Candidaat
'09	7274	5614	270	77,1	4,8	Oudegeest
Totaal groep VI.						
Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	
'09	79218	60391	2991	76,2	4,9	
Totaal geheele land.						
Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	
'01	317900	241848	38310	76,1	15.8	
'05	392564	334144	55894	84,6	16,7	
'01-'05 pl.	74664	pl. 92296	pl. 17584			
	pl. 23,4 pCt.	pl. 38,1 pCt.	pl. 45,9 pCt.			

Deze vergelijking betreft alleen de districten waardoor de partij èn in 1901 èn in 1905 kandidaten waren gesteld.

Totaal geheele land.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.
'05	564705	478089	64649	84,6	13,5
'09	640658	506995	77935	79,1	15,3
'05-'09	pl. 75953 pl. 13,4 pCt.	pl. 28906 pl. 6 pCt.	pl. 13286 pl. 20,5 pCt.		

Deze vergelijking is gemaakt tusschen de cijfers der districten, waar en in 1905 en in 1909 onzerzijds kandidaten gesteld waren.

Totaal geheele land.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.
1909	719876	567386	80926	78,8	14,2

Ten slotte nog een overzicht van de totaal, cijfers van 1901, 1905 en 1909 met vermelding van het aantal districten, waarin de stemmen-cijfers zijn behaald.

Jaren	A.K.	O.K.	S.D.	O.K.P.	S.D.P.	Districten
'01	317900	241848	38310	76,1	15,8	51
'05	564705	478089	64649	84,6	13,5	73
'09	719876	567386	80926	78,8	14,2	83

Uit het bovenstaande blijkt dus, dat we gemiddeld per district haalden: in 1901 ruim 751 stemmen, in 1905 ruim 885 stemmen en in 1909 ongeveer 975 stemmen.

Deze cijfers zijn bewerkt door

A. BRINK te Amsterdam.
A. POLS te Amsterdam.
TH. E. DE VRIES te Amsterdam.

ELECTRISCHE DRUKKERIJ „VOORUITGANG“, KEIZERSGRACHT 378, AMSTERDAM